བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་།

བོད་དང་བོད་མི། རེ་བ་དང་གདོང་ལེན།
བོད་མི་ན་གཞོན་ཉམས་ཞིབ་པས་བོད་གླེང་བ།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

རྩོམ་སྒྲིག་པ། སྐར་མ་བསྟན་འཛིན།
སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས། ༤ ༢༠༡༧ \ ༢
བདག་དབང། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང།
འགྲེམས་སྤེལ་བྱེད་མཁན། བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང།
འབྲེལ་གཏུགས། communication@tibetpolicy.net

ས་རཱ་པར་སྐྲུན་ཁང། དྷརྨ་ཤཱ་ལཱ།

ISSN-2394-2983

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གིས་ལོ་རེར་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ་གཉིས་རེ་བོད་ཨིན་སྐད་ཡིག་རེ་མོས་ཐོག་འདོན་སྤེལ་དང།

དུས་དེབ་འདིའི་ནང་བཀོད་པའི་ཉམས་ཞིབ་པའི་རྩོམ་ཡིག་ཁག་
གི་ནང་དོན་རྣམས་བོད་མིའི་སྒྲིག་འཛུགས་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་སམ།
དགོངས་པ་ཡིན་པའི་ངེས་པ་མེད།

དཀར་ཆགགླེང་གཞི།... 5 བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་དབྱེ་དགར་ལ་དཔྱད་པ།........................ 1 སྒོ་མེ་གྲགས་པ།

བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།
.... 13

བོད་དགེ་བསམ་གྲུབ།

བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིག་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ཅུང་ཟད་གླེང་བ།.. 28 ཨཅཱརྱ་ཤ་བོ་རྟ་མགྲིན།

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།.. 35

ཐུབ་བསྟན་རྣམ་རྒྱལ།

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།..... 49

བཀའ་རམས་པ་ཁྲི་གཡུང་དྲུང་།

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།.. 67

ཀུན་དགའ་བྱམས་པ།

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།... 99 བསྟན་འཛིན་པདྨ།

བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གླེང་བ།

གླེང་གཞི།

བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་།ཡུལ་སྲོལ་ལ་སོགས་པ་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་འཆར་གཞི་ལྡན་པའི་སྲིད་བྱུས་འོག་ལ་ཁའི་ཉི་མ་ལྟར་གནས་ཡོད་པ་ཤེས་ངེས་ཡིན་ལ་དེང་གི་ཆར་བོད་ནང་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་རྣམ་པའི་ཐོག་ནས་དེང་དུས་ཀྱི་འཕྲུལ་ཆས་ཧ་ཅང་ལེགས་པོ་ཡོད་པ་ཞིག་དང་བོད་ནང་གི་བོད་མི་ཚོའི་འཚོ་བ་བཟང་པོ་ཡོད་པའི་སྐོར་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་ཁྱབ་སྤེལ་མང་དག་ཞིག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་འདིར་དངོས་ཡོད་བོད་མི་ཚོ་རྒྱ་ནག་དམར་གཞུང་གི་སྲིད་བྱུས་འོག་སྐྱིད་པོ་མེད་པ་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཐོག་སྤེལ་ཐུབ་པ་བྱེད་དགོས། དེ་དང་མཚུངས་ཤེས་ཡོན་ཐོག་བརྗོད་ན་བོད་ནང་སློབ་གྲྭ་མང་དག་ཞིག་བཙུགས་ཡོད་ཀྱང་བོད་ཕྲུག་རྒྱ་ཕྲུག་དུ་འགྱུར་རྒྱུའི་ཤེས་ཡོན་དང་སྐད་ཡིག་གི་སྲིད་བྱུས་མ་གཏོགས་བོད་ཕྲུག་ལྡབ་ཤོག་གཉིས་ལྡན་ཞིག་བཟོས་རྒྱུའི་སྲིད་བྱུས་ཞིག་གཏན་ནས་མེད་པ་དང་བོད་ཡུལ་རྒྱ་ཡུལ་ལ་འགྱུར་རྒྱུའི་སྲིད་བྱུས་ངན་པ་ཞིག་ཡིན་པས་སོང་དུས་དེབ་འདི་ནི་བོད་དུ་རྒྱ་ནག་དམར་ཤོག་གི་བཙན་འཛུལ་བྱས་ནས་ལོ་ངོ་དྲུག་བཅུ་ལྷག་ཕྱིན་པའི་རྗེས་བོད་ནང་རང་དབང་དང་བོད་ཀྱི་ཆོས་གོམས་གཤིས། སྐད་ཡིག་འཁོར་ཡུག་བཅས་པ་རྩ་བརླག་ཏུ་བཏང་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ལྡན་པའི་རྒྱ་ནག་དམར་གཞུང་གི་སྲིད་བྱུས་འདིར་དུས་རབས་ཉེར་གཅིག་ནང་བོད་རིགས་ཤེས་ཡོན་ཅན་གྱི་བརྗོད་གཞི་འདྲ་མིན་ཐོག་དཔྱད་རྩོམ་དང། རིག་གཞུང་མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་ཆེད་སྤེལ་བའི་རྩོམ་རིགས་ཁག་ཅིག་ཡིན་པ་དང་མ་འོངས་པའི་བོད་ཀྱི་འགན་འཁྲི་ཕྲག་ཏུ་ཁྱེར་བའི་མཚོན་རྟགས་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་ཚོང་ལས་གཙོ་བོར་བྱེད་པའི་རྒྱ་ནག་

ཀ

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དམར་གཞུང་གི་སྟོབས་ཤུགས་ཚད་མཐོ་པོརསླེབ་ཡོད་པས་བོད་དང་རྒྱ་ནག་ནང་གི་འགྲོ་བ་མིའི་ཐོབ་ཐང་དང་རང་དབང་གི་ཆེད་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་ཕོད་མཁན་དང་གདོང་ལེན་བྱེད་མཁན་ཧ་ཅང་ཉུང་དུས་འདིར་ཤེས་ཡོན་ཅན་རྣམས་ནས་དམིགས་བསལ་འགན་འཁུར་ཐོག་རྩོམ་དང་ཡིག་ཆ་མང་དག་ཞིང་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཐོག་སྤེལ་དགོས་གལ་ཆེ་བས་བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གིས་བོད་རིགས་གཞོན་སྐྱེས་ཤེས་ཡོན་ཅན་མང་དག་ཞིག་ལ་མཐུན་རྐྱེན་སྡིངས་ཆ་ཞིག་སྐྲུན་ནས་བོད་ཀྱི་ན་གཞོན་ཉམས་ཞིབ་ཚོགས་འདུར་གཏམ་བཤད་དང་དཔྱད་རྩོམ་སྤེལ་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་བསྐྲུན་ནས་སླད་ཕྱིན་བོད་རིགས་གཞོན་སྐྱེས་ཤེས་ཡོན་ཅན་རྣམས་ལ་ནུས་པ་གོང་མཐོར་གཏོང་ཆེད་དང་གདེང་སྤོབས་ཇེ་ཆེར་སྐྱེད་ནས་མ་འོངས་པར་བོད་མིའི་འགྲིན་ཚབ་པ་ཞིག་བྱས་ནས་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཐོག་བོད་ཀྱི་གནད་དོན་རྣམས་གསལ་པོར་འབྲི་ཐུབ་པ་དང་བཤད་ཐུབ་པར་དམིགས་ཡོད་ལ། ཁོར་ཡུག་འདི་འདྲ་ཞིག་གི་ནང་གཞོན་སྐྱེས་ཤེས་ཡོན་ཅན་འདི་རྣམས་ལ་གོ་སྐབས་མང་དག་ཞིག་རག་ཐབས་ཡིན། མཐའ་དོན་དུས་དེབ་དེའི་ནང་ཡོད་པའི་རྩོམ་རིག་ཁག་ནི་ས་ཕྱོགས་གང་སར་ཡོད་པའི་བོད་རིགས་ཉམས་ཞིབ་པ་རྣམས་ནས་བྲིས་པར་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་དང་སླད་བོད་རིགས་ཤེས་ཡོན་ཅན་རྣམས་ལ་དེ་འདྲ་བའི་གོ་སྐབས་མང་དག་ཞིག་འཕུལ་རྒྱུར་འབད་བརྩོན་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན་

འདིའི་ནང་བསམ་ཚུལ་ཅི་འདྲ་ཞིག་ཡོད་ཀྱང་རྩོམ་པ་པོ་རང་ཉིད་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ཙམ་ལས་བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་བསམ་ཚུལ་ཡིན་པའི་ཁྱབ་པ་མེད་དོ།

ཁ

1

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་དབྱེ་དགར་ལ་དཔྱད་པ།

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་དབྱེ་དགར་ལ་དཔྱད་པ།
སྒོ་མེ་གྲགས་པ།[1]

[བརྡ་ཆད་གཙོ་བོ] རྩོམ་རིག ལོ་རྒྱུས། དབྱེ་དགར།

[ནང་དོན་གནད་བསྡུས] བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་དག་གཞི་ལ་བཞག་ནས་རང་ཉིད་ཀྱི་ངོས་ནས་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་གསར་བ་ཞིག་དབྱེ་དགར་བྱས་ཡོད།

སྔོན་གླེང།
རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་པའི་རིག་ཚན་འདི་ནི་འཛམ་གླིང་ལ་དར་འགོ་ཚུགས་ནས་ད་བར་ལོ་ངོ་སུམ་བརྒྱ་ཡས་མས་ལས་ཕྱིན་མེད་ལ། འདི་ནི་འདས་ཟིན་པའི་མིའི་རིགས་ཀྱི་བསམ་བློའི་བྱས་འབྲས་མཐའ་དག་གླེང་སློང་བྱེད་སྤྱད་ཀྱི་རིག་ཚན་གཞན་དང་མ་འདྲ་བ་ཞིག་ཡིན། དེ་བས་ན་རང་རེ་བོད་འདིའང་སྤྱི་མཚུངས་ལྟར་གནའ་སྔ་མོ་ཞིག་ནས་འགྲོ་བ་མི་བྱུང་སྟེ་ཡུན་རིང་འགོར་ཟིན་པའི་མི་རིགས་ཤིག་ཡིན་ཙ་ན། དེ་ལའང་བསམ་བློ་འཕེལ་འགྱུར་གྱི་དུས་རིམ་ལ་བརྟེན་ནས་རྩོམ་རིག་གི་རིག་པ་འདི་བྱུང་ཡོད་པར་ངེས་ལ།

དེར་བརྟེན་ང་ཚོས་ཀྱང་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་པའི་རིག་ཚན་གསར་བ་འདི་བེད་སྤྱོད་བྱས་ཏེ་མེས་པོ་ཚོའི་བསམ་བློའི་བྱས་འབྲས་མཐའ་དག་འཚོལ་ཞིབ་དང་རིག་ཚན་འདི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཕྱིར་དུ་འབད་འབུངས་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ནའང། ད་བར་མི་ལོ་སུམ་ཅུ་ལས་ཕྱིན་མེད་པས་འདིའི་ཕྱོགས་ནས་ད་དུང་བྱིས་པ་ནར་སོན་གྱི་ཚུལ་དུ་གནས་ཡོད། རང་རེ་ལ་ད་བར་དུ་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་བགྲང་དུ་ཡོད་པའི་དཔེ་དེབ་བཅུ་གཉིས་ཙམ་ཡོད་ལ། དེ་དག་ནི་རྒྱ་ཡིག་གི་ལམ་ནས་བྲིས་པ་གསུམ།
1..སྒོ་མེ་གྲགས་པ། སཱ་ར་བོད་ཀྱི་མཐོ་རིམ་སློབ་གཉེར་ཁང་། gumedrakpa@gmail.com

2

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

སོ་ལན་གྱི་སྐད་ནས་བྲིས་པ་གཅིག རང་སྐད་ནས་བྲིས་པ་བརྒྱད་བཅས་ཁྱོན་བསྡོམས་བཅུ་གཉིས་སོ།། དེ་མིན་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་སྐོར་གྱི་དཔྱད་རྩོམ་དང་།

སྙན་ངག་ལ་སོགས་པའི་རྩོམ་རིག་གི་བྱེ་བྲག་འགའི་ལོ་རྒྱུས་ཁ་ཤས་ཀྱང་མཐོང་དུ་ཡོད། བོད་ལ་ད་བར་དུ་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔེ་དེབ་འདི་ཙམ་ལས་བྱུང་མེད། ཡིན་ནའང་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔེ་དེབ་འདི་དག་ཀྱང་གཅིག་མཚུངས་སུ་གྲུབ་མེད་པར་བྲི་སྣོན་དང་དབྱེ་དགར་འདྲ་མིན་བྱུང་ཡོད། བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུམ་མཚམས་དབྱེ་དགར་བྱེད་ཚུལ་ནི་མང་ཆེ་བ་ཆབ་སྲིད་འཕོ་འགྱུར་གྱི་དཀྱོག་མཚམས་ལ་བཞག་ཡོད་པས། རྩོམ་རིག་རང་ངོས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་མཚམས་ནས་དབྱེ་དགར་བྱས་པ་ཞིག་ད་སྔ་མ་མཐོང། དེ་བས་ད་རེ་ཁོ་བོས་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔེ་དེབ་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་རང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་ཚུལ་ལྟར་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུམ་མཚམས་གསར་བ་ཞིག་དབྱེ་ཁུལ་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་ལ།

འདི་ནི་གཅིག་བྱས་ན་ཅི་ཡང་མིན་སྲིད་མོད། འོན་ཀྱང་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འདི་དག་ནི་རྩོམ་རིག་རང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡང་དག་ཅིག་མིན་པར་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་དང་ཆོས་འབྱུང་ལོ་རྒྱུས། རིག་གཞུང་ལོ་རྒྱུས་སོགས་དང་དབྱེ་མཚམས་གསལ་བོ་ཞིག་མེད་པར་ཕན་ཚུན་སྲེ་སྦྱོར་གྱི་ཚུལ་དུ་གནས་ཡོད་པས། དེ་ལ་རྩོམ་རིག་རང་ངོས་ནས་བལྟས་པའི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་དགོས་པའི་བསམ་ཚུལ་གྱི་ཚུལ་དུ་སྦྱོར་བ་ཡིན།

༡. བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་དག་གི་དབྱེ་དགར་བྱེད་ཚུལ།
སྤྱིར་རྩོམ་རིག་ལ་དབྱེ་ན་རྩོམ་རིག་གི་གཞུང་ལུགས་དང་རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་དབྱེ་བ་ཆེན་པོ་གཉིས་ཕྱེ་བཞིན་ཡོད། རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་པའི་རིག་ཚན་ཆེན་པོ་འདི་ནི་འཛམ་གླིང་ཤེས་རིག་གི་གར་སྟེགས་སུ་བསུས་ནས་ལོ་མང་པོ་ཕྱིན་མེད་ནའང། ད་བར་དུ་འཛམ་གླིང་གི་རྒྱལ་ཁབ་སོ་སོའི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ནི་འཕེལ་

3

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་དབྱེ་དགར་ལ་དཔྱད་པ།

རྒྱས་ཆེན་པོ་ཕྱིན་ཡོད། རང་རེ་བོད་ལ་རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་བྱུང་ནས་ད་བར་མི་ལོ་སུམ་ཅུ་ལས་ཕྱིན་མེད་ནའང་།

དེའི་ནང་དུ་བོད་ལ་སྔ་ཕྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་མི་འདྲ་བཅུ་གཉིས་བྱུང་ཡོད། བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་དེ་དག་གི་དུས་མཚམས་དབྱེ་སྟངས་ཀྱང་མི་འདྲ་བ་ཅི་རིགས་བྱུང་ཡོད་པས། དེ་དག་གི་དུས་མཚམས་དབྱེ་སྟངས་ཇི་ལྟར་ཡིན་མིན་གཤམ་ནས་འགོད་པར་བྱ་ལ།

1. ༼བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས།༽ དཔེ་དེབ་འདི་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༨༥ ལོར་སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་གིས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་ཀྲུང་དབྱང་མི་རིགས་སློབ་གླིང་གི་རྒྱ་རིགས་སྐུ་ཞབས་ཀེང་དབྱི་ཧྥང་སོགས་ཀྱིས་རྒྱ་ཡིག་གི་ལམ་ནས་སྒྲིག་རྩོམ་བྱས་པའི་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་མ་དེ་ཡིན་ལ། རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འདིའི་དུས་རིམ་དགར་ཚུལ་ནི། ༡.གནའ་རབས་དང་བྲན་གཡོག་ལམ་ལུགས་དུས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་(གནས་ནས་སྤྱི་ལོ་ ༨༤༢ ལོ)དང། ༢.བཀས་བཀོད་རྒྱུད་འཛིན་གྱི་མངའ་ཁོངས་བཅད་བཟུང་དུས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་(༨༤༣-༡༢༦༤ ལོ)དང་། ༣.བཀས་བཀོད་བརྒྱུད་འཛིན་ཞིང་བྲན་ལམ་ལུགས་སྤྱི་ཚོགས་སྔོན་མའི་དུས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་(༡༢༦༥-༡༦༤༤) དང། ༤.བཀས་བཀོད་བརྒྱུད་འཛིན་ཞིང་བྲན་ལམ་ལུགས་སྤྱི་ཚོགས་གཞུག་མའི་དུས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་(༡༦༤༤-༡༩༤༩)བཅས་བཞི་རུ་དབྱེ་ཡོད།

2. ༼བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་གནད་བསྡུས།༽ འདི་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༨༨ ལོར་ནུབ་བྱང་མི་རིགས་སློབ་གླིང་གི་རྒྱ་རིགས་སྐུ་ཞབས་ཝང་དབྱི་ནོན་དང་ཐང་ཅིན་ཧྥུ་གཉིས་ཀྱི་བརྩམས་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། འདིའི་དུས་རིམ་དགར་ཚུལ་ནི། ༡.ཆེས་སྔ་མོ་ནས་ས་སྐྱའི་སྲིད་དབང་བར་དུ།(སྤྱི་ལོ་ ༡༢༦༤ བར) ༢. ཡོན་རྒྱལ་རབས་དུས་མཚམས་གཅིག (༡༢༧༩-༡༦༤༤) ༣.བཅིང་གྲོལ་བྱས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག(༡༦༤༤-༡༩༥༡བར) བཅས་ནས་དབྱེ་ཡོད།

4

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

3.༼བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་བྱུང་འཕེལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་ཁྱད་ཆོས།༽ རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་འདི་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོར་ཀན་སུའུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་གིས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་ནུབ་བྱང་མི་རིགས་སློབ་གླིང་གི་དགེ་རྒན་དཔའ་རྩེ་དང་གཙོས་མི་རིགས་དགེ་འོས་མཐོ་རིམ་ཆེད་སྦྱོང་སློབ་གྲྭའི་དགེ་རྒན་ཆེན་མོ་གཞོན་པ་ལྷ་རྒྱལ་ཚེ་རིང་གཉིས་ཀྱིས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས་པའི་བོད་ཡིག་ལམ་ནས་བྲིས་པའི་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་མ་དེ་ཡིན། རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འདིའི་དུམ་མཚམས་དབྱེ་སྟངས་ནི། ༡.གནའ་རབས་རྩོམ་རིག་(བོད་གདོད་མའི་སྤྱི་ཚོགས་ནས་ས་སྐྱ་བའི་བར)ལ་དོན་ཚན་དྲུག་དང། ༢.སྔ་དར་རྩོམ་རིག་(ས་སྐྱ་བ་ནས་མདོ་མཁར་བའི་བར)ལ་དོན་ཚན་བརྒྱད། ༣.ཕྱི་དར་རྩོམ་རིག་(མདོ་མཁར་བ་ནས་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་བར)ལ་དོན་ཚན་བཅུ་གཅིག་བཅས་དབྱེ་བ་ཆེན་པོ་གསུམ་ཕྱེས་ཡོད།

4. ༼བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་གི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ་རབ་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ༽ འདི་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༠༡ ལོར་དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས་བརྩམས་ཤིང་ཝཱ་ར་ཎ་སའི་བོད་ཀྱི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་ནས་དཔར་བའི་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་ཡིན་ལ། འདིའི་དུས་རིམ་དགར་ཚུལ་ནི། ༡.གདོད་མའི་ངག་རྒྱུན་སྐོར། ༢.གནའ་རབས་རྩོམ་རིག་གི་བྱུང་རིམ་བཤད་པ(འདི་ལ་དབྱེ་བ་ལྔ་ཡོད) ༣.བོད་ཀྱི་གནའ་རྩོམ་ལས་འགྱུར་རྩོམ་ཁག་ཅིག་བཤད་པ་(འདི་ལ་དབྱེ་བ་བརྒྱད་ཡོད) ༤.བསྟན་འགྱུར་དུ་བཞུགས་པའི་བོད་རྩོམ་ཁག་ཅིག་(འདི་ལ་དབྱེ་བ་བདུན་ཡོད) ༥.བོད་སིལ་བུར་འཐོར་བའི་དུས་སྐབས་(དབྱེ་བ་ཉེར་ལྔ་ཡོད) ༦.རིག་གནས་བཅུའི་བཤད་སྲོལ་བྱུང་བ་དང་དེའི་འཕེལ་རིམ་སྐོར་བཤད་པ་(དབྱེ་བ་ཉེར་བཞི་ཡོད་) ༧.སྙན་ངག་གི་འཕེལ་ཤུགས་རྫོགས་ཤིང་དར་ཁྱབ་ཆེ་བའི་དུས་སྐབས་(དབྱེ་བ་ཉི་ཤུ་ཡོད) བཅས་དབྱེ་བ་བདུན་ཕྱེས་ནས་བཤད་ཡོད།

5

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་དབྱེ་དགར་ལ་དཔྱད་པ།

5.༼བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་སྐལ་བཟང་མིག་སྒྲོན།༽ རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་འདི་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༠༢ ལོར་མཚོ་སྔོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་གིས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་མཚོ་སྔོན་དགེ་ཐོན་སློབ་ཆེན་མི་རིགས་དགེ་ཐོན་སློབ་གླིང་གི་དགེ་རྒན་རྒྱ་ཡེ་བཀྲ་བྷོ་གཙོ་བོའི་གཞན་རིན་ཆེན་བཀྲ་ཤིས། རྨོག་རུ་དོན་གྲུབ་ཚེ་རིང་། སྟོབས་ལྡན་བཅས་ཀྱིས་བརྩམས་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འདིའི་དབྱེ་དགར་བྱས་ཚུལ་ནི། ༡.གདོད་མའི་དུས་སྐབས་དང་སྤུ་རྒྱལ་བཙན་པོའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག(གནའ་སྔ་མོའི་དུས་ནས་སྤྱི་ལོ་ ༨༤༢ ལོའི་བར)ལ་ལེའུ་བརྒྱད་དང། ༢.བོད་སིལ་བུའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་(སྤྱི་ལོ་ ༨༤༣-༡༢༥༢ ལོའི་བར)ལ་ལེའུ་དྲུག་དང། ༣.ས་ཕག་རིན་གཙང་་གི་དུས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་(སྤྱི་ལོ་ ༡༢༥༣-༡༦༤༡ ལོའི་བར)ལ་ལེའུ་བརྒྱད་དང། ༤.དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་གི་དུས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་(སྤྱི་ལོ་ ༡༩༤༢-༡༩༤༩ ལོའི་བར)ལ་ལེའུ་བདུན་བཅས་ཁྱོན་བསྡོམས་ལེའུ་སུམ་ཅུས་གྲུབ་ཡོད།

6.༼བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་མུན་སེལ་སྒྲོན་མེ།༽ རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འདི་ནི་བོད་ལྗོངས་སློབ་ཆེན་གྱི་དགེ་རྒན་ལྷག་པ་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་བརྩམས་ཤིང། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ལོར་པར་གཞི་དང་པོ་བསྒྲིགས་ནས་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བསྐྲུན། འདིའི་དུས་རིམ་དགར་ཚུལ་ནི། ༡.གནའ་རབས་རྩོམ་རིག་(གནའ་སྔ་མོ་ནས་སྤྱི་ལོ་ ༨༤༢ བར)ལ་ལེའུ་ལྔ་དང། ༢.བར་མའི་དུས་རབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་(སྤྱི་ལོ་༨༤༢-༡༦༤༢) ལ་ལེའུ་བཅུ་གཅིག་དང། ༣.ཉེ་རབས་རྩོམ་རིག་(སྤྱི་ལོ་༡༦༤༢-༡༩༥༡)ལ་ལེའུ་ལྔ་དང་བཅས་ཁྱོན་བསྡོམས་ལེའུ་ཉེར་གཅིག་གིས་གྲུབ་ཡོད། ༤.དེང་རབས་རྩོམ་རིག་(༡༩༥༡-ད་བར)བཅས་བ་ཆེན་པོ་བཞི་ཕྱེས་ཡོད་ཀྱང་དེབ་རང་ན་དབྱེ་བ་གསུམ་ལས་ཐ་མ་དེ་བཤད་མེད། དཔེ་དེབ་འདི་ནི་ཉིས་སྟོང་དྲུག་ལོར་བསམ་པའི་དཔའ་ཡོན་འཛུགས་སྐྲུན་གྱི་དཔེ་ཚོགས་ཁྲོད་ནས་བསྐྱར་དུ་དཔར་ཅིང། མཚན་བྱང་ལ་《བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས།》ཞེས་ནས་བཏགས་ནས་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས།

6

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

7.༼བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་སྤྱི་བཤད།༽ རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འདི་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༠༥ ལོར་ལྷོ་ནུབ་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་གྱི་དགེ་རྒན་མགོན་པོ་བཀྲ་ཤིས་དང། ཆོས་མཚོ། ཀླུ་རྒྱལ་དོན་གྲུབ། ཆོས་སྒྲོན་སོགས་ཀྱིས་རྩོམ་སྒྲིག་བྱས་ཤིང་། མགོན་པོ་བཀྲ་ཤིས་ཀྱིས་ཆ་ཚང་ཞུ་དག་བྱས་ཏེ་སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། འདིའི་དུས་རིམ་དགར་ཚུལ་ནི། ༡.གདོད་མའི་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག(འདི་ལ་ལེའུ་གསུམ) ༢.བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས་སྔ་མའི་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག(འདི་ལ་ལེའུ་གཉིས) ༣.བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས་ཕྱི་མའི་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག(འདི་ལ་ལེའུ་བདུན) ༤.བོད་སིལ་བུའི་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག(ལེའུ་གསུམ) ༥.ས་སྐྱ་ནས་གཙང་རྒྱལ་བར་གྱི་རྩོམ་རིག(ལེའུ་བཅུ) ༦.དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་ནས་བཅིང་གྲོལ་བར་གྱི་རྩོམ་རིག(ལེའུ་བཅུ་གཅིག་གིས་གྲུབ) བཅས་དབྱེ་བ་ཕྱེས་ཡོད།

8.༼བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས།༽ རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་འདི་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༢༠༠༩ ལོར་རེབ་གོང་རྡོ་རྗེ་མཁར་དང། ཆབ་འགག་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རིང། གཅོད་པ་དོན་གྲུབ། བུ་བཞི་བསམ་པའི་དོན་གྲུབ། སྟོབས་ལྡན། རིན་ཆེན་ནོར་བུ། རྣམ་སྲས་བཅས་ཀྱིས་རྩོམ་སྒྲིག་གནང་ཞིང། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པ་ཞིག་ཡིན། རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འདིའི་དུས་རིམ་དགར་ཚུལ་ནི། ༡. གནའ་རབས་རྩོམ་རིག་(གནའ་དུས་-སྤྱི་ལོ་༦༡༧་བར) ༢.བཙན་པོའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག(༦༡༧-༨༤༢) ༣.སིལ་བུའི་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག་དང་བཅས་ཁྱོན་བསྡོམས་ལེའུ་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱིས་གྲུབ་འདུག རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔེ་དེབ་གཞན་རྣམས་ཀྱི་དབྱེ་བ་ཕྱེ་སྟངས་ཀྱང་གོང་གི་བརྒྱད་པོ་འདི་དག་དང་འདྲ་བས་རེ་རེ་བཞིན་རྒྱས་པར་མ་སྤྲོས་སོ།།

༢.རང་ཉིད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དབྱེ་དགར།
སྤྱིར་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔེ་དེབ་འདི་དག་ལ་བལྟས་ཡོང་དུས་དབྱེ་

7

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་དབྱེ་དགར་ལ་དཔྱད་པ།

དགར་བྱེད་ཚུལ་ཡང་མང་ཆེ་བ་གཅིག་མཚུངས་སུ་གནས་ཡོད་ལ། རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་སྤྱིའི་ཆ་ནས་ཀྱང་བྲི་སྣོན་དང་བཅོས་བསྒྱུར་གྱི་ཧེ་བག་ཆེན་པོ་བྱུང་མི་འདུག ལ་ལས་དུས་ཀྱི་སྟོད་ནི་ཆབ་སྲིད་ལ་གཞོལ་བ་དང་སྨད་ནི་རྩོམ་རིག་ལ་བཞོལ་ནས་བྲིས་པ།

ཡང་ལ་ལས་དུས་ཀྱི་སྨད་ནི་ཆབ་སྲིད་དང་སྟོད་ནི་རྩོམ་རིག་ལ་བཞག་པ་སྣ་ཚོགས་འདུག། སྤྱིར་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དབྱེ་མཚམས་ནི་རྩོམ་རིག་རང་སྟེང་གི་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་མཚམས་ནས་འཇོག་དགོས་ལ། རྩོམ་རིག་རང་སྟེང་གི་འཕོ་འགྱུར་ཞེས་པ་ནི་རྩོམ་རིག་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་དང་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་རྩོམ་སྲོལ་གཉིས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ལྟ་དགོས།

སྤྱིར་བཏང་ཆབ་སྲིད་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས་མིའི་བསམ་བློ་ཡང་དེ་ལྟར་འགྱུར་བ་ཐེབས་ཀྱིན་ཡོད་ནའང་། བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་ཐོག་ལ་འགྱུར་བ་ཐེབས་པའི་ངེས་པ་མེད། དཔེར་ན། གླང་དར་བསྟན་བསྣུབས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་འཕོ་འགྱུར་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་དེས་མིའི་བསམ་བློ་དང་བརྩམས་ཆོས་ལ་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་བྱུང་མེད་པ་ལྟ་བུའོ།

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་དང་དཔྱད་བརྗོད་དེ་དག་གི་ནང་ནས་བདག་བློར་འཚམ་ཤོས་ནི་བདུད་ལྷ་རྒྱལ་གྱིས་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དབྱེ་དགར་བྱེད་ཚུལ་དེ་ཡིན་ལ། ཁོང་གིས་ཀྱང་དུས་ཀྱི་ཆ་ནས་བཤད་ན་གནའ་བོའི་དུས་སྐབས་སུ་བྱུང་བའི་བརྩམས་ཆོས་ལ་བརྗོད་བྱ་མི་འདྲ་བ་བྱུང་པ་དེ་དག་སོ་སོར་ཕྱེས་མི་འདུག་སྙམ། སྤྱིར་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དབྱེ་མཚམས་ནི་གྲིས་གཏུབས་པ་ལྟ་བུའི་བར་མཚམས་གསལ་དག་ལྡན་པ་ཞིག་ཤིན་ཏུ་དཀའ་ལ། དེ་ནི་མིའི་བསམ་བློའི་འགྱུར་བ་ལས་བྱུང་བའི་བརྩམས་ཆོས་དང་རྩོལ་སྲོལ་གྱི་སྟེང་ནས་འཇོག་དགོས་པས། འགྱུར་བ་དེ་ནི་ལོ་གཅིག་དང་ཟླ་གཅིག་ལ་ཐེབས་འགྲོ་བ་ཞིག་རྩ་ནས་མིན་པས་ལོ་ཚིགས་ཀྱི་དབྱེ་དགར་བྱེད་སྟངས་དེ་ནི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དབྱེ་དགར་ལ་བེད་སྤྱད་ན་ཅུང་མི་བདེ་བར་སྙམ།

8

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དེ་ན་ཁོ་བོའི་བསམ་བློའི་དཔག་ཚོད་ཀྱི་དབྱེ་དགར་བྱེད་ཚུལ་ནི་འདི་ལྟ་སྟེ།
༡. གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་རྩོམ་རིག་གི་དུས་སྐབས།(གནའ་བོའི་ལྷ་སྒྲུང་ནས་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་བར)
༢. ཆོས་ལུགས་འདྲེས་མའི་རྩོམ་རིག་གི་དུས་སྐབས།(ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་ནས་མེ་ལོང་མའི་བར)
༣. མེ་ལོང་མ་དང་འབྲེལ་བའི་ནང་བསྟན་རྩོམ་རིག་གི་དུས་སྐབས།(མེ་ལོང་མ་ནས་དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་ལོ་རབས་བརྒྱད་བཅུའི་བར)
༤. རིག་གནས་སྣ་མང་འདྲེས་བའི་རྩོམ་རིག་གི་དུས་སྐབས།(དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་ལོ་རབས་བརྒྱད་བཅུ་ནས་མ་འོངས་པའི་བར)
༡. གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་རྩོམ་རིག་གི་དུས་སྐབས།
༠༡. ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དང་ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་བྱུང་བའི་ལྷ་སྒྲུང་གི་སྐོར། (ལེའུ་དང་པོ)
༠༢. གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ཆོས་ལུགས་ཆོ་གའི་སྐོར་གྱི་རྩོམ་རིག(ལེའུ་གཉིས་པ)
༠༣. ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྩོམ་རིག(ལེའུ་གསུམ་པ)
༠༡. ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་དང་ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན་བྱུང་བའི་ལྷ་སྒྲུང་གི་སྐོར།༠༠༡.སྲིད་པ་ཆགས་གླུ ༠༠༢.སྲིད་པས་བ་ཆུང་བཤའ་གླུ ༠༠༣.རྒྱ་མཚོ་བྲི་ནས་འཇིག་རྟེན་ཆགས་པའི་ལྷ་སྒྲུང། ༠༠༤.སྤྲེའུ་ལས་འགྲོ་བ་མི་བྱུང་ཚུལ། ༠༠༥.ཆུ་ལོག་གི་རྐྱེན་གྱིས་མིང་སྲིང་གཉིས་ཁྱོ་ཤུག་ཏུ་གྱུར་ཚུལ། ༠༠༦.སྒོ་ང་ལས་དཔའ་རྒོད་སྐྱེས་

9

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་དབྱེ་དགར་ལ་དཔྱད་པ།

ཚུལ། ༠༠༧.རྟ་རྐྱང་གི་བྱུང་བ། ༠༠༨.ནས་ཀྱི་ས་བོན་བྱུང་ཚུལ། ༠༠༩.བྱང་སྐར་སྤུན་བདུན་སོགས་ཀྱི་ལྷ་སྒྲུང་མང་དུ་ཡོད་ལ། ད་དུང་བོད་མདོ་དབུས་ཁམས་ཀྱི་ས་གནས་སོ་སོ་ན་འཇིག་རྟེན་ཆགས་ཚུལ་དང་མི་དང་སེམས་ཅན་བྱུང་སྟངས་སོགས་ཀྱི་ལྷ་སྒྲུང་འདྲ་མིན་སྣ་ཚོགས་ཡོད་པ་དག་ཀྱང་འདིར་བླུགས་དགོས།
༠༢. གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ཆོ་གའི་སྐོར་གྱི་རྩོམ་རིག
༠༠༡.སྟོན་པ་གཤེན་རབ་ཀྱི་འཁྲུངས་རབ་དང་འབྲེལ་བའི་ལྷ་སྒྲུང་གི་སྐོར། ༠༠༢. སྟོན་པ་གཤེན་རབ་ཀྱི་མཛད་རྣམ་གྱི་སྐོར། ༠༠༣.གཏོ་དཔྱད་ཀྱི་སྐོར། ༠༠༤.མོ་པྲའི་སྐོར།
༠༣. ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྩོམ་རིག་གི་སྐོར།
༠༠༡.གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ་བྱུང་བའི་ལྷ་སྒྲུང་གི་སྐོར། ༠༠༢.གྲི་གུམ་བཙན་པོའི་སྐབས་ཀྱི་གཡུལ་འཁྲུག་གི་ལྷ་སྒྲུང། ༠༠༣.སྤུ་དེ་གུང་རྒྱལ་ནས་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་བར་ལ་བླངས་པའི་རྒྱལ་བློན་རྣམས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་མགུར་གླུ་དང་སྒྲུང་ལྡེའུ་བོན་གསུམ།༢.ཆོས་ལུགས་འདྲེས་མའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་རྩོམ་རིག
༠༡. ནང་བསྟན་རྩོམ་རིག་དང་འབྲེལ་བའི་འགྱུར་མའི་སྐོར།(ལེའུ་དང་པོ)
༠༢. ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྡོ་རིང་དང་ཅོང་ཡིག་གི་རྩོམ་རིག(ལེའུ་གཉིས་པ)
༠༣. གེ་སར་སྒྲུང་དང་འབྲེལ་བའི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག(ལེའུ་གསུམ་པ)
༠༡. ནང་བསྟན་རྩོམ་རིག་དང་འབྲེལ་བའི་འགྱུར་མའི་སྐོར།
༠༠༡. ཐུབ་པའི་སྐྱེས་རབས་ཀྱི་སྐོར་ནས་༼མདོ་མཛངས་བླུན་༽གྱི་ཁྲོད་ན་སྐྱེས་རབས་ལྔ་བཅུ་ལྷག ༠༠༢.༼མདོ་སྡེ་ལས་བརྒྱ་པ༽ཡི་ཁྲོད་ན་སྐྱེས་རབས་སུམ་ཅུ་ཙམ་

10

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

བཞུགས། ༠༠༣. ༼གང་པོ་ལ་སོགས་པའི་རྟོགས་པ་བརྗོད་པ་བརྒྱ་པ༽འི་ཁྲོད་དུ་ཉི་ཤུ་ལྷག་བཞུགས། ༠༠༤. མདོ་སྡེ་ཨ༽དུམ་པའི་ཁྲོད་དུ་༼བསོད་ནམས་སྟོབས་ཀྱི་རྟོགས་པ་བརྗོད་པ་༽དང། ༼འཕགས་པ་རྒྱལ་བུ་དོན་གྲུབ་ཀྱི་མདོ།༽ ༼རྒྱལ་པོ་འོད་ཟེར་ཆེན་པོའི་སྐྱེས་རབས།༽ ༼མེ་ཤིང་རྟ་འདྲེན་པའི་སྐྱེས་རབས།༽ ༼སེང་གེ་ཡིད་བརྟན་ཀྱི་སྐྱེས་རབས་༽སོགས་སྐྱེས་རབས་བཅུ་ལྷག་བཞུགས། ༠༠༥.འདུལ་བའི་ ཁ༽ དུམ་པའི་ཁྲོད་དུ་༼རྒྱལ་པོ་ང་ལས་ནུའི་སྐྱེས་རབས།༽ ༼རྒྱལ་པོ་ནོར་བཟང་གི་སྐྱེས་རབས།༽ ༼གཞོན་ནུ་མེ་ལོང་གདོང་གི་སྐྱེས་རབས།༽ ༼རྟའི་རྒྱལ་པོ་སྤྲིན་གྱི་ཤུགས་ཅན་གྱི་སྐྱེས་རབས།༽ ༼བྱ་སྲེག་པའི་སྐྱེས་རབས།༽ ༼གཞོན་ནུ་ཆུ་སྐྱེས་ཀྱི་སྐྱེས་རབས།༽ ༼རི་བོང་གི་སྐྱེས་རབས་༽སོགས་བཞི་བཅུ་འགའ་བཞུགས། ད་དུང་ ག་༽དུམ་པ་དང། ང་༽དུམ་པའི་ཁྲོད་སོགས་ན་སྐྱེས་རབས་མང་པོ་ཡོད་པ་ལ་སོགས་པ་བྱུང། ༠༠༦.༼རོ་སྒྲུང་༽ གི་སྐོར་སོགས་ཡང་སྐབས་འདིར་བྱུང། ༠༠༧.སྡེ་ཚན་འདིའི་ནང་དུ་ནང་བསྟན་དང་འབྲེལ་བའི་༼སྤྲིངས་ཡིག་༽གི་སྐོར་དང་༼བསྟོད་པ༽འི་སྐོར་འདུས་པར་བྱེད་དགོས

༠༢.ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྡོ་རིང་དང་ཅོང་ཡིག་གི་རྩོམ་རིག

༠༠༡.དབོན་ཞང་རྡོ་རིང། ༠༠༢.ཞྭ་ལྷ་ཁང་གི་རྡོ་རིང། ༠༠༣.སྐར་ཆུང་ལྷ་ཁང་གི་རྡོ་རིང། ༠༠༤.བསམ་ཡས་རྡོ་རིང་སོགས་ལྷ་ཁང་གི་རྡོ་རིང་དང་བང་སོའི་རྡོ་རིང་སོགས་ཚང་མ་ཡིན།

༠༣.གེ་སར་སྒྲུང་དང་འབྲེལ་བའི་ངག་རྒྱུན་རྩོམ་རིག

༠༠༡. ཏུན་ཧོང་གཏེར་ཡིག་ལས་བྱུང་བའི་༼ཙེང་གི་རྦག་ཞིན་དང་སྤང་གི་ནོང་བུ་སྟག་ཅུང་༽དང། ༼གྱིམ་པོ་ཉན་ཅིག་དང་ཁབ་ཡོ་བྱའི་འདབ་བཀྲ་༽ལ་སོགས་པའི་གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་སྐོར། ༠༠༢. ༼གེ་སར་རྒྱལ་པོའི་སྒྲུང་།༽

11

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་དབྱེ་དགར་ལ་དཔྱད་པ།

༣.མེ་ལོང་མ་དང་འབྲེལ་བའི་ནང་བསྟན་རྩོམ་རིག་གི་དུས་སྐབས།
༠༡. མེ་ལོང་མ་དང་འབྲེལ་བའི་རྩོམ་རིག་གི་གཞུང་ལུགས་ཁག(ལེའུ་དང་པོ)
༠༢. ནང་བསྟན་ཚིག་རྒྱན་སྙན་ངག་གི་སྐོར།(ལེའུ་གཉིས་པ)
༠༣. ནང་བསྟན་བརྩམས་སྒྲུང་དང་ཟློས་གར།(ལེའུ་གསུམ་པ)
༠༤. མི་ཆོས་སྙན་ཚིག་དང་འབྲེལ་བའི་བསླབ་བྱའི་སྐོར།(ལེའུ་བཞི་བ)
༠༡. མེ་ལོང་མ་དང་འབྲེལ་བའི་རྩོམ་རིག་གི་གཞུང་ལུགས་ཁག
༠༠༡.སྙན་གཞུང་མེ་ལོང་མ། ༠༠༢.སྙན་འགྲེལ་མི་འཇིགས་སེང་གེའི་ང་རོ། ༠༠༣. ཟུར་མཁར་བ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་པོའི་སྙན་ངག་གི་འགྲེལ་བ། ༠༠༤.སྙན་འགྲེལ་དབྱངས་ཅན་དགྱེས་གླུ། ༠༠༥.སྙན་འགྲེལ་བཤད་སྦྱར་དཎྜིའི་དགོངས་རྒྱན། ༠༠༦.སྙན་འགྲེལ་དབྱངས་ཅན་ངག་གི་རོལ་མཚོ་ལ་སོགས་པའི་མེ་ལོང་མའི་དགོངས་འགྲེལ་ཚང་མ།
༠༢. ནང་བསྟན་ཚིག་རྒྱན་སྙན་ངག་གི་སྐོར།
༠༠༡.རྗེ་ཙོང་ཁ་བའི་བསྟོད་ཆེན་བཞི་དང་འགྱུར་མའི་བསྟོད་ཚོགས་ལ་སོགས་པ། ༠༠༢.སྟོན་མཆོག་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཐུབ་པའི་དབང་པོའི་སྐྱེས་རབས་གསལ་བར་བརྗོད་པ་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་པ་ནོར་བུའི་ཕྲེང་བ་དང་རྟོགས་བརྗོད་དཔག་བསམ་འཁྲི་ཤིང་ལ་སོགས་པ།
༠༣.ནང་བསྟན་ཟློས་གར་གཏམ་རྒྱུད་དང་མགུར་གླུ
༠༠༡.ཟློས་གར་ཆེན་མོ་བརྒྱད། ༠༠༢.བླ་མའི་རྣམ་ཐར་སོགས། ༠༠༣.མི་ལའི་མགུར་ལ་སོགས་པ། ༠༤.མི་ཆོས་སྙན་ཚིག་དང་འབྲེལ་བའི་བསླབ་བྱའི་སྐོར།

12

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

༠༠༡.ཞང་ཞུང་བའི་རཱ་མ་ཎ་གཏམ་རྒྱུད་དང་འགྱུར་མ་སྤྲིན་གྱི་ཕོ་ཉ་ལ་སོགས་པ། ༠༠༢.མི་དབང་རྟོགས་བརྗོད་དང་རྡོ་རིང་པཎྜི་ཏའི་རྣམ་ཐར་ལ་སོགས་པའི་སྐྱ་བོའི་རྣམ་ཐར། ༠༠༣.ས་སྐྱ་ལེགས་བཤད་དང་དགེ་ལྡན་ལེགས་བཤད། མི་ཆོས་གནད་ཀྱི་ཕྲེང་བ་ལ་སོགས་པའི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་སྐོར། ༠༠༤.ས་ལྷ་དྲན་གླུ་དང་མི་རྟགས་དྲན་མགུར་ལ་སོགས་བརྩེ་དུང་སྙན་ངག་ལ་སོགས་འདུ།

༤. རིག་གནས་སྣ་མང་འདྲེས་བའི་རྩོམ་རིག་གི་དུས་སྐབས།

དབྱེ་མཚམས་ཆེན་པོ་འདི་ནས་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལ་ནུབ་ཕྱོགས་དང་རྒྱ་ནག་རྩོམ་རིག་གི་ཤན་ཆེན་པོ་ཐེབས་ཏེ་གནམ་ས་བླ་འོག་རྗེས་བ་ལྟ་བུའི་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་བྱུང། དུས་མཚམས་འདི་ལའང་ནང་གསེས་ཀྱི་དབྱེ་དགར་མང་དུ་ཡོད་ནའང་ད་དུང་རྩོམ་རིག་གི་རྒྱུན་འདིའི་མཇུག་མ་རྫོགས་པས་དབྱེ་དགར་བྱེད་ཚུལ་ཡང་ཅུང་བཞག་ན་ལེགས་པར་སྙམ།

མཇུག་གཏམ།

ཁོ་བོས་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་མཚམས་དགར་ཚུལ་ཞིག་བྲིས་པ་འདི་ནི་ཡང་དག་པ་ཞིག་ཡིན་རྩ་ནས་ཟེར་མི་ཐུབ་མོད། འོན་ཀྱང་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ནི་ད་དུང་ཚད་རིམ་དམའ་མོ་ཞིག་ན་ཡོད་པས་གསལ་རྟགས་སུ་བྲིས་པ་ཡིན་པ་མ་ཟད། འདིའི་ཕྱོགས་ནས་ད་དུང་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་གི་ལས་སྣེ་འཛིན་མཁན་ཚོར་དོ་སྣང་སྤྲད་སའི་ས་དམིགས་ཆེན་པོ་ཞིག་ལྷག་ཡོད་པའི་གསལ་འདེབས་སུ་སྦྱོར་བའོ། །

13

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།
Impacts of Implementation of basic Education policy in Exile Tibetan Schools. དཔེ་སྟོན་སློབ་གྲྭའི་བོད་དགེ་བསམ་གྲུབ།[1]
ཐོག་མའི་གཏམ།
བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་འདི་ཉིད་དངོས་སུ་ལག་བསྟར་བྱེད་འགོ་བཙུགས་ནས་ལོ་བཅུ་གཉིས་ཙམ་སོང་ཡང་། ལ་ལས་ད་དུང་དགོངས་དོན་ལེགས་པོ་མ་རྟོགས་ལ། ལ་ལས་ཅུང་ཟད་རྟོགས་ཀྱང་དེ་ལ་གདེང་འཁེལ་བའི་ཡིད་ཆེས་མ་རྙེད་པ། ལ་ལས་ལག་ལེན་གྱི་གནས་བབ་ལ་ཞིབ་འཇུག་མ་བྱས་པར་ཕྱོགས་སྔའི་ནམ་མ་ལངས་གོང་ནས་དགག་བཞག་གི་ཉི་མ་ཤར་ཟེར་བ་བཞིན་སྲིད་བྱུས་འདི་ཉིད་ཕན་ཐོགས་མེད་ཚུལ་བྱུང་རྒྱལ་དུ་སྨྲ་བ་འདི་ལ་བརྟེན། རང་ཉིད་སྲིད་བྱུས་འདིའི་ལག་ལེན་དང་དངོས་སུ་འབྲེལ་ནས་ལོ་ངོ་བདུན་ལྷག་ཙམ་སོང་བའི་རིང་འདིའི་ལག་ལེན་བསྟར་ཕྱོགས་ཚགས་ཚུད་ཡོང་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་འདི་ནི་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་སྲུང་སྐྱོབ་དང་མི་རིགས་ཀྱི་རྩ་དོན་བསྒྲུབ་ཆེད་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་ལག་ཆ་ཞིག་ཡིན་པ་ངེས་ཤེས་རྙེད་པའི་ཐོག་ནས་ད་ཐེངས་རྒྱས་བཅད་ཀྱི་ཡིག་འབོར་དང་། དུས་ཁོམས་ལ་གཞིགས་པའི་རགས་དཔྱད་ཙམ་བྱ་འདོད་བྱུང་།

1.. བསམ་གྲུབ།*མེས་དཔོན་དཔེ་སྟོན་སློབ་གྲཱའི་བོད་དགེ་།lobjang_boy@yahoo.co.in

14

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དང་པོ། བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ཐོག་མའི་རྒྱབ་ལྗོངས་ལ་ཅུང་ཟད་དཔྱད་པ།ཀ) བཙན་བྱོལ་བོད་མི་ཐོག་མར་བཙན་བྱོལ་དུ་སླེབས་རྗེས་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལམ་སྲོལ་གང་ཞིག་བཟུང་ཡོད་མིན་ལ་དཔྱད་པ།

བོད་མི་རྣམས་བཙན་བྱོལ་དུ་ཐོག་མར་འབྱོར་སྐབས་འཚོ་བའི་གནས་སྟངས་ཧ་ཅང་གི་ཛ་དྲག་ཡིན་ཀྱང་གཙོ་ཆེ་བ་༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོའི་ཐུགས་རྗེའི་བཀའ་དྲིན་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་པའི་སློབ་གྲྭ་ཟུར་དུ་ཚུགས་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡང་སྐབས་དེ་དུས་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལམ་སྲོལ་གང་ཞིག་གི་ཐོག་ལ་འགྲོ་མིན་དང་། དེ་བོད་པར་འཚམས་མིན་གྱི་གདམ་ག་གང་ཡང་མེད་པར་ཐད་ཀར་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ལམ་སྟོན་འོག་སྐབས་དེའི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་གི་ལམ་ལུགས་ཇི་བཞིན་བསྐྱོད་པ་རེད། དེའི་ཐད་༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་གིས་[2]སྔོན་མ་ང་ཚོ་སློབ་གྲྭ་ཚུགས་པའི་སྐབས་ཡིན་ན། སྔོན་ལ་འགྲོ་ལུགས་འགྲོ་སྟངས། སློབ་གྲྭའི་སྒྲོམ་ལྟ་བུ་དེ་མ་ཆགས་པའི་དཀའ་ངལ་ཁོ་ནའི་དོན་དུ་འགོར་བ་རེད་ཅེས་གསུངས་པ་ལྟར་རོ།

འོ་ན་སྐབས་དེའི་རྒྱ་གར་གྱི་ཤེས་ཡོན་ལམ་ལུགས་དེ་གང་འདྲ་ཞིག་རེད་ཅེ་ན། དེ་ནི་བརྒྱ་ཕྲག་བཅོ་བརྒྱད་པའི་ནང་དུ་རྒྱ་གར་གྱི་མཚོན་ཤར་གླིང་ཨེ་ཤི་ཡའི་རྒྱལ་ཁབ་མང་པོའི་ནང་དུ་ཨིན་ཇིའི་དབང་བསྒྱུར་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་ཐབས་སུ་ཆེད་མངགས་ལོར་ཊི་མེ་ཀོ་ལིས (Lord Macaulay) དབུ་ཁྲིད་པའི་ཤེས་ཡོན་ཚོགས་ཆུང་གིས་བཟོས་པའི་ལམ་སྲོལ་དེ་རེད།

ལམ་སྲོལ་དེ་ཇི་འདྲ་ཞིག་ཡིན་སྙམ་ན་མཁས་དབང་ཟམ་གདོང་རིན་པོ་ཆེས་[3] “སྐུ་ཞབས་མེ་ཀོ་ལི་ཁོང་ཕྱི་ལོ་ཆིག་སྟོང་བརྒྱད་བརྒྱ་སུམ་ཅུ་སོ་གྲངས་ནས་རྒྱ་གར་
2.. ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་སྐབས་གཉིས་པའི་བཀའ་སློབ་ལས་དྲངས།
3.. ཕྱི་ལོ་༢༠༠༥ཕྱི་ཟླ་༥པའི་ཚེས་༡༠བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་དམིགས་བསལ་དགེ་རྒན་འོས་སྦྱོང་ཐེངས་དང་པོའི་དབུ་འབྱེད་མཛད་སྒོར་གནང་བའི་གསུང་བཤད།

15

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།

དུ་ལོ་བཞི་ལྔ་སྡོད་རིང་། མདྷ་ར་སེ་དང་། ཧེ་དྷར་བྷ་ད། ཀ་ལི་ཀ་ཊར། ལྡི་ལི། ཝ་ར་ཎ་སི་སོགས་རྒྱ་གར་ཤར་ནུབ་ལྷོ་བྱང་གི་གྲོང་ཁྱེར་ཆེན་པོ་ཁག་དང་། གྲོང་གསེབ་མང་པོའི་ནང་བསྐོར་བསྐྱོད་ཀྱིས་ཞིབ་འཇུག་བྱས་ཏེ་ཕར་ལོག་རྗེས་ཨིན་ཇིའི་གྲོས་ཚོགས་འོག་མའི་ཚོགས་མི་ཆགས་པར་བརྟེན། གྲོས་ཚོགས་འོག་མའི་ནང་གཏམ་བཤད་རིང་པོ་གཉིས་བྱས་པ་དེའི་ནང་། རྒྱ་གར་ནང་སྲོལ་རྒྱུན་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལམ་སྲོལ་ཆེས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞིག་འདུག རྒྱ་གར་མི་དམངས་ཡོངས་རྫོགས་ཡི་གེ་འབྲི་ཀློག་ཤེས་པ་དང་། སློབ་སྦྱོང་ཡོད་པ་མིན་ཡང་གྲལ་རིམ་དམིགས་བསལ་བ་ཉུང་ཤས་ཤིག་གི་ཤེས་ཡོན་དང་བསམ་བློའི་གནས་ཚད་ཧ་ཅང་མཐོ་པོ་འདུག གནས་བབ་དེ་ལ་སྐྱོན་ནམ་འགྱུར་བ་ཞིག་གཏང་མ་ཐུབ་ན་རྒྱ་གར་ཐོག་ཨིན་གཞུང་གི་དབང་བསྒྱུར་རྒྱུན་རིང་གནས་ཐུབ་ཐབས་མིན་འདུག གལ་སྲིད་རྒྱ་གར་ཐོག་ང་ཚོའི་དབང་བསྒྱུར་རྒྱུན་རིང་བསྡད་དགོས་ན་རྒྱ་གར་གྱི་ན་གཞོན་ཚོར་ང་ཚོའི་འདོད་པ་དང་མཐུན་པའི་ཤེས་ཡོན་སྤྲད་དེ་རྗེས་མ་ང་ཚོ་ལ་རྟག་ཏུ་ཡིད་ཆེས་བློས་འགེལ་དང་། ཅི་གསུངས་བཀའ་བསྒྲུབ་བྱེད་མཁན་ཞིག་བཟོ་དགོས། དེ་འདྲ་བཟོ་མ་ཐུབ་ན་ང་ཚོའི་དབང་བསྒྱུར་རྒྱ་གར་ནང་ལོ་གྲངས་ཀ་བརྒྱབ་ཆོག་པ་ཞིག་རེད།”ཞེས་གསུངས་པ་ལས་གསལ་པོར་རྟོགས་ཐུབ།

ཁ) ལམ་སྲོལ་དེས་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ཕུགས་འདུན་དང་འཚམས་མིན་ལ་དཔྱད་པ།

ལམ་སྲོལ་དེ་ཉིད་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་གཞི་རྩའི་དགོས་མཁོ་དང་ཕུགས་འདུན་ལ་འཚམས་མིན་ནི་སྐབས་དེར་གནས་ཡུལ་རྒྱ་གར་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཐོག་དབང་སྒྱུར་བྱེད་པོས་བཟུང་བའི་དམིགས་ཡུལ་ལས་གསལ་པོར་རྟོགས་ཐུབ་ཅིང་། གཞི་རྩའི་མི་རིགས་གཅིག་དང་རྒྱལ་ཁབ་གཅིག་གི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ཆེད་དུ་སྲིད་བྱུས་དེ་བཟོས་པ་ཡིན་ནམ་ཡང་ན་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་པོས་དབང་བསྒྱུར་བྱ་ཡུལ་གྱི་མི་རིགས་ལ་བཀོལ་སྤྱོད་བདེ་བའི་ཆེད་དུ་བཟོས་པ་ཡིན་བསམ་གཞིགས་བྱེད་དགོས་པ་ཞིག་རེད། ང་ཚོ་དབང་

16

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

བསྒྱུར་བའི་བཙན་དབང་འོག་ནས་རང་གི་མི་རིགས་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་སྐད་ཡིག་ལ་གཏོར་བཤིག་འགྲོ་བའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་བཙན་བྱོལ་དུ་སླེབས་པ་ཞིག་ཡིན་པས་མུ་མཐུད་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་པོ་གཞན་ཞིག་གི་དབང་བསྒྱུར་གྱི་བཀོད་ཇུས་འོག་འགྲོ་དགོས་དོན་མེད། དེའི་ཐོག་༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་ནས་ [4]རྒྱ་གར་གྱི་ཤེས་ཡོན་སློབ་སྦྱོང་སྤྲོད་སྟངས་ཨིན་ཇིའི་དུས་ཀྱི་ལམ་ལུགས་ལྟ་བུའི་རིགས་འདི་ཚོ་ང་ཚོ་བོད་པར་རན་གྱི་ཡོད་མེད་སྐོར་ལ་ངེས་པར་དུ་བསམ་བློ་གཏོང་དགོས་པ་ཞིག་རེད། ང་རང་ཚོའི་གོམས་གཤིས་དང་མཐུན་ཞིང་རན་པ་ཞིག་ཡོང་བའི་བསམ་བློ་གཏོང་རྒྱུ་མེད་དམ་སྙམ།ཞེས་གསུངས། རྒྱ་གར་ཨིན་ཇིའི་བཙན་དབང་འོག་ནས་རང་བཙན་ཐོབ་ནས་དུས་ཡུན་གང་ཙམ་ཕྱིན་ཟིན་ཀྱང་ད་དུང་ཨིན་ཇིའི་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་ཐབས་ཀྱི་སྲིད་བྱུསའགྱུར་བ་གཏོང་མི་ཐུབ་པར་ཡུན་རིང་ལུས་པ་དེས་རྒྱ་གར་གྱི་སྲོལ་རྒྱུན་རིག་གནས་དང་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་པོའི་བསམ་བློའི་ཤུགས་རྐྱེན་ངན་པ་ད་དུང་ལུས་ཡོད་པ་དེ་ཡང་མཁས་དབང་ཟམ་གདོང་རིན་པོ་ཆེས་ [5] ལོར་ཊི་མེ་ཀོ་ལིས (Lord Macaulay) དབུ་ཁྲིད་པའི་ཤེས་ཡོན་ཚོགས་ཆུང་གིས་བཟོས་པའི་ལམ་སྲོལ་དེ་དུས་ད་ལྟའང་གྲྭ་མ་ཉམས་གྲུ་མ་ཞིག་པར་གནས་པ་དེ་རང་ཡིན་པའི་དབང་གིས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་རང་བཙན་ཐོབ་ནས་ལོ་༥༥ཙམ་སོང་བའི་རྗེས་སུའང་རྒྱ་གར་གྱི་གནས་སྟངས་སྤྱི་དང་། ལྷག་པར་ཤེས་ཡོན་ཐོག་སློབ་ཐོན་ན་གཞོན་རྣམས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ཅི་འདྲ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་པ་ཀུན་གྱིས་ཤེས་གསལ་རེད།ཅེས་དང་ཡང་ལམ་ལུགས་དེ་བཞིན་བོད་མིའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་གི་ནང་དུ་མུ་མཐུད་ལག་ལེན་བསྟར་ཚེ་ཕན་གནོད་གང་འབྱུང་མིན་ཐད་[6] ད་ལྟའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལམ་སྲོལ་འདིའི་གནས་

4..༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་ཤེས་ཡོན་ལམ་སྟོན་ཤོག་གྲངས་༥༣ལས་དྲངས།
5..ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་བཞི་པའི་བཀའ་སློབ་ལས་དྲངས།
6..ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་གསུམ་པའི་གྲོས་ཆོད། ཤེས་རིགས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་གལ་ཆེའི་ཡིག་ཆ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་ཤོག་གྲངས་༡༧༥

17

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།

སྟངས་ལ་ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་བལྟས་ན། འདས་པའི་མི་ལོ་༤༣རིང་བཙན་བྱོལ་བའི་སློབ་ཕྲུག་སྟོང་ཕྲག་མང་པོ་ཞིག་ནས་ལམ་སྲོལ་འདིའི་འོག་སློབ་སྦྱོང་སྤྲད་ཟིན་ནའང་ཚད་ལྡན་གྱི་མཁས་པ་དེ་སྔོན་བོད་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་གི་ལམ་སྲོལ་ནས་ཐོན་པ་དང་མཚུངས་པ་སུ་ཞིག་ཐོན་འདུག་ཅེས་དྲིས་པ་ན་མཚན་གཞི་བཟུང་རྒྱུ་ཧ་ཅང་དཀོན་པོ་ཆགས་ཡོད།ཅེས་གསུངས། ང་ཚོ་བཙན་བྱོལ་བ་ཞིག་གི་ངོས་ནས་ཤེས་ཡོན་སྦྱོང་བ་དེ་མི་ཚེའི་འཚོ་ཐབས་ཙམ་ཞིག་མིན་པར་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་དང་མི་རིགས་ཤིག་རང་གི་རིག་གཞུང་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱིས་དེའི་རྟགས་ལ་བརྟེན་ནས་དབང་བསྒྱུར་བའི་བཙན་གནོན་ལས་ཐར་ཐབས་ཀྱི་ཆེད་དུ་གཞོན་སྐྱེས་ལ་སློབ་སྦྱོང་སྤྲོད་ཀྱི་ཡོད། དེར་བརྟེན་ཨིན་ཇིས་རྒྱ་གར་བ་ཨིན་ཇིའི་མི་རིགས་ཇི་ལྟར་བཟོ་རྒྱུའི་ཤེས་ཡོན་ལམ་ལུགས་ལ་བརྟེན་པ་ནི་ཞ་དཔེ་ལྷམ་འགེབས་ཀྱི་དཔེ་ལྟར་རོ།

ག) བོད་མི་རང་གི་ཕུགས་འདུན་དང་འཚམས་པའི་ཤེས་ཡོན་ལམ་སྲོལ་ཞིག་དགོས་མིན་ལ་དཔྱད་པ།

མི་རིགས་གཞན་གྱི་ཤེས་ཡོན་ལམ་སྲོལ་དེ་བོད་མིར་འཚམས་ཀྱི་མེད་པ་མངོན་སུམ་མྱོང་བས་གྲུབ་པ་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་དགོས་མཁོ་དང་འཚམས་པའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལམ་སྲོལ་ཞིག་དགོས་པའི་ཐད་སྒེར་གྱི་བསམ་ཚུལ་འདོན་མཁན་ཤེས་ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་ཚོགས་འདུ་གང་སར་བྱུང་ཡང་སྤྱི་མོས་ཐོག་ནས་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་དགོས་མཁོ་དང་འཚམས་པའི་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུསཤིག་གཏན་འབེབས་དགོས་པའི་སྐོར་གྱི་གྲོས་གཞི་ཞིག ༡༩༨༥ སླེབས་པ་དེ་ཡང་གྲོས་གཞིའི་ནང[7] རང་རེའི་གཏན་ཉིན་སློབ་གྲྭ་ཁག་ནང་སློབ་ཕྲུག་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་སློབ་སྦྱོང་ཆུ་ཚད་ཡར་རྒྱས་ཚགས་ཚུད་འབྱུང་ཐབས་དང་། ད་ལྟའི་ཤེས་ཡོན་ལམ་ལུགས་ཐོག་བསྐྱར་ཞིབ་

7..ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་བཞི་པའི་གྲོས་ཆོད། ཤེས་རིགས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་གལ་ཆེའི་ཡིག་ཆ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་ཤོག་གྲངས་༡༩༠

18

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དང་འབྲེལ་རང་རེའི་བསྒྲུབ་བྱའི་རྩ་དོན་དམིགས་ཡུལ་དང་འཚམས་པའི་མ་འོངས་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ལངས་ཕྱོགས་སམ། སྲིད་བྱུས་ལམ་ལུགས་གཏན་འབེབས་གནང་ཕྱོགས་ཇི་དགེའི་སྐོར་ཞེས་དང་།

དེ་ནས་ཡང་ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་བཞི་པའི་སྐབས་གྲོས་གཞི་དོན་ཚན་དང་པོའི་ནང་སློབ་གྲྭ་ཁག་གི་ཤེས་ཡོན་གནས་ཚད་ཉམས་ཆག་ཕྱིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་དང་པོར་[8]ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་ལམ་སྟོན་འཆར་གཞི་ཡང་དག་མེད་པ་ཞེས་བཀོད་ཡོད་པ་དང་། སླད་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཕྱོགས་སྐོར་གྱི་གྲོས་ཆོད་ནང་[9]རང་གཞུང་བཀའ་ཤག་ནས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་གསར་བཟོའི་སྒྲོམ་གཞི་ངོ་སྤྲོད་གནང་དོན་ལ་གཞོགས་འདེགས་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་། སྲིད་བྱུས་ཀྱི་འཆར་ཟིན་བཟོ་འགོད་དང་གཏན་འབེབས་གང་མྱུར་གནང་ཕྱོགས་དགོས་རྒྱུ། ཞེས་གསལ་བ། སོགས་བོད་མིའི་ཕུགས་ཀྱི་ཁེ་ཕན་དང་འཐབ་རྩོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་རང་མི་རིགས་ཀྱི་དགོས་མཁོ་དང་འཚམས་པའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་སྲིད་བྱུས་ཤིག་དགོས་རྒྱུར་བསམ་ཡོད་ཅན་གྱི་བོད་མི་ཚང་མས་ངོས་འཛིན་གསལ་པོ་ཐུབ་པར་བརྟེན་ནས་བཅའ་ཁྲིམས་ཀྱིས་གཏན་ལ་ཕབ་པ་དེ་ཡང་[10] ཕྱི་ལོ་༡༩༩༡ལོར་གཏན་འབེབས་བྱུང་བའི་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་བཅའ་ཁྲིམས་ནང་། ཤེས་ཡོན་སློབ་སྟོན་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཐབས་སུ་དོན་དམ་བོད་ཀྱི་གཞི་རྩའི་དགོས་མཁོ་དང་འཚམས་པའི་ཤེས་རིག་གི་སྲིད་བྱུསཡང་དག་ཅིག་བཟོ་རྒྱུ།ཞེས་གསལ་བ་སོགས་ལས་སྔར་ཡོད་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་ལམ་ལུགས་དེས་བོད་མིའི་མངོན་འདོད་བསྒྲུབ་ཐུབ་ཀྱི་མེད་པར་བོད་མི་རང་གི་མངོན་འདོད་དང་འཚམས་པའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལམ་ལུགས་ཤིག་བཟོ་རྒྱུ་ཁ་ཚ་དགོས་གཏུགས་སུ་གྱུར་ཡོད།

8..ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་བཞི་པའི་གྲོས་ཆོད། ཤེས་རིགས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་གལ་ཆེའི་ཡིག་ཆ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་ཤོག་གྲངས་༡༩༡
9..བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཤོག་གྲངས་༡༣
10..ཤེས་ཡོན་སྐོར་གྱི་གལ་ཆེའི་བཀའ་སློབ་ཤོག་གྲངས་༡༩

19

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།

གཉིས་པ། བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུསཀྱི་ཐོག་མའི་བྱུང་རིམ་ལ་ཕྲན་ཙམ་དཔྱད་པ།
ཀ) བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཐོག་མའི་ས་བོན།

༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་དུས་གསུམ་གསལ་གཟིགས་ཀྱི་ལམ་སྟོན་དང་བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་རིག་གནས་ཀྱི་རིན་ཐང་ཤེས་པའི་མཁས་དབང་དང་ཤེས་ཡོན་ཅན། དེ་བས་ཀྱང་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལས་དོན་དང་དངོས་སུ་འབྲེལ་བའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་གི་འགན་འཛིན་དང་དགེ་རྒན་རྣམ་པའི་དུས་ཡུན་རིང་པོའི་ལག་ལེན་དང་ཉམས་མྱོང་ཕྱོགས་བསྡོམས་བྱས་པ་རྣམས་ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་རིམ་པའི་སྐབས་སོ་སོར་གྲོས་བསྡུར་བྱས་པའི་གྲོས་ཆོད་རིམ་པ་ལས་བོད་མིའི་འཐབ་རྩོད་ཀྱི་ངོ་བོ་དང་རིག་ཞུང་ཉམས་ཆགས་ཀྱི་སྐྱོན་གནད་སེལ་ཆེད་ཀྱི་བླང་བྱ་གང་མང་བཏོན་ཡོད་པ་དེ་དག་ད་ཡོད་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་ཐོག་མའི་ས་བོན་ཞིག་རེད། དཔེར་ན། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཕུད་པའི་རིགས་ཚན་གཞན་རྣམས་ཀྱང་བོད་སྐད་ཀྱི་བརྒྱུད་ལམ་ནས་འཁྲིད་དགོས་པའི་སྐོར་ལ་༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོས་བཀའ་སློབ་ཐེངས་མང་གནང་ཡོད་པ་སྟེ། ཐེངས་དང་པོ་༡༩༦༤ཕྱི་ཟླ་༡ཚེས་༢༨ཉིན།[11] ཐོག་མའི་བསམ་བློར་སློབ་གྲྭའི་ནང་འཛམ་བུ་གླིང་པའི་ཆེས་མཐོའི་ཤེས་རིག་རྣམས་རང་སྐད་ཐོག་སློབ་ཐུབ་པ་བྱུང་ན་བསམ་བྱུང་ཡང་། སྐབས་དེར་ཆ་རྐྱེན་མ་ཚང་བས་ཨིན་ཡིག་ཐོག་བསླབ་རྒྱུ་བྱས་པ་བཞིན། དེང་སང་ཨིན་སྐད་ཐོག་ནས་བསླབ་མུས་ལ་མ་འོངས་པར་དེ་དག་ཀྱང་ངེས་པར་དུ་ང་རང་ཚོའི་སྐད་ཡིག་ཐོག་བསྒྱུར་དགོས་ཞེས་དང་། ཕྱི་ལོ་༡༩༨༤ཕྱི་ཟླ་༩པའི་ཚེས་༡༡ཉིན་ཤེས་རིག་ལས་དོན་སྐོར་གྱི་ཚོགས་འདུར་ཕེབས་མཁན་རྣམས་ལ་[12] འཛིན་གྲྭ་གང་འཚམ་བར་ཕྲུ་གུར་སློབ་ཁྲིད་བོད་སྐད་ཐོག་

11..ཤེས་རིགས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་གལ་ཆེའི་ཡིག་ཆ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་ཤོག་གྲངས་༤༤
12..ཤེས་རིགས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་གལ་ཆེའི་ཡིག་ཆ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་ཤོག་གྲངས་༦༠

20

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཕྱིན་ན་ཡག་པོ་འདུག་དེ་འདྲ་བྱས་ན་ཕྲུ་གུར་སློབ་པ་དང་ཆབས་ཅིག་བོད་པའི་སྐད་ཡིག་དེ་ག་ཡར་རྒྱས་འགྲོ་གི་རེད་ཅེས་དང་། ་དེ་ནས་༡༩༨༥ལོར་ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་གསུམ་པའི་སྐབས་[13] ང་ཚོས་མཐོ་རིམ་སློབ་གྲྭའི་གནས་ཚད་བར་དུ། སློབ་ཚན་ཚང་མ་བོད་ཡིག་ནང་དུ་བསླབ་ཐུབ་པ་བྱེད་དགོས། སློབ་ཚན་རྣམས་སྔོན་ལ་བོད་སྐད་ཐོག་གཏན་འབེབས་བྱས་ནས་སློབ་དེབ་འདྲ་ཆགས་པོ་མ་དགོས་པར། སང་ཉིན་སློབ་ཚན་སྤྲོད་རྒྱུ་དེ་རིང་དགོང་དྲོ་བསྒྱུར་གྱིན་བསྒྱུར་གྱིན་བྱས། སྔོན་ལ་སྣུམ་དཔར་ཞིག་ལས་མ་བྱུང་ནའང་བརྒྱབ་སྟེ་བེད་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱིན་བྱེད་ཀྱིན་ཉམས་མྱོང་གསོག་གིན་གསོག་གིན་བྱེད་དགོས།ཞེས་དང་། ༡༩༨༧ཕྱི་ཟླ་༣པའི་ཚེས་༡༡ཉིན་རིག་གནས་བགྲོ་གླེང་སྐོར་གྱི་ཚོགས་འདུར་བསྩལ་བའི་བཀའ་སློབ་ནང་།[14] ཕལ་ཆེར་ཕྱི་ལོ་༡༩༦༠། ༦༡སློབ་གྲྭ་ཐོག་མར་འཛུགས་སྐབས་ང་ཚོས་གྲོས་མགོ་བཏོན་ནས་རིགས་ཁ་ཤས་ལམ་སེང་མཚན་ཉིད་ཚང་བའི་སྤུས་དག་པོ་ཞིག་ཡོང་མ་ཐུབ་ཀྱང་། མཚན་ཉིད་ལམ་རོབ་ཙམ་ཚང་བ་ཞིག་ཡོང་རྒྱུར་ཤུགས་བརྒྱབ་ནས་སློབ་ཚན་ཡོངས་རྫོགས་བོད་སྐད་ཐོག་ནས་བསླབ་ཐུབ་པ་བྱེད་དགོས་ཞེས་གསུངས་ཡོད།ཅེས་དང་། ཕྱི་ལོ་༢༠༠༩ ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་ལྔ་པའི་སྐབས་[15] དུས་ རབས་གསར་པ་འདིའི་ནང་ལ་དེང་སང་གི་སློབ་ཚན་གསར་པ་ཡར་རྒྱས་ཕྱིན་པའི་ཐོག་ནས་སློབ་ཚན་མང་པོ་ཞིག་རྙེད་ཡོད་པ་དེ་དག་ཀྱང་བོད་ཡིག་ནང་བསྒྲུབ་མ་ཐུབ་པ་གཅིག་དང་བསྒྱུར་མ་ཐུབ་པ་ཞིག་ཡོང་གི་མ་རེད།ཅེས་སོགས་གསུངས་ཡོད། དེ་དག་དང་མཚུངས་པར་བོད་མིར་ཤེས་ཡོན་སྤྲོད་པའི་དམིགས་ཡུལ་དང་། ཡ་རབས་གོམས་གཤིས། སྲོལ་རྒྱུན་ཤེས་ཡོན་གྱི་ངོས་འཛིན་དང་རིན་ཐང་སོགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་བཀའ་སློབ་གྲངས་ལས་འདས་པ་གསུངས་ཡོད་ལ་དེ་དག་ནི་བཀའ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་ལུང་དང་རིགས་པའི་བསྒྲུབ་བྱེད་

13..ཤེས་རིགས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་གལ་ཆེའི་ཡིག་ཆ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་ཤོག་གྲངས་༧༥
14..ཤེས་རིགས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་གལ་ཆེའི་ཡིག་ཆ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་ཤོག་གྲངས་༡༠༢
15..བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཤོག་གྲངས་༡༡

21

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།

ཀྱིས་བོད་མིའི་རྩ་དོན་ཐད་མེད་དུ་མི་རུང་བ་ཞིག་ཆགས་ཡོད། དེ་དག་ནི་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་ཐོག་མའི་ས་བོན་དང་པོ་དེ་ཡིན་ལ་སྲིད་བྱུསའདིའི་ཟིན་བྲིས་དང་བགྲོ་གླེང་གི་སྐབས་སུ་ལམ་སྟོན་ཡང་ཡང་གནང་བ་སྟེ་དེ་ཡང་ཡང་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་ཆེད་བརྗོད་དོན་ཚན་དྲུག་པར་[16] ༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་རྒྱལ་བའི་དབང་པོ་མཆོག་གིས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་འདིའི་ཟིན་བྲིས་དང་། བགྲོ་གླེང་གི་ལས་རིམ་གྱི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་དུ་བརྩེ་བ་ཆེན་པོས་ལམ་སྟོན་གནང་བའི་བཀའ་དྲིན་གྱི་ཕུང་པོ་ནི་ཇི་སྲིད་བྱང་ཆུབ་མ་ཐོབ་ཀྱི་བར་དུ་གཞལ་བར་མི་ནུས། ཅེས་གསུངས་པ་ལས་གསལ་བར་རྟོགས་ཐུབ།

བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་ནང་དུ་ཉེ་བའི་དུས་རབས་ཀྱི་ནང་དུ་བྱུང་བའི་འཕགས་ཡུལ་གྱི་དྲན་དབང་གང་མང་གི་གསུང་གི་ཉིང་བཅུད་འདུས་ཡོད་པ་དེ་ཡང་སྲིད་བྱུས་འདིའི་ཆེད་བརྗོད་ནང་[17] བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་གནྡྷི་དང་།(Mahatma Gandhi) ར་བིནྡདྲནཱཐཋཱཀུར།(Rabindranath Tagore) ཨརབིནྡགྷོཥ། (Arvind Ghosh) ཇིདྡུ་ཀྲིཥནམུརྟི་(Jiddu Krishnamurti) སོགས་ཀྱི་དགོངས་ཚུལ་ནས་ལེགས་ཆ་བླངས་ཞེས་གསལ་བ་དང་ཡང་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ནི་བོད་མི་རང་གི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་ལམ་སྲོལ་རྙིང་པ་ཡོད་ཚད་རྒྱུན་འཛིན་དང་གསར་པ་ཐམས་ཅད་འདོར་ཆེད་དུ་དམིགས་པ་ཞིག་མིན་པ་དེ་ཡང་སྲིད་བྱུསཀྱི་སྔོན་གླེང་དོན་ཚན༦།༡[18] བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་ཤེས་ཡོན་གཙོ་བོ་དང་དེང་རབས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དེའི་དགོས་ངེས་ཀྱི་ཟུང་ཟླར་བཟུང་བའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལམ་སྲོལ་ལག་བསྟར་བྱ་རྒྱུ།ཞེས་གསལ་བར་ལྟར་ནུབ་ཕྱོགས་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ནས་ཆེས་དེང་རབས་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་ཐོན་པའི་མཁྱེན་ལྡན་མང་པོའི་དགོངས་ཚུལ་ཡང་འདུས་ཡོད་པ་སྟེ་སྲིད་
16..བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས། ཤོག་གྲངས།༧
17..བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས།ཤོག་གྲངས་༢༦
18..བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས།ཤོག་གྲངས་༧

22

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

བྱུས་དེ་རང་དུ་[19] ཨ་རི་དང་ནུབ་ཕྱོགས་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ནས་ཆེས་དེང་རབས་སློབ་སྦྱོང་རྩེ་མོར་སོན་རྗེས་དེའི་སྐྱོན་གནས་མཐོང་སྟེ་སྲོལ་རྒྱུན་ལ་ཞུགས་པའི་ན་གཞོན་མང་པོའི་བར་སྐབས་ཀྱི་ཚོད་ལྟའི་ལས་འགུལ་ཁག་གིས་ཟུར་བརྒྱན་ཏེ་མ་འོངས་བོད་དུ་འཚེ་བ་མེད་པར་འཚེ་བ་མེད་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ཤིག་སྐྲུན་པའི་ཐབས་སུ་འགྲོ་ངེས་པའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལམ་སྲོལ། བོད་མིའི་དོན་དམ་གྱི་དགོས་མཁོ་དང་འཚམས་པ་ཞིག་ཡོང་བ་ལ་ཡན་ལག་གང་དང་གང་ཚང་དགོས་པའི་སྐོར་སྤྱི་སྒྲོམ་རགས་པ་ཞིག་ཞུས་ཡོད། ཞེས་གསལ་བ་ལྟར་མདོར་ན་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་འདི་ཐོག་མར་འབྱུང་བའི་ས་བོན་ནི་གང་ཟག་བྱེ་བྲག་པ་གཅིག་གི་འཆར་སྣང་བྲིས་པ་ཙམ་ཞིག་མིན་པར་ཤེས་ཡོན་དང་ལྷག་བསམ་གྱིས་ཕྱུག་ཅིང་། བློ་གཟུ་བོར་གནས་པའི་སྐྱེ་བོ་དུ་མའི་བློ་གྲོས་ཀྱི་སྙིང་བཅུད་གཅིག་སྡུད་དུ་མཚོན་པ་ཞིག་ཡིན།

ཁ) བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་གཏན་འབེབས་ཀྱི་བརྒྱུད་རིམ།

བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཐོག་མར་གཏན་འབེབས་ཀྱི་བརྒྱུད་རིམ་ནི་རང་ཅག་རྣམས་བཙན་བྱོལ་དུ་འབྱོར་ནས་༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོས་ཤེས་ཡོན་ཐོག་གལ་ཆེ་དོན་ཆེར་བརྩིས་ནས་སྐུ་ངལ་རབ་དང་རིམ་པར་བསྐྱོན་གནང་མཛད་ཀྱང་འདོད་བློ་ཁེངས་པའི་གྲུབ་འབྲས་ཤིག་མ་སོན་པར་བརྟེན་ཤེས་ཡོན་ཐོག་འཐུས་ཤོར་སོང་བའི་བཀའ་སློབ་རིམ་པར་ཕེབས་པ་མ་ཟད་དོན་དངོས་སུ་ཡང་བོད་ཕྲུག་རྣམས་རང་ཁ་རང་གིས་གསོ་ཐུབ་ཙམ་གྱི་སློབ་ཐོན་པ་གང་མང་བྱུང་ཡང་ཁྱད་ལས་པ་དང་བོད་སྤྱི་བའི་རྩ་དོན་ལ་སྨིན་པའི་འཐབ་རྩོད་པ་དང་མཁས་དབང་དེ་འདྲ་ཐོན་མི་ཐུབ་པའི་སྐྱོན་གནད་ལ་གཞིགས་ཏེ་ ༡༩༩༡ ལོར་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཤིག་བཟོ་རྒྱུར་བཅའ་ཁྲིམས་ཀྱིས་གཏན་འབེབས་བྱས།

19..ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ནས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་བསྟར་ཞུས་པའི་སྙན་ཐོ་ཤོག་གྲངས་༣

23

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།

༡༩༩༧ ལོར་ཟིན་བྲིས་ཚོགས་ཆུང་ཆེད་འཛུགས་ཀྱིས་ཕྱི་ནང་མཁས་པ་ཁག་ནས་སློབ་སྟོན་ཞུ་བའི་ལས་འགོ་བཙུགས།

༢༠༠༢ ལོར་བཀའ་ཤག་གསར་པས་དེ་སྔོན་གྱི་ཟིན་བྲིས་ལ་ཆ་མ་བཞག་པར་ཟིན་བྲིས་གསར་པ་ཞིག་བཟོ་འགོ་བཙུགས།

༢༠༠༣ ལོར་ཤེས་རིག་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་བཞི་པའི་སྐབས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་སྒྲོམ་གཞིར་སྤྱི་མོས་ཀྱིས་རྒྱབ་སྐྱོར་ཐོབ།

༢༠༠༣ཕྱི་ཟླ་ ༨ པའི་ཚེས་ ༢༠ ཉིན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་རགས་ཟིན་དང་པོ་ཟུར་བརྒྱན་དང་བཅས་པ་བཀའ་ཤག་ཏུ་ཕུལ།

༢༠༠༣ ལོར་རགས་ཟིན་དང་པོར་བཀའ་བཅོས་དང་རགས་ཟིན་གཉིས་པ་གནས་ཡོད་མི་སྣ་དང་ཚོགས་པ་ཁག་ལ་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས།

༢༠༠༤ ཕྱི་ཟླ་ ༡ དང་ཕྱི་ཟླ་གཉིས་པ་སོ་སོར་རྒྱ་གར་མཁས་པའི་ཚོགས་འདུ་དང་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་དང་ཤེས་ཡོན་མི་སྣའི་ཚོགས་འདུ་བཅས་འཚོགས་ནས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་སྒྲོམ་གཞི་དང་། ལམ་སྲོལ། སློབ་ཚན་བཅས་ལ་བགྲོ་གླེང་ལྷུག་པོ་བྱུང་།

༢༠༠༤ ཕྱི་ཟླ་ ༤ དང་ ༥ པའི་ནང་གོང་གསལ་བགྲོ་གླེང་གཉིས་ཀྱི་དགོངས་འཆར་ལ་ལྟོས་ནས་སྣོན་འཕྲི་སྤོ་འཇོག་གིས་རགས་ཟིན་གསུམ་པ་བཟོས།

༢༠༠༤ ཕྱི་ཟླ་ ༦ པར་ཨིན་ཡིག་རགས་ཟིན་ལ་བཀའ་བཅོས་གནང་།

༢༠༠༤ ཕྱི་ཟླ་ ༦ པའི་ཟླ་མཇུག་ཏུ་དེང་རབས་མཁས་པའི་བགྲོ་གླེང་ཞིག་འཚོགས་ཏེ་ཁྱོན་ཚོགས་འདུ་ཁག་གསུམ་གྱི་དགོངས་ཚུལ་དང་༸གོང་ས་མཆོག་གི་ལམ་སྟོན་བཀའ་སློབ་བཅས་ལ་གཞིགས་ཏེ་རགས་ཟིན་མཐའ་མ་གཏན་འབེབས་བྱས།

24

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

༢༠༠༤ ཕྱི་ཟླ་ ༩ ནང་བཀའ་ཤག་གིས་རགས་ཟིན་སྤྱི་འཐུས་སུ་ཕུལ་ཏེ་སྐབས་བཅུ་གསུམ་པའི་སྤྱི་འཐུས་ལྷན་ཚོགས་ནས་བགྲོ་གླེང་ཞིབ་རྒྱས་དང་བཅས་སྣོན་འཕྲི་ཅུང་ཟད་གནང་སྟེ་སྤྱི་མོས་ཐོག་གཏན་ལ་ཕབ།
ག) བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་ནང་དོན།
སྔོན་གླེང་ངོ་བོ་དགོས་པ་ངོས་འཛིན་བཞི། །
དམིགས་ཡུལ་ལམ་སྲོལ་སྒྲོམ་གཞི་སློབ་ཚན་བརྒྱད། །
བསླབ་གཞི་རྒྱུགས་སྤྲོད་དགེ་རྒན་འཛིན་སྐྱོང་སྟེང་། །
ཐོབ་ཐང་བར་བརྒལ་བསྐྱར་ཞིབ་བཅོ་ལྔའོ། །
དགོས་པ་ལ་ཡང་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་དང་། །
ངོས་འཛིན་ལ་ནི་སྲོལ་རྒྱུན་དེང་རབས་གཉིས། །
དམིགས་ཡུལ་དེ་ལ་རང་དབང་གཞན་ཕན་དང་། །
རྒྱུན་འཛིན་གསར་གཏོད་བཅས་ཀྱི་དབྱེ་བའོ། །
གསུམ་པ། བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་བསྟར་བྱེད་ཕྱོགས་ལ་དཔྱད་པ།
ཀ) བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་ལེན་བྱེད་ཕྱོགས་ཀྱི་སྐོར་ལ་སྐབས་བཅོ་ལྔ་པའི་སྤྱི་འཐུས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་ཚོགས་ཆུང་གིས་ཉམས་ཞིབ་བྱས་པ་བརྒྱུད་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་བསྟར་གནང་མཁན་གྱི་སློབ་གྲྭ་ཁག་ཟུར་འདོན་ཞུས་ཡོད་ཅིང་དེའི་ནང་༢༠༠༥ནས་ལག་བསྟར་བྱེད་མཁན་དང་། ༢༠༠༦ནས་བྱེད་མཁན། ༢༠༠༨ནས་བྱེད་མཁན་༢༠༡༠ནས་བྱེད་མཁན། ༢༠༡༡ནས་བྱེད་མཁན། ༢༠༡༤ནས་བྱེད་མཁན་བཅས་དབྱེ་འབྱེད་བྱས་འདུག་ཀྱང་ལག་བསྟར་གྱི་གནས་སྟངས་

25

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།

འགྲེལ་བརྗོད་སྐབས་གཙོ་ཆེ་བ་འཛིན་རིམ་གང་ནས་ཨིན་སྐད་སློབ་ཀྱི་ཡོད་མེད་ལ་དམིགས་འདུག་པ་དེས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་ཇུས་ཀྱི་དགོངས་དོན་གསལ་པོར་མ་རྟོགས་པའམ་ཡང་ན་དུས་ཁོམས་འདེང་ངེས་མ་བྱུང་བ་ལྟ་བུས་ལག་བསྟར་གྱི་གནས་སྟངས་གསལ་པོ་འགོད་ཐུབ་མེད།

གལ་ཆེ་ཤོས་ནི་དགེ་རྒན་གྱིས་སློབ་ཕྲུག་ལ་ཤེས་ཡོན་སྤྲོད་པའི་དམིགས་ཡུལ་དང་། དགེ་རྒན་གྱི་ཤེས་ཡོན་གནས་སྟངས། དགེ་རྒན་གྱི་མཐུན་རྐྱེན། སློབ་ཕྲུག་གི་ཤེས་ཡོན་ལ་འཛིན་པའི་ལྟ་སྟངས་དང་གོ་རྟོགས་སོགས་གཞི་རྩའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལྟ་གྲུབ་ལ་རྒྱུས་ལོན་བྱ་དགོས་པ་ལས་ཡིག་རྒྱུགས་སྐར་གྲངས་དང་ཨིན་སྐད་སློབ་མིན་སོགས་ལ་གཞི་བཅོལ་ནས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱ་མི་རུང་།

ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ནས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་བསྟར་དོན་སྨིན་ཡོང་ཆེད་ཕ་མ་དང་དགེ་རྒན་ལ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུསཀྱི་གོ་རྟོགས་སྤེལ་བ་དང་། ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་སློབ་དེབ་རྩོམ་སྒྲིག་བྱེད་པ། དགེ་རྒན་འོས་སྦྱོང་སྤྲོད་པ། རིག་ལམ་སློབ་ཁྲིད་ཀྱི་ལམ་སྟོན་བྱེད་པ། དགེ་རྒན་གྱི་ཁྱད་ལས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་རྒྱུ། སོགས་ཀྱི་དོན་དུ་ད་བར་ལས་གཞི་ཧ་ཅང་མང་པོ་སྤེལ་ཡོད། དཔེར་ན།[20] ཕྱི་ལོ་༢༠༠༤ ནས་ ༢༠༡༠ བར་གཞི་རིམ་གོང་འོག་བར་གསུམ་གི་དགེ་རྒན་ ༦༣༤ དང་འགན་འཛིན་ ༦༥ བཅས་ལ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་ཟབ་སྦྱོང་གོ་སྒྲིག་ཞུས་པ་དང་ཕྱི་ལོ་༢༠༠༤ ནས་ད་བར་དགེ་རྒན་འོས་སྦྱོང་རིམ་འཛུགས་ཀྱིས་སྲིད་བྱུས་དང་མཐུན་པའི་དགེ་རྒན་ ༢༠༧ ལྷག་གསོ་སྐྱོང་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད།ཅེས་པ་ལྟར་དང་ལྷག་པར་དུ་ད་ལྟའི་བཀའ་ཤག་གིས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་ཡོད་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་བྱིས་པའི་སྒྲུང་དེབ་དཔར་བསྐྲུན་དང་། བྱིས་པའི་ཀློག་རྩལ་ཟབ་སྦྱོང་སོགས་ཤེས་

20.. ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ནས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་བསྟར་ཞུས་པའི་སྙན་ཐོ་ཤོག་གྲངས་༣

26

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཡོན་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་དོན་མང་པོ་བསྒྲུབ་ཡོད། ལག་བསྟར་ཁྲོད་ད་དུང་ཤུགས་ ུསྣོན་རྒྱག་དགོས་ས་ཞིག་ནི་དགེ་རྒན་རྒྱུན་གནས་དང་། སློབ་ཁྲིད་ཀྱི་བརྒྱུད་ལམ་བོད་སྐད་དུ་བརྟེན་རྒྱུ་དེ་ཡིན།

བཞི་པ། ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་ལེན་བསྟར་བའི་གྲུབ་འབྲས་ལ་རོབ་ཙམ་དཔྱད་པ། ཀ) བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་ལེན་བསྟར་བ་དེས་བོད་མིའི་སྒྲིག་འཛུགས་སྤྱི་དང་ཁྱད་པར་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ནས་རང་མི་རིགས་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་རིག་གནས་དང་ལྷག་པར་སྐད་ཡིག་ལ་འཛིན་པའི་ལྟ་ཚུལ། བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་། སྐད་ཡིག་བཅས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ལས་གཞི་སྤེལ་རྒྱུར་སྔར་ལྷག་འགྱུར་བ་ཕྱིན་ཡོད།

ཁ)བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་བསྟར་བྱས་པ་བརྒྱུད་དགེ་རྒན་གྱིས་སློབ་ཕྲུག་ལ་སློབ་ཁྲིད་བྱ་ཚུལ་ལ་འགྱུར་བ་ཐེབས་པ་དེ་ཡང་། ཤེས་ཡོན་གྱི་ངོ་བོ་ལས་དགེ་རྒན་གྱིས་སློབ་ཕྲུག་རྣམས་ཚེ་འདིའི་ལྟོ་གོས་གཏམ་གསུམ་འགྲིག་ཙམ་གྱི་གནས་ལས་འདས་ཏེ་རང་གཞན་ཀུན་ལ་ཕན་བདེ་བསྒྲུབ་ཐུབ་པ་ཞིག་བསྐྲུན་ཐབས་ལ་ཕྱོགས་པ་དང། ཤེས་ཡོན་གྱི་དགོས་པ་ལས་བོད་ཕྲུག་རྣམས་འཇིག་རྟེན་སྤྱི་དང་རང་མི་རིགས་ཀྱི་རྩ་དོན་བསྒྲུབ་མཁན་ཞིག་གསོ་སྐྱོང་བྱེད་ཐབས་ལ་ཕྱོགས་པ། ཤེས་ཡོན་གྱི་ངོས་འཛིན་ལས་བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་ཤེས་ཡོན་གྱི་གལ་ཆེའི་རང་བཞིན་དང་དེང་རབས་ཤེས་ཡོན་གྱི་ཁེ་ཕན་ངོས་འཛིན་ཐོག་ནས་བསླབ་གཞིའི་ལམ་སྲོལ་དང་ཁ་ཕྱོགས་ཇེ་ལེགས་སུ་སོང་བ།ཤེས་ཡོན་གྱི་དམིགས་ཡུལ་ལས་བོད་ཕྲུག་རྣམས་དམིགས་ཡུལ་བཞི་ལྡན་གྱི་མི་བུ་ཚད་ལྡན་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་རྒྱུར་ཕྱོགས་པ། ཤེས་ཡོན་གྱིས་ལམ་སྲོལ་ལས། སློབ་ཁྲིད་ཀྱི་བརྒྱུད་ལམ་བོད་སྐད་དུ་བརྟེན་པའི་དགེ་མཚན་ཤེས་པའི་ཐོག་ནས་ཐ་སྙད་རྐང་གཅིག་ཚུན་ཆད་བོད་སྐད་ནས་སློབ་ཐབས་ལ་བརྩོན་

27

༄༅། །བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་། ལག་ལེན་གྱི་གྲུབ་འབྲས།

པ། ཤེས་ཡོན་གྱི་སྒྲོམ་གཞི་ལས་དགེ་རྒན་གྱིས་སློབ་ཕྲུག་རྣམས་མི་ཚེ་གང་པོར་ཤེས་ཡོན་སྦྱོང་མཁན་ཞིག་ཏུ་སློབ་སྟོན་བྱེད་པ་སོགས་དམིགས་བཀར་ཡིག་ཐོག་ཏུ་བཏོན་རྒྱུ་ཡོད་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུསཀྱི་གོ་རྟོགས་ཡོད་པའི་དགེ་རྒན་ཞིག་ལ་མཚོན་ན་སྨག་ལ་སྒྲོན་མེ་བཏེགས་པ་ལྟ་བུའི་ཕན་ཐོགས་བྱུང་ཡོད།

ག) ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་ལམ་སྟོན་ཡང་དག་ཐོབ་པའི་སློབ་ཕྲུག་ཞིག་གི་ངོས་ནས་བརྗོད་ན་སློབ་ཕྲུག་གི་སློབ་སྦྱོང་སྦྱང་ཚུལ་ཐད་རང་དབང་དང་གུ་ཡངས་ཐོབ་ཡོད་ལ་དགེ་རྒན་ལ་བརྩི་འཇོག་དང་བཀའ་དྲིན་བསམ་ཤེས། བསམ་ཕོད་པ་དང་བཤད་ཕོད་པ་བསྒྲུབ་ཕོད་པའི་ནུས་པ་སླེབས་ཡོད། དེ་བས་ཀྱང་གལ་ཆེ་བ་ཞིག་ནི་སློབ་ཕྲུག་གི་སེམས་ནང་དུ་རང་མི་རིགས་ཀྱི་ཕ་སྐད་དེར་རང་བཞིན་གྱིས་དགའ་ཞེན་ཆེ་རུ་སོང་ཡོད།

ང་)ཕ་མའི་ངོས་ནས་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་གོ་རྟོགས་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་གྱི་ནུས་པ་ཡར་རྒྱས་སུ་ཕྱིན་ཡོད་ཅིང་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ལག་ལེན་འཐུས་ཚང་གནང་སྟེ་གྲུབ་འབྲས་མིག་མཐོང་ལག་འཛིན་ཡོད་མཁན་གྱི་སློབ་གྲྭ་ལ་སློབ་འཇུག་བྱ་རྒྱུ་དང་སློབ་གྲྭའི་ལས་དོན་དང་བྱེད་སྒོ་ཁག་ལ་ཕ་མའི་གཞོགས་འདེགས་བྱེད་ཚད་སྔར་དང་བསྡུར་ན་ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་ཡོད།

མདོར་ན། བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་ནི་མི་རིགས་གཅིག་གི་མིག་རྒྱང་རིང་བའི་ཤེས་རིག་གི་སྲིད་བྱུས་ཤིག་ཡིན་རྐྱེན་དེ་ལག་ལེན་ཐོག་འགེལ་རྒྱུར་དཀའ་ཚེགས་ཆེ་ཡང་། སྲིད་བྱུས་འདི་བཞིན་བོད་ཀྱི་བྱུང་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་འོད་སྟོང་འབར་བའི་གཟི་བརྗིད་ཀྱི་ལས་དོན་ཞིག་ཡིན་པས། འདིའི་ཐོག་ལྷག་བསམ་ཟོལ་མེད་ཀྱི་ལས་དོན་བསྒྲུབ་མཁན་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་དང་མི་སྒེར་སུ་ཡིན་རུང་བོད་ཀྱི་བུ་རབས་ཚ་རྒྱུད་རྣམས་ཀྱིས་ཇི་སྲིད་བར་གདེང་འཇོག་དང་། བཀའ་དྲིན་དྲན་ངེས་ཡིན།

ཕྱི་ལོ་༢༠༡༧ཕྱི་ཟླ་༦ཚེས་༢༦དགེ་བར་བྲིས།

28

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིག་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ཅུང་ཟད་གླེང་བ།
ཨཅཱརྱ་ཤ་བོ་རྟ་མགྲིན།[21]
དཀར་ཆགསྔོན་གླེང་།
གཅིག ཧི་མ་ལ་ཡའི་དབྱིབས་དང་ས་ཁུལ་ངོ་སྤྲོད།
གཉིས། ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞིབ་འཇུག་གི་བརྗོད་བྱ་ངོ་སྤྲོད།
བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིག་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ཅུང་ཟད་གླེང་བ། སྔོན་གླེང་།
བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིགས་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་རྒྱུ་ནི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་གནད་དོན་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན། ཧི་མ་ལ་ཡའི་རི་རྒྱུད་དུ་ཡོད་པའི་བོད་རིགས་ཚོ་བ་ཁག་ནི་ཆེས་གདོད་མ་ནས་བོད་ཀྱི་ཁོངས་གཏོགས་ས་ཁུལ་འབའ་ཞིག་ཡིན་ནའང་བོད་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་སྟོབས་ཤུགས་ཉམས་ཞན་དང་བོད་སིལ་བུར་ཐོར་བ་ནས་ས་ཁུལ་འདི་དག་ཀྱང་རེ་རེ་བཞིན་བོད་དང་ཁ་བྲལ་བའི་མགོ་ཚུགས་ཡོད།

བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིགས་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་གཏིང་ཟབ་པོ་ཞིག་བྱེད་ཐུབ་ན་ང་ཚོས་དུས་རབས་རིམ་བྱུང་གི་བོད་ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་གསལ་བོར་རྟོགས་ཐུབ་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དོན་སྙིང་གལ་ཆེན་ལྡན་པ་ཡིན། རྒྱལ་ཁབ་དང་མི་རིགས་ཤིག་ལ་མཚོན་ན་ས་མཚམས་ཞིབ་

21..ཨཅཱརྱ་ཤ་བོ་རྟ་མགྲིན། ཝཱ་ར་ཎཱ་སི་བོད་ཀྱི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་།shawodolma@yahoo.co.in

29

བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིག་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ཅུང་ཟད་གླེང་བ།

འཇུག་གསལ་བོ་ཞིག་དགོས་པ་ནི་གནད་དོན་གྱི་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན།

བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིགས་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་རྒྱུ་ནི་བརྗོད་གཞི་ཧ་ཅང་རྒྱ་ཆེན་པོ་ཞིག་དང་། དེ་ནི་ས་ཁོངས་དང་སྐད་ཡིག རིག་གནས་དང་ཡུལ་སྲོལ་སོགས་ཕྱོགས་སོ་སོ་ནས་ཞིབ་འཇུག་གཏིང་ཟབ་བྱེད་རྒྱུ་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན།

ཧི་མ་ལ་ཡའི་རི་རྒྱུད་ནི་བོད་རིགས་འདུས་སྡོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཧ་ཅང་རྒྱ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་ནའང་ད་ཡོད་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔེ་ཆའི་ཁྲོད་དུ་ས་ཁུལ་འདི་དག་གི་སྐོར་ལ་ཁ་གསལ་འཁོད་པའི་དཔེ་དེབ་ནི་ཆེས་ཤིན་ཏུ་མཐོང་དཀོན་པོ་ཞིག་ཡིན། དེ་བས་ཕྲན་གྱིས་ད་ལན་གྱི་བོད་ཀྱི་ན་གཞོན་ཉམས་ཞིབ་ཚོགས་འདུ་ལ་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིགས་ཚོ་བ་ཁག་གི་ཁྱབ་ཁོངས་ས་ཁུལ་གྱི་ངོས་འཛིན་དང་དེ་འབྲེལ་ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞིབ་འཇུག་གི་བརྗོད་བྱ་སྣ་ཚོགས་པའི་སྐོར་ལ་གླེང་སློང་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་ནོ། །

གཅིག ཧི་མ་ལ་ཡའི་དབྱིབས་དང་ས་ཁུལ་ངོ་སྤྲོད།
ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞེས་པ་ནི་བོད་སྐད་དུ་རི་བོ་གངས་ཅན་ཟེར་བ་རྒྱ་གར་གྱི་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ་དང་ཧི་མ་ནི་གངས་དང་ལ་ཡ་ནི་རི་བོའི་དོན་ཡིན་པར་བཤད། དེ་ཡང་བོན་གྱི་གདན་ས་སྨན་རིའི་དཔོན་སློབ་ཡང་སྟོན་འཕྲིན་ལས་ཉི་མ་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞེས་པའི་ས་རྒྱུད་ནི་ད་ལྟ་རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི་ལ་དྭགས་དང་། ཁུ་ནུ། འབྲས་ལྗོངས་ལས་སོགས་ཀྱི་ཡུལ་གྲུ་དག་དང་། དེ་བཞིན་འབྲུག་ཡུལ། བལ་ཡུལ་གྱི་བྱང་རྒྱུད་དང་། ཤར་རྒྱུད་ལས་སོགས་ཀྱི་ས་རྒྱུད་རྣམ་དང་། དེ་བཞིན་བོད་དང་བོད་ཀྱི་ལྷོ་རྒྱུད་རྣམས་དང་། གཞན་ཡང་བྷར་མ་ལས་སོགས་ཀྱང་ཧི་མ་ལ་ཡཱ་ཡི་མངའ་ཁུལ་དུ་གཏོགས་པར་བཤད་པ་དང་། ཡང་ཁོང་གིས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་དབྱིབས་སོགས་བརྗོད་སྐབས་དེ་ཡང་རི་བོ་ཆེན་པོ་འདི་ཡི་རི་རྒྱུད་ནི། བོད་ཀྱི་ནུབ་ཕྱོགས་པ་

30

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཀིས་ཐན་གྱི་བྱང་མཐའ་ནས་རྒྱ་གར་དང་། བལ་ཡུལ། འབྲས་ལྗོངས། འབྲུག་ཡུལ་བཅས་པར་ཁྱབ་ཅིང་བརྐྱངས་པའི་འཛམ་གླིང་ནང་གི་རི་བོ་མཐོ་ཤོས་ཤིག་དང་། རི་རྒྱུད་རིང་ཤོས་ཀྱི་རི་རྒྱུད་ཅིག་ཡིན་པར་བཤད།

དེ་བཞིན་བོད་ཉེ་དུས་ཀྱི་མཁས་པའི་དབང་པོ་ཨ་ལགས་དུང་དཀར་བློ་བཟང་འཕྲིན་ལས་མཆོག་གིས་ཀྱང་རི་བོ་འདི་ནི་འཛམ་གླིང་ཐོག་མཐོ་ཤོས་དང་ཆེས་རིང་ཤོས་ཀྱི་རི་རྒྱུད་ཅིག་སྟེ་བོད་ཀྱི་ནུབ་ཕྱོགས་ས་ཀི་སི་ཐན་གྱི་བྱང་མཐའ་ནས་རྒྱ་གར་དང་། བལ་ཡུལ། འབྲས་ལྗོངས། འབྲུག་ཡུལ་བཅས་ཀྱི་ཉེ་འདབས་བར་བརྐྱངས་པའི་རིང་ཚད་ལ་སྤྱི་ལེ་ཉིས་སྟོང་བཞི་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་ཙམ་དང་རིང་ཚད་ལ་སྤྱི་ལེ་ཉིས་བརྒྱ་ནས་སུམ་བརྒྱ་ལྔ་བཅུའི་བར་ཟིན་ཞེས་དང་། ཡང་ཁོང་གིས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་དབྱིབས་སོགས་གླེང་སྐབས་རི་རྒྱུད་འདི་སྣེ་གཉིས་ནང་དུ་གུག་ཅིང་དཀྱིལ་རྒྱུད་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་འབུར་བ་དབྱིབས་གཞུ་དང་མཚུངས་ལ་རི་བོ་མཐོ་ཞིང་གཟར་བ། ཆ་སྙོམས་མཐོ་ཚད་རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ནས་སྤྱི་ཁྲེ་དྲུག་སྟོང་ཡན་ཟིན་ཡོད་ཅེས་བརྗོད་ཡོད་པ་ལས་ང་ཚོས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་དབྱིབས་དང་ས་ཁོངས་ཁྱབ་ཚུལ་སོགས་ཅུང་ཟད་ཙམ་རགས་པའི་ཚུལ་གྱིས་རྟོགས་ཐུབ་པ་ཞིག་ཡིན།

གཞན་ཡང་ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞིབ་འཇུག་པ་རཱ་ཧུལ་ལའམ་དགེ་འདུན་བསོད་ནམས་ལགས་ཀྱིས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁོངས་གླེང་སྐབས་སྦལ་ཏི་དང་། ལ་དྭགས། སྤངས་སྐྱིད་བོད་སོགས་དང་། གར་ཞྭ། སྤི་ཏི། ཁུ་ནུ། ཆུ་མོ་གང་གཱའི་ཆུ་མགོའི་གཡོན་ཕྱོགས་ན་ཡོད་པའི་ནང་གླིང་སོགས་དང་། བལ་ཡུལ་གྱི་ས་མཚམས་ཕྱོགས་ན་ཡོད་པའི་དོལ་བོ་དང་། ཡོལ་མོ། ཤར་པ། རྟ་མང་སོགས་དང་། འབྲས་ལྗོངས་པ། མོན་པ། འབྲུག་པ། འབར་མའི་སྟོད་ཀྱི་བོད་རིགས་ཚོ་དང་ཞེས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁོངས་ལ་ངོས་འཛིན་གཞན་དང་མི་འདྲ་བའི་གསལ་བོ་གནང་ཡོད་དོ། །

31

བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིག་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ཅུང་ཟད་གླེང་བ།

གོང་གི་མཁས་བ་དང་ཞིབ་འཇུག་པ་དག་གིས་ནི་ཧི་མ་ལའི་ས་ཁོངས་སྤྱི་བཤད་ཀྱི་ཐད་ནས་རང་རང་གི་དགོངས་ཚུལ་གང་ཡོད་ཞིབ་གསལ་ཙམ་གླེང་འདུག་ན་ཡང་། ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞིབ་འཇུག་པ་ཞིག་གི་ངོས་ཐད་ནས་བཤད་ན། གོང་གི་གླེང་སྒྲོས་དེ་དག་ནི་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁུལ་དང་འབྲེལ་བའི་ཧ་ཅང་རགས་པའི་གནས་བབ་ཞིག་ལས་ཞིབ་ཚགས་དང་གཟབ་ནན་གྱི་ཆ་གང་ཡང་མེད་པ་ཞིག་རེད་སྙམ། ཧི་མ་ལ་ཡའི་སྦལ་ཏི་གཅིག་པུར་མཚོན་ན་ཡང་ད་ལྟའི་ཆར་སྐར་རྡོ་དང་། གངས་ཆེ། བྲག་མཁར། མཁར་མང་། རོང་མདོ་བཅས་རྫོང་ཁག་ལྔ་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་བལ་ཡུལ་གྱི་ཁོངས་གཏོགས་ས་ཁུལ་ལ་ཡང་རིགས་དང་དབྱེ་བ་ཧ་ཅང་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་དོ། །

གཉིས། ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞིབ་འཇུག་གི་བརྗོད་བྱ་ངོ་སྤྲོད།
གོང་དུ་སྔོན་གླེང་གི་ནང་དུ་ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞིབ་འཇུག་གི་བརྗོད་བྱའི་རིན་ཐང་ལས་འཕྲོས་ཏེ་ཅུང་ཟད་གླེང་ཟིན་པ་ལྟར་ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞིབ་འཇུག་གི་བརྗོད་བྱ་ནི་ཧ་ཅང་སྣ་འཛོམས་པ་དང་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞིག་ཡིན། དེ་ཡང་ཧི་མ་ལ་ཡའི་རིག་གཞུང་གཅིག་པུར་ཆ་བཞག་ནས་བཤད་ན་ཡང་དེ་ནི་ཧ་ཅང་རྙོག་འཛིང་ལྡན་པ་ཞིག་ཡིན། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁོངས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་རིག་གཞུང་ནི་གཅིག་གྱུར་ཅན་ཞིག་མ་ཡིན་པར་དེ་ནི་ས་ཁུལ་སོ་སོའི་གདོད་མའི་ཡུལ་སྲོལ་རིག་གནས་དང་དུས་རབས་རིམ་བྱུང་གི་དབང་བསྒྱུར་ལམ་ལུགས་ཀྱི་དབང་གིས་ཧ་ཅང་ཁ་ཐོར་རམ་རང་རང་སོ་སོའི་ས་ཁུལ་གྱི་ཁྱད་ཆོས་ལྡན་པའི་རིག་གཞུང་ཁག་མང་པོ་ཞིག་ལས་གྲུབ་པ་ཞིག་རེད། དེ་ཡང་དཔེར་ན། བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་། ཁ་ཆེའི་རིག་གཞུང་། ཧིན་རྡིའམ་རྒྱ་གར་གྱི་རིག་གཞུང་། འཕགས་བོད་གཉིས་ཀྱི་རིག་གཞུང་གི་བར་གནས་ས་ཁུལ། ཨེ་ཤི་ཡ་ལྷོ་ཤར་གྱི་རི་ཁྱུད་དམ། ཀློ་པའི་རིག་གཞུང་སོགས་ཡོད། གོང་དུ་སྨྲོས་པའི་རིག་གཞུང་སྣ་མི་གཅིག་པ་འདི་དག་ཀྱང་ས་ཁུལ་གཅིག་རང་གི་ཁྱད་ཆོས་དང་བེད་སྤྱོད་ཅན་མ་ཡིན་པར་ས་ཁུལ་ཁག་ཅིག་ལ་གོང་གི་རིག་གཞུང་འདི་དག་མཉམ་བསྲེས་ཀྱིས་བེད་སྤྱོད་

32

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

བྱེད་བཞིན་པ་ཡང་ཡོད་དོ། །

དེ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ཧི་མ་ལ་ཡ་ཞིབ་འཇུག་གི་བརྗོད་བྱ་གཞན་ལ་ཡང་ས་ཁུལ་སོ་སོའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་དང་དམངས་སྲོལ། ཆོས་ལུགས་དད་མོས། སྐད་ཡིག དུས་ཆེན་སོགས་ཀྱིས་གཙོས་སྦལ་ཏི་དང་ལ་དྭགས་གླེ དེ་བཞིན་ཁུ་ནུ་སྤུ་བཅས་ཀྱི་བོད་ཡིག་རྡོ་རིང་དང་། ལ་དྭགས་དང་སྦལ་ཏི། ཁུ་ནུ། གར་ཞྭ། སྤྱི་ཏི་བཅས་ཀྱི་བྲག་བརྐོས་རི་མོ་དང་ཡི་གེ རྡོ་བརྐོས་རི་མོ་སོགས་ཡོད། རྡོ་རིང་དང་བྲག་ཡིག་རི་མོ་སོགས་ལས་ཁག་ཅིག་ནི་བོད་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱིས་ས་ཁུལ་དེ་དག་ལ་དབང་བསྒྱུར་བའི་སྐབས་སུ་བྱུང་བ་ཞིག་དང་། ཡང་རེ་ཟུང་ནི་བསྟན་པ་ཕྱི་དར་གྱི་རྗེས་སུ་མངའ་རིས་རྒྱལ་རབས་ཀྱིས་ས་ཁུལ་དེ་དག་ལ་དབང་བསྒྱུར་བའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་ཡིན་ནོ། ། གཞན་ཡང་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཡུལ་ཁག་མང་པོ་ཞིག་གི་ཡུལ་གྲོང་གི་བཟོ་དབྱིབས་དང་དགོན་སྡེ་ཁག་གི་ལྡེབས་རིས་དང་འཇིམ་སྐུའི་སྒྱུ་རྩལ་སོགས་ཀྱི་ཆ་ནས་ཡང་ང་ཚོ་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་སྒོ་སྣ་ཧ་ཅང་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་དོ། །

དཔྱད་གཞིའི་ཡིག་ཆ། ༡
༡། དུང་དཀར་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ་ཤེས་བྱ་རབ་གསལ། སྟོད་ཆ་དང་སྨད་ཆ། དུང་དཀར་བློ་བཟང་འཕྲིན་ལས་ཀྱིས་རྩོམ་སྒྲིག་མཛད། ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་ནས་པར་བསྐྲུན་ཞུས། ༢༠༠༤ལོའ་པར་མ། ི

༢། ཏ་པོ། དུས་རབས་བཅུ་པ་ནས་ཉི་ཤུ་པའི་བར་གྱི་སྔ་མོའི་རྒྱ་གར་དང་བོད་ཀྱི་ལྡེབས་རིས་དང་ཡི་གེ། ནུབ་ཧི་མཱ་ལ་ཡའི་གནའ་བོའི་དགོན་གྲོང་ཞིག རྩོམ་པ་པོ། རཱ་ཧུ་ལ། ཏ་པོ་དགོན་གྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་བསྐྲུན་བྱས། ༢༠༡༡པར་མ།

༣། སྨན་རིའི་སློབ་དཔོན་ཡང་སྟོན་འཕྲིན་ལས་ཉི་མ་རིན་པོ་ཆེའི་གསུང་རྩོམ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས། པོད་དང་པོ། རྩོམ་སྒྲིག་པ། དགེ་བཤེས་བྱ་འཕུར་དང་ཁྲི་གཡུང་དྲུང་།

33

བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་ནས་ཧི་མ་ལ་ཡའི་བོད་རིག་ཚོ་བ་ཁག་གི་སྐོར་ཅུང་ཟད་གླེང་བ།

རྒྱལ་གཤེན་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༡༣པར་མ།

༤། མངའ་རིས་ཆོས་འབྱུང་གངས་ལྗོངས་མཛེས་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། གུ་གེ་ཚེ་རིང་རྒྱལ་པོས་བརྩམས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༠༦ཟླ༡༢པར་མ།

༥། ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་དང་། རྒྱལ་རབས། རིག་གཞུང་གི་ཞིབ་འཇུག དེབ་ཕྲེང་གསུམ་པ། ཞུ་སྒྲིག་པ། ཇོ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། སྒང་ཏོག འབྲས་ལྗོངས། ༢༠༡༡པར་མ།

༦། བོད་ཡིག་རྡོ་རིང་ཞིབ་འཇུག ཆབ་འགག་རྟ་མགྲིན་གྱིས་བརྩམས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༡༢ཟླ༤པར་མ།

༧། བོད་ཀྱི་ཡིག་རྙིང་ཞིབ་འཇུག གཙོ་སྒྲིག་པ། ཁ་སྒང་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༠༣ཟླ༦པར་མ།

༨། བླ་དྭགས་རྒྱལ་རབས་འཆི་མེད་གཏེར། བསོད་ནམས་ཚེ་བརྟན་ཡོ་སེབ་དགེ་རྒན། ཀཤིསྨར་པར་མ། ༡༩༧༦པར་མ།

༩། རྟ་ཝང་དགོན་པའི་ལོ་རྒྱུས་མོན་ཡུལ་གསལ་བའི་མེ་ལོང་། རྩོམ་པ་པོ་རྒྱལ་སྲས་སྤྲུལ་སྐུ། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་ནས་སྤར་སྐྲུན་ཞུས་པའོ།། ༢༠༠༩པར་མ།

༡༠། ཀཿཐོག་རིག་འཛིན་ཚེ་དབང་ནོར་བུའི་བཀའ་འབུམ། སྨད་ཆ། དཔེ་སྒྲིག་འགན་འཁུར་པ་ཁྲོས་མ་ཐར། ཀྲུང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༠༦ཟླ༡༢པར་མ།

༡༡། མར་ཡུལ་ལ་དྭགས་ཀྱི་སྔོན་རབས་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། ། སྦྱར་བ་པོ། བཀྲ་ཤིས་རབ་རྒྱས། ལ་དྭགས་གླེ། ༡༩༨༤པར་མ།

34

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

༡༢། འབྲུག་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་གནས་སྟངས། འབྲུག་དཀར་པོ། སློབ་དཔོན་གནག་མདོག ལྡི་ལི། ༡༩༨༦ པར་མ།

༡༣། གློ་ལྗོངས་ཆོས་ཀྱི་ཞིང་སར་བསྟན་པ་འཕེལ་རིམ་གྱི་དཀར་ཆག་དྭངས་ཤེལ་མེ་ལོང་། རྩོམ་པ་པོ། མཁན་པོ་བཀྲ་ཤིས་བསྟན་འཛིན། པར་སྐྲུན་ཁང་དང་པར་ལོ་མི་གསལ།

༡༤། འབྲས་ལྗོངས་ནང་དགོན་སྡེ་ཁག་གཅིག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་བཞུགས། ཧི་མ་ལ་ཡའི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཕྲེང་༢། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དང་། ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་ཟུང་ནས་སྤར་སྐྲུན་ཞུས་པའོ།། ༢༠༠༨པར་མ།

༡༥། མཚོ་སྔོན་མི་རིགས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་བོད་རིག་པའི་སློབ་གླིང་གི་དུས་རབས་༢༡པའི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མའི་ཕུལ་བྱུང་མཐར་ཕྱིན་དཔྱད་རྩོམ་བདམས་བསྒྲིགས། སྟོད་ཆ། གཙོ་སྒྲིག་པ། ཟླ་བ། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༡༤ཟླ ༦ པར་མ།

སྐད་ཡིག་གཞན་གྱི་དཔྱད་གཞིའི་ཡིག་ཆ།༢
1. First collection of Tibetan Historical Inscriptions on Rock and Stone from Ladakh Himalaya. By: A.H.Francke and Prem Singh Jina. Delhi, 2003
2. Tibetan Manuscripts And Inscriptions of Ladakh Himalaya. By: Prem Singh Jina. Delhi, 1998
3. Antiquities of Indian Tibet. Volume2. By: A.H.Francke. India, 1926
4. Antiquities of Indian Tibet. Volume1. By: A.H.Francke. India, 1992

35

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།
ཐུབ་བསྟན་རྣམ་རྒྱལ།[22]

<ནང་དོན་གནད་བསྡུས།> རྩོམ་ཡིག་འདི་ནང་བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཕྱོགས་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་པའི་ལམ་ལུགས་དེ་ཉིད་དུས་ནམ་ཞིག་ནས་ཇི་ལྟར་འགོ་བཙུགས་མིན་ལས་འཕྲོས་ཏེ། དེ་ལྟར་དཀྲུགས་དགོས་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་དང་། དམིགས་ཡུལ་སོགས་གནད་དོན་ཁག་ཅིག་བསྡུས་ཏེ་བྲིས་ཡོད།

<བརྡ་ཆད་གཙོ་བོ།> བླ་སྤྲུལ། ཡང་སྲིད། གསེར་བུམ།

གླེང་སློང་།
དང་ཐོག་བརྗོད་གཞི་འདི་འདྲ་ཞིག་ལ་འབྲི་བའི་དམིགས་ཡུལ་དང་འབྲེལ་ནས་གླེང་སློང་གི་ཚུལ་དུ་ཚིག་རེ་གཉིས་ཤིག་བརྗོད་ན་བརྗོད་གཞི་འདི་ནི་ཕྱོགས་གཅིག་ནས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་སྔ་ས་ཞིག་ནས་གྲུབ་སྟེ། དེང་སྐབས་ཀྱང་ཆབ་སྲིད་ཐོག་རྙོག་དྲ་ཅན་ཞིག་ཆགས་ཡོད་པས་ངེས་པར་དུ་ཞིབ་འཇུག་གིས་རྩོམ་ཡིག་དེ་འདྲ་སྤེལ་དགོས་གལ་དུ་འགྱུར་ཡོད་ཅིང་། ཡང་ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་བསམས་ན་ཆོས་ལུགས་ཤིག་གི་ལམ་ལུགས་བྱེ་བྲག་པ་ཆུང་ཆུང་ཞིག་ཡིན་པས་འདི་ཡོད་མེད་ཀྱིས་ཆོས་ལུགས་དེའི་རིན་ཐང་ལ་ཕན་གནོད་གང་ཡང་འདྲེན་མི་ནུས་པས་གླེང་རིན་མེད་པ་ཞིག་ཀྱང་ལོས་ཡིན།

22..ཐུབ་བསྟན་རྣམ་རྒྱལ་། སྐུ་བཅར་རྣམ་རྒྱལ་གྲཱ་ཚང་། thuptennamgyal7@gmail.com

36

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

འོན་ཀྱང་། ཁོ་བོས་འདི་ལྟར་འབྲི་དོན་དེ་སྔ་གནས་ཚུལ་འདི་སྐོར་ལ་རང་ཉིད་ཀྱིས་གོ་ལོ་ཐོས་ལོ་རགས་རིམ་ཙམ་ལས་ཤེས་རྟོགས་དེ་ཙམ་མེད་པས་གོ་སྐབས་འདི་བརྒྱུད་ནས་དཔེ་ཀློག་གི་ཁྲོད་ནས་འདི་རྒྱབ་ཀྱི་གནས་ཚུལ་དེ་ཚོར་རྒྱུས་ལོན་ཡོང་ཕྱིར་བདམས་གསེས་བྱས་པ་ཞིག་ལས། རྩོམ་ཡིག་འདི་བྲིས་ཏེ་འབྱུང་འགྱུར་བོད་དོན་ཐོག་ལ་ཕན་ཐོགས་སམ་བགྲོ་གླེང་གི་ཚོགས་བཅར་བ་གཞན་ཚོར་གནས་ཚུལ་གསར་པ་ཞིག་དབུལ་རྒྱུའི་རེ་བ་ཅི་ཡང་བཅངས་མེད་པས་སོ། །

ས་བཅད་དང་པོ།
གསེར་བུམ་དཀྲུགས་པ་ཞེས་པ་གང་ཡིན་དང་དེ་དུས་ནམ་ཞིག་ནས་འགོ་ཚུགས་སམ།གསེར་བུམ་དཀྲུགས་པ་ཞེས་པ་ནི། བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ཚོའི་སྐྱེ་སྲིད་སྔོན་རྟགས་གསལ་ཁ་དེ་ཙམ་མེད་པའི་རིགས་ཡིད་ཆེས་འཕེལ་ངེས་ཡོང་ཆེད་སྔར་ཡོད་ཟན་རིན་བསྒྲིལ་བའི་ལམ་སྲོལ་གྱི་རྣམ་པ་འགྱུར་བ་ཙམ་ལས་ངོ་བོ་གཅིག་པའི་ཐོག་ནས་མིང་བྱང་གསེར་བུམ་ནང་བླུགས་ཏེ་ཇོ་བོ་ཤཱཀྱ་མུ་ནེའི་སྐུ་མདུན་ནས་སྤྲུལ་སྐུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྟངས་ཤིག་ལ་གོ་དགོས་པ་འདུགལམ་ལུགས་འདི་ནི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་དང་པོ་མཇུག་བསྒྲིལ་བའི་ལོ་གཅིག་ཙམ་རྗེས་སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་ལོ་རབས་དགུ་བཅུ་པའི་ནང་དངོས་སུ་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཐོག་འགོ་ཚུགས་ཚོད་འདུག དེ་ཡང་<ཆུ་གླང་ཝང་ཤུ་ཚུར་ཕུལ་གྱི་དེབ་གཞུང་>ཞེས་པར་གཞིགས་ན་ ”འདི་གདོང་ལུགས་སྲོལ་གསར་འཛུགས་ཀྱི་དོན་ཚན་ཉི་ཤུ་རྩ་དགུ་བཅས་ཕྱོགས་མཚུངས་སུ་ཕུལ། ལྷ་སྐྱོང་དགུང་ལོ་ང་བརྒྱད་པའི་ཟླ་ཚེས་ལ།”[23] ཞེས་ལྷ་སྐྱོང་ལོ་ང་བརྒྱད་པ་སྤྱི་ལོ་༡༧༩༣ ལོར་གོང་གི་དོན་ཚན་ཉེར་དགུ་དེ་གཏན་འབེབས་སྐབས་དེའི་དང་པོར་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ 23..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཆུ་གླང་ཝང་ཤུ་ཚུར་ཕུལ་གྱི་དེ་བ་གཞུང་། ཤོག་གྲངས། ༡༡༧

37

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།

པའི་ལམ་ལུགས་དེ་འཁོད་འདུག དེ་ནི་”དོན་ཚན་དང་པོར། སྤྲུལ་སྐུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ལུགས་སྐོར། སོ་སོས་རྩད་གཅོད་ངེས་ཏིག་བྱས་ངོས། ཆོས་སྐྱོང་བཞི་ལ་ལུང་ཞུས་ཐོག་གོང་ནས་བསྩལ་བའི་གསེར་བུམ་ནང་དུ་སྐུ་སྐྱེས་དོགས་ཡོད་རིགས་ཀྱི་མིང་དང་ ”[24] ཞེས་འཁོད་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་ཞྭ་སྒབ་པས་ཀྱང་ ”ཆུ་གླང་༡༧༩༣ ལོར་མན་ཇུ་གོང་མས་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་དང་། པཎ་ཆེན། ཧོ་ཐོག་ཐུ་སོགས་སོག་བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ཆེ་ཁག་རྣམས་ངོས་འཛིན་ཞུ་སྐབས་འོས་སྤྲུལ་རྣམས་ཀྱི་མཚན་ཤོག་གསེར་བུམ་ནང་ནས་དཀྲུག་འདོན་བྱས་”[25] ཞེས་སོགས་ཀྱིས་ར་འཕྲོད་ཐུབ། སྤྱིར་བཏང་གཡུང་ཧོ་དགོན་གྱི་རྡོ་རིང་བརྐོས་ལ་གཞིགས་ན་རྒྱ་ནག་ནང་སྤྱི་ལོ་༡༧༩༡/༩༢ ཙམ་ནས་གཏན་འབེབས་བྱས་ཡོད་པ་གསལ།

ལུགས་སྲོལ་གསར་འཛུགས་ཀྱི་དོན་ཚན་ཉེར་དགུ་ཞེས་པ་ནི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན་ཀྱང་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་དེ་དུས་གཏན་འབེབས་བྱེད་དོན་དམག་འཁྲུག་དེའི་རྒྱུ་རྐྱེན་གཙོ་བོ་ཞྭ་དམར་བ་པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པའི་སྐུ་མཆེད་ཡིན་པ་མ་ཟད། ཁོང་དང་འབྲེལ་བ་དམ་པོ་ཡོད་པས་ཡིན་ཚོད་འདུག <སྤྲུལ་པའི་སྐུ་རྣམས་གསེར་བུམ་དུ་བརྟག་པ་བྱེད་དགོས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་> ཞེས་པའི་ནང་ ”ཞྭ་དམར་བས་ཀྱང་བློ་ངན་སྦྱོར་རྩུབ་སྐྱེས་ཏེ་པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནིས་བཞག་པའི་དངོས་ཆས་ལ་འདོད་དབང་གིས་གོར་ཥར་དཀྲུག་ཤིང་གིས་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོར་འཕྲོག་ཅོམ་བྱས་”[26] ཞེས་པ་ཙམ་ལས་ཞིབ་པ་འོག་ནས་བྲིས་ཡོད།

24..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཆུ་གླང་ཝང་ཤུ་ཚུར་ཕུལ་གྱི་དེ་བ་གཞུང་། ཤོག་གྲངས། ༢༣༡
25..ཞྭ་སྒབ་པ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། ༡༩༧༦ ཤོག་གྲངས། ༦༩༦ 26..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཆུ་གླང་ཝང་ཤུ་ཚུར་ཕུལ་གྱི་དེ་བ་གཞུང་། ཤོག་གྲངས། ༢༢༢

38

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ས་བཅད་གཉིས་པ།
གསེར་བུམ་དཀྲུགས་དགོས་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་བཤད་པ།
བྱ་བ་ཆེ་ཆུང་ཅི་འདྲ་ཞིག་ལས་རུང་དེའི་རྒྱུ་རྐྱེན་དང་དམིགས་ཡུལ་གཉིས་གཅིག་ཏུ་འཛིན་ན་འགྲིགས་ཐབས་མེད་ཅིང་། དེ་བས་དེའི་དམིགས་ཡུལ་མ་བཙལ་བའི་གོང་དུ་རྒྱུ་རྐྱེན་ཁ་གསལ་ཆགས་དགོས་པ་ནི་འཚོལ་སྟངས་མཆོག་དེ་ཡིན་ན། སྐབས་འདིའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ཞེས་པའང་མན་ཇུ་གོང་མས་ཐད་ཀར་ལག་པ་གང་ལ་འཆང་ས་དེར་གོ་ཁུལ་བྱས་ཡོད།

༡ བླ་སྤྲུལ་ཆེ་ཁག་ཅིག་མཐོ་རིམ་མི་སྣའི་གྲས་སུ་འཁྲུངས་པ་ལས་གླེང་སློང་བྱུང་ཚུལ་བཤད་པ།

སྤྱིར་བོད་ལ་སྤྲུལ་སྐུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྲོལ་འགོ་ཚུགས་ནས་དུས་ཡུན་གང་འཚམ་འགོར་བས། དེ་དུས་བླ་སྤྲུལ་གྱི་གྲངས་ཚད་ཀྱང་མི་རིགས་ཀྱི་ཁ་གྲངས་ལ་དཔགས་ན་མང་བའི་ཚོད་དུ་སླེབས་ཡོད། དེ་དག་ཕལ་ཆེ་བ་མཐོ་རིམ་མི་དྲག་ཁྲོད་དུ་འཁྲུངས་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་ན་དོན་དངོས་དང་རྒྱུ་མཚན་གང་གི་ཆ་ནས་མཐུན་ཐབས་མེད་ཀྱང་། དེ་དུས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ཁག་ལ་གཞིགས་ན་དུས་སྐབས་དེའི་གཡས་གཡོན་དུ་མི་ཉུང་བ་ཞིག་ཁོ་ཚོའི་ཁྲོད་དུ་འཁྲུངས་ཡོད་ཚོད་འདུགདེ་ཡང་<དགའ་ལྡན་བྱམས་པ་གླིང་རྡོ་རིང་ངོ་བཤུས་>ནང་ ”ད་ལྟ་ཕྱི་ནང་གི་ཇ་སག་ཚོའི་བླ་མར་འཛིན་པའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམས་ཀྱང་། ཝང་གུང་གི་ནུ་བོ་དང་བུ་སྤྲུལ་པ་མང་། ་་་་་་་་་འདི་འདྲ་བ་ལ་གྲངས་མི་ནུས་པར་འདུག་སྔར་རྗེ་བཙུན་དམ་པ་ཧུ་ཐོག་ཐུ་ཞི་བར་གཤེགས་རྗེས། ཐུ་ཤེ་ཐུ་ཧན་གྱི་བཙུན་མོ་མངལ་ཁུལ་བྱུང་ཙ་ན་། དེ་ཁའི་མི་ཚོ་རྗེ་བཙུན་དམ་པ་ཧུ་ཐོག་ཐུའི་སྤྲུལ་སྐུ་ཡིན་ཞེས་ཀུན་ལ་བསྒྲག་ཅིང་བཙའ་

39

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།

བའི་ཚེ་བུ་མོ་ཞིག་བཙས་”[27] ཞེས་པ་ལས་ཤེས་ཐུབ་པ་མ་ཟད། དེ་དག་ཀྱང་མན་ཇུ་གོང་མ་ནས་ཆོ་ལོ་རག་ཡོད་པ་ཀྱང་ཡིན། དེ་བཞིན་<The Dalai Lamas of Lhasa>ཞེས་པའི་ནང་ཡང་ ” སོག་པོ་ཀྲུཤོཏའི་ (tushot) རྒྱས་སྲས་ཀྱི་བཟའ་ཟླས་ཨུ་གར་རྗེ་བཙུན་དམ་པ་ཧོ་ཐོག་ཐུའི་ཡང་སྲིད་དེ་མོ་རང་གི་ཕྲུང་གུ་རེ་བ་ཆེན་པོ་བྱས་པ་བཞིན་སྤྱི་ལོ་༡༧༩༡ ལོར་ལྷ་སའི་གནས་ཆུང་ལྷ་བབ་སྟེ་གསལ་བསྒྲགས་བྱས་ཀྱང་། ཕྲུ་གུ་བཙའ་དུས་བུ་མོ་བཙས་པ་རེད་”[28] ཅེས་པ་ཁལ་ཁ་རྗེ་བཙུན་དམ་པ་མིན་ནམ་སྙམ། ངོས་འཛིན་གསལ་པོ་མི་ཐུབ།

ཁོ་ཚོའི་ཁྲོད་དུ་བླ་སྤྲུལ་དེ་ལྟར་འཁྲུངས་པ་ལའང་རྒྱུ་རྐྱེན་ཁག་ཅིག་ལས་གཅིག་ནི་<སྤྲུལ་པའི་སྐུ་རྣམས་གསེར་བུམ་དུ་བརྟག་པ་བྱེད་དགོས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་>ཞེས་པའི་ནང་ ”སོ་སོར་གོ་ས་ཡོད་ཚེ་སྤྲུལ་སྐུའི་བབ་བྲེལ་མེད་ཀྱང་། དེ་ན་ཁོ་བ་ཚོའི་འདོད་དབང་ལྟར་ཕ་སྤུན་གྱི་གྲས་གཅིག་གིས་གོ་ས་འཛིན་པ་དང་། གཅིག་གིས་ཧོ་ཐོག་ཐུའི་ལས་དོན་བྱས་ཚེ་རྒྱུ་ནོར་མང་པོའི་འདོད་པ་ལས། སྤྲུལ་སྐུ་ངོ་མ་ཡིན་མིན་གྱི་རྟོག་འཇུག་མ་བྱས་འདུག་ཅིང་། དུས་གཅིག་ལ་སྤྲུལ་སྐུ་བྱུང་ན་རྒྱུ་ནོར་འདོད་དབང་ཁོ་ན་བྱས་འདུག”[29] ཅེས་དེ་དུས་ཁྱིམ་ཚང་དེར་བླ་སྤྲུལ་ཞིག་འཁྲུངས་ན་རྒྱུ་ནོར་དང་གཟི་བརྗིད་གཉིས་ཀ་བརྩི་ཡི་ཡོད་པ་མ་ཟད། འབད་བརྩོན་ཡང་བྱས་ཡོད་འདུགརྒྱུ་མཚན་གཞན་ཞིག་ནི་སྐུ་གོང་མའི་ཕྱག་མཛོད་ཚོས་ཡང་སྲིད་མཐོ་རིམ་མི་དྲག་ཁྲོད་དུ་འཁྲུངས་རྒྱུར་སྲུང་མའི་སྐུ་རྟེན་ཚོ་བསླུ་ཁྲིད་ཀྱིས་ཐབས་ཤེས་བྱས་པ་ལས་རྐྱེན་དེ་བྱུང་བ་ནི་<ཧན་ཝང་གི་བུ་རྒྱུད་གྲས་ནས་ཨེར་ཏེ་ནི་པཎ་ཌི་ཏ་ཧོ་ཐོག་ཐུའི་སྐུ་

27..བོད་ཀྱི་རྡོ་རིང་ཞིབ་འཇུག (དགའ་ལྡན་བྱིན་ཆགས་གླིང་གི་བླ་མའི་རྣམ་བཤད་བྱ་བའི་བཀའ་འཁོད་རྡོ་རིང་ཡི་གེ) རྩོམ་སྒྲིག་ཆག་འགག་རྟ་མགྲིན། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༡༢ ཤོག་གྲངས། ༤༥༡
28..W .W. Rockhill The Dalai lama of lhasa and their relations with the Manchu emperors og china 1644-1908 library of Tibetan works and archives 1998 page 45

29..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༢༨

40

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

སྐྱེ་ངོས་འཛིན་སྐོར་>ཞེས་པར་ ”དེ་ནས་ལ་མོ་ཆོས་སྐྱོང་ནས་ཁོ་པས་ཕུལ་བའི་ཐོའི་ཐོག་ཏུ་ཚེ་བརྟན་རྡོ་རྗེའི་བུ་བྱ་ལོ་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་དེ་དག་ལ་གཞིགས་ན་ཁོ་པ་ཕྱག་མཛོད་པ་ངག་དབང་བཀྲ་ཤིས་ནས་རང་འཚམ་གྱིས་ཡན་ཝང་གི་བུ་ལ་སྐུ་སྐྱེ་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་གཏམ་གྲགས་ཡོང་བའི་ཆེད་ཡིན་འདུག”[30] ཅེས་དེ་ནི་འབྱུང་འགྱུར་བླ་བྲང་དེའི་དབང་འབྱོར་སོགས་ལས་དབང་དང་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པས་ཡིན། གནས་སྟངས་དེ་ཚོས་དད་འབངས་མང་ཚོགས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་མཐོང་ཕྱོགས་མི་ལེགས་པའམ་གླེང་སློང་ཕྲན་བུ་ཞིག་བྱུང་བའི་རྣམ་པ་ཡིག་རིགས་ཁག་ལས་གསལ་འདུག

༢ བླ་སྤྲུལ་ཆེ་ཁག་ཅིག་ཉེ་དུ་ནང་ཁུལ་འཁྲུངས་པ་ལས་གླེང་སོང་བྱུང་ཚུལ་བཤད་པ།

དུས་སྐབས་དེར་གནས་ཚུལ་གཞན་ཞིག་བྱུང་བ་ནི་བླ་སྤྲུལ་ཆེ་ཁག་ཅིག་ཕན་ཚུན་ཉེ་དུ་ནང་ཁུལ་འཁྲུངས་པ་ལས་མང་ཚོགས་ཐོག་ནས་བསམ་ཚུལ་མི་མཐུན་པ་དེ་འདྲ་བྱུང་ཡོད་པ་མ་ཟད། གསེར་བུམ་དཀྲུགས་པའི་ལམ་སྲོལ་འདི་ཡང་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་འབྱུང་ས་གོང་སྨྲོས་ཞྭ་པཎ་གཉིས་སྐུ་མཆེད་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་ཡོད་འདུག དེ་ཡང་ ”སྐབས་དེར་འདི་སྣང་ཕལ་བའི་སྣང་ངོར་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་ཀུན་གཟིགས་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུའི་ཚ་རིགས་སུ་གྱུར་པ་མ་ཟད། ཕྱག་མཛོད་དྲུང་པ་ཧོ་ཐོག་ཐུ་དང་། ཞྭ་དམར་ཧོ་ཐོག་ཐུ། ཧལ་ཧ་རྗེ་བཙུན་དམ་པ་ཧོ་ཐོག་ཐུ། བསམ་སྡིང་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་སོགས་བླ་སྤྲུལ་ཆེ་བཙན་མང་པོ་ཞིག་སྐུའི་གཉེན་མཚན་དུ་གྱུར་པས་འབྱོར་མེད་ཉམ་ཐག་རྣམས་ཀྱི་ཡིད་ལ་ཀུན་རྟོག་གི་འཆར་སྒོ་སྣ་ཚོགས་ཤར་བའི་གླེང་བརྗོད་ཅུང་ཟད་ཅིག་བྱུང་ཡོད་ཚོད་འདུག”[31] ཅེས་གསལ་པ་ལས་ཤེས།

སྤྱིར་བཏང་ཉེ་དུ་ཙམ་མིན་པར་ཕ་མ་གཅིག་ལས་བླ་སྤྲུལ་གཉིས་གསུམ་དེ་འདྲ་

30..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༡༥ 31..ཞྭ་སྒབ་པ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། ༡༩༧༦ ཤོག་གྲངས། ༦༠༤

41

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།

འཁྲུངས་མི་སྲིད་པ་ག་ལ་ཡིན་ཏེ་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་སྣང་ངོར་ཚེ་སྔོན་ལས་དང་བསོད་ནམས་སོགས་མང་པོ་ཞིག་འཛོམས་དགོས་པ་ཤོད་བཞིན་ཡོད་པས་སོ། འོན་ཀྱང་། སྐྱེ་བོ་ཐུན་མོང་བའི་བསམ་པར་ཞྭ་སྒབ་པས་གསུངས་པ་ལྟར་ ”འདི་སྣང་ཕལ་བའི་སྣང་ངོར་” ཞེས་བདེན་པ་ཡིན་མིན་ཇི་ལྟར་ཡང་ཁོ་ཚོའི་བློར་མ་ཤོང་བར་ཚེ་ཐོམ་དང་དོགས་པའི་རིགས་ཡོང་སྲིད་པས་ཡིན། ཞྭ་སྒབ་པའི་སྐད་ཆ་དེའི་ཁུངས་<རྡོ་རིང་རྣམ་ཐར་>ནང་ ”ལྷག་དོན་བླ་མ་ཞྭ་དམར་བ་ནི་སྤྱིར་ནས་བོད་ཀྱི་བླ་ཆེན་ཡོངས་གྲགས་དང་། བྱེ་བྲག་སྐྱབས་མགོན་༸རྒྱལ་དབང་ཡབ་སྲས་གཉིས་ཀའི་སྐུའི་ཉེ་དུར་གྱུར་གཤིས་བླ་མ་ཞྭ་དམར་བ་རང་མཛད་སྤྱོད་ཇི་འདྲ་གནང་ཡང་”[32] ཞེས་སོགས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཁོང་རྣམ་པ་ཉེ་འབྲེལ་ཡིན་པ་གསལ་རྟོགས་ཐུབ་པ་ལས་གཞན་བླ་སྤྲུལ་ནང་ཁུལ་སྐུ་མཆེད་ཡིན་པའི་རིགས་ཁ་གསལ་མ་རག་ཀྱང་། <རྡོ་རིང་གི་ངོ་བཤུས་ >དེའི་ནང་ ”ད་ལྟ་རིམ་ནས་རིམ་གྱིས་སྤྲུལ་སྐུ་ཐམས་ཅད་རང་རང་གི་ཉེ་དུ་ལས་སྤྲུལ་བ་མང་དུ་བྱུང་བས། ཕའི་བློན་པོའི་གོ་ས་བུས་ལེན་པ་དང་འདྲ་བར་སོང་བས་ངའི་བསམ་པ་ལ་ཧ་ཅང་མི་བདེ་”[33] ཞེས་པར་ལྟར་ན་དེ་དུས་གཞན་དག་ཀྱང་བྱུང་བ་མིན་ནམ་སྙམ། གང་ལྟར་གནས་སྟངས་དེ་ཚོའི་འོག་ནས་མན་ཇུ་གོང་མས་ལག་པ་འཆང་ཡོད་པ་ལྟ་བུ་མངོན།

༣ སྲུང་མའི་སྐུ་རྟེན་ཚོ་ནུས་པ་ཞན་པས་ངོས་འཛིན་ཇི་བཞིན་མ་ཐུབ་ཚུལ་བཤད་པ།

གོང་ནས་བརྗོད་མ་ཐག་པའི་དཀའ་ངལ་དེ་ཚོ་སྲུང་མ་ཁག་གི་སྐུ་རྟེན་ཚོ་ནུས་པ་གཞན་པའམ་གཞན་གྱི་གཡོ་འོག་ཏུ་ཚུད་དེ་ཡང་སྲིད་འཁྲུལ་བྲལ་དུ་ངོས་འཛིན་མ་ཐུབ་པ་ལས་བྱུང་ཡོད་པ་གསལ། དཔེར་ན། <སྤྲུལ་པའི་སྐུ་རྣམས་གསེར་བུམ་
32..དགའ་བཞི་བའི་མི་རབས་ཀྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ་ཟོལ་མེད་གཏམ་གྱི་རོལ་མོ། རྡོ་རིང་བསྟན་འཛིན་དཔལ་འབྱོར། རྩོམ་སྒྲིག་འགན་འཁུར་བ་ཚེ་རིང་ཕུན་ཚོགས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༨༨ ཤོག་གྲངས། ༧༢༨
33..བོད་ཀྱི་རྡོ་རིང་ཞིབ་འཇུག (དགའ་ལྡན་བྱིན་ཆགས་གླིང་གི་བླ་མའི་རྣམ་བཤད་བྱ་བའི་བཀའ་འཁོད་རྡོ་རིང་ཡི་གེ) རྩོམ་སྒྲིག་ཆག་འགག་རྟ་མགྲིན། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༡༢ ཤོག་གྲངས། ༤༥༡

42

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དུ་བརྟག་པ་བྱེད་དགོས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་>ཞེས་པ་ཞིག་གི་ནང་ “ཉེ་ལམ་སྐུ་སྐྱེ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྐབས་སྐུ་རྟེན་པ་ནུས་པ་ཆུང་བའི་སྟབས་ལྷ་ཕབ་མ་ཐུབ་པར་མི་གཞན་གྱི་ཞུ་བ་ལྟར་སོ་སོའི་ཉེ་རིགས་དང་། དེ་མིན་ཧན་ཝང་གི་བུ་རྒྱུད་ལ་ངོས་འཛིན་བྱས་འདུག”[34] ཞེས་དང་། ཡང་<དེ་ཉིད་ཀྱི་>ནང་ “ཕྱག་མཛོད་ངག་དབང་བཀྲིས་ནས་ཁོ་པའི་འདོད་དབང་ལྟར་གྱི་ཚེ་བརྟན་རྡོ་རྗེའི་བུར་སྐུ་སྐྱེ་ངོས་འཛིན་བྱེད་འདོད་ལ། ཏཱ་ལའི་བླ་མ་དང་ལ་མོ་ཆོས་སྐྱོང་ནས་ཟེར་ཚུལ་གྱི་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་འདི་ཐད་ཉེས་པ་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ་བཅས་”[35] ཞེས་སོགས་ལ་གཞིགས་ན་མི་དྲག་ཁག་ཅིག་དང་བླ་མའི་ཕྱག་མཛོད་འགས་སྐུ་རྟེན་ཚོ་བསླུ་ཁྲིད་ཀྱིས་རང་འདོད་ཀྱིས་ངོས་འཛིན་པ་དེ་འདྲ་རེ་གཉིས་བྱུང་ཡོད་ཚོད་འདུགསྤྱིར་གནས་ཚུལ་དེ་འདྲ་དེ་དུས་ཙམ་མིན་པར་དེང་སྐབས་ཀྱང་ང་ཚོའི་མིག་སྔར་འགྱུར་བཞིན་ཡོད། བྱེད་བབ་དེ་ཚོའི་དབང་གིས་སྤྱི་ཚོགས་ཐོག་དཀའ་ངལ་ཞིག་ཕྲད་པའི་སྐོར་༸རྒྱལ་དབང་བརྒྱད་པས་མན་ཇུ་གོང་མར་བཏང་བའི་ཕྱག་ཡིག་<དབུས་གཙང་དགོན་ཁག་གི་བླ་སྤྲུལ་དང་། གྲྭ་རིགས་ལམ་ཡིག་མེད་པར་སོག་ཡུལ་དུ་འབུལ་སྡུད་ལ་འགྲོ་མི་ཆོག་པ་སོགས་ཀྱི་སྐོར་>ཞེས་པའི་ནང་ ”དེང་སང་བླ་སྤྲུལ་ཕལ་ཆེར་ཡང་ཆོས་ལ་སློབ་སྦྱོང་མི་བྱེད་པ་འདི་བཞིན་སྐྱེ་བ་ངོས་འཛིན་སྐབས་ངེས་གསལ་ཐག་མ་གཅད་འདུག་པའི་སྟབས་སེར་མོ་བ་སྤྱི་བྱིངས་ནས་ཀྱང་དད་གུས་མི་བྱེད་པ་དང་། དེ་མཚུངས་ཆོས་སྐྱོང་ཁག་ལ་སྤྱན་འདྲེན་ཞུས་ནས་ལུང་ཚིག་གིས་གང་ཟེར་ལྟར་ངོས་འཛིན་གྱིས་ཆ་བཞག་བྱས་པར་བསྙད་ནས་དོན་དུ་ནོམ་པར་བལྟས་པའི་མི་རྒྱུ་ཅ་ལག་ལྡན་ཡོད་པའི་ཕྲུ་གུ་ཤ་སྟག་ལ་ངོས་འཛིན་ངེས་གསལ་ཡིན་མིན་རིགས་ཀྱི་ལམ་འགྲོ་མིན་སྣ་ཚོགས་བྱུང་འདུག”[36] ཅེས་དེ་དུས་ཀྱི་རྒྱ་བོད་ཡིག་ཆ་དེ་ཚོར་ 34..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༢༨ 35..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༢༨ 36..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༤༢

43

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།

གཞིགས་ན་དེ་དུས་ཡང་སྲིད་ངོས་འཛིན་བྱེད་མཁན་དང་བྱེད་སྟངས་སོགས་ཀྱི་ཐད་ནས་རྙོག་དྲ་ཅུང་ཙམ་བྱུང་བ་ཤེས་ཐུབ། གནས་སྟངས་དེ་འདྲ་ཞིག་གི་འོག་ནས་མན་ཇུ་གོང་མས་དེ་དག་སེལ་ཐབས་ལ་རོགས་པ་བྱས་པའམ་ལག་པ་འཇུ་ས་ཞིག་སྐུ་རྟེན་དེ་ཚོར་འབྲེལ་བ་འདུག དེ་ཡང་<སྤྲུལ་སྐུ་ཆེ་ཆུང་ཚང་མ་གསེར་བུམ་དཀྲུག་དགོས་པའི་སྐོར་>ཞེས་པའི་ནང་ ”ཞིབ་ན་ལྷ་སའི་སྐུ་རྟེན་རྣམས་ནུས་པ་ཆུང་བ་མ་ཟད། ཉེ་ལམ་ཧོ་ཐོག་ཐུ་དང་། ཏཱ་བླ་མའི་སྐུ་སྐྱེ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྐབས་ཧམ་བརྫུས་ཁོ་ན་བྱེད་མུས་ཡིན་འདུག་པ་འདི་དོན་བཞིན་མི་རྣམས་ཡིད་མ་ཆེས་པ་ཡོང་ངེས་”[37] ཞེས་པ་ལས་ཤེས། གསེར་བུམ་དཀྲུགས་དགོས་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ཆ་ནས་འདི་ཙམ་གྱི་འཐུས་པ་བྱས་ཡོད།

ས་གཅད་གསུམ་པ།

གསེར་བུམ་དཀྲུགས་དགོས་པའི་དམིགས་ཡུལ་དངོས་འཚོལ་ཐབས་བྱེད་པ།སྐབས་འདིར་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ་ཞེས་པ་འབྲི་བཞིན་པའི་བརྗོད་གཞི་འདིའི་མདུན་ངོས་ཀྱི་ལག་པ་འཇུ་ས་ཙམ་མིན་པར། དེའི་རྒྱབ་ཀྱི་གནས་ཚུལ་སམ་དེ་ལས་བརྒལ་ཏེ་བསམ་བློའི་གཞི་འཛིན་སའམ་གནད་དོན་གཞན་ཞིག་ཡོད་མེད་རྟོག་ཞིབ་བྱས་པ་ཙམ་ལ་གོ་བར་བྱས་ཡོད།

༡ མང་ཚོགས་ཀྱི་བློ་དོགས་སེལ་བར་དམིགས་ཏེ་གསེར་བུམ་ལ་ཁ་གྱུར་བྱས་པ།

གོང་སྨྲོས་ལྟར་དུས་ཡུན་གང་འཚམ་ཞིག་ནས་བླ་སྤྲུལ་ཚོ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྟངས་དང་དེ་ལས་འཕྲོས་ཏེ་བླ་གྲྭ་འགའི་ཆོས་ཕྱོགས་དང་ཅུང་མི་མཐུན་པའི་བྱ་སྤྱོད་ཀྱིས་དད་འབངས་ཚོའི་ངོས་ནས་ལྟ་སྟངས་དང་གླེང་སློང་དེ་འདྲ་བྱུང་ཡོད་པར་མངོན། དེ་ཡང་<༸རྒྱལ་དབང་བརྒྱད་པའི་རྣམ་ཐར་>ནང་ ”སྐབས་འདིར་བླ་མའི་སྤྲུལ་སྐུ་ངོས་འཛིན་གྱི་སྐོར་ལ་སྐྱེ་བོ་ལ་ལས་ཆེ་འདོད་དང་མཐོ་འགྲོགས་ཀྱི་དབང་གིས་

37..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༧༣

44

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

བྱེད་འཛོལ་འགའ་ཞིག་བྱུང་བར་བརྟེན། འདི་སྐོར་རང་འདོད་སྦུག་མཚང་གིས་བྱ་བ་འཐེན་རྩད་ཀྱི་རྒྱུ་ཆེ་ཙམ་མ་ཟད། མཚན་མ་བཟང་ཞིང་ངེས་ཤེས་འགྲོངས་པར་ཆ་གནས་མེད་པའི་མཐོ་སྙེགས་བྱེད་པ་འདི་བཞིན་ལེགས་ཚོགས་ཀྱི་རྩ་བ་འཚུགས་ཚབ་ཆེ་བ་བཅས།”[38] ཞེས་གསལ་པ་ལྟར། འདི་ནི་དུས་སྐབས་དེ་རང་ལ་བླ་མའི་མཚན་གནས་ཡོད་མཁན་ཞིག་གིས་བྲིས་པས་བདེན་དུ་འཛིན་ཀྱང་ཆོག དེ་བཞིན་<སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་>ལས་ཀྱང་ ”༸རྒྱལ་དབང་ཡབ་སྲས་དང་ཧོ་ཐོག་ཐུ་སོགས་བླ་སྤྲུལ་ཆེ་ཁག་ངོས་འཛིན་ཞུ་ཕྱོགས་སྐོར་ལ་མི་མང་ནས་དོགས་གླེང་ཕྲན་བུ་བྱུང་བ་མན་ཇུའི་ཨམ་བན་ནས་སྐབས་འཚོལ་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱེད་མུས།”[39] ཞེས་སོགས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་ལ་བརྟེན་ནས་ལྷ་སྡོད་ཨམ་བན་ཚོས་སྐུལ་མ་བྱས་པས་མན་ཇུ་གོང་མས་ཐབས་ལམ་ཞིག་བཙལ་ཡོད་པར་སེམས།

དེ་ཡང་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྟངས་རྣམ་པ་མི་འདྲ་བ་དེ་འདྲ་སྔ་ནས་ཡོད་ཀྱང་དེས་དེ་དུས་ཚང་མའི་བློ་ཁ་རྫོགས་མ་ཐུབ་པའམ་དཀའ་ངལ་ཞིག་ཡོང་བཞིན་པས་དེ་ལས་ངོ་བོ་ཙམ་གྱུར་ཏེ་དད་འབངས་ཚོ་ཡིད་ཆེས་ཡོང་ཐབས་བྱས་ཡོད་ཚོད་འདུག དཔེར་ན། <རྡོ་རིང་གི་ངོ་བཤུས་>དེར་འཁོད་དོན་ ”འདི་ནི་རང་རང་གང་འདོད་བྱེད་པའི་ཉེས་ཀུན་སེལ་མི་ནུས་ཀྱང་། གང་འདོད་ཀྱིས་ངོས་འཛིན་དུ་ཐག་ཆོད་བྱེད་པ་ལས་དྲག་སྙམ་སེམས།”[40] ཞེས་དང་། དེ་བཞིན་<སྤྲུལ་པའི་སྐུ་རྣམས་གསེར་བུམ་དུ་བརྟག་པ་བྱེད་དགོས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་>ཞེས་པར་ཡང་ ”མོང་ཁུལ་དང་བོད་ཀྱི་མི་རིགས་རྣམས་ལ་བྱམས་སྙིང་བགྱིས་པའི་དགོངས་པ་འདི་བཞིན་ཚང་མའི་སེམས་ལ་

38..༸རྒྱལ་དབང་འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོའི་རྣམ་ཐར། བློ་བཟང་ཐུབ་བསྟན་འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ། རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་། ༢༠༡༤ ཤོག་གྲངས། ༤༠༥ 39..ཞྭ་སྒབ་པ་དབང་ཕྱུག་བདེ་ལྡན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་། ༡༩༧༦ ཤོག་གྲངས། ༦༩༦ 40..བོད་ཀྱི་རྡོ་རིང་ཞིབ་འཇུག (དགའ་ལྡན་བྱིན་ཆགས་གླིང་གི་བླ་མའི་རྣམ་བཤད་བྱ་བའི་བཀའ་འཁོད་རྡོ་རིང་ཡི་གེ) རྩོམ་སྒྲིག་ཆག་འགག་རྟ་མགྲིན། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༢༠༡༢ ཤོག་གྲངས། ༤༥༣

45

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།

ངེས་དགོས་རྒྱུར་བརྩི་འཇོག་གྱིས་ཞེས་སྦྱོར་ཁང་དུ་ཕེབས་”[41] ཞེས་པས་དམིགས་ཡུལ་གཅིག་བོད་མི་ཚོའི་ཁྲོད་ན་ལྷགས་པའི་དཀའ་ངལ་དེ་སེལ་བར་ལམ་ལུགས་དེ་བཟོས་ཡོད་འདུག དེ་ནི་དམིགས་བསལ་དེ་འདྲ་གང་ཡང་མིན་པར་དུས་སྐབས་དེར་མན་བོད་གཉིས་ཀྱི་འབངས་མི་ཁྲོད་དུ་དཀའ་ངལ་ཞིག་བྱུང་ན་ཕན་ཚུན་སེལ་རོགས་བྱེད་པའི་ལམ་སྲོལ་ཞིག་ཡོད་པ་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་ནས་ཤེས་ཐུབ་པས་སོ།

༢ རི་བོ་དགེ་ལྡན་པའི་ཆོས་ལུགས་ལ་དམིགས་ཏེ་གསེར་བུམ་ལ་ཁ་གྱུར་བྱས་པ།

སྤྱིར་བཏང་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་ནས་མན་ཇུ་གོང་མ་ཚོ་ད་ལྟའི་རྒྱའི་དཔོན་རིགས་ཚོ་དང་མི་འདྲ་བར་ཆོས་དད་ཆེ་ཞིང་། ཁོ་ཚོའི་ཆོས་འབྲེལ་འབྱུང་སའང་༸རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་ཚོ་ཡིན་པ་དང་། དད་མོས་བྱེད་སའི་ཆོས་ལུགས་དེ་ཡང་གཙོ་བོ་དགེ་ལུགས་པ་ཆགས་ཡོད་པ་ལོ་རྒྱུས་ལས་ཤེས། དེ་དུས་ཀྱང་དགེ་ལུགས་པར་བརྩི་ཆེར་བྱེད་ཚུལ་ ”ཞྭ་སེར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་འདི་མདོ་སྔགས་གང་ལའང་སྐྱོན་ཅུང་ཟད་ཀྱང་མེད་པའི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པའི་སྙིང་པོ་གཙང་མ་ཡིན་པར་འདུག་པས། ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ཞྭ་སེར་གྱི་གྲུབ་མཐའ་ཁོ་ན་གཙོ་བོར་བྱེད་དགོས་ཚུལ་དང་དགེ་ལུགས་པའི་བསྟན་འཛིན་གྱི་གཙོ་བོ་རྒྱལ་བ་ཡབ་སྲས་གཉིས་ཡིན་ཚུལ་གྱི་བསྔགས་བརྗོད་ཕེབས་འདུག”[42] ཅེས་དང་། གསེར་བུམ་དཀྲུག་སྐབས་ཀྱང་༸རྒྱལ་དབང་བརྒྱད་པས་ ”ངེད་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་ངོ་སྐྱོད་ཀྱིས་བླ་མ་ཁ་ཤས་ཁྲིད་དེ་དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་བདེན་པ་བརྡར་ཞིང་ཙོང་ཁ་པར་གསོལ་བ་བཏབ་ནས་”[43] ཞེས་གསལ་པ་ལྟར། རྗེ་ཙོང་ཁ་བར་གསོལ་འདེབས་ཞུས་ཏེ་གསེར་བུམ་དཀྲུག་རྒྱུ་ནི་དགེ་ལུགས་པ་ལས་ཆོས་ལུགས་གཞན་ལ་ཡོང་ཁག་པོ་ཞིག་དང་། གཉིས་ནས་སྤྲུལ་སྐུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་པའི་དཀའ་ངལ་དེ་ཡང་ 41..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༣༠ 42..ཀུན་མཁྱེན་འཇིགས་མེད་དབང་པོའི་རྣམ་ཐར། གུང་ཐང་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ། ཀན་སུའི་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༠ ཤོག་
གྲངས། ༤༠༡

43..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༤༤

46

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

གཙོ་བོ་དགེ་ལྡན་པའི་ཆོས་ལུགས་ལ་ཕྲད་པའི་དཀའ་ངལ་ཞིག་ཆགས་པ་ལྟ་བུ་ཡོད།

དེ་བཞིན་མན་ཇུ་གོང་མ་ཁོ་རང་གིས་སྤྲུལ་སྐུ་ངོས་འཛིན་བྱ་ཕྱོགས་སྐོར་ལ་བཏང་བའི་ཡི་གེ་ཞིག་གི་ནང་གསལ་<སྤྲུལ་པའི་སྐུ་རྣམས་གསེར་བུམ་དུ་བརྟག་པ་བྱེད་དགོས་སོགས་ཀྱི་སྐོར་> ”ད་ལྟའི་ལས་དོན་འདི་སྐོར་ཡང་ཉེ་ལམ་ཞྭ་སེར་གྱི་བསྟན་པར་ཧམ་བརྫུས་ཁོ་ན་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་འདུག་པར། ལས་དོན་ནན་གྱིས་མ་བྱས་ཚེ་རིམ་བཞིན་འཐུས་ཤོར་ཡོང་ངེས་ལ། མོང་ཁུལ་བཅས་ཀྱི་མི་རིགས་ནས་རྒྱུ་ནོར་ལ་འདོད་དབང་གིས་ཞྭ་སེར་གྱི་བསྟན་པར་ཧམ་རྫུས་ཐོག་གནོད་ཚབས་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ་དང་། ཡང་ཞྭ་སེར་གྱི་བསྟན་པར་སྐུ་རྟེན་པ་ནས་མགོ་སྐོར་བཏང་བར་བརྟེན་ལས་དོན་འདི་བཞིན་བྱས་པ་ཡིན་ཅིང་།”[44] ཞེས་པའི་རྙོག་དྲ་དེ་ཚོའི་རྐྱེན་པས་དགེ་ལུགས་པའི་བསྟན་པ་ཉམས་ཉེས་དང་། བོད་འབངས་ནས་དད་ལོག་ཡོང་བར་དོགས་ཏེ་ཐབས་ལམ་དེ་བཙལ་ཡོད་འདུག་སྙམ། མུ་མཐུད་ནས་ཡིག་ཆ་དེར་འཁོད་གསལ་ ”ངེད་ནས་ལས་དོན་འདི་བཞིན་བྱས་པ་ཞྭ་སེར་གྱི་བསྟན་པ་སྲུང་བ་དང་། མོང་ཁུལ་དང་། བོད་མི་བཅས་ལ་བྱམས་སྙིང་བྱས་པ་ལས་ཞྭ་སེར་ལ་དད་འདུན་མི་བྱེད་པ་དང་། ཏཱ་ལའི་བླ་མ། པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏེ་ནིར་འབུལ་བ་ཕུལ་མི་ཆོག་པ་མིན་ཅིང་”[45] ཞེས་གསལ་པ་ལྟར། ལམ་ལུགས་དེ་ཡང་བོད་ཙམ་མིན་པར་མོང་ཁུལ་ལ་དཀའ་ངལ་གཅིག་མཚུངས་སུ་བྱུང་སྟེ་གཅིག་མཚུངས་སུ་དེ་ལྟར་ཐབས་ལམ་འཐེན་ཡོད་འདུག

༣ གསེར་བུམ་གཏན་འབེབས་བྱེད་སྐབས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དམིགས་ཡུལ་དང་འདྲེས་མེད་ཚུལ་བཤད་པ།

དེང་སྐབས་རྒྱ་དམར་པོས་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་པའི་ལམ་ལུགས་འདི་ཆབ་

44..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༢༩ 45..བོད་ཀྱི་གལ་ཆེ་འི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༩༡ ཤོག་གྲངས། ༢༢༩

47

བོད་ཀྱི་བླ་སྤྲུལ་ངོས་འཛིན་ལས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་མའི་དམིགས་ཡུལ་འཚོལ་བ།

སྲིད་ཐོག་ལ་འགྲེལ་གང་ཐུབ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་མོད། དེ་དུས་ཀྱི་རྒྱ་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་དེ་ཚོར་གཞིགས་ན་ཐོག་མར་གཏབ་འབེབས་བྱེད་སྐབས་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བ་གཏན་ནས་མེད་པ་མཐོང་ཐུབ། དེ་ནི་གོང་ནས་ལན་མང་བརྗོད་ཟིན་པ་ལྟར་སྤྱི་ཚོགས་ཐོག་ལ་ཕྲད་པའི་དཀའ་ངལ་དེ་དག་གནས་སྐབས་སེལ་ཐབས་སམ་མི་མང་གིས་ཡིད་ཆེས་ཡོང་ཐབས་ལ་མན་བོད་ཀྱི་དཔོན་རིགས་ཚོས་གཏན་འབེབས་བྱས་པ་ཞིག་ལས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ངེས་པ་མེད། དཔེར་ན། ལམ་ལུགས་དེ་གཏན་འབེབས་བྱས་ཏེ་ཅུང་མ་འགོར་བ་དུས་ཚོད་དེ་རང་ལ་པཎ་ཆེན་བདུན་པ་དང་༸རྒྱལ་བ་དགུ་པ་སོགས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་མ་དགོས་པར་སྔར་མོའི་ལམ་ལུགས་དེ་རང་བརྒྱུད་ཡོད། དེ་ཡང་ <པཎ་ཆེན་བདུན་པའི་རྣམ་ཐར་>ནང་ ”རྗེ་བཙུན་དམ་པའི་ཡང་སྲིད་རྩད་གཅོད་ཞུ་མི་རྣམས་ཀྱང་ཐུགས་བརྟག་ཞུས་པར་གོང་གསལ་བཟང་བར་ཐོན་པ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་བླ་ལྷའི་ལུང་བསྟན་བྱིངས་ཀྱང་རྩེ་མཐུན་བྱུང་ཞིང་། གསེར་བུམ་ལས་ཡིད་ཆེས་སུ་ཐོན་པ་བཅས།”[46] ཞེས་དང་། དེ་བཞིན་<༸རྒྱལ་བ་དགུ་པ་ཡང་ཁོང་རང་གི་རྣམ་ཐར་>ནང་ ”གསེར་འབུམ་དཀྲུག་མ་དགོས་པར། འདི་ཉིད་རང་ཏཱ་ལའི་བླ་མའི་ཡང་སྲིད་དུ་ཐག་བཅད་པ་ཡིན་ཅིང་།”[47] ཞེས་སོགས་ལས་ང་ཚོས་གང་ཤེས་ཐུབ་པ་ནི་བླ་མ་གང་དེའི་འོས་སྤྲུལ་ཡང་སྲིད་གསལ་ཁ་དེ་ཙམ་མ་བྱུང་བའི་རིགས་ལས་སྔོན་གནས་རྗེས་དྲན་དང་ལྷ་བླའི་ལུང་བསྟན་རྩེ་མཐུན་བྱུང་སྟེ་ཚང་མས་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཐུབ་པ་ཞིག་བྱུང་ན་སྔ་སྲོལ་ལྟར་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་འདུགགལ་ཏེ་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་ན་ཁོང་ཚོའང་ངེས་པར་དུ་ལམ་ལུགས་དེ་བརྒྱུད་དགོས་པ་ཞིག་ཡིན། ཡང་ཁོང་ཚོའི་སྔོན་ལ་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་པ་མ་བྱུང་བ་དེ་འདྲ་མིན་པར་ཁག་ཅིག་དཀྲུགས་ཟིན་ཡོད། དེང་སང་གི་རྒྱའི་ཡིག་ཆ་ལས་ཁོ་

46..པཎ་ཆེན་བསྟན་པའི་ཉི་མའི་རྣམ་ཐར་དཔེ་གཟུགས་མ། བརྩམས་ལོ། ༡༨༨༣ ཤོག་གྲངས། ༣༧༧
47..༸རྒྱལ་དབང་ལུང་རྟོགས་རྒྱ་མཚོའི་རྣམ་ཐར། བློ་བཟང་ཐུབ་བསྟན་འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ། རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་། ༢༠༡༤ ཤོག་གྲངས། ༣༥

48

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཚོར་འོས་སྤྲུལ་གཅིག་རང་ལས་མ་བྱུང་བས་བརྒྱུད་དགོས་བྱུང་མེད་ཚུལ་བཤད་པ་ལྟར་མིན་པར་ཁོང་རང་ཚོའི་རྣམ་ཐར་ལས་ར་འཕྲོད་ཐུབ། དོན་དུ་ལམ་ལུགས་དེ་ནི་དད་མོས་མངས་ཚོགས་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་དེ་སེལ་ཏེ་ཡིད་ཆེས་ཡོང་ཐབས་གཙོ་བོ་དམིགས་ཡོད་པ་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་སྐབས་ཀྱང་ཇོ་བོ་ཤཱཀྱ་མུ་ནེའི་སྐུ་མདུན་དུ་༸རྒྱལ་བ་ཡབ་སྲས་གཉིས་ཀྱིས་དབུས་པའི་བོད་ཀྱི་མཐོ་རིམ་མི་དྲག་ཚོ་དང་ཨམ་བན་ཚོ་ཚང་འཛོམས་ཀྱིས་མི་མང་གི་མིག་གིས་མཐོང་སར་དཀྲུགས་སྟངས་དེའི་ཐོག་ནས་ཤེས་ཐུབ། དེ་མིན་དེ་ནི་ཐུན་མིན་གྱི་སྣང་ངོར་གྲུབ་པ་ཞིག་ཡིན་པས་དེ་ལྟར་བྱེད་དགོས་དོན་ཅི་ཡང་མེད་ཅིང་། ལྷག་ཏུ་དེ་དུས་རང་བྲིས་པ་ཤེལ་དཀར་བ་སྐལ་ལྡན་རྒྱ་མཚོར་ ”ལམ་ལ་ཇག་པ་ཐུག་དུས་རྒྱ་ནག་གོང་མ་ཆེན་པོ་དང་གཞུང་ས་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་བའི་དམག་དཔུང་གིས་སླར་ཁྱེད་རྣམས་བཅོམ་ན་མི་ལེགས་པ་ཡོང་”[48] ཞེས་གསུངས་པའི་ཐོག་ནས་ཀྱང་མི་སེར་དཀྱུས་མ་ཚོའི་སེམས་ངོར་དཀའ་ངལ་སྐབས་མན་ཇུ་གོང་མས་རོགས་ཕན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པའི་འདུ་ཤེས་ཙམ་ལས་བོད་མི་ཚོའི་ལུས་སེམས་གཉིས་ཀྱི་རྟེནགཞི་གཞུང་དེ་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་བ་ཡིན་ཞེས་གསལ་བས་ཀྱང་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བ་ཡོང་ཤེས་ཐབས་མེད་པ་བཅས་སོ། །

མཇུག་གཏམ།

གོང་དུ་ཁོ་བོས་གསེར་བུམ་དཀྲུགས་པའི་ལམ་ལུགས་འགོ་ཚུགས་དུས་དང་། དེའི་རྒྱུ་རྐྱེན། དམིགས་ཡུལ་བཅས་གང་བྲིས་ཁུལ་བྱས་པ་དེ་དག་ཁོ་བོར་ལག་སོན་བྱུང་བའི་དེ་དུས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་དེ་ཚོ་གཞི་རྩར་བཟུང་སྟེ་ལྟ་ཀློག་དང་། དབྱེ་ཞིབ། མཚུངས་བསྡུར་སོགས་ཀྱི་ཁྲོད་ནས་གྲུབ་པའི་རང་གི་བསམ་ཚུལ་ཙམ་གླེང་བ་ལས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ངེས་པ་གཏན་ནས་མེད་ཅིང་། འབྱུང་འགྱུར་ཡང་འདིའི་སྐོར་ཡིག་ཆ་གསར་པ་དེ་འདྲ་རག་ཚེ་དམིགས་ཡུལ་སོགས་ཁ་ཕྱོགས་འགྱུར་བ་འགྲོ་སྲིད་པ་ཆོས་ཉིད་དུ་གྲུབ་བོ།། །།

48..ཤེལ་དཀར་ཆོས་བྱུང་། ཤེལ་དཀར་སྐལ་ལྡན་རྒྱ་མཚོ། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ༢༠༡༢ ཤོག་གྲངས། ༢༢༠

49

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

Observation of the 14th Dalai Lama on Bon Religion

བཀའ་རམས་པ་ཁྲི་གཡུང་དྲུང་།[49]

དང་པོ། རྒྱལ་དབང་སྐུ་འཕྲེང་གོང་མ་ཁག་གིས་བོན་ལ་འབྲེལ་ལམ་དང་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་ཚུལ་བརྗོད་པ།དེ་ཡང་༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་འཕྲེང་གསུམ་པ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ་(1543-1588) ནི་དབུས་གཙང་རུ་བཞིའི་ནང་ཚན་དབུ་རུ་སྐྱིད་ཤོད་ཀྱི་ཡུལ་གྲུ་སྟོད་ལུང་མདའ་རྩེ་ཁ་ཁང་གསར་གོང་ཞེས་པ་རུ་སྐུ་འཁྲུངས་ཤིང་ཡབ་གཞིས་བོན་པོ་ཡིན་པ་༸རྒྱལ་དབང་ལྔ་པས་མཛད་པའི་<<འབྲས་སྤུངས་ཆོས་རྗེའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྒྱལ་བ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོའི་རྣམ་ཐར་དངོས་གྲུབ་རྒྱ་མཚོའི་ཤིང་རྟ།>>ཞེས་པ་དེར་གསལ་ཡོད།[50]

དེ་མིན་༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་འཕྲེང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ་(1617-1682) མཆོག་གིས་གཡུང་དྲུང་གི་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་ཚུལ་ནི། དང་ཐོག་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བསྟན་པའི་སྲོལ་འབྱེད་རྣམ་འདྲེན་བརྒྱད་པ་རྒྱལ་བ་གཤེན་རབ་མི་བོ་ཆེ་ལ་ཆེ་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཁོང་གི་གསུང་འབུམ་པོད་བཅུ་དྲུག་པ་ལས།
49.. བཀའ་རམས་པ་ཁྲི་གཡུང་དྲུང་། སྨན་རིའི་གླིང་། triyungdrung@gmail.com 50..<<འབྲས་སྤུངས་ཆོས་རྗེའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྒྱལ་བ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོའི་རྣམ་ཐར་དངོས་གྲུབ་རྒྱ་མཚོའི་ཤིང་རྟ།>> རྒྱལ་དབང་ལྔ་པའི་གསུང་འབུམ་དེབ་འཕྲེང་བཅུ་གཅིག་པར་བསྡུས། སེར་གཙུག་ནང་བསྟན་དཔེ་རྙིང་འཚོལ་བསྡུ་ཕྱོགས་སྒྲིག་ཁང་ནས་བསྒྲིགས། ༢༠༠༩ལོར་ཀྲུང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་ནས་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་ངོས་(༢༣)ལས་གསལ། གཞན་ཡང་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་གྱི་གསུང་འབུམ་དཔེ་ཚོགས་ལས། <<རྒྱལ་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་གསུང་འབུམ།>> པོད་ཉ་པ། ༢༠༡༤ལོར་སྐུ་བཅར་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་ཕན་བདེ་ལེགས་བཤད་གླིང་ནས་དཔར་སྐྲུན་ཞུས་པའི་ཤོག་ངོས་(༢༦)ལས་གསལ་འདུག དེར་རྒྱལ་དབང་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོས་ཡབ་ཀྱི་ཕྱག་དཔེ་གདན་ལ་བྱས་ཚུལ་དང་། ལྟ་ལོག་བོན་པོའི་དཔེ་ཆ་ཞེས་སྨད་རབས་སོགས་ཡོད་པ་ཡང་ཁོ་བོས་མཐོང་།

50

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

“གངས་ཅན་ལྷ་ཆེན་མགུ་བ་ལྷུར་ལེན་པ། །
གཤེན་རབ་མེས་པོའི་རྗེས་སུ་འཇུག་རྣམས་དང་། །
བསིལ་ལྡན་གླིང་དགུའི་ཆ་ལ་ཉེར་སྤྱོད་པའི། །
སྐྱེ་རྒུའི་ཚོགས་ཀུན་བསོད་ནམས་ཡུལ་གྱི་ཕུལ། །”[51]
ཞེས་བོད་གངས་ཅན་གྱི་ལྷ་རྣམས་ཀྱང་མགུ་བའི་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྟོན་པ་རྒྱལ་བ་གཤེན་རབ་མི་བོ་དེ་ཉིད་བོད་རང་གི་མེས་པོ་ཡིན་པ་སོགས་ཀྱི་ཆེ་བསྟོད་བསྔགས་བརྗོད་བསྩལ་ཞིང་། གཞན་ཡང་“གཡུང་དྲུང་གི་བོན་རྣམས་ཆུ་བོའི་ཕ་རོལ་ཏུ་སྒྲོལ་བའི་གཟིངས་བཞིན་གངས་ཅན་པ་རྣམས་ཀྱི་གནས་(༢༠༥ན)སྐབས་སུ་ཕྱྭ་གཡང་ལེགས་ཚོགས་སྤེལ་བ་ལ་གཅིག་ཏུ་མཁོ་བས་མཆོད་ཡུལ་དུ་གཏོགས་ལ་”[52]ཞེས་གཡུང་དྲུང་གི་བོན་རྣམས་ཀྱང་“ཆུ་བོའི་ཕ་རོལ་ཏུ་སྒྲོལ་བའི་གཟིངས་”དང་“ཕྱྭ་གཡང་ལེགས་ཚོགས་སྤེལ་བ་ལ་གཅིག་ཏུ་མཁོ་བས་མཆོད་ཡུལ་དུ་གཏོགས་”ཞེས་བསྔགས་བརྗོད་ཚད་མེད་གནང་ཡོད། ལུང་ཚིག་འདི་གཉིས་༸གོང་ས་ལྔ་པའི་གསུང་འབུམ་ལས་ཐོག་མར་ཁོ་བོས་རྙེད་སོན་བྱུང་བ་ཡིན་པས་རྒྱ་ཆེའི་བོད་རིག་པའི་གྲོགས་པོ་རྣམས་ལ་ལེགས་སྐྱེས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་དྲངས།

དེ་བཞིན་༸གོང་ས་ལྔ་པ་ཆེན་པོས་གངས་ཅན་ལྗོངས་ཀྱི་བོན་གྱི་ལྷ་སྡེ་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་ཚུལ་ནི། ཁོང་གི་རང་རྣམ་<<དུ་ཀུ་ལའི་གོས་བཟང་>>ཞེས་པ་ལས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ལྷ་སྡེ་དང་དེའི་མི་སྣ་ཆེ་ཁག་འགའ་ཤས་དང་ཐུགས་ཉེ་བའི་སྐོར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་མི་ཉུང་བ་ཞིག་བོད་རིག་པའི་མཁས་དབང་མཁར་རྨེའུ་བསམ་གཏན་གྱིས་

51..<<གཡས་རུ་གཙང་གི་བན་སྔགས་བོན་གསུམ་གྱི་སྡེར་མང་འགྱེད་དང་མངའ་འབངས་ལ་འབྲུ་འགྱེད་སྟར་ཆགས་སུ་གཏོང་བའི་དེབ་ཀྱི་འགོ་བརྗོད་ལེགས་བྱས་གངྒཱའི་ཆུ་རྒྱུན་སོགས།>>༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་གྱི་གསུང་འབུམ་དཔེ་ཚོགས། ༸རྒྱལ་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་གསུང་འབུམ། པོད་མ་པ། ༢༠༡༤ལོར་སྐུ་བཅར་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་ཕན་བདེ་ལེགས་བཤད་གླིང་ནས་དཔར་སྐྲུན་ཞུས་པའི་ཤོག་ངོས་(༢༨༢)ལས་གསལ་འདུག
52..གོང་མཚུངས། <<གཡས་རུ་གཙང་གི་བན་སྔགས་བོན་གསུམ་གྱི་སྡེར་མང་འགྱེད་དང་མངའ་འབངས་ལ་འབྲུ་འགྱེད་སྟར་ཆགས་སུ་གཏོང་བའི་དེབ་ཀྱི་འགོ་བརྗོད་ལེགས་བྱས་གངྒཱའི་ཆུ་རྒྱུན་སོགས།>> ཤོག་ངོས་(༢༨༤)ལས་གསལ་འདུག

51

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

མཚམས་སྦྱོར་གནང་[53]ཡོད་པ་ལས་འདིར་གནད་ཅན་ཁ་ཤས་དྲངས་ནས་ངོ་སྤྲོད་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན། གཤམ་ནས་<<རང་རྣམ་>>ཞེས་བཀོད་རྒྱུ་ཡིན།

ཕྱི་ལོ་(༡༦༧༡)ལོར་<<རང་རྣམ་>>ལས། “ཟླ་བ་བཞི་པའི་འགོར་ཞང་སྟོན་སྐུ་མདུན་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱིས་བོན་མཁའ་གློང་(ཀློང་)གི་མདོས་ཆེན་རིམ་གྲོ་གཏང་ཞིང་ལོ་སྔ་མ་ཚོར་ཡང་ཞང་ཞུང་ལུགས་ཀྱི་མོ་རྩིས་དང་དེར་བབས་པའི་བཅོས་རིམ་མང་དུ་མཛད།”[54]ཞེས་གསུངས། འདི་སྐབས་ཞང་སྟོན་ལྷུན་གྲུབ་ཅེས་པ་དེ་ནི་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པའི་སྐབས་བོན་གྱི་བླ་མ་ཞིག་ཡིན་ལ་རྒྱལ་དབང་གིས་ཁོང་ལ་གཙིགས་ཆེན་གནང་བ་མ་ཟད། སྐུ་རིམ་ལན་མང་སྒྲུབ་ཏུ་བཅུགས་གནང་བཞིན་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་(༡༦༧༡)ལོར་<<རང་རྣམ་>>ལས། “ཞང་སྟོན་སྐུ་མདུན་ལྷུན་གྲུབ་ཀྱིས་ར་མོ་ཆེའི་ཀླུ་རྒྱལ་ལྕང་གསེབ་ཏུ་གཏའ་བསྡེམ་སོགས་བཅོས་ཀ་མཛད་པའི་ཚེ་ཀླུ་རྒྱལ་གྱི་འཁོར་དུ་ཁམས་སྤྲང་འདྲ་བ་གཉིས་འདུག་པ་ཅི་ཡིན་དྲིས་པར་འབྲུམ་པའི་ནད་བདག་ཡིན་ཟེར་བ་བྱུང་བས་ད་ལོར་འཐོར་ནད་ཞིག་ཡོང་ཉེན་ཆེ་ཚུལ་མོལ་བ་ལྟར་དེ་ནས་ཟླ་ཕྱེད་གསུམ་སྐོར་ཙམ་ལ་ལྷ་ས་ནས་རིམ་གྱིས་མཆེད་པའི་ལོ་ཕྱེད་གསུམ་ཚུན་ལ་དབུས་གཙང་ཐམས་ཅད་ཁྱབ་པས་ངེས་ཤེས་འདྲོང་བར་སྣང་། བོན་འདི་ལ་བོད་ཀྱི་ལྷ་རྣམས་དགའ་བར་མ་ཟད་ཀླུ་ལ་ལྷག་པར་མངའ་བརྙེས་པ་ཞིག་ཡོད་ཚོད་དུ་འདུག་”[55]ཅེས་གསུངས། འདི་ནི་དོན་ལ་གནས་པའི་བོན་གྱི་གཟེངས་བསྟོད་ཞིག་རེད་འདུག།

53..མཁར་རྨེའུ་བསམ་གཏན་རྒྱལ་མཚན། <<རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་(1617-1682)མཆོག་གིས་གངས་ཅན་ལྗོངས་ཀྱི་བོན་གྱི་ལྷ་སྡེ་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་བའི་མཚམས་སྦྱོར།>>ཞེས་པ་རུ་གསལ་ཡོད། དཔྱད་རྩོམ་འདི་ནི་ཁོང་གིས་ཕྱི་ལོ་(༢༠༡༡)ཙམ་མཛད་གནང་འདུག དེ་བཞིན་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་དྲྭ་རྒྱ་དང་(theyungdrungbon.com)ཧི་བོན་དྲྭ་རྒྱ་ (old.himalayabon.com)ལ་བཀོད་ཡོད་
པར་གཟིགས་ཐུབ།
54..རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རང་རྣམ། <<འདི་སྣང་འཁྲུལ་བའི་རོལ་རྩེད་རྟོགས་བརྗོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཀོད་པ་དུ་ཀུ་ལའི་གོས་བཟང་།>> (བར་ཆ།) ༡༩༩༡ལོར་བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་གིས་དཔར་དུ་བསྐྲུན། ཤོག་ངོས་(༢༡༡)ལས་གསལ། 55..གོང་མཚུངས་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རང་རྣམ། (བར་ཆ།) ཤོག་ངོས་(༡༨༢)ལས་གསལ།

52

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཕྱི་ལོ་(༡༦༧༡)ལོའི་ཚེས་བཅོ་ལྔ་ཞིག་ལ་<<རང་རྣམ་>>ལས། “ཆབ་མདོ་རྗེ་དྲུང་རིན་པོ་ཆེའི་སྤྲུལ་སྐུ་དང་བོན་གཡུང་དྲུང་གི་མིག་གཅིག་བུ་སྐུ་མདུན་ལྷུན་གྲུབ། ཨ་མདོ་བའི་རྟ་འབུལ་བ་ཁ་ཤས། ནག་ཚང་ལྷ་སྐྱབས་ཅན་འཕྲད་མི་མང་།”[56]ཞེས་གསུངས། འདིར་བོན་གཡུང་དྲུང་གི་མིག་གཅིག་བུ་ཞེས་གཟེངས་བསྟོད་གནང་བར་དཔྱད་ན་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་ནང་བླ་མ་དེ་ཉིད་རྒྱལ་དབང་མཆོག་གིས་གཟིགས་མཐོང་ཆེན་པོ་གནང་བའི་བོན་གྱི་བླ་མ་ཞིག་སྐུ་ཡོན་ཆེ་ལ་ཧ་ཅང་གི་གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡིན་པར་ཤེས་ཐུབ། ཅེས་མཁས་དབང་མཁར་རྨེའུ་བསམ་གཏན་གྱིས་གསུངས།[57]

དེ་བཞིན་ཕོ་བྲང་པོ་ཏ་ལའི་ཚོམས་ཆེན་སྲིད་ཞི་ཕུན་ཚོགས་སོགས་ཚོམས་ཆེན་ནམ་འདུ་ཁང་ཁག་ནང་རྒྱལ་དབང་མཆོག་གི་སྐུ་མདུན་དུ་བོད་ཀྱི་བླ་མ་ཆེ་ཁག་དང་སྡེ་དཔོན་དང་རྫོང་དཔོན་དང་སོག་པོའི་ངོ་ཆེན་རྣམས་ཚོགས་འདུར་བཅར་སྐབས་མི་རེ་གདན་ཡིག་ལྟར་རང་གི་གནས་བབས་ལ་ལྟོས་པའི་གདན་ཐོག་ཏུ་སྡོད་དགོས་པའི་བཅའ་ཁྲིམས་བཟོས་ཡོད་པ་རེད། དེའི་སྐོར་<<རང་རྣམ་>>ལས། “ཞང་སྟོན། དར་སྡིངས། རི་ཞིང་། གྲུ་ཚང་པའི་མི་ངོའི་རིགས་སོགས་ལ་མགོ་སྟན་རིགས་གསུམ། མཇུག་བསྒྲིགས་རིགས་གསུམ། སྟག་གདན་རིགས་གསུམ།” ཞེས་གསུངས།[58] འདིར་རི་ཞིང་ཞེས་པ་ནི་བོད་ལྗོངས་ལྷོ་ཁའི་ས་ཁུལ་དབང་ལྡན་ཞུ་ཚང་གི་གདན་ཆགས་པའི་ཡུལ་དེ་རེད། དེར་བརྟེན་བོན་པའི་གདུང་བརྒྱུད་ཆེ་ཁག་བཞི་ལ་བན་དེའི་བླ་མའམ་སྡེ་དཔོན་གོ་ས་མཐོན་པོ་དང་འདྲ་བར་གདན་ཐོབ་ཀྱི་རྟགས་གནང་བ་ནི་མགོ་སྟན་གཅིག་དེའི་སྟེང་དུ་མཇུག་བསྒྲིགས་དེའི་ཡང་ཐོག་ཏུ་སྟག་གདན་བཏིང་པ་བཅས་ཐོག་བརྩེགས་གསུམ་ལྡན་གྱི་གདན་ཁྲིར་འགྱིང་བའི་ཐོབ་ཐང་ཡོད་འདུག

56..གོང་མཚུངས་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རང་རྣམ། (བར་ཆ།) ཤོག་ངོས་(༢༣༧)ལས་གསལ།
57..མཁར་རྨེའུ་བསམ་གཏན་རྒྱལ་མཚན། <<རྒྱལ་དབང་ལྔ་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་བོད་ཀྱི་ཆོས་བརྒྱུད་རང་རྐྱ་པ་ཞིག་ཡིན་པར་ཞལ་བཞེས་གནང་བ།>>༢༠༡༤ལོའི་<<བོན་སྒོ་>>སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་(༢༧)པ་རུ་བཀོད་ཡོད། ཤོག་ངོས་(༤༢)ལས་གསལ།
58..གོང་མཚུངས་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རང་རྣམ། (བར་ཆ) ཤོག་ངོས་(༢༧༣)ལས་གསལ།

53

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

གཞན་ཡང་ཕྱི་ལོ་(༡༦༧༩)ལོར་མི་དབང་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ་(1653-1705) སྡེ་སྲིད་དུ་བསྐོ་བཞག་གནང་བའི་བཀའ་ཡིག་ནང་གཡུང་དྲུང་བོན་དམིགས་བསལ་དུ་སྨོས་པ་ནི་འདི་ལྟར་“ཛབྨུ་པཀྵས་མངོན་པར་མཚན་པའི་ནོར་འཛིན་གྱི་གཞིར་འཁོད་པའི་ཉི་འོག་གི་སྐྱེ་རྒུ་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་གདན་ས་ཆེན་པོ་སེར་འབྲས་དགེ་གསུམ་གམ་དུ་འཁོད་པའི་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཕན་བདེ་ལེགས་བཤད་གླིང་བ་སོགས་རིས་མེད་ཀྱི་ཁྲིམས་ལྡན་འདུས་པའི་སྡེ་གསང་སྔགས་འཆང་བ་གཡུང་དྲུང་བོན་སོགས་ལྷ་སྡེར་གཏོགས་སོ་ཅོག་དང་སོག་པོ་ཚོ་ཆེན་བཞི་བཅུ། ཨོ་རོད་ཚོ་བ་བཞི། མཚོ་ཁྲི་ཤོར་རྒྱལ་མོའི་འགྲམ་དུ་གནས་པའི་རྒྱལ་བོ་རྒྱལ་རིགས་”[59]ཞེས་གསུངས། བཀའ་ཡིག་འདི་ཕོ་བྲང་པོ་ཏ་ལའི་ཤར་ཕྱོགས་ཕོ་བྲང་དཀར་པོ་ཞེས་པའི་གསུམ་སྐས་སྒོ་མཆོར་གྱི་གྱང་ངོས་སུ་འཁོད་ཡོད་པ་དང་དེའི་འོག་ཏུ་རྒྱལ་དབང་རང་གི་ཕྱག་རྗེས་ཡང་ཕྱག་ཐམ་གྱི་ཚུལ་དུ་བཀོད་འདུག།

“འདིར་རྙིང་མ་དང་བཀའ་བརྒྱུད་དང་ས་སྐྱ་སོགས་མ་སྨོས་པར་“གསང་སྔགས་འཆང་བ་གཡུང་དྲུང་བོན་”ཞེས་དམིགས་སུ་བཀར་ཏེ་གསུངས་པ་ནི་དགོས་དབང་ཁྱད་པ་ཅན་ཞིག་ལ་གཟིགས་པར་ངེས། དེས་ན་གཡུང་དྲུང་བོན་ནི་བོད་ཀྱི་ཆོས་བརྒྱུད་གྲས་ནས་གྲུབ་མཐའ་རང་རྐྱ་པ་ཞིག་ཡིན་པར་དངོས་སུ་ཞལ་བཞེས་མཛད་འདུག་པའི་དཔང་རྟགས་འདི་ལས་གཞན་མི་དགོས།”[60]

༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་འཕྲེང་བརྒྱད་པ་འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ་(1758-1804)ཞུ་བ་ཡང་བོན་པོའི་ཁྱིམ། གཙང་ཐོབ་རྒྱལ་ལྷ་རི་སྒང་དུ་འཁྲུངས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཡོད།

59..ཕྱི་ལོ་(༡༦༧༩)ལོར་མི་དབང་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ་(1653-1705)སྡེ་སྲིད་དུ་བསྐོ་བཞག་གནང་བའི་བཀའ་ཡིག་འདིའི་མ་དཔེ་ངོ་བཤུས་ཤིག་༢༠༡༤ལོའི་<<བོན་སྒོ་>>སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་(༢༧)པའི་མདུན་ཤོག་ནང་མ་རུ་བཀོད་ཡོད།
60..གོང་མཚུངས། མཁར་རྨེའུ་བསམ་གཏན་རྒྱལ་མཚན། ༢༠༡༤ལོའི་<<བོན་སྒོ་>>སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་(༢༧)པའི་ཤོག་ངོས་(༤༦)ལས་
གསལ།

54

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་འཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཐུབ་བསྟན་རྒྱ་མཚོ་(1876-1933)མཆོག་གིས་བར་ཁམས་ཧོར་ཡེ་ཐ་བོན་དགོན་གཡུང་དྲུང་རབ་བརྟན་གླིང་ལ་བཅའ་ཡིག་ཆེན་མོ་བསྩལ་གནང་ཡོད་པ་དང་། དེའི་དང་ཐོག་ལ་ཡང་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་རྒྱལ་བ་གཤེན་རབ་མི་བོར་མཆོད་བསྔགས་བརྗོད་ཡོད་པ་འདི་ལྟར།

“རྨད་བྱུང་ཀུན་བཟང་གཡུང་དྲུང་རྟག་པའི་སྐུར། །
མངོན་བཞེངས་སྒྱུ་འཕྲུལ་རྣམ་འགྱུར་འབུམ་བརྡལ་ཏེ། །
ཟབ་དང་རྒྱ་ཆེས་ལུས་ཅན་སྨིན་གྲོལ་མཛད། །
གཤེན་རབ་མི་བོ་ཆེ་འདིར་བསྔགས་པར་འོས། །”[61] ས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྟོན་པར་ཆེ་མཐོང་གིས་བསྟོད་བསྔགས་གནང་འདུག་པ་འདི་ཡང་རྒྱལ་བས་བོན་ལ་ཆེ་མཐོང་གི་དགོངས་གཞི་ཁྱད་པར་ཅན་ཡིན་པར་སེམས།

དེ་མིན་པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་བཞི་པ་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་(1567-1662)ནི་ [62] གོང་ས་ལྔ་པ་མཆོག་གི་རྩ་བའི་བླ་མ་རེད་དེའི་ཡང་སྤྲུལ་ཡང་ཐོབ་རྒྱལ་བྲུ་ཚང་ནས་ངོས་འཛིན་གནང་བ་པཎ་ཆེན་སྐུ་འཕྲེང་ལྔ་པ་བློ་བཟང་ཡེ་ཤེས་(1663-1737) བོན་པོ་ཡིན་པ་སོགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་<<རང་རྣམ་>>དུ་གསལ་ཡོད།[63] དེ་བཞིན་པཎ་
61..<<བར་ཁམས་ཧོར་ཡེ་ཐ་བོན་གཡུང་དྲུང་རབ་བརྟན་གླིང་གི་བླང་དོར་ཁྲིམས་སུ་བཅའ་བའི་ཡི་གེ་པད་དཀར་ཆུན་ཕྲེང་།>> རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་རིམ་བྱོན་གྱི་གསུང་འབུམ་དཔེ་ཚོགས་ལས། <<རྒྱལ་དབང་ཐུབ་བསྟན་རྒྱ་མཚོའི་གསུང་འབུམ།>> པོད་ང་པ། ༢༠༡༤ལོར་སྐུ་བཅར་རྣམ་རྒྱལ་གྲྭ་ཚང་ཕན་བདེ་ལེགས་བཤད་གླིང་ནས་དཔར་སྐྲུན་ཞུས་པའི་ཤོག་ངོས་(༡༣༥)ལས་གསལ་འདུག གཞན་ཡང་བོད་ས་གནས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དཔེ་ཚོགས་བཅའ་ཡིག་ཕྱོགས་བསྒྲིགས། ༢༠༠༡ལོར་བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་ནས་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་ངོས་ (༥༠༤)ལས་ཀྱང་འཁོད་འདུག
62..གོང་མཚུངས། མཁར་རྨེའུ་བསམ་གཏན་རྒྱལ་མཚན། “པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་(༡༥༦༧-༡༦༦༢)ནི་རྒྱལ་དབང་མཆོག་རང་གི་དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་ཆེན་པོ་ཡིན་པར་མ་ཟད་སྐབས་དེར་དགེ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་པའི་བདག་པོ་ཡང་ཡིན། ཁོང་སྤྱི་ལོ་ (༡༦༦༧)ལོར་སྐུ་གཤེགས་པར་བརྟེན་རྒྱལ་དབང་མཆོག་གིས་པཎ་ཆེན་གྱི་སྤྲུལ་སྐུ་མྱུར་དུ་ཕེབས་པའི་སྨོན་ལམ་བརྩམས་འདུག། འདིའི་སྐོར་རང་རྣམ་དུ་<<སྤྲུལ་བའི་སྐུ་མྱུར་དུ་ཕེབས་པའི་སྨོན་ལམ་ཚིགས་བཅད་བྲིས་ཏེ་སེར་འབྲས་ཀྱི་ཚོགས་ཆེན་དུ་བཙུགས།>>ཞེས་གསུངས། གོང་མཚུངས་རང་རྣམ་པོད་སྟོད་ཆ་ཤོག་ངོས་(༦༢༣)ལས་གསལ།” ༢༠༡༤ལོའི་<<བོན་སྒོ།>>སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་(༢༧)པ་རུ་བཀོད་ཡོད། ཤོག་ངོས་(༤༣)ལས་གསལ།
63..གོང་མཚུངས་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རང་རྣམ། (སྟོད་ཆ།) ཤོག་ངོས་(༦༢༣)ལས་གསལ།

55

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

ཆེན་སྐུ་འཕྲེང་བརྒྱད་པ་བློ་བཟང་བསྟན་པའི་དབང་ཕྱུག་(1854-1882)གཙང་ཐོབ་རྒྱལ་བྲུ་ཚང་དུ་འཁྲུངས་པ་སོགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡོད་པ་ཡང་དགོས་པ་དགོངས་གཞི་ཁྱད་པར་ཅན་ཞིག་ཡོད་པར་སེམས་སོ། །

གཉིས་པ། རྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོས་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་ཚུལ་སྐོར་བརྗོད་པ།
གཅིག ཐོག་མར་བོན་ལ་འབྲེལ་བ་བྱུང་རིམ་སྐོར་བརྗོད་པ།

ཕྱི་ལོ་(༡༩༦༡)ལོར་༸སྨན་རིའི་ཡོངས་འཛིན་བསྟན་རྣམ་དག་རིན་པོ་ཆེས་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ལ་མཇལ་བཅར་ཐེངས་དང་པོར་ཞུས་པ་རེད། དེ་སྐབས་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ནས་“ཁྱེད་རང་བོན་པོ་ཚོས་རང་བསྟན་རྩ་འཛིན་གྱིས་དང་། ངོས་ནས་རོགས་སྐྱོར་བྱེད་རྒྱུ་མ་གཏོགས་ངས་བོན་སྐོར་ལ་གང་ཡང་ཤེས་ཀྱི་མེད།” ཅེས་གསུངས་པ་རེད།

ཕྱི་ལོ་(༡༩༦༢)ཟླ་༩ནང་ཙམ་ལ་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ཀུ་ལི་མ་ཎ་ལི་ལ་ཕེབས་སྐབས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བརྒྱ་ཤོག་ནས་གཡུང་དྲུང་གླིང་གི་མཁན་རིན་པོ་ཆེ་ཤེས་རབ་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན་(1912-1969)གྱིས་སྣེ་ཁྲིད་འོག་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེར་མཎྜལ་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་བཅས་ཕུལ་ནས་གཡུང་དྲུང་གླིང་གི་མཁན་རིན་པོ་ཆེ་ནས་བོན་སྐོར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་གནས་ཚུལ་ཟབ་རྒྱས་ཞུས་ནས་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ནས་ཀྱང་ཐུགས་མཉེས་པོ་གནང་ཚུལ་གསལ།[64]

ཕྱི་ལོ་(༡༩༦༣)ལོར་༧གོང་ས་མཆོག་གི་དགོངས་གཞིའི་འོག་རིས་མེད་ཀྱི་ཆོས་ཚོགས་ཐེངས་དང་པོའི་སྐབས་གཡུང་དྲུང་གླིང་གི་མཁན་ཆེན་ཤེས་རབ་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན་(1912-1969)གདན་ཞུས་བྱས་པ་ཡིན་ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་རེད། “ཕྱི་

64..<<བྱ་དུར་ཚངས་ཐིག>> སྟོད་ཆ། ༢༠༡༣ལོར་ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་གིས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་ངོས་
(༧༦)ལས་གསལ།

56

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ལོ་(༡༩༦༣)ལོར་ཆོས་ཚོགས་ཐེངས་དང་པོ་སྐོང་ཚོགས་བྱས་ཡོད། དེ་སྐབས་ཆོས་ཚོགས་ཐོག་གཡུང་དྲུང་བོན་ནས་ར་ལག་གཡུང་དྲུང་གླིང་གི་མཁན་པོ་ཤེས་རབ་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན་[65]ཞུ་བའི་བགྲེས་སོང་ཞིག་སྐུ་ཚབ་ཏུ་ཕེབས་ཡོད། སྐབས་དེ་དུས་ནས་གཡུང་དྲུང་བོན་ནི་རང་ཅག་བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་ཀྱི་མེས་པོའི་ཆོས་བརྒྱུད་གལ་ཆེན་ཞིག་དང༌། བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་གལ་ཆེ་ལྡན་པའི་ཕ་མེས་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཏེ་སྒྲ་ཡང་བའི་དབང་དུ་བྱས་ན་བོད་ཀྱི་མེས་པོའི་གནའ་རབས་ཀྱི་ཆོས་བརྒྱུད་འདི་ཉམས་པ་སོར་ཆུད་དང་མི་ཉམས་གོང་སྤེལ་ཡོང་བར་ཚང་མས་ཕྱར་གྲུ་མཉམ་འདེགས་ཀྱི་འབད་བརྩོན་དགོས་པའི་སྐད་ཆ་མང་པོ་ཞིག་བྱུང་ཡོད།”[66]ཅེས་གསུངས་གནང་བ་ལྟར་རིས་མེད་ཆོས་ཚོགས་ཐེངས་དང་པོ་དེ་(༡༩༦༣)ཟླ་༡༡ཚེས་༩ནས་༡༣བར་བཞུགས་སྒར་ངྷ་སའི་ཕོ་བྲང་ས་ཝ་ཨ་ཤམ་ར་ལ་འཚོགས་གནང་ཡོད་པ་དང་དེ་སྐབས་ནས་རྒྱལ་བའི་རིས་མེད་ཀྱི་དགོངས་གཞིའི་འོག་གཡུང་དྲུང་གི་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་བར་གསུངས།

ཕྱི་ལོ་(༡༩༦༣)ལོར་ཨ་མདོ་དགེ་བཤེས་སངས་རྒྱས་བསྟན་འཛིན་ཞུ་བ་ད་ལྟའི་༸སྨན་རིའི་ཁྲི་འཛིན་སོ་གསུམ་པ་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་དབྱིན་ཡུལ་ནས་རྒྱ་གར་དུ་ཕེབས་སྐབས་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ལ་མཇལ་བཅར་ཞུས་པ་རེད། ཁྱེད་རང་རྒྱ་གར་ནང་སློབ་དགེ་གནང་ན་དགེ་མཚན་ཆེ་ལུགས་ཀྱི་བཀའ་གསུང་སྤྱི་ཕབ་བཞིན་མ་སུ་རིར་སློབ་གྲྭའི་དགེ་རྒན་ལ་བཀོད་གནང་བ་རེད།[67]

ཕྱི་ལོ་(༡༩༦༤)ལོར་སྨན་རིའི་ཡོངས་འཛིན་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་རིན་པོ་ཆེ་དབྱིན་ཡུལ་ནས་རྒྱ་གར་དུ་ཕེབས་ཏེ་བོན་གཞིས་གསར་འཛུགས་ཀྱི་ཐད་ལ་༸རྒྱལ་བ་ 65..ཁོང་ནི་རུ་ལག་གཡུང་དྲུང་གླིང་གི་མཁན་རབས་བཅུ་པ་རེད་འདུག ཨ་མདོ་ཟིང་ཆུ་ལ་ལྕགས་མོ་ཕག་གི་ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་ཞེས་གྲགས། 66..ཕྱི་ལོ་(༢༠༠༧)ལོར་བོན་གཞིས་ཐོབ་རྒྱལ་གསར་པར་ཐེངས་གཉིས་པར་ཕེབས་སྐབས་ཀྱི་བཀའ་སློབ་རེད། <<བོན་སྒོ་>>སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་(༢༠)ལས་གསལ།
67..སྨན་རིའི་གླིང་དུ་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བཤད་སྒྲུབ་འདུས་སྡེ་དབུ་བརྙེས་ནས་མི་ལོ་ཉེར་ལྔ་འཁོར་བའི་དྲན་དེབ། ཤོག་ངོས་(༢༡)ལས་གསལ།

57

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

རིན་པོ་ཆེར་མཇལ་ཁ་ཞུས་ནས་དགོངས་གཞི་ཇི་ཡོད་ཀྱི་སྙན་གསེང་ཞུས་པར། གོང་ས་མཆོག་གིས་“གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བསྟན་པ་འདི་བོན་པོ་ཚོ་རང་གིས་ཉམས་ལེན་དང་འཛིན་སྐྱོང་གནང་དགོས་པ་ལས། གཞན་སུས་ཀྱང་མི་བྱེད། དེ་ནི་ཉིད་ལ་འཁྲི་བའི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་པས་གང་དགོས་གཟབ་ནན་གནང་དང་། ངོས་ནས་ཅི་ཐུབ་གང་ཐུབ་ཀྱིས་རོགས་པ་བྱེད་ངེས།“[68] ཞེས་བཀའ་སློབ་བསྩལ་གནང་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་(༡༩༨༨)ལོར་རིས་མེད་ཆོས་ཚོགས་ཐེངས་བཞི་པ་ཝཱ་ར་ཎཱ་སི་ལ་ཚོགས་སྐབས་ཀྱི་མཇུག་སྡོམ་མཛད་སྒོའི་གསུང་བཤད་སྐབས། ༸གོང་ས་མཆོག་གིས་“ང་རང་ཚོ་བོད་མི་རིགས་རང་གི་ལོ་རྒྱུས་བརྗོད་སྐབས་ང་རང་ཚོ་བོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དེ་བདག་པོ་རྒྱག་དགོས་པ་ཞིག་དང་། བོན་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་ལ་དམིགས་བསལ་དོ་སྣང་བྱེད་དགོས་པ་རང་ཤུགས་ཀྱིས་ཆགས་ཀྱི་ཡོད། དེས་ན་སྔར་ང་ཚོ་ཐོག་མར་ཆོས་ཚོགས་འཚོགས་པའི་སྐབས་དཔེར་ན། བོན་པོའི་ནང་ནས་དམིགས་བསལ་ཐོབ་ཐང་འདྲ་མཉམ་དགོས་ཞེས་བརྗོད་མཁན་སུ་ཡང་མེད། ང་རང་ཚོ་བོད་མི་རིགས་ལ་འབྲེལ་བའི་གནས་ཚུལ་ཞིག་ཡིན་སྟབས་མི་རིགས་ཀྱི་ཆ་བཞག་ས་སྙིང་པོ་ལྟ་བུ་བོན་ལུགས་ཆགས་ཡོད། དེར་བརྟེན་ལྷག་བསམ་རྣམ་དག་གི་ཐོག་ནས་ངེས་པར་དུ་བོན་ལུགས་བདག་པོ་རྒྱག་དགོས་པ་དང་། ངེས་པར་དུ་བོན་གྱི་སྐུ་ཚབ་སྐད་གཏོང་དགོས་ཀྱི་འདུག ཅེས་གླེང་ནས་ཆོས་ཚོགས་རྣམས་སུ་བོན་པོའི་འཐུས་མི་ཡོད་པ་འདི་ལྟར་བྱུང་བ་ཡིན། དེ་གནད་འགག་ཆགས་ཀྱི་འདུག སྤྱིར་བཏང་ཆོས་ཉིད་ཡིན་པ་ལྟར། ཡང་རིག་གནས་གསར་པ་དང་། ཆོས་དད་འདྲ་མིན་གསར་པ་དར་བའི་ནང་ནས་ཕན་ཚུན་ལེགས་ཆ་བླང་རྒྱུ་ཡོད།”[69]ཅེས་དམིགས་བསལ་བཀའ་སློབ་བསྩལ་ཡོད། འདི་ལས་ཁོང་གིས་“ལྷག་བསམ་རྣམ་དག་གི་ཐོག་ནས་ངེས་པར་དུ་བོན་ལུགས་བདག་པོ་རྒྱག་དགོས་”ཞེས་
68..གོང་མཚུངས། ཉེར་ལྔ་འཁོར་བའི་དྲན་དེབ། ཤོག་ངོས་(༢༢)ལས་གསལ། 69..<<ཆོས་ཚོགས་ཁག་གི་ལམ་སྟོན་བཀའ་སློབ།>>ཆོས་ལུགས་ལམ་སྟོན། དེབ་དང་པོ། ༢༠༡༣ལོར་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་༧གོང་ས་མཆོག་གི་གསུང་འབུམ་ཕྱོགས་སྒྲིག་ཁང་ནས་དཔར་འགྲེམས་ཞུས། ཤོག་ངོས་(༡༢༩།༡༣༠)ལས་གསལ།

58

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

གསུངས་པ་སོགས་ནི་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་བའི་དགོངས་གཞི་བླ་ན་མེད་པ་ལྟ་བུར་སེམས།

དེ་མིན་ཁོང་གིས་“ངས་ཆོས་ལུགས་བོན་པོས་མཚོན་པའི་ས་དགེ་བཀའ་རྙིང་ཚང་མ་དགོངས་པ་གཅིག་རེད་ཅེས་བཤད་པ་དེ། འདྲ་ཆགས་ཆགས་གཅིག་དང་། མིའི་ངོ་སྲུང་ཐོག་ནས་བཤད་པ་ལྟ་བུར་ཁ་ཤས་ཀྱིས་མཐོང་གི་མེད་དམ་དྲན་གྱི་འདུག དེ་འདྲ་མ་རེད། ངའི་འདི་ལ་རྒྱུ་མཚན་དངོས་གནས་ཡོད། དགེ་ལྡན་པའི་ཕྱོགས་ཡིན་ནའང་། པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཆོས་རྒྱན་གྱི་ས་དགེ་བཀའ་རྙིང་ཚང་མ་མིང་མི་འདྲ་བ་ཡིན་ནའང་འབབ་ས་གནད་འགག་གཅིག་པ་རེད་གསུངས་ཡོད།”[70]ཅེས་གསུངས་སོགས་བཀའ་སློབ་གནད་དུ་སྨིན་པ་བསྩལ།

གཉིས། གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་བྱུང་རབས་སྐོར་བརྗོད་པ།

ཐོག་མར་ཕྱི་ལོ་(༡༩༥༩)ཟླ་བ་༡༢པའི་ནང་༧རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ནས་གནས་མཆོག་རྡོ་རྗེ་གདན་དུ་བོད་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ལྡན་གྱི་དམངས་གཙོ་གསོལ་རས་ལམ་སྟོན་བཀའ་དྲིན་ཆེ་བ་ལྟར་(༡༩༦༠)ལོ་ཟླ་༩པའི་ཚེས་༢ཉིན་བོད་ཀྱི་དམངས་གཙོ་དབུ་བརྙེས་པའི་དགའ་སྟོན་མཛད་སྒོ་བསྐྱངས་པ་དང་། སྐབས་དང་པོའི་“བོད་མི་མང་སྤྱི་འཐུས་ལྷན་ཚོགས་”དབུ་བརྙེས་པ་རེད།[71] དེ་སྐབས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་དམིགས་བསལ་སྤྱི་འཐུས་ཀྱི་ཐོབ་ཐང་བྱུང་ཡོད་པ་མ་རེད། དེ་རྗེས་བོན་གཞིས་དང་ཊོལ་ཐང་བོན་པོ་རྣམས་ཀྱིས་ཡིག་ངག་གཉིས་ནས་བཀའ་སྤྱི་གཉིས་ལ་སྙན་གསན་ཞུས་འདུག་མོད། བོད་གཞུང་ཆེས་མཐོའི་རྒྱུན་ལས་ཁང་ནས་དོན་སྨིན་ཐག་ཆོད་ཀྱི་འབྲས་བུ་གང་ཡང་བྱུང་མེད།

70..<<བྱམས་བརྩེ་དང་དྲང་བདེན་གྱི་བླ་སྲོག>> རོང་པོ་བློ་བཟང་སྙན་གྲགས། ༢༠༠༣ལོར་བོད་གཞུང་ཕྱི་དྲིལ་ལས་ཁུངས་ནས་དཔར་བསྐྲུན་ཞུས་པའི་ཤོག་ངོས་(༢༥༢)ལས་གསལ། 71..<<ཆོས་སྲིད་གཉིས་ལྡན་བོད་དམངས་གཙོའི་སྲིད་གཞུང་དབུ་བརྙེས་ནས་ལོ་ཉེར་ལྔ་འཁོར་བ།>> དེབ་གཟུགས། ༡༩༨༥ལོར་ལྡི་ལི་ནས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་ངོས་(༢༢།༢༣)ལས་གསལ།

59

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་(༡༩༧༧)ལོ་ཟླ་༣ཚེས༡ཉིན་༧སྨན་རིའི་མཁན་ཆེན་ཁྲི་འཛིན་སོ་གསུམ་པ་ལུང་རྟོགས་བསྟན་པའི་ཉི་མ་དང་། ཡོངས་འཛིན་སངས་རྒྱས་བསྟན་འཛིན། (1912-1978) དཔོན་སློབ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་གསུམ་ནས་མཚན་རྟགས་བཀོད་དེ་༸གོང་ས་མཆོག་ལ་མཚན་འཁོད་སྙན་ཞུ་ཐད་འབུལ་ཞུས་འདུག[72]

སྐུ་ངོ་བྱ་དུར་པའི་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་ན་ཡང་“༸སྐྱབས་རྗེ་སྨན་རིའི་ཡོངས་འཛིན་དཔོན་སློབ་སངས་རྒྱས་བསྟན་འཛིན་(1912-1978)རིན་པོ་ཆེས་གཙོས་འགན་ཡོད་རྣམས་ནས་བོད་རང་གི་ཕ་ཆོས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་དགོས་སྐོར་ཞུས་སྙན་ཕུལ་འབྲས། ༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་ནས་སྤྱི་འཐུས་སྐབས་དྲུག་པ་ལ་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་དགོས་དང་མི་དགོས་གོ་བསྡུར་བྱེད་དགོས་ཞེས་བཀའ་ཕེབས་ཀྱིས་གོ་བསྡུར་བྱེད་སྐབས། མདོ་སྟོད་སྤྱི་འཐུས་ནང་ཆེན་སྡོམ་པ་ཚེ་རིང་ཆོས་སྒྲོན་(1942-1994)[73]ལས་གཞན་རྣམས་ནས་མི་དགོས་ཞུས་འདུག”[74] ཡིན་ན་ཡང་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བོན་གཞིས་སྤྱི་འཐུས་འོས་མི་གཏོང་ཤོག་ཅེས་བཀའ་ཕེབས་གནང་བ་ལྟར། བོན་གཞིས་ནས་སྡེ་དགེ་བླ་མ་གཡུང་དྲུང་རྣམ་རྒྱལ་དང་། ཨ་མདོ་དུང་རི་བླ་མ་ནམ་མཁའ་བསྟན་འཛིན། ཧོར་པ་སྤ་ཚང་བླ་མ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་གྱི་མིང་གཞུང་ཕུལ་བ་ལས། ༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་སྡེ་དགེ་བླ་མ་གཡུང་དྲུང་རྣམ་རྒྱལ་

72..༡༩༧༧།༣།༡ བོད་མེ་སྦྲུལ་ཟླ་ ༡།༡༡ ༸གོང་ས་མཆོག་ལ་མཚན་འཁོད་སྙན་ཞུ་ཐད་འབུལ་ཞུས་ཏེ་སྨན་རིའི་མཁན་པོ་ལུང་རྟོགས་བསྟན་པའི་ཉི་མ་དང་། ཡོངས་འཛིན་སངས་རྒྱས་བསྟན་འཛིན། དཔོན་སློབ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་གསུམ་ནས་མཚན་རྟགས་བཀོད་གནང་འདུག -ངོ་བཤུས།
73..ཚེ་རིང་ཆོས་སྒྲོན་གྱི་བུ་མོའི་མིང་ལ་སྡོམ་པ་ཚེ་རིང་དབང་མོ་ཟེར། དབྱིན་ཡིག་ཐོག་སྙན་ངག་འབྲི་གནང་མཁན་ཞིག་རེད་འདུག དབྱིན་ཡིག་ཐོག་དེབ་ཁ་ཤས་ཀྱང་བྲིས་འདུག ཨ་རི་ལ་བཞུགས་ཡོད། ༢༠༡༥ལོའི་ཟླ་བ་༧ཚེས་༢༧ཉིན་བོན་གཞིས་སྨན་རི་དགོན་དུ་ཡོང་ནས་སྐད་ཆ་བཤད་མྱོང་། དེ་སྐབས་མོའི་རང་གི་ཨ་མའི་འདས་ཚིགས་དེ་བཤད་སོང་། 74..<<རང་གི་མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་སྲོང་པོར་བརྗོད་པ་བྱ་དུར་ཚངས་ཐིག་གི་ངོ་སྤྲོད་གནད་བསྡུས།>> བྱ་དུར་བསོད་ནམས་བཟང་པོ། ༢༠༡༢ལོའི་ <<བོན་སྒོ་>>སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་ཉེར་ལྔ་པའི་ཤོག་ངོས་(༩༩)ལས་གསལ། གཞན་ཡང་<<བོད་ཀྱི་བོན་པོ་ཚོགས་པའི་ལོ་རྒྱུས་དངོས་བདེན་བྱུང་རིམ་གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ།>>ཞེས་རྒྱ་གར་བོན་གཞིས་ཐོབ་རྒྱལ་གསར་པའི་དངོས་བྱུང་ལོ་རྒྱུས། བྱ་དུར་སྐུ་ངོ་བསོད་ནམས་བཟང་པོས་བརྩམས། ༢༠༡༥ལོར་ལྡི་ལི་ནས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་ངོས་(༤༡)ལས་ཀྱང་དེ་བཞིན་གསལ་འཁོད་བྱས་འདུག

60

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

(1933-2008)གྱི་མཚན་ཐོག་ལ་ཕྱག་རྟགས་གནང་བ་རེད། རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་སྐབས་དྲུག་པའི་སྤྱི་འཐུས་ལྷན་ཚོགས་ལ་འདི་ངའི་དབང་ཚད་རེད་གསུངས་འདུག “དེའི་རྗེས་༸གོང་ས་སྐྱབས་མགོན་རིན་པོ་ཆེས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་སྡེ་དགེ་བླ་མ་གཡུང་དྲུང་རྣམ་རྒྱལ་ལ་བསྐོས་བཞག་བཀའ་དྲིན་བསྩལ་ནས། (༡༩༧༧)ཟླ་བ་བཅུ་པའི་ཚེས་ལྔ་ཉིན་སྤྱི་འཐུས་ལས་འཁུར་བྱས་ཀྱང༌། ཆེས་མཐོའི་རྒྱུན་ལས་ལྷན་ཚོགས་ནང་དྲིལ་བསྒྲགས་བཀའ་བློན་འཇུ་ཆེན་ཐུབ་བསྟན་ལགས་ནས། གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་དེ་ཆོས་ལུགས་སྤྱི་འཐུས་མིན། རིག་གཞུང་སྤྱི་འཐུས་ཡིན། བཀའ་ཤག་གི་དགོངས་དོན་ཡིན་ཞེས་གསུངས་པ། དེའི་རྗེས་༸གོང་ས་མཆོག་ལ་སྙན་གསེང་ཞུས་ལན། ཆོས་ལུགས་སྤྱི་འཐུས་ཡིན་ཞེས་བཀའ་ཕེབས་པ།”[75]ཞེས་བྱུང་རིམ་སོགས་ཀྱང་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་ཚུལ་ཡིན་པ་འཁོད་ཡོད།

དེ་མིན་འཇུ་ཆེན་སྐུ་ངོ་ཐུབ་བསྟན་མཆོག་གི་སྐུ་ཚེ་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་ན། ཕྱི་ལོ་(༡༩༧༦) ལོར་༸གོང་ས་མཆོག་ཀུ་ལུ་ཁུལ་དུ་བཞུགས་སྐབས་ར་ལག་གཡུང་དྲུང་གླིང་གི་མཁན་ཆེན་མཇལ་བཅར་གྱིས་སྙན་གསེང་ཞུས།[76] “༸གོང་ས་མཆོག་གིས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ཆོས་ལུགས་ལ་ཆོས་བརྒྱུད་གཞན་དང་གཅིག་མཚུངས་ཀྱི་ཐོབ་ཐང་བསྩལ་འོས་ཀྱི་དགོངས་ཚུལ་བཀའ་ཁྱབ་དང་འབྲེལ་ཆེས་མཐོའི་རྒྱུན་ལས་ཚོགས་འདུར་གོ་བསྡུར་ཐག་ཆོད་དགོས་ལུགས་སྤྱི་སྩལ་བྱུང་།” ཞེས་དང་། “བཀའ་དགོངས་ལྟར་ཆེས་མཐོའི་རྒྱུན་ལས་ཚོགས་འདུ་ནས་བཀའ་བསྡུར་དགོངས་ཚུལ་གསུངས་རེས་མང་དག་བྱུང་ཡང་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ཐོབ་ཐང་སྩལ་འོས་མེད་པའི་དགག་པ་རྒྱག་མཁན་རང་མི་འདུག མཐའ་དོན་

75..<<བྱ་དུར་ཚངས་ཐིག>> སྟོད་ཆ། ༢༠༡༣ལོར་ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་གིས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་ངོས་ (༡༠༩)ལས་གསལ། དེ་བཞིན་གོང་མཚུངས། <<བོད་ཀྱི་བོན་པོ་ཚོགས་པའི་ལོ་རྒྱུས་དངོས་བདེན་བྱུང་རིམ་གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ།>>ཤོག་ངོས་(༤༢)ལས་ཀྱང་གསལ་འདུག་པ་ལྟར་རོ། །
76..གོང་མཚུངས། <<བྱ་དུར་ཚངས་ཐིག>> སྟོད་ཆ། ཤོག་ངོས་(༧༦)ལས། ཕྱི་ལོ་(༡༩༦༢)ཟླ་༩ནང་ཙམ་ལ་མ་ནི་ལའི་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ཀུ་ལི་ལ་ཕེབས་སྐབས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བརྒྱ་ཤོག་བཙུགས་ནས་གཡུང་དྲུང་མཁན་རིན་པོ་ཆེས་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེར་མན་གདལ་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་བཅས་ཕུལ་ནས་བོན་སྐོར་རྒྱས་ཞུས་ཡིན་ཞེས་གསུངས་འདུག་ན་འཇུ་ཆེན་གྱི་ལོ་ཚིགས་དེ་ནོར་བ་མིན་ནམ་སེམས།

61

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

ཆོས་བརྒྱུད་གཞན་དག་ལྟར་གྱི་ཐོབ་ཐང་བསྩལ་བཞེས་གནང་རྒྱུ་དང་། གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་སྤྱི་མཚུངས་ལྟར་འདེམས་བསྐོ་བྱ་དགོས་རྒྱུ།”[77]ཞེས་གསལ་འདུག་པ་ལྟར་ན་ཡང་༸གོང་ས་མཆོག་གིས་གཟིགས་ཕྱོགས་ཀྱི་བཀའ་དྲིན་བསྩལ་འདུག་པར་གསལ།

དེ་ནས་སྡེ་དགེ་བླ་མ་གཡུང་དྲུང་རྣམ་རྒྱལ་(1933-2008)ནི་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་ཀྱི་ཐོག་མ་དེ་རེད། ཁོང་གིས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་ལོ་ངོ་བཞི་ཙམ་གནང་བ་རེད།[78] དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་(༡༩༨༢)ལོ་ནས་བྱ་དུར་བསོད་ནམས་བཟང་པོ་དང་། (༡༩༩༡)ལོར་དགེ་བཤེས་རྣམ་རྒྱལ་ཉི་མ། (༡༩༩༦)ལོ་ནས་ཨེམ་ཆི་ཐོགས་མེད། (༢༠༠༦) ལོ་ནས་དགེ་བཤེས་སྨོན་ལམ་མཐར་ཕྱིན། (༢༠༡༡)ལོ་ནས་དགེ་བཤེས་རྣམ་དག་གཙུག་ཕུད། (༢༠༡༥)ལོ་ནས་བ་ར་ཚེ་དབང་བཀྲ་ཤིས་བཅས་རིམ་བཞིན་དུ་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་རྣམས་བྱུང་བ་རེད།

གསུམ་པ། གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་དབུ་ཁྲིད་བླ་ཆེན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་གནང་ཚུལ་སྐོར་བརྗོད་པ།

ཕྱི་ལོ་(༡༩༧༧)ལོར་༸སྨན་རིའི་ཡོངས་འཛིན་སློབ་དཔོན་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་རིན་པོ་ཆེས་ངྷ་སར་ཚོགས་འདུ་ཞིག་ལ་ཕེབས་ཞོར་དུ་༸སྨན་རིའི་མཁན་སློབ་རྣམ་གཉིས་ཀྱི་ཐུགས་གྲོས་དགོངས་དོན་གཅིག་མཚུངས་ཐོག་སྨན་རི་དགོན་ལ་བཤད་གྲྭ་ 77..<<དཔལ་ལྡན་བཀའ་བློན་ཁྲི་ཟུར་འཇུ་ཆེན་ཐུབ་བསྟན་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གི་སྐུ་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་ཉེ་རབས་བོད་ཀྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་པའི་གཏམ་ཚོགས་སྲིད་པའི་མེ་ལོང་།>> དེབ་བདུན་པ། ༢༠༡༤ལོར་ལྡི་ལི་ཨར་ཅ་ཎ་ནས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་ངོས་(༤༢༣)
ལས་གསལ།

78..སྤྱི་འཐུས་སྐབས་དྲུག་པ་རེད། སྐབས་དྲུག་པ་ནས་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་སྤྱི་འཐུས་ཡོད་པ་བྱུང་བ་རེད། ཕྱི་ལོ་(༡༩༧༧)ལོ་ནས་རེད། སྐབས་དྲུག་པའི་སྤྱི་འཐུས་ཚོགས་གཙོ་རེབ་གོང་ཨ་ལགས་འཇིགས་མེད་ལྷུན་གྲུབ། ཚོགས་གཞོན་གྲ་ཕྱི་ཕུན་རབ་པ་བློ་བཟང་དར་རྒྱས། དགེ་ལུགས་རྒྱལ་རོང་དགའ་བྱང་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན། རྙིང་མ་ཚེ་རིང་རྒྱལ་མཚན། བཀའ་བརྒྱུད་སྒ་ཨ་གཡང་སྤྲུལ་སྐུ། ས་སྐྱ་རྩེ་གདོང་ངག་དབང་བཟང་པོ། དབུས་གཙང་ཀ་ལ་དགོན་ཤར་རྡོ་རྗེ་དགྲ་འདུལ། རྟ་ནག་ཀུན་བཟང་དཔལ་འབྱོར། འབྲི་གུང་དགེ་བསྙེན་ཆོས་སྒྲོན། མདོ་སྟོད་བྲའུ་དཔོན་རིན་ཆེན་ཚེ་རིང༌། ཤི་མདོ་རྒྱ་མཚོ་གླིང་དགེ་ཐུབ་བསྟན་འབྱུང་གནས། འབའ་ལ་ཁ་སྤྲུལ་སྐུ་ཐུབ་བསྟན་རྡོ་རྗེ། ནང་ཆེན་སྡོམ་པ་ཚེ་རིང་ཆོས་སྒྲོན། མདོ་སྨད་ཧོར་གཙང་བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན། བདེ་སྐྱིད་སྒྲོལ་དཀར། ཆབ་ཆ་སྐལ་ལྡན་བཅས་རེད། ཅེས་གོང་མཚུངས། <<ཆོས་སྲིད་གཉིས་ལྡན་བོད་དམངས་གཙོའི་སྲིད་གཞུང་དབུ་བརྙེས་ནས་ལོ་ཉེར་ལྔ་འཁོར་བ།>> ཤོག་ངོས་(༥༣)ལས་གསལ།

62

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

གསར་འཛུགས་ཀྱི་འཆར་ཟིན་དང་།[79] སྨན་རིའི་ཁྲི་འཛིན་རིན་པོ་ཆེ་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་དབུ་ཁྲིད་བླ་ཆེན་དུ་ངོས་བཞེས་ཡོང་ཐབས་སྐོར་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་དང་བཀའ་ཤག་བཅས་ལ་ཡིག་ངག་གཉིས་ཐོག་ནས་སྙན་གསེང་སྐྱབས་འཇུག་ཞུས།[80]

ཕྱི་ལོ་(༡༩༧༨)ལོའི་ཟླ་༡༠ཚེས་༡༢ཉིན་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་རླབས་ཆེན་གྱི་དགོངས་གཞིའི་འོག་༸སྨན་རིའི་ཁྲི་འཛིན་སོ་གསུམ་པ་ལུང་རྟོགས་བསྟན་པའི་ཉི་མ་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་“གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་དབུ་ཁྲིད་བླ་ཆེན་”དུ་བཀའ་ཤག་ནས་ངོས་བཞེས་གནང་།[81] ཟླ་བ་༡༠ཚེས་༢༧ཉིན་ཆོས་དོན་ལས་ཁུངས་ནས་སྨན་རིའི་མཁན་ཆེན་ཁྲི་འཛིན་སོ་གསུམ་པ་མཆོག་ལ་འཚམས་འདྲི་ཞུས།[82] དེ་རྗེས་སོ་ལན་བོན་གཞིས་ཐོབ་རྒྱལ་གསར་པ་ནས་དགའ་གུས་ཡི་རངས་གིས་བོན་གཞིས་སེར་སྐྱ་མང་ཚོགས་བོད་གཞིས་བྱེས་གཉིས་ལ་ཡོངས་ཁྱབ་གསལ་བསྒྲགས་ཀྱང་གནང་།

ལོ་དེའི་ཟླ་༣ཚེས་༢༢ཉིན་སྐུ་སྒེར་ནས་དྲུང་ཆེ་སྐུ་ངོ་མཆོག་ནས་ཕྱག་བྲིས་བསྩལ་གནང་ལྟར་“བོན་པོས་ཕུལ་སྙན་དང་། སློབ་གཉེར་པའི་འཆར་གཞི་ནང་གསལ་རོགས་རམ་སྐྱབས་འཇུག་ཞུ་སྐོར། ད་ཉིན་སྨན་རི་བ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་དང་། བོན་གྲྭ་གཞན་གཉིས་བཅས་ཐུན་མོང་ཐོག ད་ལམ་སློབ་གཉེར་པའི་མཐུན་རྐྱེན་ཆེད་ཧིན་སྒོར་སྟོང་ཕྲག་བཞི་སྩལ་ཐོན་རྩིས་སྤྲོད་དང་འབྲེལ་ལོ་གཉིས་གསུམ་རིང་དེ་བཞིན་སྩལ་རྒྱུ་དང་། དེ་མཚམས་ནས་རང་སྐྱོང་ཐུབ་པའི་ཐབས་ཤེས་ད་ལྟ་ནས་བྱས་

79..༡༩༨༧༧ལོར་༧སྨན་རིའི་ཡོངས་འཛིན་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྱག་བྲིས་ངོ་བཤུས་ཡི་གེ་ལ་གཞིར་བཅོལ་ནས་བྲིས་པ་ཡིན། 80..<<རྗེ་བླ་མ་ངེས་པ་དོན་གྱི་མངའ་བདག་༧ཡོངས་འཛིན་སློབ་དཔོན་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་བསྟན་འགྲོའི་དོན་དུ་རྒྱལ་སྲས་གཡུང་དྲུང་སེམས་དཔའི་མཛད་བཟང་བསྐྱངས་ནས་བགྲང་བྱ་བཅུ་པྲག་བརྒྱད་ལ་ཕེབས་པའི་བར་གྱི་མཛད་རྣམ་རགས་བསྡུས།>>༢༠༠༥ལོར་དཔལ་ལྡན་ཁྲི་བརྟན་ནོར་བུ་རྩེ་ནས་དཔར་དུ་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་ངོས་(༥༥)ནས་གསལ།
81..༡༩༧༨ལོའི་ཟླ་བ་༡༠ཚེས་༡༢ཉིན་བོན་སྤྱི་གཡུང་དྲུང་རྣམ་རྒྱལ་ལ་གནང་བའི་ངོ་བཤུས་བཀའ་ཡིག་ལ་གཞིར་བཅོལ།
82..༡༩༧༨ལོའི་ཟླ་བ་༡༠ཚེས་༢༧ཉིན་༧སྨན་རིའི་ཁྲི་འཛིན་རིན་པོ་ཆེ་ལ་ཆོས་དོན་ལས་ཁུངས་ནས་གནང་བའི་བཀའ་ཡིག་ངོ་བཤུས་ལ་གཞིར་བཅོལ།

63

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

ལེགས་མངགས་ཆ་སོང་།”[83]ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་ཐ་ན་སྨན་རིའི་བཤད་གྲྭ་གསར་འཛུགས་ཀྱི་འཚོ་དངུལ་ཡང་སྐུ་སྒེར་ནས་གཟིགས་སྩལ་གནང་ཐོབ་བྱུང་འདུགབཞི་པ། བོན་གཞིས་ཐོབ་རྒྱལ་གསར་པ་ལ་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་བའི་སྐོར་བརྗོད་པ།

དེ་ཡང་ཕྱི་ལོ་(༡༩༨༦)ལོར་༸སྨན་རིའི་ཡོངས་འཛིན་དཔོན་སློབ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་མཆོག་བོད་གངས་ཅན་དུ་ཕེབས་ཁར་ངྷ་སར་༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ལ་མཇལ་བཅར་དུ་ཕྱིན་སྐབས། ༸རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ནས་“ཁྱེད་རང་བོད་ནས་ཚུར་འཁོར་མཚམས་ངོས་རང་བོན་གཞིས་སུ་བཅར་འདོད་ཡོད་”ཅེས་བཀའ་གསུང་ཕེབས་པ་ལྟར།[84] ཐོག་མར་ཕྱི་ལོ་(༡༩༨༨)ཟླ་བ་༤པའི་ཚེས་༢༡ཉིན་བོན་གཞིས་སུ་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་བ་རེད། དེ་སྐབས་བོན་འབངས་སེར་སྐྱ་ཡོངས་ནས་བརྟན་བཞུགས་བསྟར་འབུལ་ཞུས་ཤིང་། ༸སྨན་རིའི་ཁྲི་འཛིན་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་ནས་མཎྜལ་ལྗགས་བཤད་འབུལ་གནང་མཛད། བཤད་སྒྲུབ་སློབ་གཉེར་པ་རྣམས་ཀྱིས་མདོ་སྔགས་སེམས་གསུམ་གྱི་སྐོར་ནས་རྩོད་རྒྱུགས་སྙན་འབུལ་ཞུས་པར་ཐུགས་དགྱེས་ཚོར་ཆེན་པོས་བཀའ་སློབ་དང་བསྟོད་བསྔགས་གནང་ཡོད།

ཐེངས་གཉིས་པར་ཡང་ཕྱི་ལོ་(༢༠༠༧)ཟླ་བ་༤པའི་ཚེས་༢༠ཉིན་བོན་གཞིས་ཐོབ་རྒྱལ་གསར་པའི་ལྷ་སྡེ་མི་སྡེ་ཡོངས་ཀྱིས་ཇི་ལྟར་གསོལ་བ་བཏབ་པ་བཞིན་སྟོན་འཁོར་ལྷན་རྒྱས་བཞུགས་སྒར་རྡ་རམ་ས་ལ་ནས་ཆིབས་ཞལ་བསྒྱུར་ཏེ། བོན་གཞིས་སུ་ཕེབས་ནས་ཉིན་གསུམ་ལ་བཞུགས་གནང་མཛད། དེ་སྐབས་སྨན་རིའི་དཔོན་སློབ་འཕྲིན་ལས་ཉི་མ་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་ནས་མཎྜལ་ལྗགས་བཤད་ཞུས། དེ་སྐབས་ལས་དོན་གཙོ་བོ་“གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ཆེན་མོ་”དབུ་འབྱེད་རབ་གནས་ཀྱི་བཀའ་

83..(༡༩༧༨)ལོ་ཟླ་༣ཚེས་༢༢ཉིན་སྐུ་སྒེར་དྲུང་ཆེ་སྐུ་ངོ་རྟ་ར་བ་མཆོག་གི་ཕྱག་བྲིས་ངོ་བཤུས་ལས་གསལ།
84..གོངས་མཚུངས། <<ཡོངས་འཛིན་རིན་པོ་ཆེའི་མཛད་རྣམ་རགས་བསྡུས།>> ཤོག་ངོས་(༦༠)ལས་གསལ།

64

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དྲིན་བསྐྱངས་མཛད་པ་རེད།

ལྔ་པ། བོན་གཞིས་ཐོབ་རྒྱལ་གསར་པ་ལ་ཆེད་བསྩལ་གྱི་བཀའ་སློབ་གནད་ཅན་ཁག་བརྗོད་པ།

ཕྱི་ལོ་(༡༩༨༨)ཟླ་བ་༤པའི་ཚེས་༢༡ཉིན་“ཁྱེད་རང་ཚོས་ལོ་ངོ་དུ་མའི་རིང་ལ་འབད་བརྩོན་ཆེན་པོ་བྱས་པའི་གྲུབ་འབྲས་ཤིག་དང་དགོན་པ་འདི་བསླབ་པ་སློབ་གཉེར་གྱི་ཐད་ལ་དངོས་གནས་རང་གི་གང་དང་གང་འཚམས་ཤིག་སླེབས་བསྡད་ཡོད་པ་ནི་མིག་མཐོང་ལག་ཟིན་རེད།” ཅེས་པའི་བསྔགས་བརྗོད་ཀྱི་མེ་ཏོག་ཆར་དུ་བསྙིལ་བ་མ་ཟད། “གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བསྟན་པ་འདི་མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་ཉམས་པ་སོར་ཆུད་བྱེད་རྒྱུ་དང༌། གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་བསྟན་པ་འདི་ལ་མཐོང་དང་གུས་ཚུལ་བྱེད་དགོས་པ་གཅིག་དང་བོད་སྤྱི་ཡི་དོན་དུ་གཡུང་དྲུང་བོན་འདི་ཁ་བྲལ་ཐབས་མེད་པ་ཞིག་ཡིན་ཡང༌། ལྷག་པར་དུ་ཁྱེད་རང་ཚོས་རྒྱ་གར་ལྷོ་ཕྱོགས་ལ་ཡོད་བསྡད་པའི་བོད་པའི་གཞིས་ཆགས་མང་སའི་ས་ཁུལ་ཅིག་ལ་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་ཆོས་བརྒྱུད་འཛིན་མཁན་བཤད་གྲྭ་གཅིག་ཚུགས་ཐུབ་ན་ཡག་པོ་འདུག” ཅེས་བཀའ་ཡི་མེ་ཏོག་གི་འཕྲེང་བ་གཙུག་གི་མཛེས་རྒྱན་དུ་བབས་ཤིང༌། “གོང་ལྟར་ཉམས་ཞིབ་བྱེད། རྩད་གཅོད་བྱེད། གོ་བསྡུར་བྱེད་པ་ཡིན་ན་གཡུང་དྲུང་བོན་གྱི་གཞི་ལམ་འབྲས་གསུམ་རྣམ་གཞག་གི་སྐོར་ལ་ཐོབ་བྱ་ཐོབ་ཚུལ་གྱི་སྒོ་ནས་བྱས་ན་བླ་མེད་ཀྱི་གོ་འཕང་དང༌། ལམ་བགྲོད་ཚུལ་གྱི་སྒོ་ནས་བྱས་ན་ཕར་ཕྱིན་བཅུ། ཀུན་སློང་ལ་ཆ་བཞག་ན་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་རིན་པོ་ཆེ་བཅས་གཞི་ལམ་འབྲས་གསུམ་གང་གི་ཆ་ནས་མིང་འདོགས་ཚུལ་ཁྱད་པར་མ་གཏོགས་སངས་རྒྱས་པ་དང་གཅིག་གྱུར་དུ་ཆགས་བསྡད་ཡོད་རེད།”[85] ཅེས་སོགས་ཆབ་འོག་བོན་འབངས་ཡོངས་ལ་བརྩེ་ཆེན་བྱམས་གཟིགས་ཀྱི་བཀའ་

85..<<བོན་སྒོ།>> སྤྱིའི་དེབ་འཕྲེང་གཉིས་པ། ༡༩༨༨ལོའི་བོན་མཐུན་འབྲེལ་ལྷན་ཁང་གི་ལོ་དེབ། ཤོག་ངོས་(༩)ལས་གསལ།

65

ྋརྒྱལ་དབང་བཅུ་བཞི་པས་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་གཟིགས་ཕྱོགས་སྐོར་གླེང་བ།

སློབ་རབ་དང་རིམ་པ་བཀའ་དྲིན་དུ་བསྩལ།

ཕྱི་ལོ་(༢༠༠༧)ཟླ་བ་༤པའི་ཚེས་༢༠ཉིན་“བར་སྐབས་རིགས་ཁ་ཤས་ཀྱིས་ྋརྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བོན་མུ་སྟེགས་པ་རེད་ཅེས་བཤད་ཚུལ་སྐོར་བརྗོད་མཁན་བྱུང་ཡོད། ངོས་ནས་བོན་མུ་སྟེགས་པ་རེད་ཅེས་གཏན་ནས་བཤད་མྱོང་མེད། སྔར་གྱི་མཁས་པ་ཚོས་བོན་ནང་པ་མིན་ལ། མུ་སྟེགས་པ་ཡང་མིན་ཞེས་པའི་གསུང་སྲོལ་ཡང་ཡོད་པ་རེད།”ཅེས་པའི་མོད་“རྒྱ་གར་ནས་བྱུང་བའི་མུ་སྟེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་གཙོ་བོ་གང་ཟག་གི་བདག་ཁས་ལེན་གྱི་ཡོད་པའི་ཡིན་ལུགས་དང་འབྲེལ་བོན་གཞུང་རྣམས་སུ་བདག་མེད་པ་དང་ཟབ་མོ་སྟོང་པ་ཉིད་སོགས་ཞལ་གྱིས་བཞེས་ཀྱི་ཡོད་པ་སོགས་ནས་བོན་བན་དབར་ཆོས་ཀྱི་ཐ་སྙད་ཕྲན་བུ་མི་འདྲ་བ་ཡོད་ཀྱང་དེ་འདྲ་ན་ས་དགེ་བཀའ་རྙིང་ནང་དུའང་ཡོད་ཚུལ་”སོགས་གསུངས་ཏེ།

“བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་ལ་ཡོད་པའི་གཡུང་དྲུང་བོན་ལ་ཆ་མཚོན་ན། བོན་ནི་ང་ཚོ་བོད་ཀྱི་མེས་པོའི་ཕ་མེས་ཀྱི་ཆོས་བརྒྱུད་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན། ངོས་ནས་སྔར་ཐོག་མའི་དུས་ཀྱི་བོན་བསྟན་གྱི་བྱུང་བ་གསལ་པོ་མི་ཤེས་ཀྱང༌། དུས་ཕྱིས་ནི་བོན་གཞུང་ནས་བོན་ཐེག་པ་རིམ་དགུ་དང༌། བདག་མེད་པའི་ལྟ་བ། ཟབ་མོ་སྟོང་པ་ཉིད། སྟོང་ཉིད་སྙིང་རྗེ་ཟུང་དུ་འཇུག་པའི་ལམ། སྔགས་ལ་མཚོན་ན་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ་མ་ཧཱ་ཨ་ནུ་ཨ་ཏི་བཅས་པའི་གོ་དོན་གསལ་པོ་བསྟན་གྱི་ཡོད། དེ་དག་ལ་རྗེས་སུ་ཡི་རངས་ཡོད། གཡུང་དྲུང་བོན་བསྟན་གྱི་རྗེས་འཇུག་སྤྱི་དང༌། ཁྱེད་རང་ཚོས་ྋརྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བོན་ནང་པ་ནས་ཕུད་ཀྱི་འདུག་སྙམ་པ་གཏན་ནས་བྱེད་རྒྱུ་མེད། ཤེས་སོང་ངམ། ངོས་ནས་ཁྱེད་ཚོར་གུས་ཞབས་ཡོད། གོང་དུ་ཞུས་པ་བཞིན་ལེགས་སོ་བསྔགས་བརྗོད་ཡོད། ཁྱེད་རང་ཚོ་ཚང་མ་མུ་མཐུད་ནས་ཐུགས་བག་ཕེབས་པོ་དང་སྤྲོ་བོའི་ཐོག་ནས་རང་བསྟན་གྱི་ལུང་རྟོགས་བསྟན་པ་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་ལ་ད་མུས་བཞིན་ཧུར་བསྐྱེད་

66

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

གནང་རོགས། ངོས་ནས་ཁྱེད་རང་ཚོར་མཐུན་འགྱུར་ཞུ་སྒོ་ཅི་མཆིས་མུ་མཐུད་ཞུ་ཆོག་གི་རེད། ཚང་མར་བཀྲ་ཤིས་བདེ་ལེགས་ཡོད།”[86] ཅེས་སོགས་གནད་སྨིན་གྱི་བཀའ་སློབ་བཀའ་དྲིན་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་བསྩལ་གནང་ཡོད་པ་སོགས་ནི་ཕྱི་རབས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཐེར་ལ་ཁ་སྐོང་གི་ཚུལ་དུ་བཞག་པའི་རླབས་ཆེན་གྱི་མཛད་རྗེས་ཤིག་ཏུ་གཏོགས་པ་མ་ཟད། ༸གོང་ས་སྐུ་འཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ནི་ཏཱ་ལའི་སྐུ་འཕྲེང་རིམ་བྱོན་གྱི་ཁྲོད་ནས་རྒྱལ་མཚན་གྱི་ཏོག་ལྟར་མངོན་པར་འཕགས་པའི་མཚན་སྙན་འཛམ་གླིང་ཡོངས་ཀྱི་ཁྱོན་ལ་ཀུན་ནས་ཁྱབ་པའི་ངེས་དོན་གྱི་ཞི་བདེའི་དེད་དཔོན་ཞིག་ཏུ་འཁུམས་པར་སེམས་སོ། །

86..<<བོན་སྒོ།>> སྤྱིའི་དེབ་འཕྲེང་ཉི་ཤུ་ཐམ་པ། ༢༠༠༧ལོའི་བོན་མཐུན་འབྲེལ་ལྷན་ཁང་གི་ལོ་དེབ། ཤོག་ངོས་(༡༤༩)ལས་གསལ།

67

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།
ཀུན་དགའ་བྱམས་པ།[87]

གླེང་བརྗོད།
དཔྱད་རྩོམ་འདིའི་ནང་༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པའི་རླབས་ཆེན་གྱི་མཛད་འཕྲིན་མང་པོ་ཡོད་པའི་ནང་ནས་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་ལ་བཀའ་མངགས་གནང་སྟེ་བོད་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་གཉེར་ལ་བཏང་སྐོར་དང་། དེ་ལྟར་འགྲོ་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་དང་རྒྱབ་ལྗོངས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས། བུ་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སྡོད་རིང་གི་གནས་ཚུལ། དབྱིན་ཡུལ་ནས་བོད་ལྗོངས་སུ་རིག་གསར་གང་ཞིག་ཁྱེར་ཡོད་མེད་དང་། སྟོབས་ཆེན་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་དག་གི་རྣམ་འགྱུར་གང་ཞིག་བསྟན་ཡོད་མེད་སྐོར་སོགས་ལ་དཔྱད་པ་བྱས་ཡོད།

སྤྱིར་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དང་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་གཉེར་ལ་ཕེབས་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་སྐོར་གླེང་སློང་ཆེན་པོ་ཡོད་ཀྱང་། དེའི་སྐོར་ཞིབ་འཇུག་གི་སྤུས་ཚད་ལོངས་པའི་དཔྱད་རྩོམ་མམ་དཔེ་དེབ་ཅིག་བོད་ཡིག་ཐོག་ད་ཕན་བྱུང་མེད་པས། མང་པོ་ཞིག་གིས་ནི་བོད་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་གཉེར་ཕེབས་པའི་སྐོར་རགས་རིམ་ཙམ་ལས་ཞིབ་ཕྲའི་གནས་ཚུལ་ཤེས་མཁན་ཧ་ཅང་དཀོན། དཔེར་ན། ལུང་ཤར་གྱི་ལྕམ་བསྟན་འཛིན་སྒྲོལ་དཀར་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས་གཅིག་ལ་སེམས་པ་ཤོར་ཏེ་འདོད་པས་སླུ་ཐབས་བྱས་ཚུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དེ་ནི་བོད་ཡིག་ཐོག་ཡེ་ནས་འཁོད་མ་མྱོང་བའི་དོན་དངོས་ཤིག་རེད།[88] དེ་དང་དེ་འདྲ་

87.. ཀུན་དགའ་བྱམས་པ། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་གི་ལས་བྱེད་། jampachoewang1@gmail.com
88..Alastair Lamb, 1966, p.423

68

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

བའི་ཉེ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་སྔར་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་ཡོངས་གྲགས་མ་ཡིན་པའི་གནས་ཚུལ་གསར་པ་མང་པོ་ཞིག་ཕྲན་གྱི་དཔྱད་རྩོམ་འདིར་འགོད་རྒྱུར་འབད་པ་ལྷུར་ལེན་ཞུས་ཡོད།

དེ་ཡང་ ༡༩༡༣ ལོ་ནི་བོད་ཀྱི་ཉེ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཁྲོད་གནད་འགག་ཆེ་ཤོས་ཀྱི་ལོ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། དེ་ལྟར་ཡིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཡང་༸གོང་ས་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོས་མཛད་རྗེས་མང་པོ་ཞིག་གི་དབུ་འཛུགས་གནང་སའི་ལོ་དེ་ཡིན། དཔེར་ན། ལོ་དེའི་ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༡༡ ཉིན་བོད་སོག་དབར་རང་དབང་གི་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པ་དང་། ལོ་དེའི་ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༡༣ ཉིན་བོད་རང་བཙན་ཡོངས་ཁྱབ་དོན་ཚན་ལྔ་གསལ་བསྒྲགས་གནང་ཞིང་། ལྷག་པར་མདོ་སྤྱི་གསར་འཛུགས་དང་། དེ་བཞིན་བོད་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་མངགས་པའི་ལོ་དེའང་ཡིན།

དབྱིན་ཡུལ་དུ་འགྲོ་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་དང་དེའི་རྒྱབ་ལྗོངས་ལོ་རྒྱུས།
༡༩༠༤ ལོར་དབྱིན་དམག་བོད་ནང་སླེབས་སྐབས་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་སོག་པོ་དང་རྒྱ་ནག་ཏུ་བཙན་བྱོལ་དུ་ཕེབས་དགོས་བྱུང་བ་དང། དེ་ནས་སླར་ཡང་ ༡༩༡༠ ལོར་བོད་ལ་ཕེབས་ནས་ཟླ་བ་ལྔ་ཙམ་ལས་བཞུགས་ཁོམ་མ་བྱུང་བར་རྒྱ་ནག་མན་ཇུ་དམག་གིས་བཙན་འཛུལ་ལ་བརྟེན་ནས་རྒྱ་གར་དུ་བཙན་བྱོལ་ལ་ཕེབས་དགོས་བྱུང། རྒྱུད་རིམ་དེའི་ཁྲོད་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་གིས་ཁྱིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་ཚོའི་འཛུགས་སྐྲུན་སོགས་ཕྱི་དངོས་པོའི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་རྣམ་པ་མང་པོ་ཞིག་གཟིགས་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཐོབ་པས། བོད་ལའང་དེ་ལྟ་བུའི་དེང་རབས་ཅན་གྱི་ཡར་རྒྱས་ཡོང་བ་དང། ལྷག་པར་དུ་རྒྱལ་ཁབ་སྲྭ་བརྟན་གནས་ཕྱིར་དེང་དུས་ཤེས་ཡོན་ནི་ངེས་པར་དུ་དགོས་གལ་ཆེ་
བ་དགོངས་ནས། ༡༩༡༣ ལོར་བུ་ཕྲུག་བཞི་ (སེར་མོ་བ་སྨོན་གྲོང་མཁྱེན་རབ་ཀུན་བཟང། ལོ་༡༧ སྒོག་མཁར་བསོད་ནམས་མགོན་པོ། ལོ་༡༦ སྐྱིད་སྦུག་དབང་འདུད་

69

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

ནོར་བུ། ལོ་༡༦ བྱང་ངོས་པ་རིག་འཛིན་རྡོ་རྗེ། ལོ་༡༡) དབྱིན་ཡུལ་དུ་དེང་དུས་ཚན་རིག་དང་མཐུན་པའི་སློབ་སྦྱོང་ཆེད་བརྫངས་པ་རེད། དེ་ནི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་སངས་རྒྱས་བསྟན་པའི་སློབ་སྦྱོང་ལས་ལྡོག་སྟེ་ཕྱི་དངོས་པོའི་འཛུགས་སྐྲུན་གྱི་ཤེས་ཡོན་སྦྱངས་པ་ཐོག་མ་དེ་ཡིན་།

ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་ ༡༩༠༤ ལོར་ཡང་ཧ་སི་སྦནཌ་ (Young Husband) དྲག་པོའི་དོན་གཅོད་བོད་དུ་བཙན་ཤུགས་ཀྱིས་འཛུལ་བ་ནས་བཟུང་ཏེ་བོད་དེ་བཞིན་དབྱིན་གཞུང་ཕྱོགས་སུ་བཀུག་ཐབས་རིམ་པ་སྤེལ་ཡོད་། དཔེར་ན། བོད་ནང་དུ་དབྱིན་ཇིའི་ཚོང་དོན་སྐུ་ཚབ་ས་གནས་མི་འདྲ་བ་གསུམ་ (རྒྱང་རྩེ། གྲོ་མོ། གར་ཏོག) དུ་བཙུགས་པ་དང། ༡༩༠༥ ལོར་དབྱིན་ཇིས་༸པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དགུ་པ་རྒྱ་གར་དུ་གདན་དྲངས་ཏེ་ཁོང་གི་བརྒྱུད་དེ་བོད་བཀུག་ཐབས་ཡོད་རྒུ་རྩ་ལ་སྤྲུགས་བགྱིས། (དེ་སྐོར་ཞིབ་ཕྲ་ Tibet and British Raj་ནང་གཟིགས་རོགས།) ལྷག་པར་ ༡༩༡༠ ལོར་༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་རྒྱ་གར་དུ་ཉེན་གཡོལ་ལ་ཕེབས་པ་དང་བསྟུན་ནས། སྦེལ་ས་ཧེབ་ཀྱིས་དབྱིན་གཞུང་ནས་བོད་ཕྲུག་འགའ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་སླད་མཐུན་རྐྱེན་སྦྱོར་རྒྱུ་ཡིན་ཞེས་ཞུས་ཏེ། བོད་ཕྲུག་རྣམས་ལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་གི་གོ་སྐབས་གནང་བའི་བརྒྱུད། དབྱིན་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་བ་ཇེ་ཟབ་ཏུ་བཏང་སྟེ། ཁོང་ཚོ་དང་བོད་དབར་གྱི་ས་མཚམས་ལ་བདེ་སྲུང་ཐུབ་པ་དང། བོད་དང་དབྱིན་ཇིའི་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་ཟབ་པོ་བཟོས་ཏེ་དབྱིན་ཇིའི་ཤུགས་རྐྱེན་བོད་ནང་དུ་ཐེབས་ཐུབ་པ་བྱ་རྒྱུ་། མ་ཟད་སྐབས་དེར་དབྱིན་ཇིའི་གནད་ཡོད་མི་སྣ་མང་པོས་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་ཤེས་ཡོན་ཐོག་གྲུབ་འབྲས་སོན་མིན་ཐོག་ཧ་ལམ་བོད་པ་ལས་ཐུགས་འཚབ་ཆེ་བ་གནང་ཡོད་། དཔེར་ན། དབྱིན་ཇིའི་རྒྱལ་ཚབ་ལོཊ་ཧར་ཊིང་ (Lord Hardinge, Viceroy, 1910-1916) གིས་ “ད་ལྟ་བོད་ཕྲུག་རྣམས་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཚོད་ལྟའི་སློབ་སྦྱོང་འདིར་འབྲས་བུ་སོན་པ་བྱ་རྒྱུ་ནི་ང་ཚོའི་འོས་འགན་ཆེ་ཤོས་ཡིན་

70

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

པ་ལས། གལ་སྲིད་ཁོང་ཚོའི་སློབ་སྦྱོང་ཐོག་གྲུབ་འབྲས་དམིགས་གསལ་མ་ཐོན་ཚེ། བོད་པས་དབྱིན་ཡུལ་ལས་ལྡོག་སྟེ་ཨུ་རུ་སུ་དང་ཉི་ཧོང་ཕྱོགས་སུ་ཁ་བསྒྱུར་བས་ཉེན་ཁ་ཡོད།” ཞེས་བཤད་། མདོར་ན། བོད་ཕྲུག་རྣམས་ལ་དབྱིན་གཞུང་ནས་མཐུན་རྐྱེན་སྦྱར་བ་ནི་། དབྱིན་ཇི་རང་ཉིད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་དགོས་མཁོ་ཁོ་ན་ཡིན་པ་གསལ་པོ་རེད།[89]

བོད་ནས་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་ཕྱིན་མིན་དང་སྟོབས་ཆེན་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་ཐེ་ཇུས།༡༩༡༠ ལོར་༸རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་ཉེན་གཡོལ་ཆེད་བཞུགས་སྐབས་སྦེལ་ས་ཧེབ་ (Sir Charles Bell) དང་ཐུགས་མཐུན་གྲོགས་པོ་ཆགས།[90] ཁོང་གིས་བོད་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་ཕྱིར། བོད་པའི་གཞོན་སྐྱེས་རྣམས་ལ་དེང་དུས་ཚན་རིག་དང་མཐུན་པའི་སློབ་སྦྱོང་སྤྲོད་དགོས་ཀྱི་ཡོད་པ་དང། དེར་དབྱིན་གཞུང་ནས་མཐུན་འགྱུར་གནང་གི་ཡིན་ལུགས་ཞུས། སྐབས་དེར་གནས་ཚུལ་འདི་སྲིད་བློན་བཤད་སྒྲ་དཔལ་འབྱོར་རྡོ་རྗེ་ལའང་ཞུས་འདུག[91] ༡༩༡༢ ལོར་མན་ཇུའི་དམག་མི་རྣམས་བོད་ནས་མཐར་སྐྲོད་བགྱིས་ཏེ་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་བོད་ལ་ཕེབས་ནས་ཟླ་བ་བརྒྱད་ཙམ་སོང་རྗེས། ཁོང་གིས་སྔར་སྦེལ་ས་ཧེབ་ཀྱིས་བོད་ཕྲུག་དབྱིན་ཡུལ་དུ་མངགས་དགོས་པའི་སྐོར་གྱི་བསམ་ཚུལ་དེའི་བཀའ་ལན་དུ། བོད་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་སླད་བརྫང་རྒྱུའི་གྲ་སྒྲིག་ཆ་ཚང་གནང་སྟེ།[92] ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དང་ལྷན་དུ་མངགས་རྒྱུར་ཐག་གཅོད་ཐོག་།[93] ཁོང་རྩིས་པ་ནས་རིམ་བཞིའི་གནས་སྤར་ཐོག་བུ་ཕྲུག་རྣམས་ཀྱི་ལྟ་སྐྱོང་འགོ་འཛིན་དུ་བསྐོས་

89..Tom Neuhaus, 2012, p.88
90..Christopher Hale, 2006 ,p.244
91..Charles Bell, 1946 ,p.202
92..Charles Bell, 1998, p.145-146
93..Gyalo Thundup & Anna Thurston, 2015, p.59

71

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

གཞག་གནང་།[94] བོད་ཕྲུག་བཞི་པོ་ནི་སྐུ་དྲག་[95]ཆུང་གྲས་ཁག་ (བོད་ནང་དུ་སྐུ་དྲག་མཐོ་དམན་རིམ་པ་བཞི་ཡོད་པའི་ནང་ནས་སྐུ་དྲག་དམའ་ཤོས་ནི་སྒེར་པའི་སྐུ་དྲག་ཡིན།[96] བུ་ཕྲུག་བཞོ་པོ་ནི་སྒེར་པའི་སྐུ་དྲག་གི་ཁོངས་ནས་ཡིན།) ནས་ཡིན་པ་དང།[97] དེ་དག་ལས་དབྱིན་ཡུལ་དུ་འགྲོ་འདོད་ཡོད་པ་གཅིག་ཀྱང་མེད་པ་རེད།[98] དེའང་བོད་ཕྲུག་བཞིའི་ཁོངས་ནས་དང་ཐོག་སྡིང་ཆ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་མཚན་ནི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་ལ་བསྐྱོད་མཁན་ཡིན་ཀྱང། ཁོང་ནི་༸རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོའི་གཟིམ་དཔོན་དུ་བསྐོ་གཞག་གནང་སྟབས་ལས་འཆར་དེ་ནས་ཕྱིར་འཐེན་ཞུས་དགོས་པ་བྱུང་འདུག་[99]

ཁོང་དང་བུ་ཕྲུག་བཞི་ཕག་རིར་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱལ་རྩེ་ཚོང་དོན་སྐུ་ཚབ་གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་ (Basil gould) དང་ཐུག་ཅིང་། ཁོང་ནི་བོད་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་གཉེར་གྱི་ལས་རིམ་ནང་དབྱིན་གཞུང་གི་འགན་འཁུར་མི་སྣ་ཡིན་ཞིང་། དང་ཐོག་ཁོང་ཚོས་བོད་ཕྲུག་རྣམས་ལོན་ཌོན་ (London) སློབ་ཆེན་དུ་གཏང་རྒྱུའི་སྐོར་བཀའ་མོལ་བྱུང་འདུག སྐབས་དེར་གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་ཀྱིས་ཁོང་གི་ལས་རོགས་སུ་འབྲས་ལྗོངས་ཉེན་རྟོག་པ་ལེགས་ལྡན་ཡང་སྐད་སྒྱུར་ཆེད་ (ཁོང་གི་སྐོར་ A Man of the Frontier ཞེས་པའི་དེབ་འདི་གཟིགས་རོགས།) དབྱིན་ཡུལ་དུ་མཉམ་འཁྲིད་བྱེད་རྒྱུའི་སྐོར་འབྲས་ལྗོངས་སྤྱི་ཁྱབ་ལ་བསམ་འཆར་ཞུས་པས་ཆོག་མཆན་ཐོབ།[100]

94..བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བཅུ་དྲུག ༡༩༩༣ ཤོག་གྲངས་༡༧
95..བོད་ལྗོངས་ཞིབ་འཇུག་ ༢༠༡༤། ༠༢ ནང་དུ་སྐུ་དྲག་གི་ཐོ་གཞུང་ཞིབ་ཕྲ་གསལ་ཡོད་པ་འདིར་གཟིགས་རོགས།
96..ཚེ་རིང་དབྱངས་འཛོམས་ཀྱི་དེབ་ (བོད་ཀྱི་སྐུ་དྲག་ཁྱིམ་རྒྱུད་) ནང་དུ་སྐུ་དྲག་ལ་དབྱེ་བ་བཞིར་ཕྱེ་འདུག་ ༡) ཡབ་གཞིས་སྐུ་དྲག་ ༢) སྡེ་དཔོན་སྐུ་དྲག་ ༣) མི་དྲག་སྐུ་དྲག་ ༤) སྒེར་པའི་སྐུ་དྲག་
97..བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བརྒྱད་པ། ༡༩༨༦ ཤོག་གྲངས་༩༦
98..Christopher Hale, 2006 ,p.271
99..Who’s who in Tibet, p.20
100..Basil.J.Gould, , 1943 , p.27

72

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དེ་ལྟར་ཨུ་རུ་སུ། རྒྱ་ནག་དང་ཉི་ཧོང་རྣམས་ཀྱིས་དབྱིན་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་བ་དེ་ཇེ་ཟབ་ཏུ་འགྱུར་བཞིན་པ་ཤེས་མ་ཐག་སེམས་འཚབ་ཆེན་པོ་བྱུང་། དེ་ཡང་ཨུ་རུ་སུའི་རྒྱལ་ས་སྲན་ཊི་ཕིར་ཊས་སྦིརཀ།(St.petrusburg) ལ་ཡོད་པའི་དབྱིན་གཞུང་སྐུ་ཚབ་རྗོར་ཆི་སྦུ་ཁ་ནན་ (George Buchanan) གྱིས་ལོན་ཌོན་ལ་ (London) གསང་འཕྲིན་ཞིག་བཏང་བའི་ནང་ལོ་དེའི་ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༡༧ ཉིན་ཨུ་རུ་སུ་གཞུང་གིས་སྐུ་ཞབས་རྡོ་རྗེ་ཡིབ་བརྒྱུད་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་ ༡༥ གང་མྱུར་ཨུ་རུ་སུར་སློབ་སྦྱོང་ཆེད་འབོད་འགུག་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ་གྱི་གསང་གནས་སྐོར་སྙན་སེང་ཞུས་ཡོད།[101] ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་དཔོན་རིགས་ལུ་པ་ཝང་ཆི་(LupawngChi) ཟེར་བ་ཞིག་གིས་བོད་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་འགྲོ་རྒྱུར་བར་ཆད་བགྱིས་ཏེ་རྒྱ་གར་དུ་བཀག་འགོག་དགོས་པའི་བྱུས་ངན་གཤོམ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་།[102] ལུང་ཤར་གྱིས་ཀ་ལི་ཀ་ཏར་ (Calcutta) ཡོད་པའི་ཉི་ཧོང་སྐུ་ཚབ་དང་ལན་མང་གསང་བའི་ཐུག་འཕྲད་གནང་ཞིང་ཉི་ཧོང་གཞུང་ཚབ་པས་ལུང་ཤར་ལ་བོད་ཕྲུག་རྣམས་ཉི་ཧོང་ཕྱོགས་སུ་ཁ་བསྒྱུར་ཐུབ་ན། ཁོང་ཚོའི་སློབ་ཡོན་གྱི་འགྲོ་གྲོན་ཆ་ཚང་ཉི་ཧོང་གཞུང་ནས་དབུལ་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ་སྐོར་རྒྱུད་སྐུལ་བྱས། དེར་བརྟེན། ལུང་ཤར་[103]གྱིས་བོད་ཕྲུག་རྣམས་དབྱིན་ཡུལ་དུ་འཁྲིད་རྒྱུ་ལས་ལྡོག་ཏེ་ཉི་ཧོང་དུ་འཁྲིད་རྒྱུར་ཐབས་ཤེས་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་[104]དབྱིན་གཞུང་གིས་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་སྟེ། དབྱིན་ཇིའི་སྐུ་ཚབ་གུལ་ཊ་དང་ལེགས་ལྡན་གཉིས་ནི་སྟོབས་ཆེན་རྒྱལ་ཁབ་དེ་དག་དང་ལུང་ཤར་གྱི་བྱ་སྤྱོད་རྣམས་ལ་སེམས་འཚབ་ཆེན་པོ་ལངས་ཏེ། གང་མགྱོགས་མ་འཐོན་ན་དབྱིན་བོད་དབར་གྱི་ལས་འཆར་ལ་འགོག་རྐྱེན་ཡོང་ངེས་པ་སྙམ་སྟེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༥ ཉིན་ཁོང་ཚོ་

101..Alastair Lamb, 1966, p.601
102..K.dhundup , 1984,vol9,no.3, p.39
103..Basil.J.Gould, 1943 , p.28
104..15 Melvyn C. Goldstein, 1989, p.159

73

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

ཁྱོན་བསྡོམས་མི་གྲངས་ ༡༡ (བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི། རྩིས་དཔོན་ལུང་ཤར་དང་ཁོང་གི་སྐུ་ཟླ(བསྟན་འཛིན་སྒྲོལ་དཀར)[105]དང་གཡོག་པོ་གཉིས།(ཕུར་བུ་དབང་འདུས་དང་རིགས་བདག་) གྷོལཌ་ས་ཧེབ། ལེགས་ལྡན་ལགས་དང་ཁོང་གི་བུ་བསོད་ནམས་སྟོབས་རྒྱལ།) རྒྱ་གར་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་སྦོམ་བེ་ (Bombay དེང་སང་Mumbai ཞེས་བརྗོད་ཀྱི་ཡོད) ནས་ཨ་ར་བིན་(Arabian sea) མཚོ་ལམ་བརྒྱུད་དབྱིན་ཡུལ་དུ་བརྟོལ།[106]

སྤྱིར་བོད་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཁྲིད་པ་དེས་དབྱིན་གཞུང་ལ་སེམས་འཚབ་ཆེན་པོ་གཉིས་བཟོས་ཡོད། གཅིག་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༧ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༣༡ ཉིན་རུ་སུ་དང་དབྱིན་ཇིའི་དབར་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་[107]དོན་ཚན་གཅིག་གི་ནང་བོད་ལ་ཕྱོགས་གཉིས་ནས་འབྲེལ་བ་མི་བྱེད་རྒྱུའི་གྲོས་འཆར་དེ་དང་འགལ་ཡོད་པས་རུ་སུས་སྐྱོན་བརྗོད་བྱེད་རྒྱུའི་དོགས་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་དང་། གཉིས་པ་ནི་ལུང་ཤར་གྱིས་དབྱིན་གཞུང་ལ་གསང་ཐོག་ནས་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་གྱི་གནད་ཡོད་མི་སྣར་ཐུག་འཕྲད་བསྟུད་མར་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པས་རེད།

བོད་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སྡོད་རིང་གི་གནས་ཚུལ།
བོད་ཕྲུག་རྣམས་དབྱིན་ཡུལ་དུ་མ་འབྱོར་བའི་ཉིན་ཤས་གོང་སྟེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༢ ཉིན་ལོན་ཌོན་གྱི་ཚགས་པར་ (The Standard) ཞེས་པའི་ནང་། “བོད་མི་ལོན་ཌོན་དུ་འབྱོར་རྒྱུ།”ཟེར་བའི་ཁ་བྱང་དེའི་ཐོག “ཉིན་ཤས་རྗེས་འཛམ་བུ་གླིང་ནང་གི་མགྲོན་པོ་ཁྱད་མཚར་ཤོས་ལོན་ཌོན་དུ་འབྱོར་རྒྱུ་རེད།”[108] ཅེས་བྲིས་ཡོད། ཇི་ལྟར་གསར་འགྱུར་དེར་བཀོད་པ་ལྟར་སྤྱི་ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༤ ཉིན་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་གི་བོད་

105..བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་གཉིས་པ། ༡༩༨༣ ཤོག་གྲངས་༩༥
106..S.W.Laden la, 2006, p.28

107..མ་ཡེ་ཁལ་སཱི་ཝན་ཝལཊ་ཝན་པ་རག ༡༩༨༩ ཤོག་གྲངས་༦༢
108..Tsering Shakya, 1986 , p.9-14

74

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

མི་ཐོག་མ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་འབྱོར།[109]

བུ་ཕྲུག་རྣམས་ཀྱིས་ཐོག་མའི་ཟླ་བ་གསུམ་རིང་ལོན་ཌོན་ནས་མེ་ལི་ ༣༥ ཙམ་དུ་ཡོད་པའི་ས་ཆ་ཧྤར་ཧམ་ (Farnham) ཡི་སྦེར་ལི་ཛི་ (Berlitz) སློབ་གྲྭར་དབྱིན་ཇིའི་སྐད་ཡིག་སྦྱངས།[110] སྐབས་དེར་ལུང་ཤར་གྱིས་བུ་ཕྲུག་རྣམས་ལོན་ཌོན་ལ་སློབ་སྦྱོང་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་པ་ལས་ཧྤར་ཧམ་ལ་འགྲིག་གི་མ་རེད་ཅེས་གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་ལ་ཞུས་ཀྱང། གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་ཀྱིས་ཁས་ལེན་གནང་མེད། ཁས་ལེན་མ་བྱས་པའི་རྒྱུ་མཚན་གཙོ་བོ་གཉིས་ཡོད་དེ། དང་པོ་ནི། སློབ་གྲྭ་དེར་ཁོང་གི་ངོ་ཤེས་ཡོད་པས་བུ་ཕྲུག་རྣམས་སློབ་གྲྭ་དངོས་གཞིར་མ་ཞུགས་གོང་དབྱིན་ཇི་སྐད་ཡིག་གི་རྨང་གཞི་ཡག་པོ་ཤེས་ཐུབ་པའི་ཆེད་དུ་དང། གཉིས་པ་ནི་ལོན་ཌོན་དུ་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་དག་གི་སྐུ་ཚབ་མང་པོ་ཡོད་པས། ལུང་ཤར་[111] དེ་དག་དང་ཐུག་འཕྲད་མི་ཡོང་བའི་ཆེད་དུ་ཡིན། མ་ཟད་དབྱིན་ཇིའི་ངོས་ནས་ལུང་ཤར་དབྱིན་ཡུལ་ནས་ཕྱིར་འཐེན་བྱེད་པར་ཐབས་ཤེས་ལན་མང་འཐེན་པ་དང།[112] ལྷག་པར་དུ་ལུང་ཤར་ལ་གསང་ཐབས་ཀྱི་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་མཁན་དབྱིན་གཞུང་ནས་སི་ཁོ་ལན་ཡར་ (Scotland Yard) གྱི་མི་སྣ་ཆེ་གཏོང་གནང་འདུག[113] ཧྤར་ཧམ་དུ་སྡོད་རིང་བོད་ཕྲུག་རྣམས་དབྱིན་གཞུང་གི་མགྲོན་པོར་བརྩིས་ཏེ། རྒྱ་གར་དབྱིན་ཇིའི་བང་མཛོད་ནས་དབྱིན་སྒོར་བདུན་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་ཡས་མས་ཙམ་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་སྦྱར་ཡོད་པ་དང་ཁོང་ཚོའི་སླད་དུ་གཡོག་᪍ᨕ་ཁྱོན་བསྡོམས་

109..S.W.Laden la, 2006 p.28
110..Basil.J.Gould, 1943, p.29

111..དབྱིན་ཇིའི་ངོས་ནས་ལུང་ཤར་ནི་དབྱིན་ཇི་ལ་མི་དགའ་མཁན་གྱི་མི་སྣ་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེའང་”བོད་ནང་གི་གནས་ཡོད་མི་སྣ་who’s who in Tibet, 1938, 44p.་”ཞེས་པའི་དབྱིན་ཇིའི་གསང་བའི་དེབ་ནང་ལུང་ཤར་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༠ ཡས་མས་བར་རྒྱ་ནག་ཕྱོགས་གཏོགས་ Pro Chiness ཡིན་ཞེས་གསལ་པོ་འཁོད་ཡོད་པ་དང། Goldstein 159,160p. ༼གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་ཀྱིས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་དྲུང་ལས་ལ་ལུང་ཤར་ཐོག་བཏང་བའི་ཡི་གེ་ལ་གཟིགས་རོགས།༽
112..Melvyn C. Goldstein, 1989, p.160(སྦེལ་ས་ཧེབ་ཀྱིས་༸རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་མཆོག་ལ་བཏང་པའི་ཡི་གེ་དང་དེའི་ཡིག་ལན་ལ་གཟིགས་རོགས།)
113..Melvyn C. Goldstein, 1989, p.161

75

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

དྲུག་བཞག་འདུག། སྐབས་དེར་དབྱིན་སྒོར་ ༧༥༠ ནི་ཕོན་ཆེན་པོ་ཞེ་དྲག་རེད། [114]

དེ་ཡང་ལོན་ཌོན་དུ་འབྱོར་ནས་ཟླ་གཉིས་ལྷག་སོང་རྗེས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༢༨ ཉིན་རྩིས་དཔོན་ལུང་ཤར་དང་བུ་ཕྲུག་བཞི་པོ་དབྱིན་ཇིའི་བུ་ཀིང་ཧམ་རྒྱལ་ཁང་ (Buckingham Palace) དུ་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱལ་པོ་ལྔ་པ་ཇོར་ཇི་ (George 5) དང་རྒྱལ་མོ་མེ་རི་ (Mary) རྣམ་གཉིས་མཇལ་འཕྲད་གནང་བ་དང། ༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་གིས་དབྱིན་ཇི་རྒྱལ་པོ་ལ་ཕུལ་བའི་འཚམས་རྟགས་དང་དབྱིན་ཇི་རྒྱལ་པོས་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་ལ་ཕུལ་བའི་མཚམས་རྟགས་རྣམས་ལུང་ཤར་གྱི་བརྒྱུད་ཕན་ཚུན་དབར་འབུལ་རེས་གནང་ཡོད།[115] (སྐབས་དེར་ཕྱག་རྟགས་གང་འབུལ་ཡོད་པ་རྣམས་ལེགས་ལྡན་ལགས་དང་གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་ཀྱི་ཕྱག་དེབ་ནང་ཞིབ་ཕྲ་འཁོད་ཡོད་པ་དེར་གཟིགས་རོགས།) མཇལ་འཕྲད་དེའི་སྐོར་ཟླ་ ༦ པའི་ཚེས་ ༣༠ ཉིན་དབྱིན་ཇིའི་ཚགས་ཤོག་ (The Times) ཞེས་པའི་ནང་འཁོད་ཡོད་པ་རེད།

༡༩༡༣ ཟླ་ ༨ ཙམ་ནས་ཕྲུ་གུ་རྣམས་ཨལ་དྲི་ཡར་ཤོཊ་ (Aldershort) དུ་ཡོད་པའི་དམག་མི་སློབ་གྲྭར་ཀློག་སྟངས། འབྲི་སྟངས། ལོ་རྒྱུས། ས་ཁམས་རིག་པ། ཨང་རྩིས། རྩེད་མོ། (Golfing, riding, Cricket) ཐ་ན་དུག་སློག་གྱོན་སྟངས་ཡན་ཆད་ནས་སྦྱངས།[116] དེ་ནས་བོད་ཕྲུག་རྣམས་སློབ་གྲྭ་གང་ཞིག་ཏུ་འཛུལ་ཞུགས་དགོས་མིན་གྱི་གྲོས་སྡུར་རིམ་པར་བྱས་ཏེ། མཐར་ཆེལ་ཁྲན་ཧམ་ (Cheltenham) ཟེར་བའི་སློབ་གྲྭ་འདི་གཏན་འཁེལ་བྱུང་འདུག སློབ་གྲྭ་འདི་ནི་སྤྱིར་མཚན་སྙན་གྲགས་ཆེ་ལ། ལྷག་པར་སློབ་གྲྭ་དེའི་འགན་འཛིན་ཁེ་ནན་ཝའ་ཁྲར་ཧྤིལ་ཌ་ (Canon Waterfield)

114..དབྱིན་ཇི་ངོས་ནས་བོད་པ་ལ་མཐུན་འགྱུར་གང་ལེགས་གང་ཟབ་སྦྱར་བ་ནི། མ་འོངས་པར་ད་ལྟ་བུ་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་བར་སླེབས་པ་བཞིན་བོད་ཕྲུག་གཞན་རྣམས་ཀྱང། མུ་མཐུད་དབྱིན་ཡུལ་ཁོ་ན་ལ་མིག་དཔེ་བཟུང་རྒྱུའི་སླད་དུ་ཡིན། དེ་བས་འདི་ནི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དགོས་མཁོ་ཁོ་ན་ལ་བརྟེན་ནས་འགྲོ་གྲོན་ཕོན་ཆེན་པོ་དེ་ཙམ་བཏང།
115..S.W.Laden la, 2006, p.29
116..S.W.Laden la, 2006, p.28

76

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དང་སྦེལ་ས་ཧིབ་གཉིས་སེམས་ཐག་ཧ་ཅང་ཉེ་བའི་གྲོགས་པོ་ཡིན་པས། སློབ་གྲྭ་དེའི་འག᪄་འཛིན་ནས་བུ་ཕྲུག་རྣམས་ལ་སློབ་གྲྭར་འཛུལ་བཞུགས་ཆོག་པའི་ཆོག་མཆན་གནང་ཡང་། མི་རིང་བར་དབྱིན་ཇི་ལུང་པར་ཡོད་པའི་རྒྱ་གཞུང་སྐུ་ཚབ་ཀྱི་བུ་དང། རྒྱ་ནག་᪠᫙་བརྒལ་སྲིད་གཞུང་གི་སྲིད་འཛིན་ཡོན་ཧྲི་ཁེན་ (Yuan Shih-k”ai) གྱི་བུ་གསུམ་སློབ་གྲྭ་དེར་གཏང་རྒྱུར་གཏན་འཁེལ་བྱུང་ཙང། བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་རྣམས་སློབ་གྲྭ་དེར་ཕྱིན་ན་འཁྲུག་རྩོད་ཡོང་བར་དོགས་ནས་བོད་ཕྲུག་རྣམས་སློབ་གླིང་དེར་བཞུགས་རྒྱུ་བྱུང་མེད་པ་རེད།[117] (གནས་ཚུལ་འདིའི་སྐོར་གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་ཀྱི་དཔེ་དེབ་ནང་གསལ་མེད་ལ་གསལ་མི་དགོས་དོན་ནི། ཁོ་རང་བུ་ཕྲུག་བཞིར་ལྟ་རྟོག་བྱེད་མཁན་གྱི་འགན་འཁུར་བ་ཡིན་པས། བུ་ཕྲུག་རྣམས་སློབ་གླིང་དེར་ཞུགས་མ་ཐུབ་པ་དེ་ཁོང་གི་འཐུས་ཤོར་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྲིད་པས་རེད།)

སྤྱིར་སྐབས་དེར་བོད་ཕྲུག་རྣམས་སློབ་གྲྭར་ཞུགས་རྒྱུའི་ལོ་ཚད་ཡོལ་ལ་ཉེ་ཡང་། ཁོང་ཚོས་ད་དུང་སློབ་གྲྭ་གང་དུ་གཏོང་དགོས་མིན་གྱི་ཐག་གཅོད་ཡག་པོ་ཞིག་བྱུང་མ་ཐུབ་པར་། གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་དང་ཨེ་ཧི་ཟར་ས་ཧེབ། (Sir A.Hirtzl,) རྗེ་ཨི་ཤུག་སྦར་ (J.E.Shuckburgh) གསུམ་དབར་གྲོས་སྡུར་རིམ་པ་གནང་ནས་སློབ་གྲྭ་མི་འདྲ་བ་ཧེ་རོ། ཨེ་ཁྲན། ཝེན་ཅེ་སི་ཊར་སོགས་ (Harrow, Eton, Winchesterམམམམh) མང་པོ་ཐོན་པའི་ནང་ནས་མཐར་རག་སྦི་ (Rugby School) སློབ་གྲྭར་གཏང་རྒྱུར་ཐག་གཅོད་བྱུང་འདུག[118] (རག་སྦི་ནི་དབྱིན་ཡུལ་གྱི་གྲགས་ཆེ་བའི་གྲོང་ཁྱེར་ཞིག་ཡིན་པ་དང། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་མིང་དེ་སློབ་གྲྭར་ཐོགས་པ་དང། རྗེས་སུ་སློབ་གྲྭའི་མིང་དེ་རྩེད་མོ་རག་སྦི་ (American Football) ཞེས་པ་ད་ལྟ་འཛམ་བུ་གླིང་དང་ལྷག་པར་དུ་ཨ་རིར་རྩེ་བཞིན་པའི་སྙན་གྲགས་ཆེ་བའི་རྩེད་མོ་དེ་ལ་ཐོགས།) སྐབས་དེར་ཁོང་གིས་

117..S.W.Laden la, 2006, p.30/ Tsering Shakya, 1986 ,p.11
118..Basil.J.Gould, 1943, p.29

77

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

རག་སྦི་སློབ་གྲྭ་ནི་མཚན་སྙན་གྲགས་ཆེ་བ་ཙམ་མ་ཟད་དབྱིན་ཡུལ་ནང་གི་སློབ་གྲྭ་རྙིང་ཤོས་གྲས་ཤིག་ཀྱང་ཡིན། འོན་ཀྱང་ལུང་ཤར་གྱིས་ཡང་བསྐྱར་གུལ་ཊ་ས་ཧེབ་ལ་སློབ་གྲྭ་འདི་ནི་ཨོ་ཁི་སི་ཧྤོ་ཊ་ (Oxford) སློབ་གྲྭ་མ་ཡིན་ལ་ལོན་ཌོན་དུ་ཡོད་པའི་སློབ་གྲྭའང་མིན་སྐོར་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས།[119]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༢༢ ཉིན་ནས་བུ་ཕྲུག་རྣམས་རག་སྦི་སློབ་གྲྭར་འགྲོ་འགོ་བརྩམས།[120] ཁོང་ཚོས་སློབ་གྲྭ་དེར་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་འགོ་ཚུགས་ཀྱང། ཁོང་ཚོ་སློབ་ཕྲུག་གཞན་ལྟ་བུ་གཏན་འཇགས་ཁོངས་སུ་མ་ཡིན་པར་ཁོལ་རི་ཅར་སན་ (Col. Richardson) གྱི་ཁྱིམ་དུ་བསྡད་པ་རེད། ཁོལ་རི་ཅར་སན་ནི་དབྱིན་ཇིའི་དམག་དཔོན་ཞིག་ཡིན་ལ། རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ནས་གནས་སྐབས་རིང་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་སྒེར་གྱི་དགེ་རྒན་དུ་བསྐོ་བཞག་གནང། ཁོང་གིས་བུ་ཕྲུག་རྣམས་དབྱིན་སྐད་ཡག་པོ་རྒྱག་ཕྱིར་ལུང་ཤར་དང་བཀའ་མོལ་གནང་སྐབས་བོད་སྐད་ལས་གཞན་ཁོང་ཚོའི་དབར་ལ་དབྱིན་སྐད་ཁོ་ན་ལས་བོད་སྐད་རྒྱག་མི་ཆོག་པའི་སྒྲིག་ཁྲིམས་བཟོས། དེ་ལྟར་ཁོང་གི་སློབ་འཁྲིད་དང་ལམ་སྟོན་འོག་བུ་ཕྲུག་རྣམས་ཀྱིས་སློབ་སྦྱོང་ཧུར་ཐག་གནང་བ་མ་ཟད། རིན་སྒང་རིག་འཛིན་རྡོ་རྗེ་ནི་སློབ་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས། སློབ་སྦྱོང་ཐོག་གྲུབ་འབྲས་བཟང་ཤོས་འཐོབ་མཁན་དེ་ཡིན་ལ། ཁོང་བུ་ཕྲུག་གཞན་དག་གསུམ་དང་མི་འདྲ་བར་ལོ་ཚོད་རན་ཞིང། ཤེས་རབ་བཀྲ་བ་དང། ཧུར་བརྩོན་ཆེ་བར་བརྟེན་མི་རིང་བར་རག་སྦི་སློབ་ཕྲུག་སྤྱི་ཡོངས་ལྟར་གཏན་འཇགས་སློབ་ཕྲུག་ཁོངས་སུ་ཚུད་མཚམས་སློབ་ཕྲུག་གཞན་དང་སློབ་གྲྭ་གཅིག་མཚུངས་སུ་འགྲིམས་ཐུབ་པ་བྱུང། སློབ་གྲྭའི་བརྒྱུད་རིམ་ཚར་རྗེས་ཁོང་ཚོས་སོ་སོའི་ཆེད་ལས་མི་འདྲ་བ་རེ་རེ་སྦྱངས་པ་ནི། སྨོན་གྲོང་གིས་ས་གཏེར་རྔོག་འདོན་སྐོར་དང། སྐྱིད་སྦུག་གིས་ཏར་འཕྲིན་སྐོར། སྒོག་

119..Basil.J.Gould, 1943, p.31
120..S.W.Laden la, 2006, p.30

78

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

མཁར་གྱིས་དམག་དོན་སྐོར། རིན་སྒང་གིས་གློག་འཕྲུལ་ཀྱི་སྐོར་སྦྱངས་པ་སོགས་ཆེད་ལས་སློབ་སྦྱོང་གནང་ཡོད།

དེ་ལྟར་ལུང་ཤར་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སྡོད་རིང་དེང་དུས་ཆབ་སྲིད་ཐོག་གོ་རྟོགས་མང་པོ་ཞིག་སད་པ་དང་དབྱིན་སྐད་ཀྱང་གང་ཙམ་སྦྱངས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ཟླ་ ༧ ནང་ཁོང་དང་ཁོང་གི་ལྕམ་བསྟན་འཛིན་སྒྲོལ་དཀར་གཉིས་སུར་ཟི་ལནཌ། ཕ་རན་སི། ཇར་མ་ནི། ཨི་ཊ་ལི། ཧོ་ལན་ཌ་དང་བེལ་ཇིམ་དུ་བསྐྱོད་སྐབས་དབྱིན་གཞུང་ནས་ཁོང་ལ་ རྟོག་ཞིབ་བྱེད་མཁན་དུ་ལེགས་ལྡན་ཡང་མཉམ་བསྐྱོད་[121] (Goldstein དེབ་ནང་གི་ཤོག་གྲངས་ ༡༦༢ ཐོག་ཏུ་ཁོང་རྒྱལ་ཁབ་དེ་དག་ལ་བསྐྱོད་པ་ནི་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་གི་བཀའ་གནང་བ་རེད་ཅེས་ཁོང་གི་བུས་བཤད་ཡོད།) བྱས་པ་མ་ཟད་ལུང་ཤར་གྱིས་དབྱིན་གཞུང་ལ་ཨུ་རུ་སུ་དང་རྒྱ་ནག་ལའང་འགྲོ་འདོད་ཡོད་ཚུལ་བཤད་པ་དེ་དབྱིན་གཞུང་ལ་དེ་བས་ཀྱང་སེམས་འཚབ་ཆེ་བ་བསླངས་ཡོད།

སྐབས་དེར་ཁོང་གི་ལྷ་ལྕམ་ལ་མངལ་སྦྲུམ་ནས་ཕྲུ་གུ་བཙའ་ཁར་གཏུགས་ཡོད་སྟབས་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སྡོད་འདོད་མེད་པར་ཕྲུ་གུ་མགོ་སྐྲ་སེར་པོ་དང་མིག་སྔོ་དཀར་སྐྱེ་རྒྱུའི་ཁག་འདོགས་གནང་སྟེ་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་དགོས་པའི་ཨུ་ཚུགས་བསྐྱོན། དེར་ལུང་ཤར་གྱིས་ཁས་ལེན་མ་གནང་མཐུ་མེད་བྱུང་སྟེ་༸རྒྱལ་དབང་རིན་པོ་ཆེར་ཕྱིར་ལོག་ཆོག་པའི་དགོངས་སྙན་ཕུལ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ཟླ་ ༨ ཙམ་ལ་དབྱིན་ཡུལ་ནས་བོད་དུ་ཐོན་ཏེ་ལོ་དེའི་ཟླ་ ༡༠ ཚེས་ ༡༥ དགོང་དྲོ་ཟླ་བ་ཤར་ཙམ་ལ་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་ཕྲུ་གུ་བཙས།(ཕྲུ་གུ་དེ་ནི་ལྷ་ཀླུ་ཚེ་དབང་རྡོ་རྗེ་ཡིན།)[122] ལུང་ཤར་མ་ཐོན་པའི་ཟླ་བ་ ༢ ཙམ་གྱི་སྔོན་སྟེ་ཟླ་བ་ ༦ ཚེས་ ༢༡ ཉིན་སྐད་སྒྱུར་ལེགས་ལྡན་ཡང་སིམ་ལའི་ཆིངས་

121..S.W.Laden la, 2006, p.30

122..བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བཅུ་དྲུག་ ༡༩༩༣ ཤོག་གྲངས་༡༩

79

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

ཡིག་ཆེད་སྐད་བསྒྱུར་གྱི་ལས་གནས་ཐོག་རྒྱ་གར་དུ་ཕྱིར་ལོག་གནང་བ་དང།[123] དེ་ནས་ཡུན་རིང་མ་སོང་བར་ལོ་འདིའི་ནང་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ནས་ཟླ་འགའི་རིང་གུལ་ཊ་ས་ཧིབ་ལ་འབྲས་ལྗོངས་སྤྱི་ཁབ་ཀྱི་ལས་ཚབ་ཏུ་བསྐོ་བཞག་གནང་བརྟེན་རྒྱ་གར་ལ་བསྐྱོད་དགོས་བྱུང།[124] དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཁོང་གི་ལས་ཚབ་ཏུ་སྤུན་མཆེད་ཆུང་བ་ (Edwin Gould) གནས་སྐབས་རིང་བོད་ཕྲུག་ཚོར་ལྟ་རྟོག་བྱེད་མཁན་དུ་བསྐོས་གཞག་གནང།

བཤད་སྲོལ་ཞིག་ལ། ལྷ་ལྕམ་བསྟན་འཛིན་སྒྲོལ་དཀར་དབྱིན་ཡུལ་དུ་བཞུགས་སྐབས་བུ་ཕྲུག་བཞི་པོའི་ནང་ནས་བུ་རྒན་པ་ཞིག་ལ་སེམས་ཤོར་བའི་གནས་ཚུལ་ཞིག་དབྱིན་གཞུང་ནས་དོགས་པ་བྱས་ཡོད། འོན་ཀྱང་དེ་ནི་སྐབས་དེར་དབྱིན་ཇིས་རྒན་པས་ཆུང་བར་བྱམས་སྐྱོང་དམིགས་བསལ་བྱས་པར་ཕོ་མོའི་བརྩེ་དུང་ལ་དོགས་འཆར་བྱས་པ་ཞིག་ཏུ་སེམས། གང་ལ་ཞེ་ན། དབྱིན་ཇིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཕོ་མོའི་བརྩེ་དུང་ནི་ལོ་ཁྱད་ལ་མི་ལྟོས་པར་ཡོངས་གྲགས་སུ་ཁས་ལེན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཀྱང། བོད་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་བརྩེ་དུང་དེ་རིགས་ལ་ངོས་ལེན་མེད་པ་མ་ཟད། གནས་ཚུལ་དེ་རིགས་ཧ་ཅང་དཀོན་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན། ལུང་ཤར་གྱི་ལྷ་ལྕམ་ནས་བུ་ཕྲུག་བཞི་པོའི་ནང་ནས་གཅིག་ལ་དམིགས་བསལ་བྱམས་སྐྱོང་བྱས་པ་(དེའང་དབྱིན་གཞུང་གྱིས་ལུང་ཤར་དབྱིན་ཡུལ་ནས་ཕྱིར་འཐེན་དགོས་པའི་སྙན་སེང་ཞུས་སྐབས་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་ནས་སྦེལ་ས་ཧེབ་ལ་ཆ་རྐྱེན་གཉིས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ལུང་ཤར་བོད་དུ་ཕྱིར་འཐེན་མི་ཡོང་བ་ཞུ། ཆ་རྐྱེན་གཉིས་པོ་ནང་ནས་གཅིག་ནི་ད་ལྟ་བུ་ཕྲུག་བཞི་ས་ཐག་ཧ་ཅང་རིང་པོ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སླེབས་ཡོད་པས་ལུང་ཤར་དང་ཁོང་གི་ཧ་ལྕམ་གཉིས་ཁོང་ཚོའི་ཕ་མ་ལྟ་བུ་ཡིན་པ་བཤད། འཕྲིན་ཡིག་དེ་ Goldstein དེབ་ནང་གི་ཤོག་གྲགས་༡༦༠ ནང་

123..S.W.Laden la, 2006, p.30
124..B.Gould, 1957, p.31(སྐབས་དེར་སྦེལ་ས་ཧེབ་སིམ་ལའི་ཆིངས་ཡིག་ལ་བསྐྱོད་དགོས་བྱུང།)

80

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

གསལ།) དེར་དབྱིན་ཇིས་ཁོ་རང་ཚོའི་མཐོང་ཕྱོགས་དང་འབྲེལ་ནས་དོགས་འཆར་བྱས་པ་ཙམ་ལས་དོན་དངོས་སུ་དེ་ལྟར་ཡོང་དཀའ་བར་སེམས། དོགས་འཆར་དེ་ནི་དབྱིན་བོད་གཉིས་ཀྱི་རིག་གཞུང་གོམས་གཤིས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ལས་བྱུང་མི་སྲིད་པ་མེད་དོ།

བོད་ཕྲུག་རྣམས་བོད་ལ་ཕྱིར་ལོག་རྗེས།བོད་ཕྲུག་བཞི་པོའི་ནང་ནས་ཐོག་མར་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱེད་མཁན་ནི་སྒོག་མཁར་བསོད་ནམས་མགོན་པོ་ཡིན་ཞིང། ༡༩༡༦ ལོར་བོད་དུ་སླེབས་ནས་བོད་དམག་རྣམས་ལ་དམག་སྦྱོང་སྤྲད་ཀྱང་ཁོང་གི་རིག་གསར་དང་ཤེས་འཇོན་ལ་སྐུ་དྲག་མཐོ་བའི་བུ་ཕྲུག་རྣམས་ཀྱིས་ཕྲག་དོག་བྱས་ཏེ། ཡུན་རིང་མ་སོང་བར་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ལྐོག་གཡོའི་འོག་གནས་རིམ་སྤར་ཏེ་མདོ་ཁམས་ཕྱོགས་ཀྱི་ས་མཚམས་སུ་བཏང། དེ་ནས་གནམ་གཤིས་ཚ་བ་ཆེ་བའི་དབྱར་དུས་སུ་དམག་སྦྱོང་སླད་རྒྱ་གར་དུ་བསྐྱོད། བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་རྗེས་ཡུན་རིང་མ་སོང་བར་ནད་ཀྱི་རྐྱེན་པས་འདས་གྲོངས་སུ་གྱུར།

བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱེད་མཁན་གཉིས་པ་ནི་སྨོན་གྲོང་མཁྱེན་རབ་ཀུན་བཟང་དང་སྐྱིད་སྦུག་དབང་འདུས་ནོར་བུ་གཉིས་ཡིན། ཁོང་གཉིས་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་གནང་རྗེས་ཐོག་མར་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་དང་མཇལ་འཕྲད་གནང་། དང་ཐོག་སྨོན་གྲོང་གིས་ས་གཏེར་རྔོག་འདོན་གྱི་ལས་གཞི་སྤེལ་སྐབས་ཕྱོགས་དུ་མ་ནས་སྐྱོན་བརྗོད་ཤུགས་ཆེན་བྱས། དེ་ནས་ཁོང་ཡང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ལྐོག་གཡོའི་འོག་ལ་དྭགས་ཀྱི་ས་མཚམས་སུ་མཐར་སྤྲོད་བཏང། སྐྱིད་སྦུག་ནི་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས་ཤེས་ཡོན་སྐྱོ་ཤོས་དེ་ཡིན་ཞིང་འཇོན་ཐང་ཡང་དེ་ཙམ་མེད་པས། རང་ཉིད་ཀྱིས་བཙུགས་པའི་ལྷ་ས་ནས་རྒྱལ་རྩེ་བར་གྱི་ལྕགས་སྐུད་འཕྲིན་གཏོང་གི་འགོ་འཛིན་ནས་དགོངས་པ་ཞུས་པ་དང་དེ་རྗེས་མི་དཔོན་གྱི་གོ་གནས་ཐོབ་ཀྱང། ལས་དོན་ལ་འཐུས་ཤོར་གྱི་གོ་གནས་ནས་གནས་དབྱུང་བཏང།

81

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་ཡུན་རིང་ཤོས་གནང་མཁན་བྱང་ངོས་པ་རིག་འཛིན་རྡོ་རྗེ་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་གནང་རྗེས། ལྷ་ས་དོག་བདེར་གློག་ཁང་གསར་བཙུགས་གནང་ནས་བོད་དུ་གློག་གི་སྒྲོན་མེ་དང་པོ་སྤར་བར་མཛད། གཤམ་དུ་བུ་ཕྲུག་རེ་རེའི་སྐོར་རྒྱས་པར་བྲིས་ཡོད།

བུ་ཕྲུག་བཞིའི་ལོ་རྒྱུས་མདོར་བསྡུས།
སྨོན་གྲོང་མཁྱེན་རབ་ཀུན་བཟང་།

སྨོན་གྲོང་མཁྱེན་རབ་ཀུན་བཟང་ནི་ ༡༨༩༧ ལོར་ལྷ་སའི་སྒེར་སྨོན་གྲོང་གི་ཁྱིམ་གཞིས་སུ་འཁྲུངས་ཤིང་།[125] དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་ལ་སྐྱོད་སྐབས་དགུང་ལོ་ ༡༧ ཡིན་ལ། བུ་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས་ལོ་རྒན་ཤོས་ཡིན་པ་མ་ཟད་སེར་མོ་བ་གཅིག་བུ་དེའང་ཡིན།[126] ཁོང་ནི་གཤིས་རྒྱུད་ཧ་ཅང་འཇམ་པའི་མི་དྲང་ཚུགས་ལྡན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང། ཀི་རི་ཀེར་ཌི་ (Cricket) རྩེད་མོ་ལ་ཤིན་ཏུ་ནས་དགའ་པོ་ཡོད་།[127] ཁོང་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་ལ་འགྲོ་རྒྱུར་འདོད་མོས་ཡེ་ནས་མེད་པས།[128] སློབ་གྲྭར་སློབ་སྦྱོང་དངོས་གཞི་འགོ་འཛུགས་སྐབས་སློབ་སྦྱོང་ལ་ཧུར་བརྩོན་དེ་ཙམ་གནང་ཐུབ་མེད། དེ་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ཟླ་ ༡༡ པའི་སློབ་གྲྭའི་སྙན་ཐོ་ནང། སྨོན་གྲོང་ནི་སློབ་སྦྱོང་ལ་དོ་སྣང་དེ་ཙམ་མེད་ཀྱང་རིམ་པས་སློབ་སྦྱོང་ལ་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་རྣམ་པ་མངོན་གསལ་བྱུང་ནས། དགེ་རྒན་རྣམ་པའི་འདོད་བློ་བསྐང་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༥ ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༡༢ ཉིན་ཁོང་རག་སྦི་སློབ་གྲྭ་ནས་ཐོན་ཞིང་། སྐབས་དེར་སློབ་གྲྭའི་དགེ་རྒན་ཆེན་མོས་ཁོང་གི་སྐོར་སྙན་ཐོ་ཞིག་བཏོན་པའི་ནང་། ཁོང་སློབ་གྲྭ་འདིར་སྡོད་

125..Who’s who in Tibet, p.45
126..Basil.J.Gould, 1943, p.28

127..Robert ford , 1957, p.108 སྐབས་དེར་བོད་ནང་རྩེད་མོ་དེ་ལྟ་བུ་རིགས་རྩེ་མི་ཆོག དཔེར་ན་། Noodle maker of Kalimpong, Gyalo Thundup, 58p.
128..K.dhundup , 1984, p.46 (Chosen against his will to go to England for Modern education.)

82

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

རིང་ང་ཚོས་གུས་ཞབས་འོས་པའི་སློབ་ཕྲུག་ཅིག་ཏུ་གྱུར་སོང་ལ་ཡིད་ཆེས་ལྡན་པའི་སློབ་མ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན།

ཁོང་གི་ཡུམ་ནི་དགུང་ལོ་ཤིན་ཏུ་ནས་བགྲེས་པོ་ཡིན་པས་རག་སྦི་སློབ་གྲྭ་ནས་ཐོན་སྐབས། རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ལ་བོད་དུ་ལོག་འདོད་ཡོད་སྐོར་གྱི་སྙན་སེང་ཞུས་ཀྱང། རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ནས་གལ་ཏེ་ཁོང་ལ་ཤེས་གསར་དམིགས་བསལ་གང་ཡང་མེད་པར་བོད་ལ་ཕྱིར་ལོག་གནང་ཚེ། དགོས་པ་གང་ཡང་མི་འདུག་པས་ངེས་པར་དུ་རན་འཚམ་གྱི་ཤེས་གསར་གང་རུང་ཞིག་བསླབས་ནས་བོད་ལ་ཕྱིར་ལོག་གནང་ཐུབ་པ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ཅེས་བཤད་ནས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༥ ཟླ་ ༧ པར་གྷོ་རི་མེ་ཐོར་ཕེ་ཁོ་ལིའ་རེ་ (Grimethorpe Colliery) དུ་གཏེར་ཁ་རྔོག་འདོན་གྱི་སློབ་སྦྱོང་གནང།[129] འདིར་ཟླ་བ་ ༡༠ ཙམ་སློབ་སྦྱོང་གནང་ནས་ཁོར་ཡུག་གིས་རྐྱེན་པས་ཁམ་སྦོན་ (Camborne) ཞེས་པའི་སློབ་གྲྭར་གནས་སྤོས་ཐོག་མུ་མཐུད་གཏེར་ཁ་རྔོག་འདོན་གྱི་སློབ་སྦྱོང་གནང།

དེ་ལྟར་ཁོང་ཐོག་མར་རག་སྦིག་དང་། དེ་ནས་གྷོ་རི་མེ་ཐོར་ཕེ་ཁོ་ལིའ་རེ། མཐར་ཁམ་སྦོན་རྣམས་སུ་རིམ་པས་གཏེར་ཁ་རྔོག་འདོན་སྐོར་ལ་སྦྱངས་པ་གང་འཚམས་བྱས་ཏེ། བོད་ལ་ལོག་སྟེ་གཏེར་ཁ་རྔོག་འདོན་གྱི་སློབ་སྦྱོང་གནང་བ་དེ་དག་ཚོད་ལྟ་གནང་རྒྱུའི་མོས་པ་ཆེན་པོ་སྐྱེས། དེ་བས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༦ ཟླ་ ༡༠ ཚེས་ ༣ ཉིན་ཁོང་ བོད་ལ་ཕྱིར་ལོག་གནང་རྒྱུའི་སྐོར་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ལ་ཡི་གེ་སྤྲིངས། སྐབས་དེར་ཨར་ནོལཌ་ (Arnold)[130] ཡིས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ལ། གལ་སྲིད་སྨོན་གྲོང་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་ནས་ད་ལྟ་སྦྱོང་བཞིན་པའི་གཏེར་འདོན་གྱི་སློབ་སྦྱོང་དེ་དག་བོད་ཀྱི་ས་ཁམས་དང་མཐུན་པར་ཚོད་ལྟ་གནང་ཐུབ་ན་དགེ་མཚན་ཆེན་པོ་ཡོད་ཅེས་ཞུས། དེར་
129..David MacDonald,1991, p.220

130..བུ་ཕྲུག་བཞིའི་སློབ་སྟོན་པ།

83

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

བོད་གཞུང་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༧ ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༢༢ ཉིན་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་གནང་རྒྱུར་ཆོག་མཆན་ཕུལ། དབྱིན་ཡུལ་དུ་ལོ་ལྔ་རིང་སློབ་སྦྱོང་གནང་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༧ ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༢༨ ཉིན་བོད་དུ་ཐོན་འགོ་བརྩམས། བོད་དུ་འབྱོར་ནས་བོད་ཀྱི་མངའ་སྡེ་དང་རྫོང་མང་པོར་གཏེར་ཁའི་ཐོན་ཁུངས་ཐོག་རྟོག་ཞིབ་གནང་སྐབས་གསེར་གྱི་གཏེར་རིགས་མང་པོ་ཐོན། དཔེར་ན། ཀོང་པོ། བྱང་རི། དྭགས་པོ་སོགས་སུ་གཏེར་སྔོག་འདོན་གནང་སྐབས་གསེར་མང་པོ་ཐོན་པ་རེད།

རྒྱུ་མཚན་དེའི་ཕྱིར་ཁོང་ལ་བོད་གཞུང་ནས་རྒྱ་གར་དུ་ཆེད་མངགས་གསེར་འདོན་ལས་སྐོར་སློབ་སྦྱོང་མུ་མཐུད་བྱེད་དགོས་པའི་བཀའ་གནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༩ ཟླ་ ༡༢ ནང་རྒྱ་གར་མེ་སོར་ (Mysore) དུ་ཡོད་པའི་ཀོ་ལར་གསེར་ཞིང་ (Kolar gold field) དུ་ཟླ་བ་ ༤ ཙམ་གསེར་རྔོག་འདོན་སྐོར་སློབ་སྦྱོང་གནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༠ ཟླ་ ༣ པའི་ནང་བོད་དུ་ལོག། བོད་དུ་འབྱོར་ནས་སླར་ཡང་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་འགྲོ་མི་དགོས་པའི་ཐབས་ཤེས་ལན་མང་བྱས་ཀྱང།[131] བོད་གཞུང་གི་བཀའ་ལྟར་ལོ་དེའི་ནང་ཡང་བསྐྱར་དབྱིན་ཡུལ་དུ་བསྐྱོད་དགོས་བྱུང།[132] སྐབས་དེར་ཁོང་དབྱིན་ཡུལ་དུ་འགྲོ་སྐབས་ཨར་ནོལཌ་ཡིས་ཁོང་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སླེབས་རྗེས། བོད་ལ་ཕྱིར་ལོག་མི་བྱེད་པའི་དོགས་པ་ཆེན་པོ་བྱུང་། གང་ཡིན་ཟེར་ན། དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཡོད་པའི་སྒེར་གྱི་གཏེར་འདོན་བཟོ་གྲྭ་མང་པོས་ཨེ་ཤེ་ཡ་དང་ལྷག་པར་དུ་བོད་ནང་གཏེར་ཁའི་ཚོང་འབྲེལ་བྱེད་རྒྱུར་འདུན་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་དང། སྨོན་གྲོང་ནི་སྐབས་དེར་བོད་ནང་གི་ས་གཤིས་རིག་པ་ཤེས་མཁན་གཅིག་པུ་ཡིན་པས། གལ་སྲིད་ཁོང་གིས་བཟོ་གྲྭ་དེ་ཚོ་དང་འབྲེལ་ལམ་བཙུགས་ན་ཁེ་ཕན་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་ཁོང་གིས་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱས་པ་རེད། དེ་ལྟར་ཁོང་གིས་གཏེར་ཁ་རྔོག་འདོན་གྱི་ལས་གཞི་སྤེལ་
131..ཕྱི་ལོ་༡༩༢༠ ཟླ་བ་༥ ཚེས་༢ ཉིན་ཁོང་གི་སྦེལ་ས་ཧེབ་ལ་བཏང་པའི་ཕྱག་བྲིས་ནང་མུ་མཐུད་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་ལ་མོས་པ་མེད་པ་གསལ་པོ་མངོན་ཐུབ། K.dhundup , The Tibet Journal(1984,vol9,no.3), LTWA , p.49,50
132..Tsering Shakya,1986 , p.14

84

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

སྐབས། དེ་ནི་གསར་གཏོད་དང་རྒྱལ་ཁབ་དཔལ་འབྱོར་འཛུགས་བསྐྲུན་གོང་འཕེལ་ཡོང་བའི་བྱ་གཞག་ཡིན་པའི་ངོས་འཛིན་ལས་ལྡོག་ཏེ། ཕྱོགས་དུ་མ་ནས་རིམ་པས་སྐྱོན་བརྗོད་ཁོ་ན་བྱས་རྐྱེན། མི་འདོད་བཞིན་དུ་གཏེར་འདོན་གྱི་ལས་ཀ་མཚམས་མི་འཇོག་ཀ་མེད་བྱུང་།[133]

དེ་ནས་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་གིས་རྒྱལ་ཁབ་ལ་བདེ་འཇགས་ཡོང་ཕྱིར་། དེང་དུས་དང་འཚམ་པའི་ཉེས་རྟོགས་པའི་ལམ་སྲོལ་གསར་འཛུགས་གནང་རྒྱུར་དགོས་གལ་ཆེ་བ་གཟིགས་ནས། ༡༩༢༢ ལོར་རྒྱ་གར་ནས་ལེགས་ལྡན་ལགས་འབོད་དེ། ༡༩༢༣ ལོའི་ཟླ་ ༩ ཁོང་ལྷ་ལྡན་དུ་འབྱོར་ནས་དེང་དུས་དང་མཐུན་པའི་ཉེས་རྟོགས་པའི་སྦྱོང་བདར་གནང་རྒྱུའི་འོས་འགན་གནང་བ་དང།[134] སྨོན་གྲོང་[135]དང་རག་ག་ཤག་ཕུན་ཚོགས་རབ་དགའ་[136]གཉིས་ལྷ་ལྡན་གྱི་ཉེས་རྟོགས་པའི་འགོ་དཔོན་དུ་བསྐོ་གཞག་གནང་སྟེ་མཁན་ཆུང་དང་རིམ་བཞིའི་གནས་རིམ་ཕུལ་།[137] ལེགས་ལྡན་ལགས་ཀྱིས་བོད་ནང་དུ་ཉེས་རྟོགས་པའི་སྦྱོང་བདར་གང་ལེགས་གནང་བར་༸གོང་ས་མཆོག་ཐུགས་ཤིན་ཏུ་ནས་དགྱེས་ཏེ་ཁོང་ལ་ཛ་སག་གི་གནས་རིམ་ཕུལ། འོན་ཀྱང་ཡུན་རིང་མ་སོང་བར་གྲྭ་པ་དང་དམག་མིའམ་བསམ་བློ་གསར་རྙིང་དབར་རྙོག་འཛིང་ཆེན་པོ་ལངས་ཏེ་ཚ་རོང་ཟླ་བཟང་དགྲ་འདུལ་དམག་སྤྱི་ནས་གནས་དབྱུང་བཏང་བ་དང། སྨོན་གྲོང་ནི་སྐོར་སྲུང་འགོ་བྱེད་ལས་གནས་དབྱུང་གིས་བོད་དང་ལ་དྭགས་ཀྱི་ས་མཚམས་སུ་ཡོད་པའི་བྱོང་ཕན་རྩ་རང་ (Jongpen Tsaprang) ཞེས་

133..Christopher Hale, 2006 ,p.270(སྐབས་དེར་སྨོན་གྲོང་རང་ཉིད་ཀྱིས་བོད་ནང་དུ་གཏེར་འདོན་ལས་དོན་སྐབས་འཕྲད་པའི་དཀའ་ངལ་རྣམས་གསལ་པོར་བརྗོད་ཡོད།)
134..S.W.Laden la, 2006, p.38
135..S.W.Laden la, 2006, p.39

136..ཁོང་ཕྱིས་སུ་རིམ་པས་དམག་སྤྱི་ཆེ་བ་དང་བཀའ་བློན་གྱི་གོ་གནས་ཐོབ་ཡོད།
137..Who’s who in Tibet, 46p.

85

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

པའི་ལུང་ཁུག་ཞིག་ཏུ་མཐར་སྤྲོད་བཏང།[138] ༡༩༣༠ ལོའི་ནང་ཉེས་ཆད་ཚར་རྗེས་རིམ་པས་རིམ་བཞིར་གནས་སྤར་ཐོག་ལྷ་ལྡན་དུ་༸གོང་ས་མཆོག་དང་གཞུང་སའི་གསུང་སྒྱུར་གནང་།[139]

དེ་ཡང་སྐབས་ཤིག་ལ་ཁོང་གིས་རྒྱ་གར་ཀ་སྦུག་ (Kalimpong) ནས་སྦག་སྦག་ཅིག་ཉོས་པ་དང། མཚམས་རེར་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་ཁོང་དང་མཉམ་དུ་སྦག་སྦག་སྟེང་དུ་ལྷ་སའི་གླིང་སྐོར་ལ་ཕེབས་ཀྱི་ཡོད་པ་དང།[140] ཉིན་ཞིག་ཁོང་སྦག་སྦག་བཞོན་ནས་སྐྱོད་སྐབས། སྦག་སྦག་གི་སྐད་སྒྲས་ལྷ་སའི་སྐུ་དྲག་ཅིག་གི་ཆིབས་རྟ་འདྲོགས་ཏེ་ས་ལ་ལྷུང་བས་ཁོང་ལ་མཚན་ཤས་ཆེན་པོ་བྱུང་། ཁོང་གིས་རང་ཉིད་ཀྱིས་སྦྱངས་པའི་རིག་གསར་དེ་བོད་ནང་ལག་བསྟར་གནང་མ་ཐུབ་པ་མ་ཟད་སྐབས་དེར་བོད་འདི་གནས་སྟངས་ཛ་དྲག་ལ་ཐུག་ཡོད་པ་ངོས་ལེན་གནང་གི་ཡོད།[141]

སྒོག་མཁར་བསོད་ནམས་མགོན་པོ།

སྒོག་མཁར་བསོད་ནམས་མགོན་པོ་ནི་ ༡༨༩༨ ལོར་ཡར་འབྲོག་གི་སྒེར་སྒོག་མཁར་ཁྱིམ་གཞིས་སུ་འཁྲུངས་ཤིང།[142] དབྱིན་ཡུལ་དུ་སྐྱོད་སྐབས་དགུང་ལོ་ ༡༦ ཡིན་ལ། བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱེད་མཁན་གྱི་བོད་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས་ཐོག་མ་དེ་ཡིན།[143] ཁོང་རག་སྦི་སློབ་གྲྭར་བཞུགས་རིང་སློབ་སྦྱོང་ལ་ནུས་པ་དེ་ཙམ་ཐོན་མེད། དེ་ཡང༌ ༡༩༡༤ ལོའི་ཟླ་བ་བཅུ་གཅིག་དང་བཅུ་གཉིས་པའི་སློབ་གྲྭའི་སྙན་ཐོ་ནང༌།

138..David MacDonald, 1991, p.220/ Christopher Hale, 2006 ,p.245,246/ Dundul Namgyal Tsarong, 2000, 67p./Goldstein, 1989, p.135
139..Christopher Hale, 2006 ,p.267
140..Christopher Hale, 2006 ,p.270
141..Christopher Hale, 2006 ,p.269

142..བོད་ལྗོངས་ཞིབ་འཇུག་ ༢༠༡༤།༠༢ ཤོག་གྲངས་༢
143..Charles Bell, 1998, p.163

86

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

སྒོག་མཁར་ནི་སློབ་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས་སློབ་སྦྱོང་སྐྱོཤོས་ཡིན་ཞེས་འཁོད་ཡོད།

ཁོང་གི་དགེ་རྒན་ (Col.Richardson) གྱིས་ཁོང་སློབ་གྲྭར་བསྡད་ན་དམིགས་བསལ་ཕན་ཐོགས་མེད་པ་ཤེས་ཏེ། དམག་དོན་ནི་ཁོང་ལ་རན་པའི་ཆེད་ལས་སློབ་སྦྱོང་ཡིན་པར་དགོངས་ནས་བུ་ཕྲུག་རྣམས་ཀྱི་སློབ་སྟོན་པ་ཨར་ནོལཌ་ (Arnold) ལ་སྒོག་མཁར་ལ་དམག་སྦྱོང་སྤྲད་དགོས་ཚུལ་ཞུས་པས། ཨར་ནོལཌ་ཡིས་སྒོག་མཁར་ལ་དམག་དོན་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་ཆོག་པའི་ཆོག་མཆན་གནང་། དེ་ལྟར་ཁོང་ལ་རི་ཅར་སིན་ (Col.Richardson) གྱིས་ཤར་ཡུའེ་ཁེ་ཤིར་ལ་ (East Yorkshire) མདའ་ཤོག་བཅུ་པར་ཟླ་བ་བཅུ་གཅིག་ཙམ་དམག་སྦྱོང་བྱས། སྐབས་དེར་ཁོང་སྒྲིག་ཞུགས་མ་ཡིན་པའི་དམག་དཔོན་ཁུངས་སུ་བཞག་ནས་དམག་སྦྱོང་བྱས་ཀྱང་། མི་རིང་བར་དམག་ཆེན་དང་པོའི་དམག་ཤུགས་ཆེ་རུ་ཕྱིན་བརྟེན། ཁོང་གི་དམག་སྡེ་རྣམས་ཕ་རན་སིར་ (France) བསྐྱོད་དགོས་བྱུང་བས་དམག་སྦྱོང་མ་ཚར་གོང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༦ ཟླ་ ༤ ཚེས་༡༡ ཉིན་དབྱིན་ཡུལ་ནས་བོམྦེ་ (Bombay) བརྒྱུད་བོད་དུ་ལོག་དགོས་བྱུང་། ཁོང་བོད་ནང་སླེབས་རྗེས་དམག་སྤྱི་ཚ་རོང་ཟླ་བཟང་དགྲ་འདུལ་གྱིས་བོད་དམག་རྣམས་ནུས་སྟོབས་གོང་འཕེལ་ཡོང་ཕྱིར་དམག་མིའི་གྲངས་འབོར་དང། དམག་སྦྱོང་སོགས་གོང་འཕེལ་ཡོང་ཕྱིར་དམག་སྦྱོང་སྤྲོད་རྒྱུའི་འོས་འགན་གནང་སྐབས། ཁོང་གིས་བོད་དམག་རྣམས་ལ་དེང་དུས་དང་མཐུན་པའི་དམག་སྦྱོང་སྤྲད་[144]། འོན་ཀྱང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༥ ལོར་རྒྱལ་རྩེར་དམག་སྦྱོང་གནང་མཁན་གྱི་སྐུ་དྲག་ཛ་སག་བྲུམ་པ་(ཁོང་ནི་༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པའི་ཚ་བོ་ཡིན) (Trumpa Dzasak) དང་ཐའེ་ཇི་རྡོ་རྗེ་ (Dorje Teji)[145] གཉིས་ནས་ཁོང་གི་ཤེས་གསར་ལ་ཕྲག་དོག་དང་འགྲན་སེམས་སོགས་རིམ་པས་བྱས་ཏེ། མཐར་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་བྱུས་ངན་གཤོམས་ཏེ་རྒྱ་བོད་ས་

144..Charles Bell, 1998, p.163
145..Dundul Namgyal Tsarong, 2000, p.49

87

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

མཚམས་ཁམས་ཕྱོགས་ཀྱི་དམག་སྡེའི་ཁོངས་སུ་བཏང།[146]

དེ་ལྟར་ཁོང་བོད་ནང་ལོ་གཉིས་ཙམ་བཞུགས་རྗེས་ ༡༩༡༨ ལོའི་དབྱར་དུས་ཚ་བ་ཆེ་བའི་སྐབས་རྒྱ་གར་མ་ལ་ཁན་ཌི་ (Malakand) རུ་ཡོད་པའི་གྷར་ཝལ་ (39th Garhwal Rifles) གྱི་དམག་ཤོག་གསུམ་པའི་ཁོངས་སུ་མུ་མཐུད་དམག་སྦྱོང་གནང་བར་ཕེབས། གནས་དེར་ཁོང་གིས་ལོ་གཅིག་དང་ཕྱེད་ཀའི་རིང་དམག་རྩེད། (Drill) མེ་འཕེན་སྒྱུ་རྩལ། (Musketry) རྩེ་གྲི་འཛིང་ཐབས་ (Bayonet fighting) རྣམས་ལེགས་པར་སྦྱངས་པས་མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཆགས། འོན་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་བློ་ཕམ་པ་ཞིག་ལ་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་གནང་རྗེས་ཡུན་རིང་མ་སོང་བར་ལྷ་སར་འདས་གྲོངས་སུ་གྱུར།[147] དེ་བས་སྒོག་མཁར་འདས་གྲོངས་སུ་གྱུར་བ་ནི་བོད་ལ་ཇི་ཙམ་གྱི་གྱོང་གུན་བྱུང་ཡོད་མིན་བཤད་དཀའ་ཡང། རོ་བཊ་ཕོ་ཊིའི་(Robert Ford) དེབ་ནང་དུ་ཁོང་ཆབ་མདོར་མདོ་སྤྱི་ལྷ་ཀླུའི་འོག་ཏར་འཕྲིན་གྱི་ལས་གནས་འཁུར་བཞིན་པའི་སྐབས་ཅིག་ལ་ལྷ་ཀླུས་ “གལ་སྲིད་སྒོག་མཁར་སྔ་ས་ནས་འདས་གྲོངས་སུ་གྱུར་མེད་པ་ན། བོད་དམག་གི་ནུས་སྟོབས་དེ་ད་ལྟའི་གནས་སྟངས་ལས་ཚགས་ཚུད་པ་ཏན་ཏན་ཆགས་ཡོད”ཅེས་ཕོ་ཊིའི་ལ་བཤད་འདུག་

མེག་སྒྲོལ་ནརཌ་ (David Mcdonlad) ཡི་དཔེ་དེབ་ “བོད་ནང་གི་ལོ་ངོ་ཉི་ཤུ་ཞེས་པའི་ནང་”[148] (Twenty years in Tibet) སྒོག་མཁར་དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་གནང་སྐབས་དབྱིན་ཇིའི་བུ་མོ་ཞིག་དང་སེམས་མཐུན་གྱི་དགའ་རོགས་སུ་གྱུར་ཀྱང། བོད་གཞུང་ནས་ཁོང་གཉིས་ཆང་ས་རྒྱག་རྒྱུར་དགག་བྱ་གནང་སྟེ་བོད་དུ་མཉམ་ཁྲིད་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་བཏང་སོང་”ཞེས་ཁོང་གིས་མེག་སྒྲོལ་ནརཌ་ལ་བཤད་འདུག ལོ་

146..Margaret.D. Williamson, 1987, p.106
147..K.dhundup , 1984, p.46
148..David Mcdonald,1991, p. 220

88

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

རྒྱུས་སྨྲ་བ་འགའ་ཞིག་གིས་ཁོང་གི་བརྩེ་དུང་ལ་བར་ཆད་བྱུང་བའི་རྐྱེན་གྱིས་སེམས་མ་སྐྱིད་པ་ཆགས་ནས་འདས་གྲོངས་སུ་གྱུར་བར་ཤོད་མཁན་ཡང་ཡོད་དོ།

སྐྱིད་སྦུག་དབང་འདུས་ནོར་བུ།

སྐྱིད་སྦུག་དབང་འདུས་ནོར་བུ་ནི་ ༡༨༩༧ ལོར་རྒྱང་རྩེའི་སྒེར་སྐྱིད་སྦུག་ཁྱིམ་གཞིས་སུ་འཁྲུངས་ཤིང།[149] ཁོང་གི་མི་བརྒྱུད་ནི་༸རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པའི་སྐབས་སུ་འབྲུག་ཡུལ་ནས་ཆད་པ་དང།[150] ༡༩༠༤ ལོར་དབྱིན་བོད་དམག་འཁྲུགས་སྐབས་སྐྱིད་སྦུག་བསོད་ནམས་དབང་འདུས་[151] (སྐྱིད་སྦུག་དབང་འདུས་ནོར་བུའི་ཡབ་) ཀྱིས་དཔའ་ངར་ཆེན་པོས་གཡུལ་ངོར་དམག་འཐབ་གནང་བརྟེན། གྲོ་མོའི་སྤྱི་ཁྱབ་བམ་གྲོ་མོར་ཚོང་དོན་སྐུ་ཚབ་ལ་བསྐོ་བཞག་གནང་སྟེ། གཞིས་ཀར་རྒྱལ་རྩེ་དཔལ་འཁོར། པ་སྣམ། ཆ་ལུ་བཅས་ཕུལ།

ཁོང་གི་ཡབ་ལ་བུ་གསུམ་དང་བུ་མོ་གཉིས་སྐྱེས། སྐྱིད་སྦུག་ནི་བུ་སྤུན་གསུམ་པོའི་ནང་ནས་འབྲིང་བ་དེ་ཡིན། ཁོང་གི་གཤིས་སྤྱོད་ནི་ཚ་ག་ཚི་གི་ཆེ་ཞིང་ལས་དོན་ཆེན་པོའི་རིགས་ལ་འགན་འཁུར་གནང་ཐུབ་པའི་གདེང་སྤོབས་མེད།[152] དབྱིན་ཡུལ་དུ་འགྲོ་སྐབས་དགུང་ལོ་ ༡༦ ཡིན་ཞིང་རག་སྦི་སློབ་གྲྭར་སྡོད་རིང་ཤེས་ཡོན་ཐོག་འབྲས་བུ་ཕྲན་བུ་ལས་ཐོབ་མེད།[153] ཁོང་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས་ཤེས་ཡོན་དམན་ཤོས་ཡིན་།[154] ༡༩༡༥ ལོའི་སློབ་གྲྭའི་སྙན་ཐོར་ཁོང་ནི་སློབ་སྦྱོང་ལ་སེམས་འཁུར་མེད་

149..བོད་ལྗོངས་ཞིབ་འཇུག་༢༠༡༤།༠༢ ཤོག་གྲངས་༢
150..Tsering Yangdzom, 2006, p.100

151..ཡིག་ཆ་འགའ་ཞིག་ནང་བསོད་ནམས་སྟོབས་རྒྱས་ཅེས་འཁོད་འདུག་ དཔེར་ན་ who is who in Tibet ནང་དུ་བསོད་ནམས་སྟོབས་རྒྱས་ཅེས་བྲིས་འདུག་
152..Robert ford, 1957, p.108
153..Charles bell, 1998, p.163
154..Who’s who in Tibet, 36p.

89

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

མཁན་གྱི་སློབ་ཕྲུག་ཅིག་རེད་ཅེས་འཁོད་ཡོད། ཁོང་སློབ་སྦྱོང་དམན་པ་ཙམ་མ་ཟད་སྤྱོད་པ་ཡང་དེ་ཙམ་ཡག་པོ་མེད་པའི་དབང་གིས་སློབ་གྲྭར་སྡོད་རིང་དགེ་རྒན་ལག་ནས་དབྱུག་རྡུང་ཡང་རག་ཡོད།[155] དེར་བརྟེན་རི་ཅར་སན་གྱིས་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་སློབ་སྟོན་པ་ཨར་ནལཌ་ལ་འཕྲིན་ཡིག་ཅིག་བཏང་བའི་ནང་དུ། སྐྱིད་སྦུག་ནི་སློབ་གྲྭའི་སློབ་སྦྱོང་ལ་དམིགས་བསལ་གྱི་དོ་སྣང་མེད་པ་དང་སློབ་གྲྭའི་སྙན་ཐོ་ནང་དུའང་ཤེས་ཡོན་དང་ཀུན་སྤྱོད་ཚད་གཞི་དམན་པར་འཁོད་འདུག་པས། སློབ་གྲྭ་ནས་ཕྱིར་འཐེན་ཐོག་གསར་འགོད་པའི་སློབ་སྦྱོང་གནང་ན་འབྱུང་འགྱུར་བོད་ནང་དུ་ཉིན་རེའི་ཚགས་པར་སོགས་འདོན་ཐུབ་པའི་རེ་བ་ཡོད་ཅེས་ཞུས་། དེར་ཨར་ནལཌ་གྱིས་གསར་འགོད་པའི་སློབ་སྦྱོང་སྤྲད་པ་ལས་རྒྱ་གར་དུ་ལོག་ནས་ཆུ་འདྲེན་སྟངས་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་ཐུབ་ན་དེ་བས་དགེ་མཚན་ཆེ་ལུགས་བཤད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༥ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༤ ཉིན་སྐྱིད་སྦུག་གིས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ལ་འཕྲིན་ཡིག་ཅིག་བཏང་བའི་ནང་དུ། ཁོང་ལ་ས་ཁམས་རིག་པའི་སློབ་ཚན་སྦྱང་འདོད་ཀྱི་འདུན་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་ཚུལ་དང་། མ་འོངས་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་རྗེས་བོད་ཀྱི་ས་ཁྲ་གསར་བཟོ་གནང་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ་བཤད་ཡོད།[156] རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ནས་དེའི་གྲ་སྒྲིག་ཏུ་ (Royal Geographical Society) ཞེས་པའི་མཐོ་སློབ་ཀྱི་ངེས་སྟོན་པ་ཡང་ཧ་སི་བན་ (Colonel Younghusband)[157] ལ་སྙན་སེང་ཞུས་པས་ཆོག་མཆན་གནང་། འོན་ཀྱང་ཁོང་ལ་སློབ་ཚན་འདི་ལྟ་བུ་ཞིག་སྦྱོང་བར་ངེས་པར་དུ་རྨང་གཞི་བཟང་པོ་ཞིག་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ཀྱང། ཁོང་ནི་ཤེས་ཡོན་གྱི་གནས་ཚད་དམན་པ་དང། དོ་སྣང་ཡང་

155..K.Dhundup, p.50-51 Tsering Shakya, p.13, བོད་ཕྲུག་རྣམས་སློབ་གྲྭའི་སྒྲིག་ཁྲིམས་འགལ་ཚེ་དབྱུག་རྡུང་གི་ཉེས་ཆད་ཕོག་གི་ཡོད་པ་ཡོངས་གྲགས་རེད། དེའང་ས་འདུས་ཚང་རིན་ཆེན་གྱི་དེབ་ནང་དུ་སློབ་ཕྲུག་རྣམས་སློབ་སྦྱོང་ཡག་པོ་མ་སྦྱོངས་ཚེ་དབྱུག་རྡུང་རགས་རྒྱུ་ཡིན་པ་ཡོངས་གྲགས་རེད་ཅེས་ཁོ་རང་གི་དེབ་ནང་དྲན་སྐུལ་བྱས་ཡོད། ཤོག་གྲངས་ ༡༨
156..K.Dhundup, p.51-52

157..ཕྱི་ལོ་༡༩༠༤ ལོར་བོད་ནང་དབྱིན་དམག་སླེབས་སྐབས་ཀྱི་དམག་དཔོན་དེ་ཡིན།

90

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དེ་ཙམ་མེད་པས་རིམ་པས་སློབ་ཚན་འདི་ལའང་གྲུབ་འབྲས་དམིགས་བསལ་མ་ཐོན་པར་དོ་དབྱིངས་མེད་པར་གྱུར།

དེ་ནས་སླར་ཡང་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གིས་བོད་གཞུང་གི་འདོད་པ་ལྟར། སྐྱིད་སྦུག་རྒྱ་གར་གྱི་ས་གནས་རོར་ཀི་ (Roorke) དུ་ (Civil Engineering College) ཟེར་བར་མུ་མཐུད་ནས་ཆུ་འདྲེན་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་པར་བཏང་ཡང་དེ་ལའང་དམིགས་བསལ་གྱི་གྲུབ་འབྲས་ཐོན་མེད། མཐར་ཁོང་རྒྱ་གར་ཀ་ལོན་སྦུག་ (Kalimpong) དུ་ཏར་འཕྲིན་ཐོག་སློབ་སྦྱོང་བྱས་པས་དེར་འབྲས་བུ་མི་དམན་ཙམ་བྱུང་། དེར་བརྟེན་ ༡༩༢༢ ལོར་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་རོ་སེ་མེ་ཡར་ (Rose Meyer) དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་བསྟན་རྒྱས་གླིང་དུ་ལྕགས་སྐུད་འཕྲིན་གཏོང་བཙུགས་ཏེ་ལྷ་ས་ནས་རྒྱལ་རྩེ་བར་འཕྲིན་གཏོང་ཐུབ་པ་བཟོས། དེ་ཡང་སྔར་རྒྱང་རྩེ་ནས་ལྷ་ས་བར་འཕྲིན་གཏོང་སླད་ཉུང་མཐར་ཉིན་གསུམ་འགོར་ཡང་ད་ལྟ་སྐར་མ་ཁ་ཤས་ལས་མི་འགོར།[158] ཁོང་ནི་ལྷ་སའི་གཏར་འཕྲིན་གྱི་འགན་འཛིན་གནང་ཡང་མི་རིང་བར་ཤེས་ཚད་ལྡེང་མིན་གྱིས་ལྷ་སའི་ལས་གནས་ནས་དགོངས་པ་ཞུས།[159]

༡༩༣༦ ལོར་ཁོང་ལྷ་སའི་མི་དཔོན་དུ་བསྐོ་བཞག་གནང་། མི་དཔོན་གྱི་ལས་འགན་དུ་ལོ་གསར་ཚེས་གཅིག་གི་ཉིན་མོར་ཕོ་བྲང་པོ་ཏ་ལའི་ཕྱི་ལོགས་སུ་ཕི་ཊི་བདུན་ཅུའམ་བརྒྱད་ཅུའི་རིང་ཚད་ཅན་གྱི་དར་ཆེན་བཙུགས་དགོས་ཀྱི་ཡོད་པ་ལས། དར་ཤིང་གཅིག་ས་ལ་ལྷུང་ཚེ་དེའི་གྲ་སྒྲིག་འགོ་གཙོར་ཉེས་ཆད་ཕོག་གི་ཡོད་པ་བཞིན། སྐྱིད་སྦུག་མི་དཔོན་སྐབས་སུ་དར་ཤིང་ལྷུང་ནས་གོ་གནས་ལས་གནས་དབྱུང་བཏང།[160] ༡༩༤༥ ལོར་[161]བོད་ཀྱི་ཕྱི་སྲིད་ལྷན་ཁང་དུ་སྐད་སྒྱུར་གནང་
158..Dundul Namgyal Tsarong, 2000, p.62
159..David MacDonald, 1991, p.219
160..Robert ford , 1957, p.108
161..Who’s who in Tibet, file 892

91

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

བ་དང་བོད་དུ་ཕྱི་རྒྱལ་བའི་མི་སྣ་སླེབས་སྐབས་གཞུང་འབྲེལ་སྐད་སྒྱུར་གནང་བ་དང།[162] སྐབས་རེར་ཁོང་གིས་རླུང་འཕྲིན་ནང་དུ་དབྱིན་སྐད་ཐོག་གསུང་བཤད་ཀྱང་གནང་འདུགཁོང་ནི་ཕྲེང་རིང་ཁྱིམ་བརྒྱུད་ཀྱི་བུ་མོ་དང་གཉེན་སྒྲིག་གནང་ཡང། ཕྲེང་རིང་ཁྱིམ་བརྒྱུད་དུ་ཕྲ་རེང་མི་བརྒྱུད་འཛིན་མཁན་བུ་ཕྲུག་ཡོད་པ་དང་ལྷ་སར་ཁོང་ལ་ཁྱིམ་གཞིས་མེད་པས། ཁྱིམ་བརྒྱུད་གཉིས་པོ་ནས་(སྐྱིད་སྦུག་དང་ཕྲ་རེང་)དཔལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱབ་བརྟེན་གནང་སྟེ་ལྷ་སར་སྐྱིད་ཟུར་(སྐྱིད་ཅེས་པ་ནི་སྐྱིད་སྦུག་དང་ཟུར་ཞེས་པ་ནི་ཡན་ལག་) ཁྱིམ་གཞིས་ཅེས་གསར་འཛུགས་གནང།[163]

དེ་ཡང་ཁོང་ནི་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས་ཚེ་རིང་ཤོས་དེ་ཡིན་ལ། ༡༩༤༨ ལོར་ཕོ་ཊི་ས་ཧེབ་ (Robert Ford)

[164]ཆབ་མདོར་འགྲོ་སྐབས་ལྷ་སར་བུ་ཕྲུག་བཞི་ལས་སྐྱིད་སྦུག་མ་གཏོགས་གནས་མེད་པའི་སྐོར་ལྷ་ཀླུ་དང་ལྷན་མོལ་བྱུང་ཡོད།[165]

བྱང་ངོས་པ་རིག་འཛིན་རྡོ་རྗེ།

བྱང་ངོས་པ་རིག་འཛིན་རྡོ་རྗེ་ནི་ ༡༩༠༠[166] ལོར་སྟོད་ལུང་གི་སྒེར་རིན་སྒང་པའི་ཁྱིམ་གཞིས་སུ་འཁྲུངས་ཤིང༌།[167] ཕྱིས་སུ་སྒེར་བྱང་ངོས་པའི་ཁྱིམ་ཚང་དུ་གོ་མག་ཏུ་ཕེབས་པས་བྱང་ངོས་པ་རིག་འཛིན་རྡོ་རྗེ་ཞེས་མཚན་བསྒྱུར། ཡབ་གི་མཚན་ལ་རིན་
162..Heinrich Harrer, 1954. p.181
163..Tsering Yangdzom, 2006, p.105

164..Robert ford ནི་བོད་གཞུང་གི་གོ་གནས་ཡོད་མཁན་གྱི་དབྱིན་ཇི་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང། ཁོང་གིས་ལྷ་ས་དང་དེ་ནས་ཆབ་མདོར་རླུང་འཕྲིན་བཙུགས་ནས་མཐར་ཕྱི་ལོ་༡༩༥༠་ལོར་རྒྱ་དམར་བོད་ནང་སླེབས་སྐབས་ཆབ་མདོར་མདོ་སྤྱི་ང་ཕོད་དང་ཟུང་འཇུ་བཟུང་བྱས། རྒྱ་དམར་གྱིས་ཁོང་ནི་དགེ་རྟག་སྤྲུལ་སྐུ་གསོད་མཁན་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་ཀྱི་ཡོད།
165..Robert ford ,1957, p.107

166..བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བརྒྱད་པ། ༡༩༨༦། ཤོག་གྲངས་༩༥ (who’s who in Tibet ནང་དུ་ཕྱི་ལོ་༡༩༠༤ ལོར་འཁྲུངས་པ་གསལ་འདུག)
167..Who’s who in Tibet, p.13

92

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

སྒང་སྐལ་བཟང་རྣམ་རྒྱལ་དང། ལྷ་སའི་མི་དཔོན་གྱི་འོས་འགན་གནང། ཡབ་ལ་བུ་ཕྲུག་བརྒྱད་བྱུང་བ་ནང་ནས་བུ་ཕྲུག་རྒན་ཤོས་གསུམ་པ་དེ་ཡིན།[168] ཁོང་དབྱིན་ཡུལ་དུ་བསྐྱོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞིའི་ནང་ནས་ལོ་ན་ཆུང་ཤོས་དང་སློབ་སྦྱོང་ཡག་ཤོས་དེ་ཡིན་པ་མ་ཟད།[169] དབྱིན་ཡུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་རྒྱུན་རིང་ཤོས་གནང་སྟེ་མཐར་ལོན་ཌོན་སློབ་ཆེན་དུ་ཕེབས་མཁན་ཐོག་མ་དེའང་ཡིན།[170]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༥ ཟླ་བ་ ༦ པའི་སློབ་གྲྭའི་སྙན་ཐོའི་ནང་ཁོང་ནི་རིག་པ་གསལ་ཞིང། སློབ་སྦྱོང་གི་གྲུབ་འབྲས་ལེགས་པོ་ཐོན་ཡོད་ཅེས་འཁོད་པ་དང། ༡༩༡༦ ལོར་རག་སྦི་སློབ་གྲྭ་ནས་སློབ་མཐར་སོན་རྗེས། རྒྱལ་ས་ལོན་ཌོན་དུ་ཡོད་པའི་ནོར་ཐམ་ཌན་ཕོ་ལི་ཌཀ་ནིག་ (Northempton Polytechnic) གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་དུ་གློག་དང། ཨང་རྩིས། འཕྲུལ་ཆས། རི་མོ། དབྱིབས། དངོས་ཁམས་རིག་པ། རྫས་སྦྱོར་རིག་པ་སོགས་ལ་སློབ་གཉེར་གནང་། དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༧ དང་ ༡༩༡༨ རིང་གློག་འཕྲུལ་གྱི་སློབ་སྦྱོང་བྱས། སློབ་གཉེར་གནང་བ་རྣམས་དངོས་སུ་སྦྱོང་བརྡར་གྱི་ཆེད་དུ་བྱང་ཝེལ་སི་ (North Wales) ཡི་སྒྲལ་གྷ་རོག་ (Dolgarrog) ཏུ་ཡོད་པའི་རི་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་ཆུ་རགས་རྒྱག་བཞིན་པའི་སྐབས་དང་བསྟུན་ཆུ་ཤུགས་གློག་འདོན་གྱི་སྦྱོང་བརྡར་བྱས།

སྐབས་དེར་བོད་ནང་བོད་དམག་གི་ནུས་སྟོབས་དང་ལག་ཆ་རྣམས་ཧ་ཅང་ཞན་པོ་ཡོད་པས། ཁོང་གིས་གསང་བའི་ཐོག་རང་ཉིད་ཀྱི་སློབ་སྦྱོང་ལས་ཟུར་དུ། བོད་དམག་ལ་མཁོ་བའི་རྫས་མདེལ་བཟོ་སྟངས་སོགས་སྦྱངས་པ་[171]དང་། རྒྱལ་ཁབ་གཞན་གྱི་སྐད་ཡིག་མི་འདྲ་བ་ཕ་རན་སི། ཨི་ཊ་ལི། ཇར་མན་སོགས་སྦྱངས་པས་འབྲས་བུ་མི་དམན་པ་ཐོབ། ༡༩༡༩ ལོའི་འཇུག་ཏུ་དབྱིན་ཡུལ་ནས་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་གིས་ལོ་གཉིས་རིང་
168..Tsering Yangdzom, 2006, p.90
169..Dundul Namgyal Tsarong, 2000, p.50
170..Basil.J.Gould, 1943, p.29

171..བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བརྒྱད་པ། ༡༩༨༦། ཤོག་གྲངས་༩༨

93

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

བཞུགས་ཏེ་སླར་ཡང་དབྱིན་ཡུལ་དུ་མུ་མཐུད་སློབ་སྦྱོང་གནང་བར་ཕེབས། དེ་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༠ ཟླ་ ༧ ཚེས་ ༧ ཉིན་ཁོང་གིས་སློབ་སྟོན་པ་ཨར་ནལཌ་ལ་འཕྲིན་ཡིག་ཅིག་བསྐུར་བའི་ནང་། ཁོང་ཚོས་སྦྱངས་པའི་རིག་གསར་རྣམས་ལ་བོད་པ་ཚོས་རིན་ཐང་དེ་ཙམ་སྤྲོད་ཀྱི་མེད་པའི་རྣམ་པ་གསལ་པོ་མངོན་ཡོད།[172]

དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༢ ཟླ་ ༡ ནང་དབྱིན་ཡུལ་དུ་འབྱོར་རྗེས་ཆུ་ཤུགས་གློག་འདོན་གྱི་སློབ་སྦྱོང་མུ་མཐུད་གནང་ནས། ཆུ་ཤུགས་གློག་འདོན་གྱི་འཕྲུལ་ཆས་རྣམས་དབྱིན་ཡུལ་ནས་ཉོས་སྟེ་བོད་དུ་དབོར་འདྲེན་བྱས། ༡༩༢༤ ལོར་བོད་དུ་ཕེབས་ནས་མི་རིང་བར་༸རྒྱལ་དབང་མཆོག་ནས་ཆུ་ཤུགས་གློག་འདོན་ཁང་གང་མགྱོགས་རྒྱག་དགོས་པའི་བཀའ་ཕེབས་བརྟེན་། ཁོང་གིས་ལྷ་སའི་ཉེ་འདབས་ས་ཆ་འགའ་ཞིག་ལ་གློག་ཁང་རྒྱག་ཡུལ་ཇི་འོས་ཞིབ་འཇུག་གནང་བར། ལྷ་ས་ལས་མེ་ལི་གསུམ་ཙམ་གྱི་རྒྱང་ཐག་ཏུ་ཡོད་པའི་སེ་ར་དགོན་པའི་རྒྱབ་ངོས་སུ་གནས་པའི་དོག་བདེའི་ཕུ་ནི་རང་བྱུང་རྩྭ་ཆུ་བཟང་ཞིང་ཆུ་འདྲེན་གཏོང་གི་ལས་གྲྭ་ཆེན་པོ་བྱེད་མི་དགོས་པ་སོགས་སྐབས་དེའི་ཆ་རྐྱེན་ལ་བསམས་ནས་དོག་བདེར་གློག་ཁང་རྒྱག་རྒྱུ་འོས་བབ་ཆེ་བར་གཟིགས་ཏེ་བཀའ་ཤག་ལ་སྙན་སེང་ཞུས་པས་།[173] ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༤ ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༨ ཉིན་ཕྱག་རྟགས་བསྩལ་བ་བཞིན་དོག་བདེར་གློག་ཁང་རྒྱག་རྒྱུ་གཏན་འཁེལ་བྱུང་། མཐར་ལོ་བཞིའི་རིང་དཀའ་སྤྱད་ཁྱད་དུ་བསད་ནས་ཆུ་གློག་བྱ་བར་ཞུགས་འབྲས་སུ་ ༡༩༢༨ ལོར་བོད་ནང་དུ་ཆུ་རགས་ཐོག་མ་གསར་འཛུགས་གནང་སྟེ།[174] དོག་བདེར་ཆུ་ཤུགས་གློག་ཁང་ལེགས་གྲུབ་བྱུང་།[175]
172..K.dhundup , 1984 , p.55
173..Dundul Namgyal Tsarong, 2000, p.62
174..Michael Buckley, 2014, p.81

175..བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བརྒྱད་པ། ༡༩༨༦། ཤོག་གྲངས་༡༠༢ (རྒྱལ་ཡོངས་ཀྱི་ངོས་ནས་བཤད་ན་ཆུ་ཤུགས་གློག་འདོན་ཁང་དང་པོ་དེ་ཡུ་ནན་དུ་བཙུགས་པ་དེ་ཡིན་པ་དང། གཉིས་པ་ནི་བོད་ལྗོངས་སུ་བཙུགས་པ་དེ་ཡིན་ཚོད་འདུག།)

94

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

༡༩༣༣ ལོར་ཁོང་སྤུ་ཧྲེང་རྫོང་གི་རྫོང་དཔོན་དུ་བསྐོས་ཀྱང། ལྷ་སར་ལས་འཆར་ཤིན་ཏུ་ནས་མང་བས་སྤུ་ཧྲེང་དུ་ལན་གཅིག་ཀྱང་ཕེབས་མ་ཐུབ།[176] ལྷ་སར་བཞུགས་སྐབས་ནོར་གླིང་སྤྱན་བསལ་ཕོ་བྲང། རྒྱལ་ཚབ་རྭ་སྒྲེང་རིན་པོ་ཆེའི་གཟིམ་ཤག སྲིད་བློན་གླང་མདུན་གྱི་གཟིམ་ཤག་སོགས་སུ་འཁྱགས་རོམ་གྲང་ངར་ཆེ་བའི་དགུན་དུས་མ་གཏོགས་ནམ་དུས་གཞན་ཚང་མར་གློག་གི་སྒྲོན་མེ་སྤར་ཐུབ་པ་བྱུང་[177] བ་མ་ཟད། བོད་གཞུང་ནས་སྐབས་དེར་གྲྭ་བཞིར་བོད་དངུལ་གསར་བསྐྲུན་གནང་སྐབས་དོག་བདེ་གློག་གི་ནུས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་ཤོག་དངུལ་དང་ཊམ་སོགས་གང་མགྱོགས་གང་ལེགས་སྤར་ཐུབ་པ་བྱུང་།[178] མ་ཟད་ ༡༩༣༦ ལོར་ལྷ་སའི་གྲོང་ནང་དུ་གློག་བཞུ་འདྲེན་འཛུགས་ཐོག་མར་སྤར།

ཁོང་ལྷ་སར་བཞུགས་སྐབས་ལྷ་སའི་དབྱིན་ཇིའི་སྐུ་ཚབ་མི་སྣ་སྡོད་ཡུལ་བདེ་སྐྱིད་གླིང་གར་ཐེངས་གཅིག་བཞུ་མར་དང་གློག་འཕྲིན་གཏོང་བྱེད་མེ་ཤུགས་གློག་འདོན་འཕྲུལ་འཁོར་རྣམས་སྐྱོན་ཤོར་ཏེ་ཉིན་ཤས་རིང་གློག་བཞུ་མེད་ལ་གློག་འཕྲིན་ཡང་གཏོང་མ་ཐུབ་པར་ལུས། གློག་འཕྲིན་དང་འཕྲུལ་འཁོར་གཏོང་མཁན་དབྱིན་ཇི་བ་ཕོག་སི་ (Fox) ཡིས་ཇི་ལྟར་བཟོ་ཐབས་གནང་ཡང་བཟོ་མ་ཐུབ་པར། དབྱིན་ཇི་སྐུ་ཚབ་འགོ་གཙོ་རི་ཅར་སན་ (Richardson) གྱི་ཁ་བརྡུང་གཟེད་དགོས་པ་སོགས་བྱུང་སྐབས་བྱང་ངོས་པས་ལག་རྩལ་ལས་གློག་འཕྲིན་དང་འཕྲུལ་འཁོར་ལེགས་པར་བཟོས་ཐུབ་པ་བྱུང།

གཞན་ཡང་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་སློབ་གྲྭ་དང། བཟོ་གྲྭ་ཁག མི་སྒེར་བཅས་ནས་ཁོང་ལ་ཡི་གེ་འབུལ་སྐབས་སྤྱི་ཁྱབ་གློག་ལས་ལས་གྲྭའི་དབུ་ཆེན་ (Chief Electrical Engineer)

176..Who’s who in Tibet, p.13
177..Robert ford , 1957, p.109
178..Dundul Namgyal Tsarong, 2000, p.50

95

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

ཞེས་འབོད་[179] ཀྱི་ཡོད་པ་ནི་ང་ཚོ་བོད་པའི་ངོས་ནས་སྤོབས་པ་སྐྱེ་འོས་པ་ཞིག་རེད། ༡༩༣༧ ལོར་རིམ་བཞིར་གནས་སྤར་ཐོག་ལྷ་ས་གཉེར་ཚང་དུ་བསྐོ་གཞག་གནང།[180] དེའི་ཞོར་ལ་༸སྐུ་སྒེར་གྱི་གསུང་སྒྱུར་[181]གནང་བ་དང། ༡༩༤༤ ལོར་ལྷ་སར་དབྱིན་ཇི་སློབ་གྲྭ་གསར་བཙུགས་སྐབས་སློབ་གྲྭའི་ཉིན་ཐོག་མའི་མཛད་སྒོ་སྐབས། གཞུང་འབྲེལ་ཡི་གེ་དེ་ཀ་ཤོད་[182]པའི་བོད་ཡིག་ནང་བཀླགས་པ་དང་དེ་དབྱིན་སྐད་ནང་བྱང་ངོས་པས་བཀླགས།[183]

མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༥ ཟླ་ ༣ ཉིན་དགུང་ལོ་ ༤༥ ཐོག་ནད་ཀྱིས་མནར་ནས་འདས་གྲོངས་སུ་གྱུར་། དེ་ནས་རིམ་པས་དོག་བདེ་གློག་ཁང་ཉམས་རྒུད་ཆེན་པོ་ཐེབས་ཏེ་ཧ་ལམ་བེད་མེད་དུ་ལུས་པ་རེད།[184] མཐར་དབྱིན་ཇི་བ་རེ་ཇི་ནལཊ་ཕོག་སི་ (Reginald Fox) དང་ཨོ་སི་ཊི་རི་ཡའི་ (Austria) པི་ཏར་ཨཕ་ས་ཅིན་ཊར (Peter Aufschnaiter) རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་ ༡༩༤༦ ལོར་སྐྱིད་ཆུ་ (kyi Chu) རུ་ཆུ་འདྲེན་གློག་ཁང་གསར་འཛུགས་གནང་རྒྱུའི་ལས་གཞི་སྤེལ་ཀྱང་།[185] ༡༩༥༠ ལོར་རྒྱ་དམར་བོད་ནང་སླེབས་སྐབས་ལས་གཞི་འདི་མཇུག་སྐྱོང་མ་ཐུབ་།

མཇུག་གཏམ།

སྤྱིར་བོད་ཕྲུག་བཞི་དབྱིན་ཡུལ་དུ་དེང་དུས་རིག་གསར་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་པར་བཏང་བར་གྲུབ་འབྲས་དམིགས་བསལ་ཐོན་མེད་པ་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་ཚང་མས་གཅིག་གྱུར་གྱིས་ཁས་ལེན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེ་ལྟར་གྲུབ་འབྲས་མ་ཐོན་པའི་རྒྱུ་མཚན་གཙོ་བོ་ནི་གསུམ་ 179..བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བརྒྱད་པ། ༡༩༨༦། ཤོག་གྲངས་༡༠༩ 180..Who’s who in Tibet, 13p./ བོད་ཀྱི་རིགས་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བརྒྱད་པ། ༡༩༨༦། ཤོག་གྲངས་༡༡༣ 181..Margaret.D.Williamson, 1987, 100p

182..སྐབས་དེར་ཀ་ཤོད་པ་ཆོས་རྒྱལ་ཉི་མ་ལྷུན་གྲུབ་ནི་རྩིས་དཔོན་ཡིན་ལ་ཕྱིས་སུ་ ༡༩༤༥ ལོར་བཀའ་བློན་གནང།
183..Jamyang Choegyal Kasho, 2015, 96p.
184..Robert Ford, 1990, 109p.
185..Micheael Buckley, 2014, 83p.

96

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

སྟེ། གཅིག ཁོང་ཚོ་བོད་ནས་འཐོན་སྐབས་རིན་སྒང་མ་གཏོགས་གཞན་ཚང་མ་ལོ་ངོ་བཅུ་དྲུག་ཡན་ཟིན་པ་རྐྱང་རྐྱང་ཡིན་སྟབས་ལོ་ཚད་ཀྱི་རྐྱེན་པས་སློབ་སྦྱོང་ལ་འཐུས་ཤོར་མང་དག་ཅིག་འཕྲད། གཉིས། དབྱིན་ཡུལ་ནས་བོད་དུ་འབྱོར་རྗེས་བསམ་བློ་གསར་རྙིང་གིས་རྐྱེན་པས་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནོན་ཤུགས་དང་། སྐུ་དྲག་མཐོ་བའི་བུ་ཕྲུག་ཚོས་ཕྲག་དོག་རྒྱུན་ཆད་མེད་པར་བྱས་རྐྱེན་བྱ་བ་ལམ་ལྷོང་བྱུང་མེད། གསུམ། ༡༩༣༣ ལོར་ཁོང་ཚོའི་རྒྱབ་རྟེན་གཙོ་བོ་༸རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་དགོངས་པ་ཆོས་དབྱིངས་སུ་ཐིམ་རྗེས་ནང་ཁུལ་གྱི་དབང་ཆའི་འཐབ་རྩོད་ཁོ་ན་ལས་རྒྱལ་ཁབ་སྤྱིའི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་བསམ་བློ་མེད་པ་བཅས་ཡིན་ནོ།[186]

ཁོང་ཚོ་ནི་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ཕེབས་པའི་བོད་པ་ཐོག་མ་དེ་ཡིན་པ་མ་ཟད། དེང་རབས་ཀྱི་རིག་གནས་སྦྱོང་མཁན་ཐོག་མ་དེའང་ཡིན་པས་གྲུབ་འབྲས་ཐོན་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་ཁོང་ཚོའི་ལོ་རྒྱུས་ལ་ཞིབ་འཇུག་གཏིང་གང་ཟབ་ཅིག་བྱ་རྒྱུ་གལ་འགངས་ཆེ་བར་མཐོང་ནས། ད་ལམ་ཁོ་བོས་རང་ནུས་གང་ལྕོག་གིས་དཔྱད་པ་ཞིག་བགྱིས་ཁུལ་བྱས་ཀྱང་སློབ་སྦྱོང་གི་ཆུ་ཚད་ཞན་པའི་དབང་གིས་ནོར་འཁྲུལ་གང་མང་ཞིག་ཡོང་རྒྱུར་ཐེ་ཚོམ་མེད་པས། རྒྱ་ཆེ་བའི་ཀློག་པ་པོ་དང་ལོ་རྒྱུས་ཉམས་ཞིབ་པ་རྣམ་པས་ལེགས་སྤེལ་ཉེས་འགོག་གི་བསམ་འཆར་ལྷུག་སྩོལ་ཡོང་བ་ཞུ།། །།
དཔྱད་གཞི་ཡིག་ཆ་ཁགབོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་གཉིས་པ། བོད་རང་སྐྱོང་ཆབ་སྲིད་གྲོས་ཚོགས་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་རྒྱུ་ཆ་ཨུ་ཡོན་ལྷན་ཁང། ༡༩༨༣

བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བརྒྱད་པ། བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཆབ་གྲོས་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་ཞིབ་

186..Jamyang Choegyal Kasho, 2015, 65p.

97

༡༩༡༣ ལོར་བོད་པའི་བུ་ཕྲུག་བཞི་དང་ལུང་ཤར་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྒྱལ་དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་སྐོར་མདོར་ཙམ་བལྟས་པ།

འཇུག་ཨུ་ཡོན་ལྷན་ཁང། ༡༩༨༦

བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་བདམས་བསྒྲིགས། འདོན་ཐེངས་བཅུ་དྲུག བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་སྲིད་གྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔྱད་གཞིའི་རྒྱུ་ཆ་ཨུ་ཡོན་ལྷན་ཁང་། ༡༩༩༣

བོད་ལྗོངས་ཞིབ་འཇུག་ ༢༠༡༤ འདོན་ཐེངས་ ༠༢ བོད་ལྗོངས་སྤྱི་ཚོགས་ཚན་རིག་ཁང། ༢༠༡༤

མ་ཡེ་ཁལ་སཱི་ཝན་ཝལཊ་ཝན་པ་རག བོད་ཀྱི་གནས་བབས། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་ཁང། ༡༩༨༩

རྩིས་དཔོན་ཞ་སྒ་པ། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། སྨད་ཆ། Shakapa House

Alastair Lamb, The McMahon Line vol.2,University of Toronto Press, 1966

Basil.J.Gould, The jewel in the lotus, Oxford University Press, 1943 Christopher Hale, The Nazi expedition to find the origins of the Aryan race, Castle Book, 2006
Charles Bell, Portrait of The Dalai Lama, S.T.James’s place London,1946 Charles Bell, Tibet past and present, Book Faith India, 1998 Choegyal Nyima Kasho, In the service of the 13th and the 14th Dalai Lama, Tibethaus Deutschland e.V., 2015
Dundul Namgyal Tsarong, In the service of His country, Snow Lion, 2000 David MacDonald, Twenty Years in Tibet, Vintage Books, 1991

98

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

Gyalo Thundup & Anna Thurston, The Noodle maker of Kalimpong, Vintage house , 2015
Heinrich Harrer, Seven years in Tibet, E.P.Dutton and Company, New York, 1954
K.dhundup , The Tibet Journal(1984,vol9,no.3), LTWA Margaret.D. Williamson, Memories of a Political officer’s Wife in Tibet, Sikkim and Bhutan, Wisdom Publication, 1987
Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet vol.1, University of California Press. 1989
Michael Buckley, Meltdown in Tibet, Palgrave Macmillan, 2014 Rinchen Sadutsahg, A Life unforeseen, Wisdom publication, 2016 Robert Ford, Captured in Tibet, Oxford university press, 1990 Robert ford , Wind between the world, Van Rees Press, 1957 S.W.Laden la, A Man of the Frontier, Kolkata, 2006
Tsering Shakya, Tibetan review,21(1). 1986
Tsering yangdzom, The Aristocratic families in Tibetan History 1900-1951, China Intercontinental Press, 2006
Tom Neuhaus, Tibet in Western imagination, Palgrave Macmillan, 2012 Who’s who in Tibet, Culcatta, Government of India Press, 1938

99

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།
བསྟན་འཛིན་པདྨ།[187]
ངོ་སྤྲོད།
སྤྱིར་མན་ཇུའི་མི་རིགས་དང་བོད་མི་རིགས་གཉིས་ཀྱི་དབར་དང་། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དབར་མཐུན་པའི་ཆ་ལས་མི་མཐུན་པའི་ཆ་མང་བ་ཡོད་ཀྱང་། དེང་གི་ཆར་མི་རིགས་གཉིས་ཀ་སྲིད་བྱུས་གཅིག་གི་འོག་ཏུ་འཚོ་བཞིན་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་མི་རིགས་དེ་གཉིས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དབར་མཚུངས་བསྡུར་བྱེད་འོས་པར་མཐོང་།

འཛམ་གླིང་ནང་གི་སྐད་ཡིག་འདྲ་མིན་ ༦༨༠༠ ཙམ་ཡོད་པའི་ནང་ནས་ ༢༠༠ ཙམ་རྩ་བརླག་ཏུ་ཕྱིན་ཚར་བ་དང། ༢༥༠༠ ཙམ་རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་བའི་ཉེན་ཁར་སླེབས་ཡོད། དེ་བཞིན་སྐད་ཡིག་སྤྱི་ཡོངས་ཀྱི་བརྒྱ་ཆ་ ༦༠ ནས་ ༩༠ བར་དུས་རབས་ཉེར་གཅིག་ནང་རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་རྒྱུའི་ཚོད་དཔག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།[188] རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་བཞིན་པའི་སྐད་ཡིག་ནང་ནས་གཅིག་ཨལ་ཊེཀ་སྐད་ཡིག་ཁྱིམ་རྒྱུད་ (Altaic language family) ནང་གི་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཡིན། སྐད་ཡིག་ཁྱིམ་རྒྱུད་དེའི་ནང་ཡོངས་གྲགས་སུ་སོག་སྐད་དང་ཨུཛ་བེཁ། ཉི་ཧོང་དང་ཁོ་རི་ཡ། ཀ་ཛཁ་དང་ཏུར་ཀིའི་སྐད་སོགས་སྐད་ཡིག་ ༦༥[189] ཡོད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ནང་རྒྱ་ནག་ཏུ་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ས་ཡ་གཉིས་དང་ཕྱེད་
187..བསྟན་འཛིན་པདྨ། དབུས་བོད་མའི་ཤེས་རིག་ལས་ཁུངས་ཟུང་དྲུང་། tenzinpema2009@gmail.com
188..HuamanE. S., (2011). Indigenous language revitalization and new media: Postsecondary students as innovators. Global Media Journal. 11(18). Retrieved June 20, 2012, from http://lass.purduecal.edu/cca/gmj/sp11/gmj-sp11-article3.htm
189..Language family. Ethnologue: Languages of the world. Retrieved from https://www.ethnologue.com/

100

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཀ་ཙམ་ཡོད་པ་དང་།[190] ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༠ ནང་ས་ཡ་བཞི་ལྷག་ཙམ་དང་།[191] ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༠ ལོར་རྒྱ་གཞུང་གིས་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ས་ཡ་བཅུ་ལྷག་ཙམ་ཡོད་པ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཀྱང་། མན་ཇུའི་སྐད་ཤེས་མཁན་མི་འབོར་བརྒྱའང་ཟིན་གྱི་མེད།[192]

མི་རིགས་ཤིག་ལ་མི་རིགས་དེ་གའི་སྐད་ཡིག་གལ་གནད་ག་ཚོད་ཡིན་མིན་དེ་ “མི་རིགས་ཤིག་རྩ་མེད་གཏོང་དགོས་ན། ཐོག་མར་མི་རིགས་དེའི་སྐད་ཡིག་མེད་པ་བཟོ་དགོས།” ཞེས་སི་ཊཱ་ལེན་གྱིས་བཤད་ཡོད་པ་ནས་གསལ་པོ་མངོན་ཐུབ། དེར་བརྟེན་སྐད་ཡིག་ནི་མི་རིགས་ཤིག་གི་སྲོག་རྩ་ལྟ་བུ་ཡིན་ལ། མི་རིགས་ཤིག་ལོགས་སུ་གྲུབ་པ་ལའང་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་ཆ་རྐྱེན་གཅིག་ནི་སྐད་ཡིན། ཡི་གེ་ཡོད་ན་རབ་རེད།

ད་ལྟའི་ཆར་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་རྒྱ་མི་རིགས་དང་གཅིག་མཚུངས་སུ་གྱུར་ཏེ་མི་རིགས་གཞན་གཅིག་མིང་ཙམ་ལས་ལྷག་མེད་པ་དེ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ཉམས་རྒུད་ཕྱིན་པས་ཡིན། སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་དང་རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་བའི་རྒྱུ་རྐྱེན་གཙོ་བོ་གཉིས་ཏེ། དེ་ཡང་ཕྱིའི་རྐྱེན་ནི་དྲག་པོའི་དབང་སྒྱུར་རམ། དཔལ་འབྱོར། ཆོས་ལུགས། རིག་གཞུང། ཤེས་ཡོན་སོགས་ཀྱིས་དབང་སྒྱུར་ལ་བརྟེན་ནས་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་དང་རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་ཡི་ཡོད་པ་མ་ཟད། ཕྱིའི་རྐྱེན་དེའི་དབང་གིས་མི་རིགས་དེའི་སེམས་ནང་སོ་སོའི་སྐད་ཡིག་ལ་མི་མཐུན་པའི་ལྟ་ཕྱོགས་ཡོང་གི་ཡོད་པ་དེ་ནི་ནང་གི་རྐྱེན་ཡིན། རྐྱེན་དེ་ནི་སོ་སོའི་མི་ཚེའམ་སྤྱི་ཚོགས་ནང་སོ་སོའི་སྐད་ཡིག་བེད་སྤྱོད་དང་ནུས་པ་མེད་པའི་ཚོར་སྣང་བྱུང་བ་དང་། དེའི་རྐྱེན་གྱིས་མི་རིགས་

browse/families

190..Manchu. (1996). Encyclopedia of World Cultures. http://www.encyclopedia.com/topic/Manchu.aspx 191..Barbara Demick. (30 January 2013). China’s ethnic Manchus rediscovering their roots. Retrieved from http://articles.latimes.com/2013/jan/30/world/la-fg-china-manchu-20130131/2
192..Balazovic T. (2011). Minority language to be promoted. Retrieved February 24, 2012, from http:// www.chinadaily.com.cn/2011-02/15/content_12047363.htm

101

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

དེ་ཉིད་ཀྱིས་སོ་སོའི་སྐད་ཡིག་ལས་སྐད་ཡིག་གཞན་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་པར་འབད་བརྩོན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། སྐད་ཡིག་གང་ཞིག་ཉམས་རྒུད་དང་རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་བར་ཕྱིའི་རྐྱེན་ལས་ནང་གི་རྐྱེན་ཛ་དྲག་པ་དང་མྱུར་བ་ཡོད་པ་མངོན་གསལ་རེད།

རྩོམ་ཡིག་འདིའི་ནང་མན་ཇུའི་ཡི་གེ་གསར་བཟོ་དང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དར་བའི་དུས་སྐབས་སྐོར་དང་། དེའི་རྗེས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་འགྲོ་བའི་རྒྱུ་མཚན་ཁག་དང་། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་ཕྱིན་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ཁག་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་འཕྲད་ཀྱི་ཡོད་མེད། ད་ལྟའི་ཆར་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་གནས་སྟངས། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་ཕྱོགས་ཀྱི་ཐབས་ལམ་བཅས་གླེང་རྒྱུ་ཡིན།

མན་ཇུའི་ཡི་གེ་གསར་བཟོ་དང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དར་བའི་དུས་སྐབས།
ཕྱི་ལོ་ ༡༥༩༩ སྔོན་ལ་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ལ་མན་ཇུའི་སྐད་མ་གཏོགས་ཡི་གེ་མེད། དེའི་སྔོན་ལ་ཕན་ཚུན་འབྲེལ་བ་ཡོངས་རྫོགས་སོག་ཡིག་དང་རྒྱ་ཡིག ཇུར་ཆེན་གྱི་ཡི་གེ་གང་རུང་ཐོག་ནས་བྱེད་སྲོལ་ཡོད། འོན་ཀྱང་ཕྱི་ལོ་ ༡༥༩༩ ལོར་མན་ཇུའི་རྒྱལ་རྒྱུད་སྲོལ་གཏོད་མཁན་ནཱུར་གཱ་སིའི་ (Nurgaci) སྐབས་ཨེར་དེ་ནཱི་ (Erdeni) དང་གཱ་གའེ་ (Gagai) གཉིས་ཀྱིས་སོག་ཡིག་ལ་དཔེ་བླངས་ཏེ་མན་ཇུའི་སྐད་གཞིར་བཞག་གིས་ཡི་གེ་ཞིག་བཟོས་པ་དེར་མན་ཇུའི་ཡི་གེ་རྙིང་པ་ཟེར་བ་དང་། ལོ་གྲངས་སུམ་ཅུའི་རྗེས་ལ་དཱ་ཧའེ་ (Dahai) ཡིས་མན་ཇུའི་ཡི་གེ་རྙིང་པ་དེ་ལ་འགྱུར་བ་ཕྲན་བུ་བཏང་ནས་དེ་ལ་མན་ཇུའི་ཡི་གེ་གསར་པ་ཞེས་འབོད། ཡི་གེ་གསར་བཟོའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་ཉིན་རེའི་བྱེད་སྒོ་མཐའ་དག་ཐོ་འགོད་བྱེད་རྒྱུ་དང་རྒྱ་ཡིག་ནས་ཡིག་སྒྱུར་བྱེད་རྒྱུ་དེ་ཡིན།[193]

193..Chase, Hanson. (1979). The Status of the Manchu language in the early Ch’ing. pp. 157-199. Ph.D.diss. University of Washington. Retrieved April 2, 2014, from https://digital.lib.washington.edu/researchworks/handle/1773/11073 Crossley, K. Pamela &Rawski, S. Evelyn. A Profile of the Manchu Language in Ch’ing History. Harvard Journal of Asiatic Studies. Vol. 53, No. 1 (Jun., 1993), pp. 63-02. Retrieved 27 May 2014

102

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

མན་ཇུའི་ཡི་གེ་བཟོས་ནས་ལོ་ ༤༥ ཕྱིན་པའི་སྐབས་ཏེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༤ ལོར་མན་ཇུས་རྒྱ་ནག་དབང་འོག་ཏུ་བཟུང་བ་དང་། དེ་ནས་བཟུང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་འདི་ཉིད་རྒྱ་ནག་མན་ཇུའི་ཆིང་སྲིད་གཞུང་གི་གཞུང་འབྲེལ་སྐད་ཡིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡ བར་དེ་གར་གནས། (ལོ་དུས་རྗེས་མའི་སྐབས་མིང་ཙམ་གྱི་གཞུང་འབྲེལ་སྐད་ཡིག་ཏུ་གནས་ཡོད་ཀྱང་།[194] ལག་ལེན་དུ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཁོ་ན་བཀོལ་སྤྱོད་བྱས།) ཆིང་རྒྱལ་རྒྱུད་ཀྱི་དུས་རབས་སྔ་མ་ལོ་གྲངས་ཉེར་ལྔ་ཙམ་བར་དུ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ལ་ཆེས་མཐོང་གང་ལེགས་ཐོབ་ཡོད་པ་བཞིན་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཚད་གཞི་ཡང་མཐོ་པོ་སོན་ཡོད། དེའི་དུས་སུ་མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོ་དང་འགོ་ཁྲིད་ཚོས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་མི་ཤེས་པར་སྐད་སྒྱུར་བརྒྱུད་ནས་རྒྱ་རིགས་ལས་བྱེད་དང་ལྷན་དུ་འབྲེལ་བ་བྱས་པ་དང་། རྒྱ་རིགས་ལས་བྱེད་དང་མན་ཇུའི་ལས་བྱེད་དབར་ལའང་སྐད་སྒྱུར་དགོས་ཀྱི་ཡོད། རྒྱ་ཡི་རྩོམ་ཡིག་དང་འཛིན་སྐྱོང་སོགས་ཀྱི་གནད་དོན་རྣམས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཏུ་ཡིག་སྒྱུར་བྱས་པ་དང་། ཕྱིས་སུ་གསང་བ་དང་ཉེན་སྲུང་གི་གནད་དོན་ཆེད་དུའང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་བེད་སྤྱོད་བྱས་ཏེ། མན་ཇུའི་ཡིག་རྙིང་འགའ་ཤས་ཀྱི་སྟེང་དུ་ཡིག་སྒྱུར་མ་བྱེད་ཅེས་བྲིས་ཡོད། མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོ་ཁང་ཞུའི་ (K’ang-hsi) དང་ཁོང་གི་རྒྱལ་སྲས་རྒན་ཤོས་དབར་གྱི་ཡིག་འབྲེལ་རྣམས་རྒྱ་ཡིག་ཡིག་རྙིང་ནང་མེད་པ་དེས་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་ཚོར་བ་རྣོན་པོའི་གནད་དོན་རྣམས་རྒྱ་རིགས་ལས་བྱེད་ཚོས་མི་ཤེས་པ་གཙོ་འདོན་བྱས་པ་གསལ་པོར་མངོན།[195]

དེ་བཞིན་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དར་ཁྱབ་གཏོང་སླད་ཆིང་ཕོ་བྲང་དང་དམག་སྒར་སོགས་

from http://www.jstor.org/stable/2719468
194..Ettu, Manchu? (8 October 2011). Retrieved from http://www.economist.com/node/21531525 195..Crossley, K. Pamela &Rawski, S. Evelyn. A Profile of the Manchu Language in Ch’ing History. Harvard Journal of Asiatic Studies. Vol. 53, No. 1 (Jun., 1993), pp. 63-02. Retrieved 27 May 2014 from http://www. jstor.org/stable/2719468

103

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

སུའང་སྦྱོང་སྤྱོད་ཤུགས་ཆེར་བྱེད་འགོ་བཙུགས། ཕྱིས་སུ་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་དང་བཅུ་དགུའི་འགོ་སྟོད་དུ་རྒྱལ་པོའི་ནང་མིའི་ལས་ཁུངས་དང་འབྲེལ་བའི་ཡིག་ཆ་མང་པོ་མན་ཇུའི་ཡི་གེ་གཅིག་པུའི་ནང་བྲིས་ཡོད་པ་མ་ཟད། མན་ཇུའི་མི་སྣ་མང་བ་ཡོད་སའི་ལས་ཁུངས་ཁག་གི་ཡིག་ཆ་གང་འཚམས་མན་ཇུའི་ཡི་གེ་གཅིག་པུའི་ནང་བྲིས་ཡོད།[196] དེའི་སྔོན་ལ་མན་ཇུ་དང་སོག་པོ། རྒྱ་ནག་བཅས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གསུམ་ཀ་ཆིང་རྒྱལ་རྒྱུད་ཀྱི་གཞུང་འབྲེལ་སྐད་ཡིག་མེད་དུ་མི་རུང་བ་ཆགས་ཡོད་ཀྱང་། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་སྨད་དུ་གཞུང་འབྲེལ་སྲིད་བྱུས་གཅིག་གི་འོག་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ཀྱིས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དང་། སོག་པོ་ཚོས་སོག་པོའི་སྐད་ཡིག་དང་། རྒྱ་མིས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ནང་ཡིག་ཐོག་དང་ངག་ཐོག་གཉིས་ཀའི་ནང་བེད་སྤྱོད་དགོས་པ་གསལ་ཡོད། སྟབས་བདེ་དང་དགོས་མཁོའི་དབང་གིས་མན་ཇུ་བ་དང་སོག་པོ་རྣམས་ནས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཀྱང་སྦྱངས་ཡོད།[197]

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་བཞིན་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་དང་། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ལས་དབང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་འཕྲད་ཀྱི་ཡོད་མེད།
ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༩ ལོར་ཧེན་སན་ཆེ་སི་ (Hanson Chase) ཡི་འབུམ་རམས་པའི་དཔྱད་རྩོམ་[198]ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་འགྲོ་བའི་རྒྱུ་རྐྱེན་གཙོ་ཆེ་ལྔ་ [199]གསུངས་ཡོད་པ་དེ་དག་ནི།
196..Crossley, K. Pamela &Rawski, S. Evelyn. A Profile of the Manchu Language in Ch’ing History. Harvard Journal of Asiatic Studies. Vol. 53, No. 1 (Jun., 1993), pp. 63-02. Retrieved 27 May 2014 from http://www. jstor.org/stable/2719468
197..Crossley, K. Pamela &Rawski, S. Evelyn. A Profile of the Manchu Language in Ch’ing History. Harvard Journal of Asiatic Studies. Vol. 53, No. 1 (Jun., 1993), pp. 63-02. Retrieved 27 May 2014 from http://www. jstor.org/stable/2719468
198..Chase, Hanson. (1979). The Status of the Manchu language in the early Ch’ing. pp. 157-199. Ph.D.diss. University of Washington. Retrieved April 2, 2014, from https://digital.lib.washington.edu/researchworks/handle/1773/11073
199..Chase, Hanson. (1979). The Status of the Manchu language in the early Ch’ing. pp. 157-199. Ph.D.diss. University of Washington. Retrieved April 2, 2014, from https://digital.lib.washington.edu/researchworks/

104

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

༡། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ནང་ཐ་སྙད་མི་འདང་བ་མང་དག་ཡོད་པ།

མན་ཇུའི་ཤེས་ཡོན་ཅན་རྣམས་ཀྱི་འབད་བརྩོན་ལ་བརྟེན་ནས་མན་ཇུའི་ཡི་གེ་ལ་ལེགས་བཅོས་རིམ་པ་བྱུང་ཞིང་མཐར་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རྒྱུའི་ཆེད་བེད་སྤྱོད་གཏོང་འོས་པ་ཆགས་ཡོད། འོན་ཀྱང་མན་ཇུའི་ཡི་གེ་གསར་པ་བཟོས་ནས་ལོ་གྲངས་ ༤༥ ཙམ་མ་གཏོགས་ཕྱིན་མེད་པས། ས་ཁྱོན་ཆེ་བ་དང་མི་འབོར་མང་བའི་རྒྱ་ནག་ཡོངས་བཏང་འཛིན་དང་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་པར། ཡི་གེ་གསར་པ་གཅིག་གིས་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡོད་པའི་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་འགྲན་བསྡུར་བྱེད་ཐབས་བྲལ་བས། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་འགྱུར་འགྲོས་སྐབས་ལ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་གིས་ཤུགས་རྐྱེན་ཆེན་པོ་སྤྲད་ཡོད་པས་ཕྱིས་སུ་མན་ཇུའི་གཞུང་གི་ཉིན་རེའི་བྱེད་སྒོ་ཡོངས་ལ་རྒྱ་ཡི་ཐ་སྙད་ཇེ་མང་ལེན་དགོས་བྱུང་བ་མ་ཟད། ཕྱིས་སུ་མན་ཇུའི་ཐ་སྙད་གསུམ་ཆ་གཅིག་ཙམ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ནས་བླངས་པ་རེད་ཟེར། དེ་ལྟར་བྱུང་བར་བརྟེན་མི་རིགས་དེ་གའི་སྐད་ཡིག་གི་རང་དབང་ཧ་ལམ་ཤོར་འགོ་ཚུགས་པས། རིམ་པས་སྐད་ཡིག་དང་མཉམ་དུ་མན་ཇུ་བ་རྣམས་སོ་སོའི་བསམ་བློ་གཏོང་སྟངས་དང་བྱེད་སྟངས་བྱེད་ལུགས་རྣམས་མན་ཇུ་ནས་རྒྱ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཕྱིན་པ་རེད།

བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གི་ནང་དུའང་དེང་དུས་ཀྱི་འཕྲུལ་ཆས་དང་ཟས་རིགས་སོགས་ཀྱི་ཐ་སྙད་མང་པོ་འདང་ངེས་མེད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་བོད་ནང་གི་བོད་མི་ཚོས་རྒྱ་སྐད་དང་། བོད་མི་གནས་སྡོད་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་སོ་སོའི་སྐད་ཡིག་ནང་ཡོད་པའི་ཐ་སྙད་དེ་དག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པས། རྒྱལ་ཁབ་འདྲ་མིན་ནང་གནས་སྡོད་བྱེད་པའི་བོད་མི་ཚོ་ཕན་ཚུན་གོ་བརྡ་ཆ་ཚང་མི་འཕྲོད་པའི་དཀའ་ངལ་ཡོང་གི་ཡོད། དཔེར་ན། བོད་ལྗོངས་སུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོས་རྒྱ་སྐད་མཉམ་བསྲེས་དང་། རྒྱ་གར་ལ་ཡོད་

handle/1773/11073

105

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

པའི་བོད་མི་ཚོས་ཨིན་ཧིན་སྐད་ཡིག་མཉམ་བསྲེས་དང་། ཨ་རི་སོགས་ལ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོས་ཨིན་སྐད་མཉམ་བསྲེས་དང་། ཡུ་རོབ་ཁུལ་དུ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོས་ཡུ་རོབ་རྒྱལ་ཁབ་སོ་སོའི་སྐད་མཉམ་བསྲེས་བྱེད་པ་བཅས་ཡོང་གི་ཡོད། ཁ་སྐད་མཉམ་བསྲེས་དེ་དུས་ཐོག་ཏུ་མཚམས་འཇོག་བྱེད་མ་ཐུབ་ཚེ་མི་རབས་རེ་རེའི་རྗེས་ལ་ཁ་སྐད་མཉམ་བསྲེས་ཀྱི་བརྒྱ་ཆ་མང་དུ་འགྲོ་ངེས་དང་། ཉིན་ཞིག་མཉམ་བསྲེས་མང་དྲགས་ནས་བོད་སྐད་བརྒྱ་ཆ་བཅུ་གྲངས་ལས་མི་ལྷག་པའི་ཉེན་ཁར་སླེབས་རྒྱུ་རེད། དཔེར་ན། བོད་རང་དབང་ཤོར་རྗེས་བཙན་བྱོལ་དུ་འབྱོར་བའི་མི་རབས་དང་པོ་ཚོ་ཕན་ཚུན་ཕ་སྐད་གཙང་མ་བརྒྱབ་པ་དང་། ཁོ་ཚོའི་བུ་ཕྲུག་ཚོར་ཤེས་ཡོན་གྱི་གོ་སྐབས་ཐོབ་རྗེས་ཁ་སྐད་མཉམ་བསྲེས་རོབ་རྩིས་བརྒྱ་ཆ་ལྔ་ནས་བཅོ་ལྔ་བར་དང་། དེ་ནས་མི་རབས་གསུམ་པ་ཚོས་ཁ་སྐད་མཉམ་བསྲེས་བརྒྱ་ཆ་བཅོ་ལྔ་ནས་སུམ་ཅུ་ཙམ་བར་སླེབས་ཡོད། ད་ལྟའི་མི་རབས་གསར་པ་ཕྲུ་གུ་ཆུང་ཆུང་ཚོར་ཕ་སྐད་གང་ཐུབ་སློབ་མི་ཐུབ་ཚེ་སྐད་མཉམ་བསྲེས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་དེ་ལས་སྡུག་པ་ཆགས་ངེས་རེད། གནས་སྟངས་དེ་བཞིན་བོད་ནང་དུའང་གཅིག་མཚུངས་ཆགས་ཀྱི་ཡོད། དེ་འདྲའི་གཉན་འཕྲང་དུས་ཚོད་ཅིག་ཤར་ཚེ། དེ་དུས་སྐད་ཡིག་སླར་གསོ་བྱེད་རྒྱུའི་བརྒྱུད་རིམ་རིང་བ་དང་དཀའ་ལས་ཁག་ཏུ་འགྲོ་ངེས་ཡིན་པར་སྨོས་ཅི་དགོས།

༢། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུར་གཞུང་འབྲེལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ཉུང་དྲགས་པ།

རྒྱལ་པོ་ཁང་ཞུའི་ཡིས་དུས་ནས་དུས་སུ་མན་ཇུའི་རིག་གཞུང་རྒྱུན་འཛིན་བྱེད་དགོས་པ་ནན་ཏན་བཤད་ཡོད་ཀྱང་། དོན་དངོས་ལག་ལེན་ཐོག་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་རྒྱུའི་ཐོག་འབད་བརྩོན་རྩ་བ་ནས་བྱས་མེད་པ་གསལ་པོ་རེད། ཁོང་གི་སྲིད་དབང་གི་དུས་ཡུན་ལོ་ངོ་ ༦༠ ཙམ་གྱི་ (༡༦༦༢-༡༧༢༢) ནང་མན་ཇུའི་རིག་གཞུང་སྐོར་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ནང་བྲིས་བཞག་པ་ཧ་ལམ་མཐོང་རྒྱུ་མེད་པ་ནས་

106

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

གསལ་པོ་ཤེས་ཐུབ། རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་དང་རང་ཉིད་ཀྱི་སྲས་རྣམས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དང་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་གཉིས་ཀའི་ཐོག་སྦྱོང་བརྡར་ཐོབ་ཡོད་ཀྱང་། སྒེར་དང་གསང་བའི་གནད་དོན་ཁག་ཕུད་པའི་ཁོང་ཚོའི་དབར་གྱི་ཡིག་འབྲེལ་ཡོངས་རྫོགས་རྒྱ་ཡིག་ཐོག་བྱས་ཡོད་པ་རེད། དེ་བཞིན་ཡིག་རྒྱུགས་འདྲ་མིན་སྐབས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་གི་ཤེས་ཚད་མཐོ་པོ་ཡོད་ན་དེ་ལ་དམིགས་བསལ་ཆ་འཇོག་དང་ཆེས་མཐོང་སྤྲོད་སྲོལ་དང་། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཤེས་ཚད་མཐོ་པོ་ཡོད་ཀྱང་རྒྱ་ཡིག་དེ་ཙམ་མེད་ཚེ་ཡིག་རྒྱུགས་མི་འཕྲོད་པའི་གནས་སྟངས་ཡོང་གི་ཡོད། གང་ལྟར་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཕུལ་དུ་བྱུང་བའི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་དམིགས་བསལ་ངོས་འཛིན་དང་གོ་གནས་མེད་པར་བརྟེན་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་རྒྱུའི་སེམས་ཤུགས་ཆག་གི་ཡོད། ལྷག་པར་དུ་རྒྱལ་པོ་ཁང་ཞུའི་རང་ཉིད་རྒྱ་ཡི་རིག་གནས་དང་ཡིག་གཟུགས་སོགས་ལ་ཧ་ཅང་དགའ་པོ་ཡོད་པས། ཁོང་གི་དུས་སུ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུར་གཞུང་འབྲེལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ཕར་བཞག མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་འདོད་ཡོད་པའི་མི་རྣམས་ཀྱང་སེམས་ཤུགས་ཆག་པ་བཟོས་ཡོད། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་མཐིལ་ཕྱིན་པ་ཤེས་ཀྱི་ཡོད་ཀྱང་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་མི་ཤེས་ན་གོ་གནས་མཐོ་པོ་རག་རྒྱུ་ཕར་བཞག་ནས་ལས་ཀའང་རག་རྒྱུ་ཁག་པོ་ཆགས་ཡོད། དེ་འདྲ་སོང་ཙང་དེ་དུས་ནས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ལ་མདུན་ལམ་མེད་པ་ལྟ་བུ་ཆགས་འདུགབོད་ནང་དུའང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུའི་ཐད་གཞུང་འབྲེལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ཞན་པའི་རྐྱེན་གྱིས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་དོ་ཕོག་འགྲོ་བཞིན་ཡོད། བོད་ནང་དུ་ཚོང་འབྲེལ་ཆེད་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་བེད་སྤྱོད་མང་བ་གཏོང་གི་ཡོད། དཔེར་ན། ཁ་པར་ནང་དངུལ་བླུག་རྒྱུ་དང་། དངུལ་ཁང་གི་ལས་ཀ་ཆེ་ཆུང་། གཞུང་གི་ལས་ཁུངས་ཁག་སོགས་ལ་རྒྱ་ཡིག་ཁོ་ན་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་དགོས་ཀྱི་ཡོད། དེ་བཞིན་ཁྲོམ་ར་དང་ལས་ཁུངས་ཁག་གི་སྒོ་བྱང་རྣམས་ལ་རྒྱ་བོད་སྐད་ཡིག་གཉིས་ཀ་འབྲི་སྲོལ་ཡོད་ཀྱང་། ནང་

107

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

དུ་ལས་ཀ་ཆ་ཚང་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཡིན། ཉེ་ཆར་རེབ་གོང་ནས་གསར་དུ་འབྱོར་བའི་གྲྭ་པ་ཞིག་གིས་ཀྱང་། དེ་སྔ་རེབ་གོང་རྫོང་དཔོན་གཅིག་གིས་གཞུང་འབྲེལ་ཚོགས་འདུ་ཞིག་གི་ཡིག་ཆ་ཚང་མར་བོད་ཡིག་བེད་སྤྱོད་བྱས་པར་ཁོ་རང་ག་ལེར་རྫོང་ཁོངས་ནས་ཕུད་པ་རེད་ཅེས་གསུངས་སོང་།

དེ་བཞིན་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དེའང་སློབ་ཆུང་གི་ལོ་རིམ་འགའ་ཤས་དང་། བརྙན་འཕྲིན་དང་རླུང་འཕྲིན་ལས་རིམ་ཁག་བདུན་རེའམ་ཉིན་རེར་ཆུ་ཚོད་གཅིག་གམ་གཉིས་མ་གཏོགས་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཀྱི་སྐད་ནང་མེད།[200] བོད་ནང་དུ་སློབ་གྲྭ་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་གསུམ་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་ནང་སློབ་ཁྲིད་ཀྱི་བརྒྱུད་ལམ་སྐད་ཡིག་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་མི་ཡོང་བར་གཙོ་འདོན་དང་། སློབ་གྲྭའི་ནང་བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་། རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སོགས་ཀྱི་ཚད་ལྡན་སློབ་ཚན་དཀོན་པ། བོད་ཡིག་ཆུ་ཚད་མཐོ་པོ་ཡོད་ཀྱང་རྒྱ་ཡིག་མི་ཤེས་ཚེ་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་གི་ནང་ལའང་ཚད་མཐོའི་ལས་ཀ་དཀོན་པ་མ་ཟད། རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་མི་ཤེས་ཚེ་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་གི་ནང་ཡོད་པའི་གཞུང་གི་ལས་ཁུངས་ཁག་དང་སྨན་ཁང་སོགས་ལ་ལས་དོན་འགྲུབ་རྒྱུ་དཀའ་བ། དེ་བཞིན་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་མང་པོའི་ནང་བུ་བཅོལ་ཁང་ཡན་ནས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཤུགས་ཆེ་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དེས་བོད་ཕྲུག་ཚོར་ཕ་སྐད་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་སྔ་ས་ནས་ཤོར་གྱི་ཡོད་པ། མདོར་ན་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་གཞུང་ཕྱོགས་ནས་རྒྱབ་སྐྱོར་ཚད་ལྡན་མེད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་གི་ནང་དུའང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་རིན་ཐང་དང་བེད་སྤྱོད་མེད་པ་འགྱུར་བཞིན་ཡོད།

འདི་ལོ་ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༡༦ ཉིན་རེབ་གོང་ནས་ཡིན་པའི་གྲྭ་པ་ཞིག་ལ་བཅར་འདྲི་ཞུས་པའི་སྐབས་ཁོང་གིས། རེབ་གོང་ནང་གཞུང་གི་གཉེར་བའི་བུ་བཅོལ་ཁང་དུ་ཕྱི་
200..Johnson Ian. (3 October 2009). In China, the forgotten Manchu seek to rekindle their glory. Retrieved from https://wsj.com/articles/SB125452110732160485

108

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ལོ་ ༢༠༡༠ ནས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཤུགས་ཆེ་སློབ་འགོ་ཚུགས་ཡོད། རེབ་གོང་ནང་བོད་ཡིག་ཡག་པོ་ཡོད་པའི་ཤེས་ཡོན་ཅན་དང་། བསམ་བློ་ཅན་འགའ་ཤས་ཡོད་པ་རྣམས་ནས་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་པ་ལ་ཕྲུ་གུ་ཆུང་དུས་ནས་སྐད་ཡིག་དེ་ཉིད་སློབ་དགོས་པ་ཤེས་ཀྱི་ཡོད་པར་སོང་། ཁོ་ཚོས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གཅིག་པུ་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་སའི་སྒེར་གྱི་བུ་བཅོལ་ཁང་གཉེར་གྱི་ཡོད་ཀྱང་། བུ་བཅོལ་ཁང་དེ་ཚོར་གཞུང་གི་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་རྒྱུ་ཕར་བཞག་ནས་ཆོག་མཆན་ཡང་ལས་སླ་པོ་སྤྲོད་ཀྱི་མེད་པ་དང་། དེ་ལས་ལྡོག་སྟེ་སྒེར་གཉེར་བུ་བཅོལ་ཁང་མང་པོ་སྒོ་བརྒྱབས་པ་མ་ཟད། སྒེར་གཉེར་བུ་བཅོལ་ཁང་ནས་ཐོན་པའི་ཕྲུ་གུ་རྣམས་སློབ་ཆུང་དུ་ཚུད་རྒྱུར་དཀའ་ངལ་མང་པོ་འཕྲད་ཀྱི་ཡོད། དེར་བརྟེན་བོད་རིགས་ཕ་མ་ཚོས་མ་འོངས་པར་ཕྲུ་གུ་ཚོ་སློབ་ཆུང་དུ་སློབ་འཇུག་དཀའ་ངལ་མི་འཕྲད་པའི་སླད་དུ་གཞུང་གཉེར་བུ་བཅོལ་ཁང་དུ་ཕྲུ་གུ་མང་བ་འཇོག་གི་ཡོད་པ་གསུངས་སོང་། དེ་འདྲའི་དབང་གིས་བོད་ཀྱི་མི་རབས་གསར་པ་ཚོ་ཆུང་བྱིས་པའི་དུས་ནས་བཟུང་ཕ་སྐད་ནས་ཐག་རིང་དུ་གཏོང་གི་ཡོད་པ་མངོན་གསལ་རེད། གནས་སྟངས་འདི་ལྟ་བུའམ་འདི་ལས་ཞན་པ་རེབ་གོང་གཅིག་པུ་མིན་པར་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་གཞན་རྣམས་ཀྱི་ནང་དུའང་འཕྲད་བཞིན་ཡོད། བོད་ཕྱི་ལ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོར་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུར་རང་དབང་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་གང་ལེགས་ཡོད་ཀྱང་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་མཁན་ཉུང་ཤས་ཆགས་ཡོད།

༣། མན་ཇུའི་འགོ་ཁྲིད་ཚོ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ལ་དོ་དབྱིངས་ཆེ་བ་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་མང་བ།

མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོ་དང་འགོ་ཁྲིད་ཚོས་དོ་དབྱིངས་ཆེན་པོས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་དང་རྩོམ་རིག་བཅས་གོང་སྤེལ་གཏོང་རྒྱུར་རྒྱབ་སྐྱོར་བརྟན་པོ་བྱས་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོ་ཁང་ཞུའི་ཡི་རྒྱལ་སྲིད་སྐབས་སུ་རྒྱུ་མཚན་འདིའི་རྐྱེན་

109

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

པས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་ཤུགས་ཆེ་འགྲོ་འགོ་ཚུགས་པ་རེད། རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་རྒྱ་ཡི་རྩོམ་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ལ་ཧ་ཅང་ཡིད་འཕྲོག་ནས་དེ་དག་སློབ་སྦྱོང་བྱེད་རྒྱུར་དུས་ཚོད་གང་མང་བཏང་ཡོད་པ་མ་ཟད། རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་། རིག་གཞུང་། ཡིག་གཟུགས་བཅས་ཀྱི་མཁས་པ་མང་པོ་ཕོ་བྲང་ནང་དུ་དམིགས་བསལ་ལས་བྱེད་ལ་བསྐོ་གཞག་བྱས་ཏེ་གཏན་དུ་སྡོད་མཁན་མང་ཆེ་བ་རྒྱ་རིགས་ཆགས་ཡོད། སོ་སོ་རང་ཉིད་ལ་དོ་དབྱིངས་ཡོད་པ་ཙམ་མ་ཟད་ཕོ་བྲང་ནང་གི་དཔོན་རིགས་དང་ལས་བྱེད་ཡོངས་ལ་དེ་བཞིན་བྱེད་རྒྱུའི་སྐུལ་མ་བཏང་སྟེ། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཚབ་ལ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་རྒྱུར་མིག་དཔེ་ཤུགས་ཆེ་བསྟན་ཡོད། རིམ་པས་མན་ཇུའི་མི་རྣམས་རྒྱ་ཡི་རིག་གཞུང་དང་སྐད་ཡིག་གི་ཕྱོགས་སུ་ཡིད་འཕྲོག་པ་བྱུང་ནས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ལ་སྣང་མེད་ཕྱིན་པ་མངོན།

ཕྱི་ལོ་ ༡༦༧༡ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༥ ཉིན་རྒྱལ་པོ་ཁང་ཞུའི་ཡིས་སྐད་ཡིག་སྲིད་བྱུས་ཐད་གཞུང་འབྲེལ་བཀའ་རྒྱ་ཐོག་མ་སྤེལ་བ་དེ་རྒྱལ་པོ་སྔོན་མ་ཚོའི་སྐད་ཡིག་ཐོག་གི་ལམ་སྟོན་དང་འགལ་ཟླ་ཆགས་ཡོད། བཀའ་རྒྱ་དེའི་ནང་།

དེ་སྔོན་མན་ཇུའི་དཔོན་རིགས་ཚོས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་མི་ཤེས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་གཞུང་འབྲེལ་བཀའ་རྒྱ་རྣམས་རྒྱ་རིགས་ལས་བྱེད་ཚོར་འཕྲོད་སླད་སྐད་སྒྱུར་བ་དང་ཡིག་སྒྱུར་བྱེད་པོའི་ལས་གནས་བཞག་ཡོད་ཀྱང་། དེང་གི་ཆར་མན་ཇུའི་དཔོན་རིགས་དང་ལས་བྱེད་ཡོངས་རྫོགས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཤེས་ཏེ་སྐད་སྒྱུར་བ་དང་ཡིག་སྒྱུར་བྱེད་པོ་རྩ་བ་ནས་མི་དགོས་པར་ལྷན་ཁང་དང་ས་གནས་ཡོངས་ལ་དེ་དག་གི་ས་མིག་མེད།

ཞེས་གསལ་ཡོད། བཀའ་རྒྱ་དེའི་རྐྱེན་གྱིས་རྒྱ་ཡིག་མི་ཤེས་པའི་མན་ཇུའི་ལས་བྱེད་མི་ཉུང་བ་ལས་གནས་ནས་རྩ་དགོངས་ཞུ་དགོས་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། ལས་གནས་སུ་མུ་མཐུད་གནས་ཐབས་སུ་རྒྱ་ཡིག་སྦྱང་དགོས་བྱུང་ཡོད། དེ་ནས་རིམ་བཞིན་གཞུང་

110

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཞབས་གནས་རིམ་མཐོ་དམན་ལ་མ་ལྟོས་པར་ཚུད་རྒྱུགས་ཡོངས་ཀྱི་ནང་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་གལ་ཆེར་བཟུང་བའི་རྐྱེན་གྱིས་རྒྱ་ཡིག་ཤེས་མཁན་ཚོར་ཁེ་ཕན་དང་མི་ཤེས་མཁན་ཚོར་གྱོང་གུན་ཆེན་པོ་ཐེབས་ཡོད། དེས་མན་ཇུའི་མང་ཚོགས་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ལས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུར་སེམས་ཤུགས་འཕར་མ་སྤྲད་པ་རེད།

བོད་ནང་གི་བོད་པའི་འགོ་ཁྲིད་དང་ལས་བྱེད་ཚོར་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་གི་ཐོག་བསམ་བློ་ཇི་འདྲ་ཡོད་མེད་ཤེས་དཀའ་ཡང་། རང་ཉིད་ཀྱི་བུ་ཕྲུག་ཚོ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་སློབ་གྲྭ་དང་མཐོ་སློབ་ལ་ཤུགས་ཆེ་གཏོང་གི་ཡོད་པ་མངོན་གསལ་རེད། དེས་ཁོ་ཚོའི་སེམས་ནང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱས་ཚེ་ཕྲུ་གུ་ཚོར་མ་འོངས་མདུན་ལམ་མེད་པ་མཐོང་གི་ཡོད་པ་ཚོད་དཔག་བྱེད་ཐུབ། དེ་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༧ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༡༦ ཉིན་དཀར་མཛེས་རྫ་ཆུ་ཁ་ནས་ཕེབས་པའི་གྲྭ་པ་ཞིག་ལ་བཅར་འདྲི་ཞུས་པར་ཁོང་གིས། ཕ་ཡུལ་དུ་ཡོད་པའི་ལས་བྱེད་མང་ཆེ་བས་སོ་སོའི་བུ་ཕྲུག་རྣམས་རྒྱ་ཡིག་སློབ་གྲྭར་གཏོང་གི་ཡོད་པ་དང་། བོད་ཡིག་སྦྱོང་མཁན་ཧ་ཅང་དཀོན་པོ་ཡིན་པ། བོད་ཡིག་དགེ་རྒན་ངོ་ཤེས་པ་ཨ་ཅག་གཅིག་ཡོད་པ་མོ་རང་གི་བུ་དེའང་ཁྲིན་དུའི་རྒྱ་ཡིག་སློབ་གྲྭ་གཅིག་ཏུ་བཏང་བ་དང་། དེ་ལ་ཁྱེད་རང་བོད་ཡིག་དགེ་རྒན་གཅིག་རེད། སོ་སོའི་བུ་རྒྱ་ཡིག་སྦྱོང་དུ་ག་རེ་བྱས་ནས་བཏང་བ་ཡིན་ནམ་དྲིས་པར། མོས་བོད་ཡིག་གི་ཐོག་ནས་མུ་མཐུད་མདུན་ལམ་བཟང་སར་འགྲོ་རྒྱུའི་སྒོ་བཀག་ཙང་ཆུང་དུས་ནས་རྒྱ་ཡིག་སྦྱོང་ན་ཁེ་ཕན་ཆེ་བ་ཡོད་ཚུལ་བཤད་སོང་། ཅེས་གསུངས་པ་ལ་དཔག་ན་གནས་སྟངས་ངོ་མ་གང་ལ་གང་འཚམས་རྟོགས་ཐུབ། ནུབ་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ཏུ་བོད་པའི་སློབ་གྲྭ་མེད་པ་ཤེས་བཞིན་དུ་བོད་རིགས་མང་དག་གཅིག་ནུབ་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ཏུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད། དེའི་ནང་ནས་ཕ་མ་འགའ་ཤས་སོ་སོའི་བུ་ཕྲུག་བོད་པའི་སློབ་གྲྭར་གཏོང་འདོད་ཡོད་སྲིད་ཀྱང་གཏོང་ས་མེད་པ་དང་། རྒྱ་གར་དུ་ཡོད་པའི་བོད་མིའི་འགོ་ཁྲིད་མི་ཉུང་བ་གཅིག་གིས་སོ་སོའི་བུ་ཕྲུག་སྒེར་གཉེར་སློབ་གྲྭར་གཏོང་

111

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

གི་ཡོད་པའང་མངོན་གསལ་རེད། བོད་མི་མང་ཚོགས་ཀྱི་ནང་ཤེས་ཡོན་ཡོད་མེད་སྣ་ཚོགས་ཡོད་པར་བརྟེན། ཁོ་ཚོས་སོ་སོའི་འགོ་ཁྲིད་དང་ལས་བྱེད་ཚོ་ཤེས་ཡོན་ཅན་དང་གོ་རྟོགས་ཡོད་མཁན་དུ་ངོས་འཛིན་གྱིས། ཁོ་ཚོས་སོ་སོའི་བུ་ཕྲུག་གསོ་སྐྱོང་བྱེད་སྟངས་དང་སློབ་གྲྭ་ཇི་འདྲར་གཏོང་གི་ཡོད་མེད་ལ་ལད་མོ་བྱེད་ངེས་རེད།

༤། མན་ཇུའི་སློབ་གྲྭ་ཉུང་དྲགས་པ་དང་མན་ཇུའི་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་སྐྱོ་དྲགས་པ།

ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༤ ལོར་མན་ཇུས་རྒྱ་ནག་དབང་འོག་ཏུ་འཛིན་པའི་སྐབས་མན་ཇུའི་མང་ཚོགས་ལ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སའི་གཞུང་བཙུགས་སློབ་གྲྭ་གཅིག་ཀྱང་མེད་པས། སྦྱོང་འདོད་ཡོད་མཁན་ཚོ་རང་ཉིད་ཀྱིས་འགྲོ་སོང་བཏང་ནས་སྒེར་གྱི་དགེ་རྒན་གླ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ཀྱང་། དེ་འདྲ་བྱེད་ཐུབ་མཁན་ཧ་ཅང་ཉུང་ཉུང་ཆགས་ཡོད། རྒྱ་ནག་མན་ཇུས་སྲིད་དབང་འཛིན་པའི་འགོ་སྟོད་དུ་མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོས་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་ཐོག་འབད་བརྩོན་བྱས་པས། ཕོ་བྲང་ནང་དང་ལས་བྱེད་དམག་མིའི་ཁྲོད་དུ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་བེད་སྤྱོད་བྱས་པ་དང་། དེ་བཞིན་དེའི་དུས་སུ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཀྱང་འགྱུར་བ་དང་ཡར་རྒྱས་མུ་མཐུད་ཕྱིན་ཡོད། འོན་ཀྱང་ཤེས་ཡོན་རིག་གཞུང་སྤྱི་ཡོངས་ལས་དམག་དོན་གལ་ཆེ་བར་བརྩིས་ནས་དེའི་ཆེད་དུ་དུས་ཚོད་དང་འགྲོ་སོང་། མི་འགྲོ་དང་ནུས་པ་ཡོངས་རྫོགས་སྤུངས་པས། མན་ཇུའི་སློབ་གྲྭའི་ལམ་ལུགས་སྐྱོ་པོ་དང་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་བརྟན་པོ་མེད་པ་དེ་ཚོ་དེ་མུར་ལུས་པ་དང་། དེའི་ཁར་སློབ་ཕྲུག་འཛུལ་ཞུགས་ཀྱི་ས་མིག་ཉུང་དྲགས་པས། མན་ཇུའི་མང་ཚོགས་ནང་ཡིག་རྨོངས་སེལ་ཚད་བརྒྱ་ཆ་ཧ་ཅང་དམའ་པོ་རེད། ཕྱིས་སུ་རིམ་པས་དམག་མི་ཚོའི་ཆེད་དུ་སློབ་གྲྭ་ཐོག་མ་འགོ་འཛུགས་རྒྱུར་དུས་ཡུན་རིང་པོ་མ་སོང་ཡང་། གཞུང་བཙུགས་སློབ་གྲྭ་དེ་ཚོའི་ནང་ནས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་མཁན་སློབ་ཕྲུག་གི་གྲངས་འབོར་རིམ་པས་ཉུང་དུ་བཏང་སྟེ་སོ་སོའི་སྐད་ཡིག་ལ་ཆེ་མཐོང་མ་སྤྲད་པ་མ་ཟད། ཡིག་རྒྱུགས་ཀྱི་ལམ་ལུགས་དེའང་

112

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ལས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་གལ་གནད་ཆེ་བར་བརྩིས་པ་དང་། རྒྱལ་པོ་ཁང་ཞུའི་ཡིས་གཞུང་ཞབས་ཡིག་རྒྱུགས་ཀྱི་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་རྩ་བ་ནས་མེད་པ་བཟོས་ཡོད་པ་དེས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཡར་རྒྱས་དང་དར་ཁྱབ་འགྲོ་རྒྱུར་འགོག་རྐྱེན་ཆེན་པོ་སྤྲད་པ་གསལ་པོ་རེད།

སྔ་མོའི་བོད་ལྗོངས་སུ་བོད་རིགས་མང་ཚོགས་ཀྱི་ཡིག་རྨོངས་སེལ་ཆེད་དེང་སང་གི་སློབ་གྲྭ་ལྟ་བུ་མེད་ཀྱང་། བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་ཏུ་དགོན་པ་ཆེ་ཆུང་སྟོང་ཕྲག་འགའ་ཤས་ཡོད་པ་དེ་དག་མང་ཚོགས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་ལྟེ་གནས་གཙོ་བོ་ཆགས་ཡོད། དེང་གི་ཆར་བོད་ནང་དུ་མང་ཚོགས་ཀྱི་ཆེད་དུ་སློབ་གྲྭ་མང་པོ་ཡོད་ཀྱང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སློབ་གཉེར་གཙོ་བོར་བྱེད་ཡུལ་སློབ་གྲྭའམ་ལྟེ་གནས་ཁང་ཉུང་ཤས་ལས་མེད། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་རྒྱུའི་སླད་རེབ་གོང་གི་ཤེས་རིག་གླིང་ལྟ་བུ་མང་ཆེ་བ་སྒེར་གཉེར་ལྟེ་གནས་ཁང་དང་དགོན་པ་ཁག་འགའ་ཤས་ཆགས་ཡོད་པ་རེད། བོད་ནང་གི་སློབ་འབྲིང་ནང་བོད་ཡིག་སློབ་ཚན་མ་གཏོགས་སློབ་ཚན་གཞན་ཡོངས་རྫོགས་ རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ནང་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།[201] གཞུང་འབྲེལ་ཐོག་ནས་རྒྱ་གཞུང་གིས་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཚོ་སོ་སོའི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་རྒྱུ་དང་། དེ་བཞིན་སློབ་གྲྭ་གསར་འཛུགས། གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ནང་རླུང་འཕྲིན་དང་པར་སྐྲུན་སོགས་ཀྱི་ཐད་སེམས་ཤུགས་སྤར་གྱི་ཡོད་ཀྱང་། མཐུན་རྐྱེན་འདི་ཚོ་ཉུང་ཤས་རེད།[202] བོད་ནང་གི་སློབ་གྲྭ་དེ་ཚོའི་ནང་ཉིན་རེར་བོད་ཡིག་ལྟ་ཀློག་ཆེད་ཆུ་ཚོད་རེ་གཉིས་མ་གཏོགས་མེད། གང་ལྟར་བོད་ནང་དུ་བོད་མི་རིགས་ལ་འཚམས་པའི་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་སློབ་གྲྭ་མེད་པ་མངོན་གསལ་རེད། བོད་ཕྱི་ལ་ཡོད་པའི་བོད་མི་ཚོ་གནས་ཚང་རྒྱལ་

201..བསྟན་འཛིན་པདྨ།༼༢༠༡༥༽བོད་ནང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གི་གནས་སྟངས།བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུ་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།འདོན་ཐེངས་གཉིས་པ།བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་།http://tibetpolicy.net/publications/tibet-policy-journal-2/
202..Johnson Ian. (3 October 2009). In China, the forgotten Manchu seek to rekindle their glory. Retrieved from https://wsj.com/articles/SB125452110732160485

113

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

ཁབ་སོ་སོའི་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་བསླབ་གཞི་རྩ་འཛིན་གཞིར་བཟུང་འགྲོ་དགོས་པར་སོང་། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་མཐིལ་ཕྱིན་པ་སྦྱོང་རྒྱུའི་སློབ་གྲྭ་དཀོན་པོ་ཆགས་ཡོད། འོན་ཀྱང་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༤ ལོར་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་གཞི་རིམ་གྱི་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་གཏན་འབེབས་གནང་ཐུབ་པ་གཞིར་བཟུང་། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༥ ནས་བཟུང་སྲིད་བྱུས་དེ་ཉིད་ལག་བསྟར་བྱ་ཡུལ་མེས་དབོན་གཙུག་དཔེ་སྟོན་སློབ་གྲྭ་གསར་འཛུགས་དང་། དེ་བཞིན་སཾ་བྷོ་ཌའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་གི་ནང་འདས་པའི་ལོ་བཅུ་གྲངས་ཀྱི་ནང་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དེ་ཉིད་ལག་བསྟར་འཁེལ་བཞིན་ཡོད།

༥། རྒྱའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ངོ་སྤྲོད་བྱེད་མ་ཐུབ་པ།

མན་ཇུའི་གཞུང་གི་རྒྱ་རིགས་ལས་བྱེད་ཚོས་ཀྱང་གཞུང་འཛིན་གང་ལེགས་ཡོང་རྒྱུ་དང་མན་ཇུའི་གཞུང་གི་སྐད་ཡིག་དར་ཁྱབ་གཏོང་གལ་སོགས་རྒྱལ་པོར་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོ་དང་འགོ་ཁྲིད་ཚོས་རང་ཉིད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གསོན་གནས་ཐུབ་པར་རྒྱའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དར་ཁྱབ་གཏོང་རྒྱུ་ཕར་བཞག བསམ་འཆར་དེ་རིགས་སྣང་མེད་བཏང་བ་མ་ཟད། སོ་སོའི་རིག་གཞུང་ལ་མཐོང་ཆུང་གི་ཚོར་བ་ཤུགས་ཆེ་བསྟན་ཡོད། རྒྱ་ནག་གི་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་རྣམས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཁག་ཉམས་རྒུད་འགྲོ་བའི་རྒྱུ་རྐྱེན་གཙོ་བོ་གཅིག་ནི་རྒྱའི་སྐད་ཡིག་ཡིན་པ་མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོའམ་འགོ་ཁྲིད་ཚོས་ནོར་འཁྲུལ་ཤོར་བ་ནས་དེང་གི་རྒྱ་ནག་འགོ་ཁྲིད་ཚོས་སློབ་གསོ་བླངས་ནས་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་ཡོངས་ལ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དར་ཁྱབ་ཤུགས་ཆེ་བཏང་དང་གཏོང་བཞིན་ཡོད།

རྒྱ་ནག་གི་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ས་ཁུལ་ཁག་ཏུ་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་དེ་ཚོའི་སྐད་ཡིག་བེད་སྤྱོད་བྱེད་དགོས་ཚུལ་ཡིག་ངག་གཉིས་ཐོག་ནས་ཤོད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་གནས་སྡོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་དེ་ཚོའི་ནང་གི་མི་རིགས་གཞན་

114

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དང་། ལྷག་པར་དུ་རྒྱ་རིགས་ལས་བྱེད་རྣམས་ནས་ས་ཁུལ་དེ་དག་གི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་དགོས་ཚུལ་ཤོད་ཀྱི་ཡོད། འོན་ཀྱང་ལག་ལེན་གྱི་ཐོག་དེ་དག་མེད་པས་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་ཏུ་རྒྱ་རིགས་ལས་བྱེད་གཙོས་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་དེ་ཚོའང་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་དགོས་པའི་གནས་སྟངས་ཆགས་ཡོད། བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་གཙོས་པའི་བོད་རིགས་ས་ཁུལ་གཞན་རྣམས་ཀྱི་ནང་དུའང་བོད་རིགས་མིན་པའི་མི་རིགས་གཞན་རྣམས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུ་ཕར་བཞག བོད་མི་རྣམས་ཀྱང་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་དགོས་པ་ཆགས་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༦༦༩ ལོར་མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོ་རང་གིས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དང་འབྲེལ་བའི་སྲིད་བྱུས་རྣམས་ནུས་མེད་བཟོས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་འགོ་ཚུགས། མན་ཇུ་མི་རིགས་ལ་ཡི་གེ་ཡོད་པ་དང་གཞུང་འབྲེལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ཡོད་ཀྱང་ཕུགས་བསམ་མེད་པའི་མན་ཇུའི་འགོ་ཁྲིད་འགའ་ཤས་ཀྱིས་ཉིན་རེའི་བྱེད་སྒོ་ཡོངས་ལ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཁྱབ་གདལ་ཤུགས་ཆེར་བཏང་བའི་རྐྱེན་གྱིས་དུས་དེ་ནས་བཟུང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ནུས་མེད་འགྲོ་འགོ་ཚུགས་ཡོད། དུས་རབས་བཅུ་བདུན་གྱི་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གསར་བཟོ་དང་བསྐྱར་བཅོས། (༡༥༩༩-༡༦༤༤) དར་ཁྱབ། (༡༦༤༤-༡༦༦༩) དེ་ནས་ཉམས་རྒུད་ (༡༦༧༠ ནས་བཟུང་) ཕྱིན་པ་བཅས་ཡོངས་རྫོགས་བྱུང་ནས། དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་འགོ་སྟོད་དུ་མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཤེས་མཁན་གྱི་མཁས་པ་དང་ལས་བྱེད་རྣམས་རྫོགས་ཏེ། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སླར་གསོ་ཡོང་དཀའ་བའི་ཚོར་སྣང་བྱུང་ཡོད། ལྷག་པར་དུ་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ནང་ཨུ་རུ་སུས་མན་ཇུ་རི་ཡའི་ས་ཁུལ་འགའ་ཤས་མངའ་འོག་ཏུ་བཟུང་བར་བརྟེན། མན་ཇུ་གོང་མ་ནས་ཀྱང་མན་ཇུ་རི་ཡའི་ས་ཁུལ་ལྷག་མ་རྣམས་ཀྱི་བདག་དབང་སྲུང་སྐྱོབ་ཆེད་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༠ རྗེས་ལ་མན་ཇུའི་གནས་སྡོད་ས་ཁུལ་ཁག་གི་ནང་རྒྱ་མི་རིགས་ཕོན་ཆེ་ནང་འཛུལ་བྱེད་བཅུག་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ལོར་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་

115

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

རྒྱལ་ཁབ་གསར་དུ་འགོ་ཚུགས་རྗེས། མན་ཇུ་རི་ཡ་ས་ཁུལ་དེ་ཉིད་རྒྱ་མི་རིགས་མང་ཤོས་ཡོད་པའི་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཀྱི་ས་ཁུལ་གཅིག་ཆགས་པ་[203]དེས་ཀྱང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ལ་རང་བཞིན་གྱིས་གནོན་ཤུགས་སྤྲད་ཡོད། དེ་ནས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་གནས་ཚད་ཧ་ཅང་དམའ་པོ་ཆགས་ཏེ། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་མིང་ཙམ་གྱི་གཞུང་འབྲེལ་སྐད་ཡིག་ཏུ་གནས་ཀྱང་། དོན་དངོས་བཀོལ་སྤྱོད་ཐོག་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཁྱབ་གདལ་ཤུགས་ཆེ་བས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་གོ་གནས་ཤོར། རིམ་པས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཚབ་ལ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་ཤུགས་ཆེར་བྱེད་འགོ་ཚུགས་པ་དང་། གཞུང་འབྲེལ་ཡིག་ཆ་རྣམས་རྒྱ་ཡིག་ནང་བྲིས་རྗེས་མན་ཇུའི་ཡི་གེར་བསྒྱུར་པ། ཕྱིས་སུ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཤེས་རྟོགས་དམན་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཡིག་སྒྱུར་ཚད་ལྡན་མེད་པའི་གནས་ཚུལ་མི་ཉུང་བ་བྱུང་ཡོད། རིམ་པས་མན་ཇུའི་མི་རྣམས་རྒྱ་རིགས་སུ་འགྱུར་བཞིན་དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་འགོ་སྟོད་དུ་ཆིང་རྒྱལ་རྒྱུད་མགོ་རྟིང་སློག་པའི་སྐབས་མན་ཇུའི་རིག་གཞུང་དང་སྐད་ཡིག་ལོགས་སུ་ཡོད་པའི་མན་ཇུའི་སྤྱི་ཚོགས་ཧ་ལམ་མེད་པའམ་གྲོང་ཚོ་ཆུང་ཆུང་རེ་གཉིས་ཙམ་མ་གཏོགས་ལྷག་མེད། འདས་པའི་མན་ཇུའི་གནས་སྟངས་འདི་ཉིད་དང་བོད་ཕྱི་ནང་གི་བོད་མི་ཚོའི་རང་ཉིད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་ཕྱོགས་ཐད་ཞིབ་བསྡུར་སྐབས། བོད་ཕྱི་ནང་གི་བོད་མི་ཚོས་ཀྱང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལས་རྒྱ་ཨིན་ལྟ་བུ་སྐད་ཡིག་གཞན་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་མཁན་ཧ་ལམ་མང་བ་ཆགས་ཀྱི་ཡོད་པའི་གནས་སྟངས་འདྲ་མཚུངས་ཆགས་བཞིན་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡ ལོར་ཆིང་རྒྱལ་རྒྱུད་མགོ་རྟིང་སློག་པ་དང་། དེའི་རྗེས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་མུ་མཐུད་ཉམས་རྒུད་ཤུགས་ཆེར་ཕྱིན་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་གཞན་ཁག་ནི།

༡། མན་ཇུའི་གནས་སྡོད་ས་ཁུལ་ཁག་གི་ནང་རྒྱ་མི་རིགས་ཕོན་ཆེ་སླེབས་པ་དང་།
203..Janhunen, Juha. The Languages of Manchuria in Today’s China. Northern Minority Languages: Problems of survival. Senri Ethnological Studies 44, 1997, pp 124

116

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༠ ནང་མན་ཇུ་རི་ཡ་ཉི་ཧོང་གིས་བཙན་བཟུང་བྱས་རྗེས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ནང་གི་ཤེས་ཡོན་ཡོངས་རྫོགས་ཉི་ཧོང་སྐད་ཡིག་ནང་དུ་བསྒྱུར་པ་དང་། རྒྱ་ནག་དང་ཉི་ཧོང་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་རྗེས་སླར་ཡང་ཉི་ཧོང་སྐད་ཡིག་ནས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ལ་ཚུར་བསྒྱུར་པ། གང་ལྟར་དེའི་རྗེས་ལ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་རྩ་བ་ནས་སློབ་ཁྲིད་བྱས་མེད།[204]

༢། མན་ཇུའི་མི་རིགས་ཁ་འཐོར་དུ་གནས་པའམ། ཡུལ་སྤོ་འགྲོ་འོང་གི་གནས་སྟངས་སམ།[205] མན་ཇུའི་མི་རྣམས་འཚོ་བའི་ཆེད་དུ་སོ་སོའི་ས་ཁུལ་ནས་ཕྱི་ལ་འགྲོ་བའམ། མཚམས་རེ་སྤྱི་ཚོགས་ཡར་རྒྱས་གོང་འཕེལ་གྱི་མིང་ཐོག་ནས་བཙན་དབང་གིས་འགྲོ་དགོས་པ་དང་། འཚོ་བའི་སླད་རྒྱ་རིགས་ཚུར་ནང་འཛུལ་བྱེད་པ་བཅས་ཀྱིས་མན་ཇུའི་སྐད་བེད་སྤྱོད་གཏོང་ཡུལ་གྱི་ཁོར་ཡུག་ཚད་ལྡན་མེད་པ་ཆགས།

༣། རིག་གནས་གསར་བརྗེའི་སྐབས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཀྱང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལྟ་བུ་དགྲ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་། གྱེན་ལོག་པའི་སྐད་ཡིག གསང་མྱུལ་བའི་སྐད་ཡིག་ཏུ་བརྩིས་ནས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་བེད་སྤྱོད་གཏང་མི་ཆོག་པ་བཟོས་པ་དང་། གལ་ཏེ་བེད་སྤྱོད་བཏང་ཚེ་ཉེས་པ་ལྗིད་པོ་གཏོང་སྲོལ་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས། རིག་གནས་གསར་བརྗེའི་ལོ་དུས་བཅུ་གྲངས་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་ཤུགས་ཆེ་ཕྱིན།[206]

༤། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ དཀྱིལ་ནས་ ༡༩༨༠ དཀྱིལ་བར་མན་ཇུའི་གནས་སྡོད་ས་ཁུལ་ཁག་ལ་རྒྱ་མི་རིགས་ཕོན་ཆེན་པོ་ནང་འཛུལ་བྱས་ཡོད་པ་དང་། སྤྱིར་རྒྱ་ནག་ནང་གི་

204..Johnson Ian. (3 October 2009). In China, the forgotten Manchu seek to rekindle their glory. Retrieved from https://wsj.com/articles/SB125452110732160485
205..GuoMeng-xiu& Yin Tie-chao. (2008). Changing process and causes of the Manchu Language in Heihe district. Altai Hakpo 18: 11.30. The Altaic Society of Korea.
206..GuoMeng-xiu& Yin Tie-chao. (2008). Changing process and causes of the Manchu Language in Heihe district. Altai Hakpo 18: 11.30. The Altaic Society of Korea.

117

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཁག་དང་ཡང་སྒོས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་དུ་འགྲོ་བཞིན་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་གཅིག་རྒྱ་ནག་གི་གཞུང་འབྲེལ་སྐད་ཡིག་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཁྱབ་གདལ་ཤུགས་ཆེ་ཕྱིན་པས་ཡིན།[207] སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་གནས་སྟངས་ཡར་རྒྱས་འགྲོ་བའི་བརྒྱུད་རིམ་ནང་། ཁྱབ་ཆེ་བའི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་གིས་སྐད་ཡིག་གཞན་རྣམས་ལ་དོ་ཕོག་སྤྲད་ངེས་ཡིན་པ་བཞིན། རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་གིས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་རྩ་བརླག་འགྲོ་བར་ཤུགས་རྐྱེན་ཆེན་པོ་སྤྲད་ཡོད།[208]

༥། སློབ་གྲྭ་དང་ཤེས་ཡོན་ལྟེ་གནས་ཁང་ཁག་ཏུ་རྒྱ་ཡི་ཤེས་ཡོན་སློབ་གསོ་སྤྲད་དང་སྤྲོད་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། དེའི་ཆེད་དུ་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་གཙོ་བོར་འཛིན་པ་དང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ནང་དུ་ཡིག་རྒྱུགས་རྩ་བ་ནས་མེད་པ་བཟོས་ཡོད།

༥། མི་རིགས་ཡོངས་རྫོགས་རྒྱ་རིགས་སུ་བསྒྱུར་རྒྱུའི་སླད་གཞུང་འབྲེལ་སྲིད་བྱུས་ནན་ཏན་གྱིས་ལག་བསྟར་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་པ་དེ་རྒྱུ་རྐྱེན་གཙོ་བོ་གཅིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཐུབ།[209]

མདོར་ན། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་འགྲོ་བར་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནོན་ཤུགས་ཡོད་པའི་ཐོག་དབང་འཛིན་པའི་སྐད་ཡིག་དང་ཤེས་ཡོན། རིག་གཞུང་དང་དཔལ་འབྱོར་བཅས་ཀྱིས་ཤུགས་རྐྱེན་ཧ་ཅང་ཆེན་པོ་སྤྲད་ཡོད། འོན་ཀྱང་ཕྱི་ནས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནོན་ཤུགས་མ་སླེབས་གོང་། མན་ཇུའི་འགོ་ཁྲིད་དང་མང་ཚོགས་ནང་མན་ཇུའི་

207..Janhunen, J. The languages of Manchuria in today’s China. Northern Minority languages: Problems of survival. Senri ethnological studies 44 1997, pp 144
208..GuoMeng-xiu& Yin Tie-chao. (2008). Changing process and causes of the Manchu Language in Heihe district. Altai Hakpo 18: 11.30. The Altaic Society of Korea.
209..Lindsay J. Whaley. Manchu-Tungus languages. Retrieved from http://www.britannicca.com/EBchecked/topic/361441/Manchu-Tungus-languages

118

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་མཁན་ཉུང་དུ་ཕྱིན་པར་བརྟེན། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཤེས་མཁན་ཇེ་ཉུང་དུ་ཕྱིན་པ་རེད། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་འགྲོ་རྒྱུར་ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀའི་རྒྱུ་རྐྱེན་འཛོམས་ཡོད་དེ། དུས་གཅིག་ལ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་འདི་ཉིད་གཞུང་ཞིག་གི་སྐད་ཡིག་ཡིན་པར་གཞུང་འབྲེལ་ཐོག་ནས་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད་ནའང་། མན་ཇུའི་གཞུང་འཛིན་པའམ་མཐོ་རིམ་མི་སྣ་ཚོ་རང་ཉིད་སོ་སོ་རྒྱ་མིའི་ངོ་བོར་གྱུར་ཟིན་པས། མན་ཇུའི་སྐད་ཤོད་མཁན་གྱི་མི་འབོར་གནས་སའི་ས་ཁུལ་ཁག་སྲུང་སྐྱོབ་བྱས་མེད།[210] དེ་བཞིན་མན་ཇུའི་མང་ཚོགས་ཀྱི་ཁྲོད་དུའང་སོ་སོའི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ལས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་དང་། ལེགས་པའི་ཆ་མང་བས་རིན་ཐང་དང་བེད་སྤྱོད་མང་བའི་མཐོང་ཚུལ་ཡོད་པར་བརྟེན། གོ་སྐབས་ཡོད་ཚད་ལ་དེ་དག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུར་འབད་བརྩོན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། གང་ལྟར་ཡང་སྙིང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་བཞིན་པའི་རྐྱེན་གཙོ་བོ་དེ་མི་རིགས་རང་ཉིད་ཀྱིས་སོ་སོའི་སྐད་ཡིག་ལ་ཡིད་ཆེས་དང་གདེང་ཚོད། དགའ་ཞེན་མེད་པ་དང་། དེའི་ཐོག་ཕྱིའི་གནོན་ཤུགས་ཀྱིས་བྱུང་བ་གསལ་པོ་རེད།

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ད་ལྟའི་གནས་སྟངས།
དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ནང་མན་ཇུ་བ་མང་པོས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་བརྗེད་ཟིན་པ་མ་ཟད། དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་འགོ་སྟོད་དུ་མན་ཇུ་བ་མང་ཆེ་བ་མི་རིགས་དང་སྐད་ཡིག་རིག་གཞུང་གང་ཅིའི་ཐད་ནས་མན་ཇུའི་ངོ་བོ་བརླགས་ཟིན། མན་ཇུའི་མི་རིགས་མང་ཆེ་བ་ད་ལྟའང་དེ་སྔའི་མན་ཇུ་རི་ཡའི་ (Manchuria) ཆ་ཤས་སུ་ཡོད་ཅིང་། དེང་གི་རྒྱ་ནག་གི་བྱང་ཤར་ལིའོ་ནིང་ (Liaoning) དང་། ཅི་ལིང་ (Jilin) ཧེ་ལོང་ཅང་ (Heilongjiang) བཅས་ཞིང་ཆེན་གསུམ་གྱི་ནང་གནས་སྡོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།

210..Janhunen, J. (1997). The Languages of Manchuria in Today’s China. Northern Minority Languages: Problems of Survival. Senri Ethnological Studies 44 1997, pp 123-146

119

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

མན་ཇུ་བ་རྣམས་དེ་སྔ་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོ་རྒྱ་མི་རིགས་དང་མ་འདྲེས་པར་སོ་སོའི་ལུང་པར་གནས་ཡོད་ཀྱང་། མན་ཇུ་རི་ཡའི་ས་མཚམས་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་ཕྱིའི་བཙན་འཛུལ་ནས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་རྒྱུའི་ཆེད། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༠ ལོར་མན་ཇུ་རི་ཡའི་ནང་རྒྱ་རིགས་འགྲོ་སྡོད་ཆོག་པ་བཟོས་པ་[211]ནས་བཟུང་རྒྱ་རིགས་ཕོན་ཆེ་གནས་སྤོ་བྱས་ཏེ། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༧ ལོར་ས་ཁུལ་དེ་ཚོར་རྒྱ་རིགས་མི་འབོར་ས་ཡ་ ༣༤ བར་མང་དུ་ཕྱིན་པ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༠ སོ་གྲངས་ནང་ས་ཁུལ་དེ་ཚོར་རྒྱ་རིགས་བརྒྱ་ཆ་ ༩༣ ཟིན་ཏེ་མན་ཇུའི་མི་རིགས་སོ་སོའི་ལུང་པའི་ནང་གྲངས་ཉུང་དུ་གྱུར་ཡོད།[212]

སྤྱིར་ས་ཁུལ་དེ་ཚོའི་ནང་གི་གྲོང་གསེབ་ཉུང་ཤས་དང་ལྷག་པར་དུ་ཧེའི་ཧེ་ (Heihe) རྫོང་ཁོངས་ཀྱི་སི་ཅི་ (Siji) གྲོང་གསེབ་དང་། ཤི་ (Xi) གྲོང་གསེབ། ཧེ་ལོང་ཅང་ (Heilongjiang) ཞིང་ཆེན་ནང་གི་སན་ཅིའེ་ཙི་ (Sanjiazi) གྲོང་གསེབ་སོགས་ཀྱི་ནང་རྒྱ་རིགས་མང་པོ་སླེབས་མེད་པར་བརྟེན་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ཁེ་གཙང་མཉམ་སྡོད་བྱེད་ཐུབ་པ་བྱུང་སྟེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ རེ་གྲངས་བར་དུ་གྲོང་གསེབ་དེ་ཚོའི་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གང་ལེགས་ཉར་ཚགས་བྱས་ཡོད། འོན་ཀྱང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནོན་ཤུགས་དང་མན་ཇུའི་སྐད་མི་རྒྱག་མཁན་མང་པོ་ས་ཁུལ་དེ་ཚོར་སླེབས་འགོ་ཚུགས་པ་དང། དེ་བཞིན་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ཁ་འཐོར་གྱི་གནས་སྟངས་དང་མན་ཇུ་བ་གཞོན་སྐྱེས་ཚོས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དོར་ནས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་པ་སོགས་ལ་བརྟེན་ནས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ དཀྱིལ་ནས་ ༡༩༨༠ དཀྱིལ་བར་ས་ཁུལ་དེ་ཚོའི་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཀྱང་ཉམས་རྒུད་ཤུགས་ཆེ་འགྲོ་འགོ་ཚུགས་པ་དང་། ཕྱི་ལོ་
211..Janhunen, J. (1997). The Languages of Manchuria in Today’s China. Northern Minority Languages: Problems of Survival. Senri Ethnological Studies 44 1997, pp 123-146
212..Dmitriev, S.V. &Kuzmin, S.L. (June 2016). Conquest dynasties of China and Foreign Empires? The Problem of Relations between China, Yuan & Qing. Russian Academy of Sciences, Institute of Oriental Sciences, Moscow, Russia.Hattaway, P. (2004). Peoples of the Buddhist World: A Christian Prayer Diary. Piquant Editions Ltd. & William Carey Library.

120

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

༡༩༨༠ དཀྱིལ་ནས་རྩ་བརླག་འགྲོ་འགོ་ཚུགས་པ་རེད།[213]

སན་ཅིའེ་ཙི་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་སྐོར་ལ་ཕྱི་བསྒྲགས་ཤུགས་ཆེ་ཆགས་རྐྱེན་དེ་ནི། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༠ འགོ་སྟོད་དུ་མན་ཇུའི་ཉམས་ཞིབ་པ་ཅིན་ཆི་ཙོང་ (Jin Qizong) གིས་མན་ཇུའི་རྒྱལ་རབས་སྐོར་ཉམས་ཞིབ་སྙན་ཐོ་ཞིག་བཏོན་པ་ནས་བྱུང་བ་དང་། སྙན་ཐོ་དེའི་ནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ ནང་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་ཁྱིམ་ཚང་བརྒྱད་ཅུ་ཡོད་པ་ཚང་མས་མན་ཇུའི་སྐད་རྒྱག་པ་དང་། དེའི་སྐབས་གྲོང་གསེབ་པ་རང་ལོ་ལྔ་བཅུ་ཡན་ཚོས་མན་ཇུའི་སྐད་བདེ་པོ་ཤོད་པ་དང་རྒྱ་སྐད་སྐྱོ་པོ་ཡོད་པ། རང་ལོ་ཉི་ཤུ་ནས་ལྔ་བཅུ་བར་གྱི་མན་ཇུ་བ་རྣམས་མན་ཇུ་དང་རྒྱ་སྐད་གཉིས་ཀ་བདེ་པོ་ཤོད་པ་མ་ཟད། རང་ཁྱིམ་དུ་མན་ཇུའི་སྐད་གཙོ་བོ་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་པ་དང་། དེ་བཞིན་རང་ལོ་ཉི་ཤུ་མན་གྱི་མན་ཇུ་བ་གཞོན་སྐྱེས་རྣམས་མན་ཇུའི་སྐད་ལས་རྒྱ་སྐད་ལེགས་པ་ཤོད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་པ་འཁོད་འདུགརྒྱ་ནག་གི་ས་གནས་གཞན་དང་མི་འདྲ་བ་སན་ཅིའེ་ཙི་གྲོང་གསེབ་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་རྒྱུན་རིང་བ་གནས་ཐུབ་པ་དེར་རྒྱུ་མཚན་གསུམ་ཡོད་དེ། གྲོང་གསེབ་དེའི་ནང་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ཁོ་ན་རྒྱུན་རིང་གནས་ཡོད་པ་དང་། མན་ཇུའི་མི་རིགས་ནང་ཁུལ་གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་སྲོལ་དང་། དེ་བཞིན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ ཙམ་གྱི་བར་དུ་གྲོང་གསེབ་དེ་ཉིད་ས་གནས་གཞན་དང་འབྲེལ་འདྲིས་མེད་པ་རང་སོར་གནས་པས་ཡིན།[214]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༢ ལོའི་སྙན་ཐོ་འདྲ་མིན་གྱི་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཤེས་མཁན་མན་ཇུ་བ་རྒན་རབས་བདུན་ཅུ་ཙམ་ལས་ལྷག་མེད་པ་བཀོད་ཡོད་པ་དང་།[215] ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༥

213..GuoMeng-xiu& Yin Tie-chao. (2008). Changing process and causes of the Manchu Language in Heihe district. Altai Hakpo 18: 11.30. The Altaic Society of Korea.
214..Race against time to save Manchu language. (6 March 2006). Retrieved from http://www.china.org. cn/english/culture/167537.htm
215..Georg Hazai& Lindsay J. Whaley. Manchu-Tungus languages. (1999). Retrieved from http://www. britannica.com/EBchecked/topic/361441/Manchu-Tungus-languages

121

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

ལོར་མཉམ་འབྲེལ་རྒྱལ་ཚོགས་ཀྱི་ཤེས་ཚན་རིག་གསུམ་ལྷན་ཁང་ (UNESCO) ནས་མན་ཇུའི་སྐད་ཤོད་མཁན་རང་ལོ་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་སླེབས་པའི་མན་ཇུ་བ་རྒན་རབས་བཅུ་གྲངས་ལས་ཉུང་བ་མ་གཏོགས་ལྷག་མེད་ཚུལ་སྙན་ཐོར་བཀོད་ཡོད་པ་བཞིན། ལྷན་ཁང་དེ་ནས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དེ་ཉིད་རྒྱ་ནག་ནང་སྟོང་ལ་ཉེ་བའི་སྐད་ཡིག་ཚབས་ཆེ་ཤོས་སུ་ཐོ་འགོད་བྱས་ཡོད།[216] ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༨ ལོར་སི་ཅི་གྲོང་གསེབ་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡག་པོ་ཤོད་མཁན་རྒན་རབས་པ་བཅུ་ཡོད་པ་བཤད་འདུག[217] ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༢ ལོར་རྒྱ་ནག་ཡོངས་ལ་མན་ཇུའི་སྐད་ཀྱི་ནང་དོན་རྟོགས་ཐུབ་མཁན་བརྒྱ་ལས་མི་མང་བ་ཡོད་པའི་ནང་ནས་ཉི་ཤུ་ཙམ་གྱིས་མ་གཏོགས་མན་ཇུའི་སྐད་བདེ་པོ་བཤད་ཤེས་ཀྱི་མེད་པ་དང་།[218] མན་ཇུའི་མི་རབས་ཕྱི་མ་མང་པོས་སྐད་ཡིག་དང་གོམས་སྲོལ་ཡོངས་རྫོགས་རྒྱ་མི་རིགས་དང་གཅིག་མཚུངས་ཆགས་ཏེ་མི་རིགས་གཉིས་ཀྱི་དབར་དབྱེ་བ་འབྱེད་དཀའ་བར་འགྱུར་ཡོད། མི་རིགས་དེ་གཉིས་ཀྱི་དབར་ཁྱད་པར་གཅིག་ཁོ་ན་ཡོད་པ་དེ་ནི་མན་ཇུའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་མི་ཆོག་པའི་བསམ་སྤྱོད་གཅིག་ཡོད་པ་སྟེ་ཁྱི་ཤ་མི་ཟ་བ་དང་ཁྱི་ལྤགས་ཀྱི་ཞྭ་མོ་མི་གྱོན་པ་དེ་ཁོ་ན་ཡིན།[219]

རྒྱ་རིགས་སྐད་བརྡ་རིག་པ་བ་དང་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱིས་གསུངས་གསལ་ལ། རྒྱ་ནག་བྱང་ཤར་དུ་ཡོད་པའི་མཐའ་འཁོབ་ཀྱི་གྲོང་གསེབ་ནང་དུ་རང་ལོ་ ༨༠ ལས་མཐོ་བའི་རྒན་འཁོགས་ ༡༨ ཡོད་པ་རྣམས་མན་ཇུའི་སྐད་ཤོད་མཁན་མཐའ་མ་དེ་

216..Language Extinction & Revitalisation – The Case of the Most Endangered Language in China. July 4, 2013. Retrieved from http://termcoord.wordpress.com/2013/07/04/language-extinction-revitalisation-the-case-of-the-most-endangered-language-in-china/
217..GuoMeng-xiu& Yin Tie-chao. (2008). Changing process and causes of the Manchu Language in Heihe district. Altai Hakpo 18: 11.30. The Altaic Society of Korea.
218..Middle school course aims to revive Manchu language. (29 March 2012). Retrieved from http://news. xinhuanet.com/english/china/2012-03/29/c_131496023.htm
219..Lague, David. (18 March 2007). Chinese Village Struggles to Save Dying Language. Retrieved from http://www.nytimes.com/2007/03/18/world/asia/18manchu.html?pagewanted=all

122

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཆགས་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་།[220] སན་ཅིའེ་ཙི་གྲོང་གསེབ་ཏུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ ནང་ཁྱིམ་ཚང་བརྒྱད་ཅུ་ཙམ་ཡོད་པ་ཚང་མས་མན་ཇུའི་སྐད་ཤོད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང།[221] དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༩ ལོར་མན་ཇུའི་སྐད་བདེ་པོ་ཤོད་མཁན་ ༥༠ ཡོད་པ་དང་།[222] ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༢ ལོའི་ཞིབ་འཇུག་གཅིག་གི་ནང་གྲོང་གསེབ་པ་གསུམ་གྱིས་མན་ཇུའི་སྐད་བདེ་པོ་ཤོད་པ་དང་གྲོང་གསེབ་པ་བཅོ་ལྔས་མན་ཇུའི་སྐད་ཀྱི་ནང་དོན་གོ་ཐུབ་པ་དང་གང་ལེགས་བཤད་ཐུབ་པ་གསུངས་འདུག[223] འོན་ཀྱང་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༧ ལོར་སན་ཅིའེ་ཙི་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་ནང་རང་ལོ་བརྒྱད་ཅུ་བརྒལ་བའི་རྒན་རབས་པ་བཅོ་བརྒྱད་མ་གཏོགས་ལྷག་མེད་པ། དེ་ཚོ་མན་ཇུའི་སྐད་ཤོད་མཁན་མཐའ་མ་ཡིན་འདུག[224] ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༡ ལོར་རང་ལོ་ ༨༦ ཡིན་པའི་རྒན་མོ་གཉིས་ལས་ལྷག་མེད་པ་དང་། གཅིག་རྒན་མོ་ཀྲའོ་ཞེས་པ་ཡིན་པ་གསུངས་འདུག[225]

རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་ཡིག་ཆ་བདག་གཉེར་བ་ཝུ་ཡུ་ཝན་ཕེང་ (Wu Yuanfeng) གིས་ཆིང་རྒྱལ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་ཡིག་ཆ་ས་ཡ་བཅུ་ཙམ་ཡོད་པ་ནས་ས་ཡ་གཉིས་ཙམ་མན་ཇུའི་ཡི་གེའི་ནང་བྲིས་ཡོད་པ་དང་། ད་ལྟའི་ཆར་མན་ཇུའི་ཡིག་ཆ་རྣམས་རྒྱ་ཡིག་ཐོག་ཡིག་སྒྱུར་བྱེད་མཁན་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་མཐིལ་ཕྱིན་ཤེས་མཁན་སུམ་ཅུ་ཙམ་ཡོད་པ་གསུངས་འདུག[226] འོན་ཀྱང་རྒྱ་ནག་བྱང་ཕྱོགས་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་
220..Lague, David. (18 March 2007). Chinese Village Struggles to Save Dying Language. Retrieved from http://www.nytimes.com/2007/03/18/world/asia/18manchu.html?pagewanted=all
221..Race against time to save Manchu language. (6 March 2006). Retrieved from http://www.china.org. cn/english/culture/167537.htm
222..Ettu, Manchu? (8 October 2011). Retrieved from http://www.economist.com/node/21531525 223..Race against time to save Manchu language. (6 March 2006). Retrieved from http://www.china.org. cn/english/culture/167537.htm
224..David Lague. (16 March 2007). China’s Manchu speakers struggle to save language. Retrieved from http://www.nytimes.com/2007/03/16/world/asia/16iht-manchu.4935046.html?pagewanted=all&_r=0 225..Ettu, Manchu? (8 October 2011). Retrieved from http://www.economist.com/node/21531525 226..Ettu, Manchu? (8 October 2011). Retrieved from http://www.economist.com/node/21531525

123

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ལྟེ་གནས་ཁང་གི་ངེས་སྟོན་པ་ཚའོ་མིང་ (Cao Meng) གིས། རྒྱ་ནག་ཡོངས་ལ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་མཐིལ་ཕྱིན་པ་ཤེས་མཁན་མི་གྲངས་བཅུ་ལས་ཉུང་བ་མ་གཏོགས་ལྷག་མེད་པས། གལ་ཏེ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་མི་ཐུབ་ཚེ། མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ནང་ཡོད་པའི་དཔེ་དེབ་དང་ཡིག་ཆ་ས་ཡ་གསུམ་ཙམ་ཡོད་པ་རྣམས་ཀློག་མི་ཐུབ་པའི་ཡིག་ཆ་ཆགས་རྒྱུ་རེད་གསུངས་ཡོད།[227] ཡིག་ཆ་དེ་ཚོའི་ནང་ཁྱིམ་ཚང་མང་པོའི་ལོ་རྒྱུས་དང་། གཞུང་གི་སྲིད་བྱུས་ཁག དེ་བཞིན་རྒྱ་ནག་མི་མང་གི་བློ་ཉེ་བའི་གནད་དོན་དང་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་སྨན་གཞུང་སོགས་ཡོད།[228]

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་མྱུར་སྐྱོབ་ལས་གཞི་དང་སློབ་གཉེར།
མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སླར་གསོ་དང་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་རྒྱུའི་སླད་སྤྱི་སྒེར་གཉིས་ཀ་ནས་ལས་གཞི་འགའ་ཤས་སྤེལ་བཞིན་ཡོད། དཔེར་ན། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༢ ནང་ཝུ་ལཱ་ཅི་ (Wulajie) མན་ཇུ་འབྲིང་རིམ་སློབ་གྲྭས་མན་ཇུའི་རིག་གཞུང་གོང་འཕེལ་གཏོང་རྒྱུའི་སླད། ལས་གཞི་འགོ་བཙུགས་ཡོད་ཀྱང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་མཁན་གྱི་དགེ་རྒན་མེད་པའི་དཀའ་ངལ་ཕྲད་པ་དང་། མན་ཇུའི་པེན་ཤི་ (Benxi) རང་སྐྱོང་རྫོང་གི་སློབ་ཆུང་འགའ་ཤས་ཀྱིས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་འཛིན་གྲྭ་འགོ་བཙུགས་ཡོད།[229] དེ་བཞིན་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༥ ལོར་སན་ཅིའེ་ཙི་གྲོང་གསེབ་ནང་རྒྱ་ནག་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་མན་ཇུའི་སློབ་གྲྭ་ཐོག་མ་དེ་བཙུགས་ཡོད་ཀྱང་། དེའི་དགེ་རྒན་རྣམས་མན་ཇུའི་སྐད་ཀྱི་གོ་བ་ཡག་པོ་ལེན་ཐུབ་ཀྱི་མེད་པ་མན་ཇུའི་རྒན་མོ་ཀྲའོ་ཡིས་གསུངས་ཡོད་ལ།[230]
227..Zhu Ningzhu. (2 October 2013). Manchu language losing speakers: Linguists. Retrieved from http:// news.xinhuanet.com/english/china/2013-10/02/c_132768044.htm
228..Metthew Bell. (4 December 2013). The Manchus ruled China into the 20th century, but their language is nearly extinct. Retrieved from http://www.pri.org/stories/2013-12-03/manchus-ruled-china-20th-century-their-language-almost-extinct
229..Middle school course aims to revive Manchu language. (29 March 2012). Retrieved from http://news. xinhuanet.com/english/china/2012-03/29/c_131496023.htm
230..Ettu, Manchu? (8 October 2011). Retrieved from http://www.economist.com/node/21531525

124

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

རང་ལོ་ ༣༠ ཡིན་པའི་ཧྲི་ཅུང་ཀུ་ཝང་ (Shi Junguang) གིས་རང་མོས་ཐོག་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གང་ལེགས་སྦྱངས་པར་བརྟེན། ད་ལྟ་གྲོང་གསེབ་སློབ་གྲྭའི་སློབ་ཕྲུག་ ༧༦ ཙམ་ལ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ། དེ་ནི་རྒྱ་ནག་ཡོངས་ཀྱི་ནང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཐོག་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་མཁན་གྱི་སློབ་ཆུང་ཁོ་ན་ཡིན། དེ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ཧྲི་ཅུང་ཀུ་ཝང་རང་ཉིད་ཀྱི་བུ་ལའང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སློབ་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། རྨོ་མོའི་མཉམ་དུ་མན་ཇུའི་སྐད་ཐོག་ལབ་གླེང་བྱེད་རྒྱུར་སྐུལ་མ་གཏོང་གི་ཡོད།[231]

དེ་བཞིན་མན་ཇུའི་རིག་གནས་ (Manchu Studies) སྐོར་ཐོག་མར་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་དང་བཅོ་བརྒྱད་ནང་ཕ་རན་སིའི་སྐད་ཡིག་ (French) ནང་བྲིས་ཡོད་པ་དང་། དུས་རབས་བཅུ་དགུའི་ནང་ཕཱ་རན་སི་དང་ཇཱར་མ་ནི། ཨུ་རུ་སུའི་རྒྱལ་ཁབ་
བཅས་ཀྱི་ནང་མན་ཇུའི་ཐོག་དོ་དབྱིངས་མུ་མཐུད་སླེབས་ཡོད། འོན་ཀྱང་དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་ནང་ཆིང་རྒྱལ་རྒྱུད་མགོ་རྟིང་སློག་རྗེས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གཙོས་པའི་མན་ཇུའི་རིག་གནས་ཐོག་དོ་དབྱིངས་ཆུང་དུ་ཕྱིན་ཡོད་ཀྱང་། ཨ་རིའི་ཧར་ཝརྜ་ (Harvard) དང་། བར་ཀེ་ལཱི། (Berkeley) ཝ་ཤིང་ཊོན། (Washington) ཨིན་ཌི་ཡི་ནཱ་ (Indiana) གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་བཅས་སུ་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་མུ་མཐུད་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དེའི་ནང་ནས་ཧར་ཝརྜ་གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་དུ་མཁས་དབང་མརྐ་ཨེ་ལི་ཡོཊ་ (Mark Elliott) ཀྱི་ལྟ་རྟོག་འོག་མན་ཇུའི་ལོ་རྒྱུས་དང་སྐད་ཡིག་ཐོག་སློབ་ཚན་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བ་ཡོད་པར་བརྟེན། ཧར་ཝརྜ་གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་དུ་མན་ཇུའི་ལོ་རྒྱུས་འབྲི་མཁན་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་གསར་པ་གསོ་སྐྱོང་བྱ་ཡུལ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཆགས་ཡོད།[232]

ཉེ་བའི་ཆར་རྒྱ་ནག་རེན་མིན་ (Renmin) གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་དུ་མན་ཇུའི་

231..Lague, David. (18 March 2007). Chinese Village Struggles to Save Dying Language. Retrieved from http://www.nytimes.com/2007/03/18/world/asia/18manchu.html?pagewanted=all
232..Manchu Studies at Harvard. About the Manchus. Retrieved from http://sites.fas.harvard.edu/~mnch210a/

125

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

རིག་གནས་ལྟེ་གནས་དང་། ཁོ་རི་ཡཱ་ (Korea) གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་དུའང་མན་ཇུའི་རིག་གནས་ལྟེ་གནས་གསར་འཛུགས་བྱས་ཡོད། དེ་མིན་ཉི་ཧོང་དང་ཐེའི་ཝན་དུའང་མན་ཇུ་དང་འབྲེལ་བའི་རིག་གནས་སྦྱོང་ཡུལ་ཡོད་པ་དང་།[233] དེ་བཞིན་རྒྱ་གཞུང་གི་རྒྱབ་སྐྱོར་འོག་རྒྱ་ནག་བྱང་ཤར་ལིའོ་ནིང་དང་། ཅི་ལིང་། ཧེ་ལོང་ཅང་བཅས་ཞིང་ཆེན་གསུམ་གྱི་ནང་སློབ་གྲྭ་མང་པོས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་འཛིན་གྲྭ་འཚོག་བཞིན་ཡོད།[234]

ཧེ་ལོང་ཅང་གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་གྱི་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ལྟེ་གནས་ཁང་གི་དགེ་རྒན་ཆེན་མོ་ཀྲའོ་ཨ་པིང་ (Prof. Zhao Aping) གིས་སན་ཅིའེ་ཙི་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་མན་ཇུའི་སྐད་ཤོད་མཁན་རྣམས་རྫོགས་ཚེ་མན་ཇུའི་སྐད་བརླག་ངེས་དང་། དེ་ནས་མན་ཇུའི་སྐད་མྱུར་སྐྱོབ་བྱེད་རྒྱུ་ཧ་ལམ་ཁག་པོ་ཆགས་པ་རེད་ཅེས་གསུངས་འདུག[235] དེ་བཞིན་ཧར་ཝརྜ་གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་གྱི་མན་ཇུའི་རིག་གནས་སྡེ་ཚན་གྱི་མཁས་དབང་མརྐ་ཨེ་ལི་ཡོཊ་ཀྱིས་ཀྱང་ཆིང་རྒྱལ་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་བའི་སྐབས་རྒྱལ་པོའི་ཁབ་ཏུ་མི་འབོར་ཕྱེད་ཀ་མན་ཇུའི་མི་རིགས་ཡིན་ཡང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གོང་འཕེལ་བཏང་ཐུབ་མེད་པས། ད་ལྟ་རྒྱ་གཞུང་གིས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་སླར་གསོ་ཧ་ལམ་བྱེད་ཐུབ་ཀྱི་མ་རེད་གསུངས་ཡོད།[236]

མན་ཇུ་གོང་མ་དང་རྒྱ་ནག་དམར་གཞུང་གཉིས་མཐའ་གཉིས་ལ་ལྷུངས་ཡོད་པར་

233..Elisa Nesossi. (18 January 2013). Why the Manchus matter: In conversation with Mark Elliott. Retrieved from http://www.thechinastory.org/2013/01/why-the-manchus-matter-in-conversation-with-mark-elliott/234..Manchu Language. Retrieved from http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Manchu_ language.html
235..Race against time to save Manchu language. (6 March 2006). Retrieved from http://www.china.org. cn/english/culture/167537.htm
236..Jasmine Lau. (5 January 2009). Mustering the strength to save Manchu. Retrieved from http://tyglobalisht. org/in-the-magazine/theme/mustering-the-strength-to-save-manchu/

126

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

མཐོང་། མན་ཇུ་གོང་མ་རྣམས་རང་མི་རིགས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ལས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ལ་རིན་ཐང་དང་བེད་སྤྱོད་ཆེ་བར་བརྩིས་ནས་སྲིད་བྱུས་དེ་ཉིད་ལག་བསྟར་བྱས་པའི་གྲུབ་འབྲས་ད་ལྟ་ཚང་མའི་མཐོང་ཆོས་སུ་འགྱུར་ཡོད། ད་ལྟ་རྒྱ་ནག་དམར་ཤོག་གཞུང་གིས་རྒྱ་མི་རིགས་དང་དེའི་སྐད་ཡིག་རིག་གཞུང་དང་བཅས་པ་ཡོངས་རྫོགས་མི་རིགས་གཞན་རྣམས་ལས་ལྷག་པ་དང་ཡར་ཐོན་ཅན་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་གྱིས་མི་རིགས་གཞན་རྣམས་རྒྱ་མི་རིགས་ལྟ་བུར་བསྒྱུར་བའི་འབད་བརྩོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད། བཏང་འཛིན་དང་འཛིན་སྐྱོང་དེ་ཚོ་ཕུགས་ཐག་རིང་པོར་ཕན་པའི་སྲིད་བྱུས་མིན་པའང་མངོན་གསལ་ཡིན། མན་ཇུ་གོང་མ་ཚོས་མན་ཇུའི་ངོ་བོ་དང་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་ཐད་ནོར་འཁྲུལ་དང་འཐུས་ཤོར་ཕྱིན་པ་རྣམས་རྒྱ་གཞུང་དཔོན་རིགས་ཚོས་བསྐྱར་ཟློས་བྱེད་ཀྱི་མེད་ཚུལ་རེད། འོན་ཀྱང་རྒྱ་གཞུང་དཔོན་རིགས་ཚོས་རང་གཞན་ཚང་མར་གནོད་པའི་ནོར་འཁྲུལ་ཅན་གྱི་སྲིད་བྱུས་མང་པོ་ལག་བསྟར་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དེས་རྒྱལ་ཁབ་དང་མི་རིགས་ཡོངས་ལ་གནོད་སྐྱོན་ཟློག་ཐབས་མེད་པ་སྤྲོད་ཀྱི་ཡོད།

འདས་པའི་ལོ་བཅུ་ཕྲག་འགའ་ཤས་ནང་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁག་གི་ནང་རྒྱ་རིགས་མང་པོ་སླེབས་བཅུག་དང་འཇུག་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། བོད་ནང་དུ་རྒྱ་རིགས་ཚོང་པ་དང་ལས་མི་མང་དུ་འགྲོ་ཡི་ཡོད་པ། སློབ་གྲྭ་ཁག་གི་ནང་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་སློབ་ཁྲིད་མང་བ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ། རླུང་འཕྲིན་དང་བརྙན་འཕྲིན་ལས་རིམ་ཁག་གི་ནང་བོད་སྐད་ལས་རྒྱ་སྐད་ཀྱི་ལས་རིམ་མང་བ། གཞུང་འབྲེལ་ལས་ཁུངས་ཁག་དང་ཚོང་ལས་ཀྱི་ལས་རིགས་ཆེ་ཆུང་ཚང་མའི་ནང་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་ཁོ་ན་བེད་སྤྱོད་གཏོང་གི་ཡོད་པ། རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐད་ཁྲིམས་ལུགས་དང་སྲིད་བྱུས་ཁག་ཡོད་པ་ལག་བསྟར་མེད་པ་བཅས། མདོར་ན་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་ཕྱིན་པའི་རྒྱུ་རྐྱེན་མང་དག་ཅིག་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་འཕྲད་བཞིན་ཡོད་པ་མངོན་གསལ་ཆགས་

127

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

ཡོད། དེའི་སྒང་ལ་བོད་ནང་དུ་བོད་མི་ཚོས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལས་རྒྱ་ཡི་སྐད་ཡིག་དང་བོད་ཕྱི་ལ་ཡོད་པའི་བོད་མི་རྣམས་ཕྱི་རྒྱལ་ཁག་གི་སྐད་ཡིག་བཀོལ་སྤྱོད་མང་བ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པའང་མངོན་གསལ་རེད།

རྒྱ་ནག་གི་སྲིད་བྱུས་འདྲ་མིན་དང་མཁྲེགས་འཛིན་ཅན་གྱི་འགོ་ཁྲིད་འགའ་ཤས་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ནང་གི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་འགྲོ་ཡི་ཡོད་ཀྱང་། ཉམས་རྒུད་དེ་ཉིད་རང་བཞིན་གྱི་འགྱུར་ལྡོག་ཅིག་མིན་པར་ཕྱིའི་བཙན་གནོན་དབང་གིས་ཉམས་རྒུད་ཕྱིན་པར་བརྟེན། གཞིས་བཞུགས་བོད་མི་ཚོར་དམིགས་བསལ་གྱི་དོ་སྣང་དང་འགན་ཁུར་དགོས་པའི་སེམས་ཚོར་ཞིག་བྱུང་ནས་རང་སྲོག་འབེན་ལ་བཙུགས་ཏེ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཉམས་པ་སླར་གསོ་དང་མི་ཉམས་གོང་སྤེལ་ཆེད་ལས་འགུལ་རབ་དང་རིམ་པ་སྤེལ་གྱི་ཡོད་ལ། མང་ཚོགས་ཀྱི་ཁྲོད་དུའང་སྐད་ཡིག་གི་གལ་གནད་དང་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་རྒྱུའི་གོ་རྟོགས་ཤུགས་ཆེ་སླེབ་བཞིན་ཡོད།

མཇུག་བསྡོམས།
འདས་པའི་མན་ཇུའི་ཆབ་སྲིད་དང་དམག་དཔུང་གི་གྲུབ་འབྲས་རྣམས་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་བརླགས་པའི་འགྲོ་སོང་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བ་རེད་ཅེས་ལོ་རྒྱུས་སྨྲ་བ་གཅིག་གིས་གསུངས་འདུག[237] མི་རིགས་གཅིག་གི་ངོ་བོ་བརླགས་རྗེས་གྲུབ་འབྲས་གཞན་གང་ཐོན་ཡོད་ཀྱང་། མི་རིགས་དེ་ཉིད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་མཚན་སྙན་གྲགས་ཏོག་ཙམ་ལས་ཕན་རླབས་གཞན་གང་ཡང་མེད་པ་མངོན་གསལ་དུ་གྱུར་ཡོད། དེར་བརྟེན་མ་འོངས་པར་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་བརླགས་ནས་གྲུབ་འབྲས་འདི་ཐོན་པ་རེད་ཅེས་ལོ་རྒྱུས་ནང་མི་ལྷག་པའི་ཆེད། བོད་མི་སྤྱི་བོ་གནམ་བསྟན་ཡོངས་ཀྱིས་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ཉམས་རྒུད་ཇི་ལྟར་སོང་བའི་རྒྱུ་རྐྱེན་དང་། དེའི་རྐྱེན་གྱིས་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཇི་
237..Hattaway, P. (2004). Peoples of the Buddhist World: A Christian Prayer Diary. Piquant Editions Ltd. & William Carey Library.

128

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ལྟར་བརླགས་ཚུལ་བཅས་ཤེས་རྟོགས་ཀྱིས། བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་པར་མི་རེ་ངོ་རེར་འགན་ཡོད་པ་ལྟར་འབད་བརྩོན་བྱེད་དགོས་པའི་དུས་ལ་བབས་ཡོད།

སྤྱིར་བོད་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ལྟ་བུ་དུས་ཐུང་ནང་རྩ་བརླག་ཏུ་འགྲོ་བའི་ཉེན་ཁ་མེད་[238]ཀྱང་། གོང་ཞུས་རྒྱུ་མཚན་མང་པོའི་རྐྱེན་པས་ཉམས་རྒུད་ཏན་ཏན་འགྲོ་ཡི་ཡོད་པ་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༧ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༡༦ ཉིན་ཉེ་ཆར་བོད་ནས་ཕེབས་པའི་བཅར་འདྲི་ཞུ་ས་གཉིས་ཀས་གསུངས་སོང་། བོད་ཕྱི་ལ་ཡོད་པའི་བོད་པའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ལའང་ཉམས་རྒུད་དེ་ལྟར་མཐོང་ཆོས་སུ་ཡོད། དེར་བརྟེན་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་སྤྱོད་སྤེལ་གསུམ་བྱེད་རྒྱུ་གལ་ཆེན་དུ་བརྩི་དགོས་པ་མ་ཟད། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དེ་ཉིད་ཡར་རྒྱས་གོང་འཕེལ་གཏོང་ཐབས་ལ་གཞུང་སྒེར་གཉིས་ཕྱོགས་ནས་འབད་བརྩོན་ཧུར་ཐག་བྱེད་དགོས་པ་དང་། གལ་ཏེ་གཤམ་འཁོད་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ཐབས་ལམ་རྣམས་བོད་མི་སྤྱི་བོ་གནམ་བསྟན་གྱིས་ལག་བསྟར་བྱེད་ཚེ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གསོན་གནས་ཐུབ་པ་མ་ཟད། རིམ་པས་ཡར་རྒྱས་གོང་སྤེལ་དུ་འགྲོ་རྒྱུ་ཡིན། དེ་མིན་ད་ལྟའི་གནས་སྟངས་དེ་མུར་བཞག་ཚེ་ནམ་ཞིག་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལའང་མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་ལྟ་བུའི་ལས་དབང་བྱུང་སྲིད་པ་སྨོད་ཅི་དགོས།

བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་དང་གོང་འཕེལ་གཏོང་རྒྱུའི་ཐབས་ལམ་འགའ།
༡། གཞུང་ཕྱོགས་ནས་དེང་དུས་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་དང་རིག་གནས། ལས་རིགས་དང་འཕྲུལ་ཆས་ལ་སོགས་པ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ནང་འདང་ངེས་མེད་པའི་ཐ་སྙད་དང་། ལྷག་པར་དུ་ཉིན་རེའི་བྱ་བཞག་ནང་མཁོ་ཆེ་བའི་ཐ་སྙད་རྣམས་བོད་མི་རྒན་གཞོན་བར་གསུམ་གྱི་ཡིད་འཕྲོག་ཐུབ་པའི་ཁྱད་ཆོས་ལྡན་པ་གང་མགྱོགས་ཛ་དྲག་ཐོག་གསར་བཟོ་ཡིས་གཞུང་ཕྱོགས་ནས་ཐ་སྙད་གསར་པ་འདི་ཚོ་བེད་སྤྱོད་གཏོང་དགོས་པ་མ་
238..Two monks from Rebgong and Karze. Personal communication, March 16, 2017 (For safety reason, names are not written)

129

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

ཟད། མང་ཚོགས་ནང་བརྒྱུད་ལམ་འདྲ་མིན་ཐོག་ནས་རྒྱ་གང་ཆེ་ཁྱབ་བསྒྲགས་བྱེད་དགོས་པ་དང་། དེ་བཞིན་མང་ཚོགས་ནས་ཀྱང་སྤྱི་སྒེར་གཉིས་ཀའི་ལས་དོན་ལེགས་འགྲུབ་སླད་ཐ་སྙད་གསར་པ་དེ་ཚོ་སོ་སོའི་མི་ཚེའི་ནང་གང་ཐུབ་བེད་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུ་དང་། ཆུང་བྱིས་པའི་དུས་ནས་ཕྲུ་གུ་ཚོར་རང་གི་ཕ་སྐད་རང་རྒྱུད་ལ་འཇགས་པ་བཟོ་གལ།

༢། གཞུང་སྒེར་གཉིས་ཕྱོགས་ནས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གི་གལ་ཆེའི་རང་བཞིན་དང་ད་ལྟའི་གནས་སྟངས། སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་དང་གོང་འཕེལ་གཏོང་ཕྱོགས་ཀྱི་ཐབས་ལམ་སོགས་མི་མང་ལ་གོ་རྟོགས་ཤུགས་ཆེ་སྤེལ་རྒྱུ།

༣། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་ཐོག་གོ་རྟོགས་ཡོད་པའི་གཞུང་དང་མི་སྒེར་འགའ་ཡི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་སླད་ལས་འགུལ་ཆེ་ཕྲ་ཆུང་གསུམ་གང་འདྲ་སྤེལ་རུང་དེ་དག་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་གནང་གལ།

༤། སློབ་གྲྭ་དང་མཐོ་སློབ་ཁག་གི་སློབ་ཕྲུག་རྣམས་ནས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་སྦྱོང་རྒྱུར་གཞུང་དང་ཚོགས་པ་ཁག་ནས་དམིགས་བསལ་ལམ་སྟོན་དང་མཐུན་འགྱུར་སྦྱོར་དགོས་གལ་དང་། དེ་བཞིན་མི་སྒེར་སོ་སོའི་མ་འོངས་མདུན་ལམ་དང་སྤྱི་པའི་ལས་དོན་ཁག་ལ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་བཀོལ་སྤྱོད་ངེས་པར་དུ་ཡོད་པ་བཟོ་གལ།

༥། གཞུང་འབྲེལ་ཡིག་ཆའམ་ལས་དོན་མཐའ་དག་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ནང་དུ་དགོས་པ་མ་ཟད། བོད་མི་ཡོངས་རྫོགས་ནས་སོ་སོ་སྒེར་གྱི་མི་ཚེའི་ནང་དུའང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་བཀོལ་སྤྱོད་གང་ཐུབ་བྱེད་དགོས་པ་མ་ཟད། དེ་ལྟར་བྱེད་མཁན་ཚོར་དམིགས་བསལ་ངོས་འཛིན་གྱིས་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་དགོས།

༦། བོད་རིགས་འགོ་ཁྲིད་དང་ཤེས་ཡོན་ཅན། རྒྱུ་ནོར་ཅན་ཡོངས་ནས་རང་ཉིད་རིག་གནས་གང་གི་ཐོག་མཁས་པ་ཡིན་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར། སོ་སོ་དང་སོ་སོའི་བུ་

130

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

ཕྲུག་ཚོ་ནུས་པ་གང་ཡོད་སྤུངས་ནས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ངེས་པར་དུ་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་དགོས། དེས་མང་ཚོགས་ལ་མིག་དཔེ་བཟང་པོ་སྟོན་པ་དང་ཤུགས་རྐྱེན་ཡང་ཆེན་པོ་སྤྲོད་ངེས་ཡིན། བོད་ཕྱི་ནང་གི་འགོ་ཁྲིད་ཚོས་རང་ཉིད་ཀྱི་བུ་ཕྲུག་ཚོ་གཏོང་འོས་པའི་བོད་པའི་སློབ་གྲྭ་མེད་ན། ད་ཡོད་བོད་པའི་སློབ་གྲྭ་ཁག་གི་གནས་ཚད་དང་མཐུན་རྐྱེན་ཡར་རྒྱས་བཟང་དུ་གཏོང་དགོས་པ་ལས། རང་ཉིད་ཀྱི་བུ་ཕྲུག་མི་རིགས་གཞན་གྱི་སློབ་གྲྭ་ལེགས་པར་བཏང་ཐུབ་ཙམ་གྱི་འགོ་ཁྲིད་ཀྱི་ལས་འགན་གྲུབ་མེད་པར་སྙམ།

༧། བོད་རིགས་སློབ་ཕྲུག་ཚོའི་ཆེད་དུ་བོད་མིར་འཚམས་པའི་ཤེས་ཡོན་སྲིད་བྱུས་དང་ཤེས་ཡོན་ངེས་པར་དུ་དགོས་པ་དང་། སྲིད་བྱུས་གཏན་འབེབས་དེ་ཉིད་ལག་ལེན་དུ་འཁེལ་བར་གཞུང་དང་མི་མང་ཡོངས་ནས་རྒྱབ་སྐྱོར་ངེས་པར་དུ་བྱ་དགོས་གལ།

༨། གཞུང་དང་བོད་མི་ཤེས་ཡོན་ཅན་རྣམས་ནས་བོད་མི་རྒན་གཞོན་དར་གསུམ་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་ཆེད་དུ་བོད་ཡིག་ནང་ཀློག་རྒྱུའི་རྒྱུ་ཆ་སྣ་ཚོགས་གང་མང་འབྲི་རྩོམ་དང་ཡིག་སྒྱུར་བྱེད་རྒྱུའི་ནུས་པ་སྤུང་དགོས་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་ཕྲུ་གུ་ཚོའི་ཁམས་དང་མོས་པ་ལ་གཞིགས་པའི་པར་རིས་ཡོད་པ་དང་མེད་པའི་ཀློག་དེབ་འདྲ་མིན་སྣ་ཚོགས་དང་། མགོ་རྙོག་སྒྲིག་བཟོ། སྦྱར་ཡིག ཤོག་སྦྱང་། འགུལ་བརྙན། བརྙན་ཐུང་། གཏམ་བརྗོད། བྱིས་པའི་གཞས་སོགས་གང་མང་གསར་བཟོ་བྱེད་དགོས།

༩། བོད་མི་ཚོ་བོད་ཕྱི་ནང་གང་དུ་གནས་ཀྱང་ཁ་འཐོར་དུ་མ་བསྡད་པར་གང་ཐུབ་རུབ་རུབ་མཉམ་གནས་ཡོང་བར་སྤྱི་སྒེར་གཉིས་ཕྱོགས་ནས་འབད་བརྩོན་བྱེད་དགོས་པ་དང་། དེ་བཞིན་བོད་རིགས་ན་གཞོན་ཚོ་ཤེས་ཡོན་དང་ལས་རིགས་གང་གི་ཆེད་ས་གནས་གཞན་དུ་འགྲོ་དགོས་བྱུང་ཡང་། རང་ཁྱིམ་དུ་ཡང་སེ་ཕྱིར་ལོག་གིས་སོ་སོའི་མི་རིགས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་གཤིས་ལུགས་མ་བརྗེད་པར་དྲན་གསོ་དང་བཀོལ་སྤྱོད་ངེས་པར་དུ་བྱེད་དགོས།

131

མན་ཇུའི་སྐད་ཡིག་གི་ཛ་དྲག་གནས་སྟངས་འདི་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་བྱུང་སྲིད་དམ།

༡༠། རྒྱ་གར་དུ་ཡོད་པའི་བོད་པའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་དང་བོད་ནང་གི་ཞིང་འབྲོག་ས་ཁུལ་ཁག་ནི་བོད་མིའི་ངོ་བོ་འཛིན་ཐུབ་པའི་ས་ཁུལ་ཡག་ཤོས་དེ་ཡིན་སྟབས། བོད་རིགས་གནས་སྡོད་ས་གནས་ཁག་དང་། ལྷག་པར་དུ་བོད་ནང་ས་ཁུལ་ཁག་ལ་མི་རིགས་གཞན་གཏན་སྡོད་བྱེད་རྒྱུར་སྐུལ་མའམ་སེམས་ཤུགས་སྤོར་རྒྱུ་མེད། དེ་བཞིན་རྒྱ་གར་ནང་གི་བོད་པའི་གཞིས་ཆགས་ཁག་ས་བརྟན་ཡོང་བར་སྤྱི་སྒེར་གཉིས་ཕྱོགས་ནས་འབད་དགོས།

༡༡། བོད་པའི་ཁྱིམ་ཚང་དང་ལས་ཁུངས། སློབ་གྲྭ་དང་མཐོ་སློབ། ཚོང་ཁང་དང་ཟ་ཁང་། མགྲོན་ཁང་དང་པར་ཁང་སོགས་ཀྱི་སྒོ་བྱང་དང་། གསལ་བསྒྲགས། ཁྱབ་བསྒྲགས་སོགས་ཀྱི་སྦྱར་ཡིག་ཡོངས་རྫོགས་བོད་ཡིག་གཙོ་བོ་དང་སྐད་ཡིག་གཞན་ཞོར་དུ་འབྲི་དགོས་རྒྱུ།

༡༢། རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་རྒྱ་མི་རིགས་སྔོན་ཐོན་ཅན་དང་རྒྱའི་རིག་གཞུང་ཡར་ཐོན་ཅན་ཡིན་པ་དང་མི་རིགས་གཞན་ཚང་མ་རྗེས་ལུས་ཡིན་པའི་བསམ་བློ་དང་སྲིད་བྱུས་གཉིས་ཀ་ནོར་འཁྲུལ་ཡིན་པས། མི་རིགས་ཚང་མ་འདྲ་མཉམ་ཡིན་པ་དང་མི་རིགས་ཚང་མའི་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གཞུང་ཆུང་དུས་ནས་ཚང་མར་སྦྱོང་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་སྤྲོད་དགོས།

༡༣། སྐད་ཡིག་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ཐབས་ལམ་ཡག་ཤོས་དང་། ལས་སླ་ཤོས། མྱུར་ཤོས་ནི་ཁྱིམ་ཚང་གི་བྱེད་ཐུབ། ཁྱིམ་ཚང་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་ནང་དུ་ཡོད་པའི་ཕ་མ་དང་ནང་མི་རྒན་པ་ཡོངས་ནས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་། ལྷག་པར་དུ་སྐད་གཙང་མ་གང་ཐུབ་བརྒྱབ་ནས་ཕྲུ་གུར་མིག་དཔེ་བཟང་པོ་སྟོན་དགོས། དུད་ཚང་ཚང་མའི་ནང་དུ་ཕ་སྐད་གཙང་མ་རྒྱག་རྒྱུ་དང་། བོད་སྐད་ཉན་རྒྱུ། བོད་ཡིག་ཀློག་རྒྱུ་བཅས་ཀྱི་ཁོར་ཡུག་ངེས་པར་དུ་བསྐྲུན་དགོས། མདོར་ན་ཕྲུ་གུའི་བོད་སྐད་ཡག་པོ་མི་ཤེས་པ་ནི་ཕ་མའི་མི་འཇོན་

132

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

པའམ། འགན་མ་མཁྱེར་བའི་རྟགས་མཚན་ཡིན་པས། བོད་རིགས་ཕ་མ་ཡོངས་ནས་ཕ་མའམ་བོད་རིགས་ཤིག་ཡིན་པའི་ལས་འགན་འདི་ཉིད་ངེས་པར་དུ་འཁྱེར་དགོས།

༡༤། ཕྲུ་གུ་ཆུང་དུས་ནས་རང་གི་ཕ་སྐད་གཏིང་ཚུགས་པ་ཡག་པོ་ཤེས་ཚེ། དེས་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ངོ་བོ་སྲུང་སྐྱོབ་ལ་ཕན་ཐོགས་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་མ་ཟད། ཕྲུ་གུ་རང་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་སྐད་ཡིག་དང་རིག་གནས་གཞན་ཤེས་སླ་བར་ཕན་ཐོགས་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོ་ཡོད་དོ།